เครื่องถ้วยวัดโพธิ์

Ceramics of Wat Pho

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์

Ceramics of Wat Pho

คำนำ

คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน และคณะศิษยานุศิษย์ ได้จัดงานพิธีเปิดอาคารหอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. ซึ่งรื้อสร้างใหม่แทนอาคารหลังเดิมซึ่งชำรุดทรุดโทรม เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต ป. ๙) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน องค์ที่ ๑๐ เจ้าสำนักเรียนวัดพระเชตุพน องค์แรก สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง องค์แรก

เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺต) เป็นพระมหาเถระผู้คงแก่เรียน เป็นรัตตัญญู รอบรู้และเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนประเพณี เอาใจใส่ในการจัดการศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้ก่อตั้งสำนักเรียนวัดพระเชตุพน เป็นทั้งครูผู้สอนด้วยตนเอง และควบคุมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนสม่ำเสมอมิได้ขาด จึงมีลูกศิษย์มากมาย หลายรูปที่อยู่ในพระศาสนาได้เป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่จนถึงสมเด็จพระสังฆราชก็มี

คุณูปการะในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการสาธารณูปการในพระอาราม ได้ทำการปฏิสังขรณ์กุฏิเสนาสนะ พระเจดีย์ พระวิหาร และพระพุทธไสยาส เป็นต้นมากมาย ได้อาศัยกำลังของพระสงฆ์สามเณรในวัดช่วยกันทำ จะจ้างช่างเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ด้านการปกครองในพระอาราม เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส จนถึงเป็นเจ้าอาวาส และมีตำแหน่งการปกครองเป็นเจ้าคณะแขวงนอก ธนบุรี - เจ้าคณะแขวงนอก พระนคร เจ้าคณะมณฑลราชบุรี จนถึงเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง องค์แรก (ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔) และได้ทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์แทนองค์สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานสงฆ์ในฝ่ายมหานิกายทั่วทั้งสังฆมณฑล ด้านการเผยแผ่ เป็นพระคณาจารย์เอกเป็นผู้มีชื่อเสียงทางเทศนาได้ไพเราะลึกซึ้ง จนมีผู้มาขอสำนวนเทศน์ของท่านไปพิมพ์แจกตามโอกาสต่างๆ เป็นอันมาก

ในฐานะที่เป็นศิษย์ ได้เคยอยู่อาศัยภายใต้ปกครองของเจ้าประคุณสมเด็จฯ เมื่อครั้งยังเป็นสามเณร เมื่อครบอุปสมบททำนก็เป็นพระอุปัชฌายะในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมปิฎก ระลึกถึงอุปการคุณของสมเด็จอาจารย์ จึงมุ่งหวังที่จะสนองพระคุณแสดงความกตัญญูกตเวทีเทิดทูนเกียรติคุณของท่านให้เป็นที่ปรากฏ ในพิธีเปิดและฉลองอาคารหอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. จึงได้บำเพ็ญกุศลเป็นกรณีพิเศษ โดยนิมนต์พระมหาเถระและเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศมารับทักษิณานุประทาน และแจกทุนแก่สำนักเรียนบาลีทั่วประเทศ เป็นการส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีตามเจตนารมณ์ของสมเด็จอาจารย์

การจัดงานครั้งนี้คณะกรรมการจัดงานได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ๓ เล่ม คือ หนังสือหอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การก่อสร้าง และรายละเอียดในอาคารหลังนี้ หนังสือประชุมพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต ป. ๙) ซึ่งท่านแสดงในโอกาสต่างๆ รวบรวมนำมาพิมพ์ไว้ และหนังสือเครื่องถ้วยวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นสมบัติของวัดพระเชตุพนและส่วนหนึ่งเป็นสมบัติของเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต นำมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติหกรอบ ร. ๙ อยู่ภายในหอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. นี้ นอกจากนี้ยังได้นำเรื่องตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มารวมพิมพ์ไว้ด้วย เพราะสมัยก่อนที่วัดพระเชตุพนนี้มีชื่อเสียงเรื่องการตั้งโต๊ะลายคราม เมื่อมีงานใหญ่จะนำมาตั้งประกวดประชันกัน ในสมัยที่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ยังมีชีวิตอยู่ ท่านมีเครื่องโต๊ะลายครามส่วนตัวถึง ๓ ชุด คือ ลายหนังสือจีน ลายสังคโลก และลายผักชี นำมาตั้งเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และตั้งรับเสด็จในวันเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน พระเถระผู้ใหญ่ในวัดส่วนใหญ่ก็มักจะมีกันองค์ละชุดสองชุด เมื่อเวลามีงานมักจะขอแรงเกณฑ์กันมาตั้ง และมักจะมีวัดอื่นๆ มาร่วมตั้งด้วย สิ่งเหล่านี้กำลังจะสูญหายหมดไป จึงได้นำมาจัดแสดงไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา

ขออนุโมทนาคณะกรรมการบูรณะปฏิสังขรณ์หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. และคณะจัดงานทุกท่านที่ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือให้งานนี้สำเร็จลงด้วยความเรียบร้อยสมตามประสงค์ทุกประการ ขอผลานิสงส์แห่งบุญนี้จงสำเร็จแด่เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต ป. ๙) และอดีตเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนตลอดถึงบูรพาจารย์ทุกพระองค์ทุกองค์ในสัมปรายภพ เทอญ

(พระธรรมปัญญาบดี)
เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน
เจ้าสำนักเรียนวัดพระเชตุพน

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์

Preface

Monks and fellows at Wat Phra Chetuphon Wimol Mangklaram (Wat Pho) celebrated the opening of the Library Building which was built to replace the old one in honor of the late monk Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat.

As a student of Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat, wished to return the love and care by organizing awards, scholarships, and prayers on the opening ceremony.

In this event, the organizers published 3 books: the first was about the history, and construction details of this building, the second one was a collection of Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat's preaches in various occasions, and the third book was about the ceramics of Wat Pho. Wat Pho was known for a wide variety of ceramics collection in which a part of the wares were Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat's personal collection. Some of the ceramics were displayed at the museum in the Library Building too. A part of Prince Dumrong Racha Nupap's essay on 'Table-setting with Ceramics' was published in this auspicious occasion as Table-setting Competition was a famous event at Wat Pho. While Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat was alive, he owns 3 sets of valuable porcelains: Chinese Calligraphy, blue-and-white, and Coriander designs. These ceramics were set up and displayed on very special occasions only.

We would like to thank all the committee members who have sacrificed and worked hard in order to make this happen. May all these deeds be on behalf of the late Chao Pra Khun Somdej Pra Wannarat, and all of our teachers.

(Phra Dharma Punya Bordi)
Chief of Abbot
Wat Phra Chetuphon

สารบัญ

คำนำ ๒

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์ ๑๑

ตารางเทียบยุคสมัยระหว่างไทย - จีน ๒๘

รายการเครื่องถ้วยวัดโพธิ์ ๓๔

รายละเอียดเครื่องถ้วยวัดโพธิ์ ๑๕๕

พัฒนาการของเครื่องถ้วยจีน ๑๗๑

ภาคผนวก ๒๐๙

เครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น ๒๑๙

พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

Contents

Preface 5

Ceramics of Wat Pho 21

Thai - Chinese Chronological Table 31

Catalogue of the Ceramics of Wat Pho 34

Descriptions of the Ceramics of Wat Pho 155

Chinese Ceramics 192

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์ที่ตำหนักวาสุกรี Ceramics of Wat Pho at Wasukree Hall

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์ที่ตำหนักวาสุกรี Ceramics of Wat Pho at Wasukree Hall

แจกันลายครามทรงลูกแพร์
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE VASE IN PEAR SHAPE
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY AD.)

แจกันลายคราม
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE VASE
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY AD.)

แจกันลายครามเลียนแบบภาชนะสำริด รูน
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE VASE IN IMITATION OF THE ARCHAIC RITUAL BRONZE VESSEL , HSUN
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY AD.)

แจกันลายครามเลียนแบบภาชนะสำริด กู
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE VASE IN IMITATION OF THE ARCHAIC RITUAL BRONZE BEAKER , KU
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY AD.)

แจกันทรงกระบอกลายคราม
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE CYLINDRICAL VASE
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY AD.)

แจกันลายครามทรงหม่อปิง
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๔)
BLUE AND WHITE VASE IN MEI PING SHAPE
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY A.D.)

เครื่องถ้วยวัดโพธิ์

เครื่องถ้วยเป็นเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีการตั้งหลักแหล่งถาวร และรู้จักวิธีการหุงต้มอาหาร เทคโนโลยีการผลิตเครื่องถ้วยส่วนใหญ่เริ่มจากการผลิตด้วยวิธีแบบง่ายๆ ไม่มีการตกแต่งลายมากนัก ต่อมาจึงสามารถเรียนรู้ พัฒนา หรือค้นพบแหล่งดินที่มีความเหมาะสม รวมทั้งวิธีที่สามารถตกแต่งเครื่องถ้วยให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น จีนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์การผลิตเครื่องถ้วยมาเป็นระยะเวลานับพันปี และสามารถพัฒนาเทคโนโลยีให้เหนือกว่าประเทศอื่นๆ ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับการค้นพบแหล่งเตาเป็นจำนวนมากในมณฑลต่างๆ ของจีน เมื่อราวสามสิบกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งมีอายุอยู่เกือบทุกยุคทุกสมัย

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา เรื่องราวของอาณาจักรหรือรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกบันทึกไว้ในจดหมายเหตุของชาวจีนและต่างประเทศ ซึ่งมีทั้งพ่อค้า นักเดินเรือ และพระภิกษุ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทุกฉบับล้วนทำให้ทราบว่า รัฐเหล่านี้มีการติดต่อค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตกับจีน จากการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย ได้พบเครื่องถ้วยจีนที่มีอายุเก่าที่สุดนับตั้งแต่ปลายราชวงศ์ถังเป็นต้นมา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ และมีการค้นพบเครื่องถ้วยจีนหลังสมัยดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง แม้บางครั้งการติดต่อค้าขายจะได้รับผลกระทบบ้างจากความไม่สงบภายในประเทศจีนเอง แต่เมื่อผ่านพ้นวิกฤตการณ์แล้ว ก็สามารถกลับมาติดต่อกันได้อย่างสนิทสนมดังเดิม

ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เครื่องถ้วยจีนกลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่งในอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เครื่องถ้วยจีนเหล่านี้ถูกผลิตจากแหล่งเตาหลายแห่งในประเทศจีน ได้แก่ มณฑลเจียงซี มณฑลฝูเจี้ยน และมณฑลกว่างตง เนื่องจากถูกผลิตออกมาในลักษณะที่เป็นสินค้าออกโดยเฉพาะ และมีคุณภาพหลายระดับ จึงทำให้เครื่องถ้วยจีนที่ถูกส่งเข้ามามีปริมาณมากและราคาถูก พอที่บุคคลทั่วไปจะสามารถหาซื้อไว้ใช้เป็นสมบัติส่วนตัวได้ ดังนั้นความนิยมในการใช้เครื่องถ้วยจีน จึงได้แพร่หลายไปสู่ชนชั้นสามัญมากขึ้น การกลับเข้ามาครอบครองตลาดการค้าของจีนในครั้งนี้ ทำให้ได้พบเศษเครื่องถ้วยจีนในสมัยนี้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยในปริมาณค่อนข้างมากที่สุด

นอกเหนือจากการนำเครื่องถ้วยไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีการนำเอาชิ้นส่วนของเครื่องถ้วยมาประดับตกแต่งบนตัวประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ดังจะเห็นได้จากชิ้นส่วนของสถาปัตยกรรมรูปเจดีย์จำลองปูนปั้น ซึ่งพบที่โบราณสถานหมายเลข ๑๖ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีร่องรอยของการประดับประดาด้วยเศษเครื่องถ้วยเคลือบสีฟ้าน้ำทะเลของเปอร์เซีย จึงแสดงให้เห็นว่า มีการนำเศษเครื่องถ้วยมาประดับตกแต่งบนลายปูนปั้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ แล้วเป็นอย่างช้า และกลายเป็นความนิยมอย่างมากในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากพระองค์ทรงมีความสนพระทัยในศิลปะจีนอยู่แล้ว บรรดาสิ่งก่อสร้างในรัชกาลนี้มักได้รับการประดับประดาตกแต่งอย่างวิจิตรด้วยเศษเครื่องถ้วยและแผ่นกระเบื้องเคลือบ ที่มีการสั่งทำเป็นพิเศษเพื่อใช้ในการตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะ

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือเป็นยุคทองของการสะสมเครื่องถ้วยจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องถ้วยลายคราม ซึ่งมีมากมายกว่าเครื่องถ้วยประเภทอื่นๆ บรรดาขุนนางและคหบดียังได้ร่วมกันสร้างพระที่นั่งเวหาศน์จำรูญในพระราชวังบางปะอินขึ้นน้อมเกล้าถวายด้วย โดยสั่งเครื่องไม้และเครื่องกระเบื้องสำหรับประดับมาจากประเทศจีนทั้งสิ้น ตลอดจนเครื่องโต๊ะและเครื่องถ้วยที่ใช้ภายในพระที่นั่งด้วย

นอกจากเครื่องถ้วยลายครามจีนจะเป็นเครื่องใช้ที่รู้จักกันทั่วไปแล้ว ความนิยมเครื่องถ้วยลายครามในรูปของศิลปวัตถุหรือของสะสมเพื่อใช้ประดับตกแต่ง นับว่าเฟื่องฟูมาก มีการออกแบบและสั่งผลิตเครื่องถ้วยลายครามให้มีลักษณะรูปทรงและลายต่างๆ มากมาย มีเครื่องถ้วยลายครามจีนจำนวนไม่น้อยที่ได้รับการออกแบบลายให้เป็นลายไทย เป็นต้นว่า ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม ส่วนรูปทรงของเครื่องถ้วยลายครามส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ประดับฐานะ เช่น กา ชุดถ้วยชา ชามฝา กระปุก กระโถนค่อม กระโถนปากแตร กระถาง หรือแจกัน เป็นต้น ในสมัยนี้ยังได้มีการประกวดการจัดเครื่องถ้วยลายครามในชุดเครื่องโต๊ะขึ้นหลายครั้ง โดยพระองค์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ หรือบางครั้งก็จัดประกวดกันเองแบบของเอกชน รวมทั้งมีการแต่งตำราว่าด้วยเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น และมีการตราพระราชบัญญัติเพื่อการนี้ไว้โดยเฉพาะอีกด้วย

เครื่องถ้วยจีนเหล่านี้ที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันส่วนหนึ่งถูกเก็บรักษาไว้ตามพระอารามหลวง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการที่มีผู้นำมาถวายเป็นเครื่องใช้แด่พระภิกษุสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ชั้นสูงในสมัยนั้น และตกทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบันก็ได้

ที่มาของเครื่องถ้วยในวัดโพธิ์

พระศรีวิสุทธิวงศ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้กรุณาเล่าให้ฟังถึงที่มาของเครื่องถ้วยในวัดโพธิ์ว่า เท่าที่สืบความได้ เมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา ยังมีการนำชุดเครื่องถ้วยลายครามออกจัดแสดงในงานวันวิสาขบูชาคราวหนึ่ง โดยมีการตั้งโต๊ะลายครามเป็นโต๊ะบูชาที่บริเวณหน้าพระอุโบสถ ประกอบกับการตั้งโต๊ะหมู่ทองและอีกคราวหนึ่งในงานกฐินหลวง ซึ่งปกติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีด้วยพระองค์เอง ในวันดังกล่าวจะมีการตั้งโต๊ะชุดเครื่องถ้วยลายครามที่หน้าพระอุโบสถ ในการนี้ พระเถระชั้นผู้ใหญ่จะมอบหมายให้ลูกศิษย์มาช่วยกันดำเนินการ ซึ่งบางปีทางวัดก็จะขอความร่วมมือไปยังพระอารามหลวงในบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดอรุณราชวราราม วัดสุทัศนเทพวราราม มาช่วยจัดแสดงด้วย ต่อมาภายหลังปรากฏว่า เครื่องถ้วยลายครามเหล่านี้มีการชำรุดเสียหายเหลือเพียงบางชิ้น จึงเลิกตั้งไปในที่สุด

สำหรับวัดพระเชตุพนฯ นั้น มีพระเถระชั้นผู้ใหญ่หลายองค์ที่ให้ความสนใจเก็บรวบรวม อาทิ สมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺต) ซึ่งท่านมีเครื่องถ้วยลายครามส่วนตัว ๓ ชุดเป็นลายสังคโลกชุดหนึ่ง เป็นลายอักษรจีนชุดหนึ่ง (เป็นคำกลอนที่ประพันธ์ขึ้นโดยกวีเอกซูตงป๋อแห่งราชวงศ์หมิง) หลังจากท่านมรณภาพ เครื่องถ้วยลายครามดังกล่าวก็ตกทอดลงมาถึงพระธรรมเสนานี (ฟุ้ง) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นพระครูปลัดของท่าน มีหน้าที่จัดโต๊ะลายครามและพระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุกโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ องค์ปัจจุบัน เป็นผู้เก็บรักษาต่อมา ๒ ชุด และอีกชุดหนึ่งเป็นลายผักชี มอบให้พระครูไพโรจน์สังฆาราม (พูน) เป็นผู้รับสืบทอดมา ขณะนี้พระทักษิณคณิสสรเป็นผู้เก็บรักษาอยู่ และได้มอบให้จัดแสดงไว้ที่หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. นอกจากนี้ยังมีลายสิงโตที่พระวิเชียรธรรมคุณาธารเป็นผู้เก็บรักษาอยู่ ซึ่งรับสืบทอดมาจากพระวิสุทธาธิบดี (สง่า ปภสฺสโร) เป็นสมบัติของพระอุดรคณารักษ์ (ศรี)

เครื่องถ้วยที่มีในวัดพระเชตุพนฯ อีกส่วนหนึ่งจัดแสดงอยู่ที่ตำหนักวาสุกรี (น. ๑๖) ซึ่งเป็นตำหนักที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เคยประทับ มี ๒ ชุด อาจเป็นของเก่าแก่ที่มีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ บางชิ้นตกทอดมาจากเจ้าอาวาสองค์ก่อนๆ เมื่อก่อนที่มีตั้งอยู่เป็นของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (กมล กมโล) พระครูสมุหวรคณิสสรสิทธิการ (โกวิท) เป็นผู้ตั้งในงานกฐิน คงรับสืบทอดมาจากสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺต) ปัจจุบันบางส่วนนำไปจัดแสดงให้ประชาชนได้เข้าชมที่ศาลารายรอบพระมณฑป เป็นภาพบุคคล และของพระครูพิศาลธรรมานุสิฐซึ่งรับสืบทอดมาจากพระฐาปนกิจโกศล (ผิน) ชุดหนึ่ง

ผู้ที่มีเครื่องถ้วยลายครามที่งดงามและมีมากอีกท่านหนึ่ง คือ พระเทพวิสุทธิเมธี (เจีย เขมโก ป. ๙) มีชิ้นที่ประกวดได้รับรางวัล แต่ท่านมักนำออกแจกในเวลาทำบุญวันเกิด จึงเหลืออยู่น้อย พระครูภาวนาวิจารณ์ (สงัฆ) รับมรดกมา เมื่อท่านมรณภาพและทางวัดจึงได้นำมาตั้งแสดงไว้ที่ศาลารายรอบพระมณฑปชุดหนึ่ง

ไม่เพียงแต่เครื่องถ้วยจีนที่มีเก็บรักษาไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ เท่านั้น ในบรรดาพระอารามหลวงหลายแห่งในกรุงเทพมหานครก็มีการเก็บรักษาไว้เช่นเดียวกัน เช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดสุทัศนเทพวราราม และวัดอรุณราชวราราม

สำหรับที่มาของเครื่องถ้วยในวัดพระเชตุพนฯ นั้น ส่วนหนึ่งคงมีผู้เสื่อมใสศรัทธาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ จึงนำเข้ามาถวาย บางส่วนได้จากการหาซื้อ บางส่วนก็มีอยู่ในวัดแต่เดิม ซึ่งสืบที่มาไม่ได้ เนื่องจากวัดแห่งนี้สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และอีกส่วนหนึ่งจะได้รับพระราชทานเป็นที่ระลึกงานต่างๆ เช่น ชุดถ้วยอักษรพระนาม จปร. และชุดเครื่องบูชา ๕ ชิ้น ซึ่งประกอบด้วยเชิงเทียน ๑ คู่ แจกัน ๑ คู่ และกระถางเผากำยาน ๑ ใบ เป็นชุดที่น่าสนใจที่สุด เพราะคงเป็นของพระราชทานเช่นกัน เนื่องจากที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามก็มีเหมือนกัน

ในคราวที่ประเทศจีนมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ มีผลกระทบต่อแหล่งผลิตการผลิตเครื่องถ้วยจีนโดยตรง รวมทั้งการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ซึ่งพระองค์เป็นองค์อุปถัมภ์ที่สำคัญในการประกวด ทำให้การประกวดการจัดเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น

ค่อยๆ เริ่มเสื่อมลงไปในคราวนั้น คงเหลือเพียงการนำออกจัดแสดงหรือการนำออกใช้บ้างในงานหรือวาระสำคัญๆ จนกระทั่งเลิกไปเมื่อราว ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา

เครื่องถ้วยที่มีในวัดโพธิ์

เครื่องถ้วยที่มีในวัดพระเชตุพนฯ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องถ้วยจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องถ้วยลายคราม รองลงมาเป็นเครื่องถ้วยยุโรป และเครื่องถ้วยญี่ปุ่น ตามลำดับ

เครื่องถ้วยจีน แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่

๑. เครื่องถ้วยลายคราม จะเป็นกลุ่มที่มีอายุเก่าที่สุดในบรรดาเครื่องถ้วยที่มีในวัดพระเชตุพนฯ ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี ในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ มีเนื้อดินสีขาว สารโคบอลต์ที่เขียนมีลักษณะเรียบ บางใส มีสีเข้มตัดกับพื้นหลัง ซึ่งมีสีขาวบริสุทธิ์ ลักษณะของทีพู่กันแสดงว่า เขียนทับกันหลายครั้งเพื่อให้เกิดระดับสีที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้แลดูคล้ายกับการแรเงา ลายเส้นโครงร่างดูบอบบางและเล็ก น้ำเคลือบเรียบ ใส และลื่น การปั้นทำอย่างละเอียด รูปทรงค่อนข้างแข็งกระด้าง ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นคนโทและแจกันทรงกู ซึ่งเลียนแบบรูปทรงของภาชนะสำริดจีนในสมัยโบราณ อันเป็นลักษณะเฉพาะของรูปทรงในสมัยนี้ รวมทั้งการผลิตเชิงของภาชนะในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีก็มีลักษณะเป็นแบบเฉพาะของตนเอง เพียงพอที่จะใช้เป็นเครื่องกำหนดอายุได้ ลายที่ตกแต่งมักเป็นลายภูมิประเทศ ลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ ที่ก้นมักปรากฏสัญลักษณ์ลายเส้นวงกลมคู่ขนานหรือเครื่องหมายปีรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี

เครื่องถ้วยลายครามในสมัยต่อมา เป็นกลุ่มเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในระหว่างรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงลงมาถึงจักรพรรดิกวงสู ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ รูปทรงที่มีเป็นคนโท แจกัน ลับแล กา อ่าง กระถาง ม้านั่ง เหยือกและกล่องใส่พู่กันหรือเครื่องเขียน ตลอดจนรูปประติมากรรมรูปบุคคล เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) เทพผูโหล่วโซ่ว (ฮกลกซิ่ว) เป็นต้น กลุ่มนี้มักตกแต่งด้วยลายเทพผูโหล่วโซ่ว ลายสิ่งของวิเศษของแปดเซียน ลายเป็ดท่ามกลางสระบัว ลายสิบแปดอรหันต์ ลายมังกรดั้นเมฆ ลายสามสหายคิมหันต์ ลายดอกไม้สี่ฤดู ลายสุนัขทางพุทธศาสนา ลายอักษรจีน และลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน เป็นต้น

มีเครื่องถ้วยลายครามจีนในสมัยนี้ อีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า เครื่องถ้วยหนานจิง (นานกิง) ผลิตขึ้นในระหว่างรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง จักรพรรดิเจียฉิ้ง และจักรพรรดิเต้ากวง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๔ มีเพียง ๒ - ๓ ชิ้น คำว่า "หนานจิง" เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มเครื่องถ้วยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้ชื่อมาจากเมืองท่าที่ส่งออกหรือสถานที่ผลิต ซึ่งเรายังไม่มีการขุดค้นที่แน่ชัด ลักษณะของเครื่องถ้วยกลุ่มนี้ตกแต่งด้วยลายภูมิประเทศ ประกอบด้วยลายเก๋งจีน ภูเขา และท้องทะเลอันเวิ้งว้าง รูปทรงที่มีอยู่เป็นโถ ลักษณะเด่นของเครื่องถ้วยจะพบว่า ขอบปากของภาชนะมักจะมีการเขียนลายแล้วระบายด้วยสารโคบอลต์ที่มีวรรณะอ่อนกว่า แต่จะไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้ลายที่เขียนไว้ไม่ชัดเจน หรือแม้กระทั่งบริเวณส่วนอื่นๆ หลังจากเสร็จแล้วจะถูกออกโดยทางน้ำที่เมืองหนานจิง เพื่อเลี่ยมทองเหลืองที่บริเวณขอบปากที่เมืองกว่างโจว มณฑลกว่างตง ก่อนส่งออกไปจำหน่ายยังประเทศทางแถบยุโรป โดยใช้เส้นทางการค้าของชาวโปรตุเกสต่อมาในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ มีการแข่งขันกับเครื่องถ้วยอังกฤษ ทำให้ลดปริมาณของเครื่องถ้วยลายครามจีนในยุโรป แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังคงนิยมอยู่

เครื่องถ้วยลายครามกลุ่มสุดท้ายที่มีอยู่เป็นชุดถ้วยลายอักษรพระนาม จปร แม้ว่าความนิยมในเครื่องถ้วยยุโรปจะมีมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่เครื่องถ้วยจีนก็ยังได้รับความนิยมอยู่ เพราะมีการจัดประกวดการตั้งโต๊ะด้วยเครื่องถ้วยลายครามจีนกันอยู่หลายครั้ง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเครื่องถ้วยลายครามมาก จึงทรงสั่งทำชุดถ้วยลายอักษรพระนามจากเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิศวกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลปี) แต่ครั้งยังเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยเป็นผู้สั่งผลิตแทนพระองค์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ และให้หม่อมเจ้าประวิทย์

ชุมสาย หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ท่านต๋ง” ใช้อักษรพระปรมาภิไธยย่อในพระองค์ผูกเป็นลายออกมาถึง ๑๒ แบบ ซึ่งคนทั่วไปนิยมเรียกว่า “ชุด จ ป ร” ได้แก่ ลายอักษรพระนามเลียนแบบจีน ลายยี่ยาว ลายยี่ซ้อน ลายยี่คด ลายยี่ขัด ลายยี่ขอดขัด ลายยี่สยาม ลายกะแปะ ลายกะแปะฮ่อ ลายฮ่อเครื่องมงคล ลายลูกไม้ค้างคาว และลายลูกไม้อักษรพระนาม อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยที่เขียนลายอักษรพระนามที่สั่งผลิตนี้มิได้มีแต่ชุดน้ำชาเท่านั้น ยังมีรูปทรงอื่นๆ อีก อาทิ กระโถนปากแตร ชามฝาทั้งขนาดใหญ่และเล็ก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า มีการสั่งทำชุดถ้วยอักษรพระนาม ๒ คราว คราวแรกเป็นของหลวงสั่ง มีตัวเลขศักราชที่ก้น ชุดถ้วยอักษรพระนามนี้เป็นของพระราชทานไม่มีซื้อขาย อีกคราวหนึ่งพระยาโชฎึกราชเศรษฐี (ฮก) ขอพระบรมราชานุญาตสั่งเข้ามา ก้นภาชนะเขียนอักษรจีน “จินถังฝ่าจี้”

๒. เครื่องถ้วยเขียนลายลงยาสีบนเคลือบ

เป็นเครื่องถ้วยที่เรานิยมเรียกกันว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งถือเป็นเครื่องถ้วยจีนที่ไทยสั่งผลิตจากประเทศจีน เครื่องถ้วยชนิดนี้จึงกลายเป็นเครื่องถ้วยสินค้าส่งออกของจีนเช่นเดียวกับเครื่องถ้วยลายครามหนานจิงที่กลุ่มประเทศทางแถบยุโรปสั่งจีนผลิต

คำว่า “เบญจรงค์” แปลว่า ห้าสี ถูกนำมาใช้เป็นชื่อเรียกเครื่องถ้วยชนิดหนึ่งที่ตกแต่งด้วยการเขียนลายลงยาบนเคลือบด้วยสีต่างๆ ตั้งแต่ ๓ - ๘ สี สีเหล่านี้ส่วนใหญ่มีส่วนผสมของน้ำเคลือบ ผสมกันในอัตราส่วนค่อนข้างเข้มข้น

ทำให้ลวดลายนูนเด่น ยกเว้นเพียงสีแดงเท่านั้นที่ไม่ผสมเคลือบ จึงมักหลุดหายไปก่อนสีอื่นๆ การเผาในครั้งแรกจะต้องเผาตัวภาชนะเคลือบสีขาวในอุณหภูมิสูงก่อน แล้วลงยาสีบนเคลือบแต่ละสีตามลำดับก่อนหลังโดยเผาในอุณหภูมิที่แตกต่างกัน

นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ผลิตจากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี โดยเฉพาะชิ้นที่มีเนื้อละเอียด ปัจจุบันเชื่อกันว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ทั้งเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบส่วนใหญ่น่าจะผลิตจากแหล่งเตาเต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน แห่งหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะเครื่องถ้วยที่ผลิตจากแหล่งเตานี้มีเทคนิควิธีการผลิต รูปทรง และเนื้อดินเหมือนกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และอีกแห่งหนึ่ง ได้แก่ที่แหล่งเตาสืออวน มณฑลกว่างตง จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งเตาสืออวนก็ได้ค้นพบชิ้นส่วนของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่เป็นผลผลิตของแหล่งเตาแห่งนี้เช่นกัน ชิ้นที่ผลิตจากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี มีจำนวนน้อยมาก และจากการศึกษาเทคนิคการผลิตของเครื่องถ้วยเบญจรงค์รุ่นแรกๆ พบว่า มีลักษณะเดียวกับที่ใช้ที่มณฑลฝูเจี้ยน จึงทำให้น่าเชื่อว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ส่วนใหญ่ถูกผลิตจากแหล่งเตาในมณฑลกว่างตงและฝูเจี้ยน มากกว่าแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี

เกี่ยวกับการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์นั้น หลายท่านเชื่อว่า ไทยได้สั่งเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวล้วนๆ มาให้ช่างไทยเขียนลายในเมืองไทย แล้วส่งกลับไปเผาที่เมืองจีน บ้างก็เชื่อว่า มีการส่งช่างไปคุมการเขียนลายที่นั่น อย่างไรก็ตามเรื่องนี้ก็ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานแต่ประการใด และวิธีดังกล่าวค่อนข้างยุ่งยาก เพราะอาจชำรุดเสียหายในระหว่างการเดินทาง เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงเชื่อว่า ไทยเราไม่ได้สั่งเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวมาให้ช่างเขียนลายเอง รวมทั้งไม่ได้ส่งช่างไทยไปคุมการผลิต เพียงแต่ส่งแบบหรือตัวอย่างไป หากเรา

พิจารณาถึงวิธีการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์ สีบางสีต้องถูกเผาในอุณหภูมิที่แตกต่างกัน การนำเครื่องถ้วยชิ้นหนึ่งๆ กลับไปกลับมาเพื่อให้ช่างไทยตกแต่งลวดลาย จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ ลักษณะลวดลายก็แสดงให้เห็นถึงฝีมือของช่างจีนอย่างเห็นได้ชัด

เครื่องถ้วยเบญจรงค์จะใช้เฉพาะสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น เช่น พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง ฉะนั้น จึงไม่พบตามแหล่งชุมชนทั่วไป ส่วนจะมีการสั่งผลิตเมื่อใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานทางเอกสารยืนยันแน่นอน มีชามเบญจรงค์ลายเทพนมใบหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในสถานสะสมเอกชน ที่ก้นชามด้านนอกมีเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิวั่นลี่ (พ.ศ. ๒๑๑๖ - ๒๑๖๓) ผลจากการเปรียบเทียบรูปแบบของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในกลุ่มเดียวกันกับเครื่องถ้วยจีนประเภทเขียนลายสีบนเคลือบที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ซึ่งผลิตจากแหล่งเตาในมณฑลฝูเจี้ยน พบว่า มีเทคนิควิธีการวางเผาแบบเดียวกัน คือ ที่ก้นปาดน้ำเคลือบออกเป็นรูปวงแหวน เพื่อซ้อนก้นของภาชนะอีกใบหนึ่ง และลายดอกไม้สี่ฤดูก็เป็นลายที่นิยมกันในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี ฉะนั้น ชามเบญจรงค์ใบนี้จึงน่าจะเป็นชิ้นที่ลอกเลียนแบบเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิวั่นลี่แห่งราชวงศ์หมิง ทำให้สันนิษฐานว่า ไทยคงเริ่มมีการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์จากประเทศจีนเป็นครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันเป็นช่วงที่เครื่องถ้วยจีนประเภทเขียนลายสีแบบต่างๆ ได้ถือกำเนิดขึ้น เช่น แฟมิลล์ แวร์ต แฟมิลล์ นัวส์ มิใช่ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรตามที่เคยเชื่อถือกันมา เราอาจแบ่งเครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่มีอยู่ในวัดพระเชตุพนฯ ออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ มีอายุระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๗๕) ซึ่งในวัดพระเชตุพนฯ มีอยู่หลายใบ รูปทรงส่วนใหญ่เป็นชามทรงบัว (ชามปากผาย) นิยมตกแต่งตัวภาชนะด้วยลายเทพนมในกรอบช่องกระจก และโถที่ตกแต่งด้วยลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจกรูปกลีบบัว ด้วยการเขียนลายด้วยสีแดงที่ไม่ผสมเคลือบเป็นโครงหรือกรอบเส้น

กลุ่มที่ ๒ มีอายุระหว่างรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๑๐) รูปทรงส่วนใหญ่เป็นชามทรงบัว ตกแต่งด้วยลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ มีลายเปลวไฟคั่นอยู่บนพื้นลายสีดำ สำหรับพื้นลายสีดำนี้มักมีทารองพื้นด้วยน้ำเคลือบสีเขียว ส่วนพื้นชามด้านในมักเคลือบสีเขียวขุ่น

กลุ่มที่ ๓ มีอายุระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๕๓) การสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในช่วงนี้ไม่เฟื่องฟูเหมือนในระยะที่ผ่านมา ดูเหมือนว่า จะเริ่มเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากความนิยมในเครื่องถ้วยลายครามจีน เครื่องถ้วยญี่ปุ่น และเครื่องถ้วยยุโรปเริ่มแพร่หลายมากขึ้น รูปทรงที่มีเป็นกา ช้อน และชามฝา เป็นต้น

๓. เครื่องถ้วยลายน้ำทอง เป็นเครื่องถ้วยที่ตกแต่งพื้นด้วยสีทอง ตัดเส้นด้วยสีทอง หรือเขียนลายสีทอง ส่วนลวดลายก็เขียนด้วยสีต่างๆ บนเคลือบ เช่นเดียวกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ สีทองจะใช้ตกแต่งหลังจากเขียนด้วยสีต่างๆ เรียบร้อยแล้ว เนื่องจากสีทองทนความร้อนได้เพียง ๗๐๐ - ๘๐๐ องศาเซลเซียสซึ่งต่ำกว่าความร้อนที่ใช้ในการเผาเครื่องถ้วยเบญจรงค์ จึงจำเป็นต้องตกแต่งด้วยสีต่างๆ ก่อนตกแต่งด้วยสีทอง หากเขียนสีทองก่อนจะทำให้สีทองละลายเมื่อพบกับอุณหภูมิที่สูงกว่า อย่างไรก็ตาม หากสีถูกเผาในอุณหภูมิที่ไม่สูงพอก็จะไม่สามารถจับหรือเกาะเข้าไปในเนื้อเคลือบข้างในได้เช่นกัน ทำให้สีไม่ติดแน่นและกะเทาะออกง่าย สันนิษฐานว่า ในสมัยก่อนการผลิตเครื่องถ้วยลายน้ำทองชิ้นหนึ่งๆ คงเผาไม่ต่ำกว่า ๓ ครั้ง

เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่มีในวัดพระเชตุพนฯ เป็นเครื่องถ้วยที่ถูกผลิตขึ้นในระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๕๓) รูปทรงที่มีเป็นโถฝาตกแต่งด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง โดยเน้นการตกแต่งด้วยสีเขียวและสีแดง ส่วนสีเหลืองและสีน้ำเงินเป็นสีที่ตกแต่งประกอบ แล้วตัดเส้นด้วยสีทอง เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ่อค้าชาวตะวันตกนำเครื่องถ้วยยุโรปเข้ามา จึงทำให้เครื่องถ้วยลายน้ำทองเริ่มลดความนิยมลงไปพร้อมๆ กับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ จนเลิกสั่งผลิตไปในที่สุด

ในสมัยนี้เอง ยังมีการสั่งผลิตเครื่องถ้วยลายน้ำทองแบบจีนจากแหล่งเตาในมณฑลกว่างตง ตกแต่งด้วยลายผีเสื้อกำลังหาน้ำหวานจากหมู่พฤกษชาติต่างๆ ลายดอกเบญจมาศ และลายภาพเล่าเรื่องอยู่ภายในกรอบช่องกระจกอีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๒๓ (จ.ศ. ๑๒๔๒) กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทรงตั้งเตาเผาเครื่องถ้วยลายน้ำทองในพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) โดยสั่งหุ่นกระโถนค่อมจากจีน แล้วนำมาเขียนลายเผาในเมืองไทยด้วยสีแดง สีน้ำตาล สีเขียว หรือสีขาว พื้นฉากมักเป็นท้องฟ้าสีฟ้า ส่วนไหล่และเชิงตกแต่งลายเดียวกัน ขอบปากและส่วนปลายของเชิงทาสีทอง ลายที่ตกแต่งมักเป็นเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนุมานหักคอช้างเอราวัณ พระรามทรงราชรถศึก และเรื่องพระอภัยมณี หรือลักษณะช้างมงคล แต่ที่มีในวัดพระเชตุพนฯ เป็นลายรูปพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท จนเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๔๒๘ จึงได้เลิกผลิตไป

๔. เครื่องถ้วยเคลือบสีขาว เป็นเครื่องถ้วยที่ผลิตจากเตาเต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน ซึ่งนักประวัติศาสตร์ศิลปะเรียกว่า บลอง เดอ ชีน นักสะสมรุ่นเก่าในเมืองไทยนิยมเรียกว่า แป๊ะเต๋ง น้ำเคลือบสีขาวแบบสีน้ำนมเจือเหลืองและสีขาวงาช้างที่มีความสวยงามเป็นพิเศษ โดยไม่ต้องมีการตกแต่งประดับ เครื่องถ้วยที่มีอยู่เป็นรูปพระโพธิสัตว์เมตไตรย (มี่หลอฟ่อ) ทรงนั่งกำสรวล

๕. เครื่องถ้วยไม่เคลือบ เป็นเครื่องถ้วยที่ผลิตจากเตาอี่ซิ่ง มณฑลเจียงซู และมีการผลิตเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ สำหรับการผลิตปั้นชาในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ นั้นจะให้อิทธิพลแก่กลุ่มประเทศในแถบยุโรป ปั้นชาที่มีชื่อเสียงจะผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง รูปทรงที่มีในวัดพระเชตุพนฯ เป็นปั้นชา เนื้อดินสีน้ำตาลหรือสีแดง แกร่ง ไม่เคลือบ มีทั้งชนิดขัดมันและไม่ขัดมัน ที่จับมีทั้งชนิดมีเป็นหูจับที่บริเวณด้านข้างลำตัว หรือที่เป็นสายที่บริเวณไหล่ของปั้นชาทั้งสองข้าง บางครั้งมีการเลี่ยมโลหะที่บริเวณขอบปากของตัวปั้นชา เป็นของที่นิยมจัดร่วมกับเครื่องชาที่ไทยสั่งจากเตาในมณฑลเจียงซี มณฑลกว่างตง มณฑลฝูเจี้ยน และจากประเทศฝรั่งเศส

เครื่องถ้วยยุโรป สำหรับเครื่องถ้วยยุโรปที่มีในวัดพระเชตุพนฯ เป็นถาดกระเบื้องที่สั่งผลิตจากประเทศเยอรมัน ขอบปากเลี่ยมด้วยโลหะ มีลายฉลุ มีทั้งขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ พิมพ์ลายสีบนเคลือบ เช่น ลายช่อดอกไม้ บางชิ้นก็มีตัวอักษร “เจริญ” มีที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ตลับเงิน หน้าตลับทำด้วยกระเบื้องเคลือบจากประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ สิ้นพระชนม์ในปีเดียวกับพระบรมวงศานุวงศ์อีก ๓ พระองค์ พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ สั่งผลิตจากโรงงานแซฟร์ ซึ่งเป็นโรงงานผลิตเครื่องกระเบื้องประจำราชสำนักฝรั่งเศส พร้อมกับชุดเครื่องถ้วยจักรี เพื่อนำมาพระราชทานเป็นของที่ระลึกในงานถวายพระเพลิงพระศพ ณ ทุ่งพระเมรุท้องสนามหลวงในปีนั้นเอง โดยตลับดังกล่าวเขียนพระรูปของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ สำหรับพระราชทานแจกเฉพาะเจ้านายฝ่ายในเท่านั้น

เครื่องถ้วยญี่ปุ่น สำหรับเครื่องถ้วยญี่ปุ่นที่มีอยู่ในวัดพระเชตุพนฯ เป็นเครื่องถ้วยลายครามเพียงอย่างเดียว มีอยู่จำนวน ๒ ชิ้น ชิ้นแรกเป็นคนทีสมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ และชิ้นที่สองเป็นจานสมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ ซึ่งที่ก้นด้านหลังของจานจะปรากฏร่องรอยของขากี่เล็กๆ ให้เห็นอย่างเด่นชัด อันเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องถ้วยญี่ปุ่น ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ ตำหนักวาสุกรี

การที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามได้เก็บรวบรวมเครื่องถ้วยที่มีอยู่นำออกจัดแสดงเป็นนิทรรศการถาวรให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าชม ณ ศาลาเครื่องถ้วยบริเวณพระมณฑป และหอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. ถือเป็นมรดกตกทอดที่ทำให้พระอารามแห่งนี้ทรงคุณค่าและมีเสน่ห์ชวนให้หลงใหลอย่างยิ่ง แสดงถึงการสั่งสมและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ - ๕ ให้เห็นอีกครั้ง และในประเทศจีนเองก็ไม่มีการจัดเครื่องโต๊ะในลักษณะเช่นนี้มาก่อน การจัดเครื่องโต๊ะแบบนี้เป็นเรื่องที่ชาวไทยเชื้อสายจีนคิดสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ จึงนับเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้อย่างยิ่ง เพราะนานวันสิ่งเหล่านี้ก็จะไม่มีใครรู้จักและหายไปในที่สุด

บรรณานุกรม

ปริวรรต ธรรมาปรีชากร และคณะ. **ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, ๒๕๓๙.

Brankton, A.D. **Early Ming Wares of Chingtechen.** New York : Oxford University Press, 1982.

Cheng Te-K'un. **Studies in Chinese Ceramics.** Hong Kong : The Chinese University Press, 1984.

Feng Xianming. **Exhibition of Ceramic Finds from Ancient Kilns in China.** Hong Kong : Fung Ping Shan Museum, 1981.

Kerr, Rose. **Chinese Ceramics-Porcelain of the Qing Dynasty 1644 - 1911.** London : Victorai and Albert Museum, 1986.

Liang Baiquan. **Yixing Purple Clay Ware.** Hong Kong : Cultural Relics Publishing House, 1988.

Liu Jialin. **Ceramics Donated by the National Museum of Chinese History, Beijing China.** Hong Kong : The Urban Council, 1991.

Medley, Margaret. **The Chinese Potter**-A Practical History of Chinese Ceramics. New York : Cornell University Press, 1986.

McClure Mudge, Jean. **Chinese Export Porcelain in North America.** New York : Clarkson N. Potter, 1986.

Vainker, S.J. **Chinese Pottery and Porcelain.** London : British Museum Press, 1991.

_____. **Connoisseurship of the Dark-Red Yixing Pottery.** Hong Kong: Joint Publishing, 1992.

ชามเบญจรงค์พร้อมฝา
สมัยรัตนโกสินทร์ (ศุตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕)
BENCHARONG COVERED BOWL
SIND - THAI CERAMICS , RATTANAKOSIN PERIOD (19th - 20th CENTURIES A.D.)

โถเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG JAR
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

ชามเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG BOWL
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

กาน้ำชาเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG TEAPOT
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

ชามลายน้ำทอง
สมัยรัตนโกสินทร์ (ศุตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕)
LAI RAM THONG BOWL
SIND - THAI CERAMICS , BANGKOK PERIOD (19th - 20th CENTURIES A.D.)

ชามเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG BOWL
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

โถเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG JAR
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

ชามเบญจรงค์
สมัยอยุธยา (ศุตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)
BENCHARONG BOWL
SIND - THAI CERAMICS , AYUTTHAYA PERIOD (18th - 19th CENTURIES A.D.)

ชามเบญจรงค์
สมัยรัตนโกสินทร์ (ศุตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕)
BENCHARONG STEMMED PLATE
SIND - THAI CERAMICS , BANGKOK PERIOD (19th - 20th CENTURIES A.D.)

Ceramics of Wat Pho

Pottery has been an important things for human since pre-historic period. Humans used pottery for cooking since they had settlements. The pottery were simple and without decorations. Over the years, more suitable clay was found, new techniques were invented, the pottery were then developed greatly. Chinese pottery wares were and are exported to many nations and acquire high appraisement.

After 700 A.D., many documents showed that southeast Asian nations had trading relationship with China. From archaeological researches in Thailand, the oldest Chinese ceramics found here were produced in Tung period. Other Chinese ceramics from other periods were also found, even though the trade relation was occasionally ceased due to internal conflicts in China.

In 16th century A.D., Chinese ceramic was blossomed once again in Southeast Asia region. These ceramic were manufactured from many famous kilns in Jiangse, Fujian and Guangdong. Since these ceramic were produced for export in large volume, the price was relatively low, and common people could buy for household use as a lot of ceramic in this period were found in various excavations.

Apart from using ceramic as dialy life vessels, ceramic were also used as decoration for sculptures and buildings, such as the blue Persian ceramic decorations on a stupa No. 16 in U-thong, Suphan Buri. The popularity of ceramic decoration were continued since Ayutthaya to Rattanakosin periods, especially in the reign of King Rama III who were very interested in Chinese arts. Buildings constructed during this period were beautifully decorated with pieces of ceramic and glazed tiles.

Chinese ceramic became collectors' items during the reign of King Rama V, especially blue-and-white ceramics were very popular among collectors. Vehart Chumroon Building, in Bang Pa In Palace was built by Noblemen and government officials in honor of the King. The palace was built with wood and ceramic imported from China, including Chinese furniture.

Not only blue and white ceramics were known for utensil, they were also acquired as antiques, and art items. Some ceramics were especially made by orders, some were even decorated with Thai patterns. Various forms and designs of ceramics were produced in order to show the users' status such as teapots, bowls, jars, cuspidors, spittoons, planters and vases. Many ceramic competition events were organized during King Rama V reign. Text books and laws regarding ceramic were published.

Some of the remaining ceramic from this period were found in many royal temples, possibly donated to high rank monks, and kept there since.

The Origin of Ceramics at Wat Pho

The deputy chief of abbot, Phra Sri Wisuthiwongse, stated that about 30 years ago blue and white ceramics were commonly used in many ceremonies. Other sets of ceramics were also brought in from nearby temples for use in big ceremonies. However, over the years, many ceramics were broken, and some were missing.

Some high rank monks at Wat Pho also kept a record of ceramics, and collected the valuable ceramics. Phra Wanna Rat owned three sets of ceramics, one decorated with Chinese calligraphy (a poem written by a poet named Zu Tong Por in Ming dynasty). After his death, two of the wares were looked after by Phra Dharma Senanee, and subsequently, Phra Dharma Punya Bordi who was the present chief of abbot. The other set of ceramic was given to Phra Khru Pirot Sungkaram, and, currently looked after by Phra Thaksin Khanissorn, is now exhibited in the museum of the library building. Also, there is a set of ceramics, originally owned by Phra U-dorn Kanarak, decorated with lion patterns, which is now taken cared of by Phra Vichien Dharma Kunatharn.

A part of ceramic at Wat Phra Chetuphon Wimol Mangklaram (Wat Pho) is now exhibited at the Wasukree Hall, where once Phra Maha Samana Chao Krom Phra Poramanuchit Chinoros lived.

Another owner of great ceramics was Phra Thep Wisutti Metee whose ceramics won many awards. However, he liked to give them away on his birthdays; therefore, very few were left to these days.

Not only great ceramics were kept at Wat Phra Chetuphon Wimol Mangklaram (Wat Pho), ceramics were also kept in other royal temples such as Wat Ratchaborphit, Wat Suthud, and Wat Arun.

Most wares at Wat Phra Chetuphon Wimol Mangklaram (Wat Pho) were donated to high rank monks, and some were bought for collections, but the origins of some sets were unknown as the temple of Wat Pho was descended from Ayutthaya period. Moreover, some sets were given by the Kings as souvenirs in special occasions.

The production of Chinese ceramics was reduced in number since China was changed to be a republic. Also after the death of King Rama V, the popularity of Chinese ceramics was reduced as the King was the organizer of Chinese ceramics competition. With fewer special events the beauty of ceramic to the public was less witnessed. And the ceramic show was abandoned almost 30 years ago.

Ceramics of Wat Pho

Ceramics found at Wat Pho were mostly Chinese ceramics such as blue and white porcelains, apart from those were Europe and Japanese ceramics.

Chinese Ceramics

1. Blue and white ceramics.

Blue and white ceramics were the oldest ceramic found at Wat Pho. These ceramics were made from Jingdezhen kilns in Jiangse, in the reign of Emperor Kangxi. The wares were delicate pure white, with ink wash painting flavor. The paintings were done several times to give a shading effect. Most wares were jars, and Gu vases, which imitated old Chinese bronze wares. The age of the wares could be identified by the shape of the bases. Most patterns were landscape painting. The marks of production dates were at the bottom of the ceramics.

Another group of ceramics were produced during the reign of Emperor Qianlong until Emperor Guangxu. These wares were jars, vases, screen, basins, pots, planters, and god images such as Bodhisattva images or the Gods of Fortune. Most patterns found on these ceramics were ducks in pond, the Eighteen Saints, Four season Flowers, Chinese calligraphy, or painting depicting Chinese literatures.

Moreover, there was another set of ceramics called Nanjing ceramics. These wares were made during the reign of Emperors Qianlong, Jia Jing and Daoguang. Only a few pieces were found. The wares were named after the location of production. Most decorations were landscape paintings with pavilions, mountains, and seashores. After the production, these wares were transported out of Nanjing by boats to Guangdong to be gold-plated before they were exported to Europe. Subsequently, the Chinese ceramics market had to compete with the English wares in which the number of Chinese ceramics were gradually reduced in Europe.

The last group of ceramics was sets of ceramics with the royal monogram of King Rama V. Since King Rama V was very keen on Chinese ceramics, His Majesty the King ordered sets of ceramics to be made at Jingdezhen kilns in Jiangse. Phraya Visavakam Silpa Prasit was appointed to look after the production in 1887 A.D. There were twelve styles of monogram: Chinese monogram, Yi Yao, Yi Son, Yi Kod, Yi Kud, Yi Kod Kud, Yi Siam, Ka Pae, Ka Pae Hor, Holy Ho, Look Mai Kung Kao, and Look Mai Monogram. These royal monogram wares were produced in forms of teapots, bowls, and cuspidors.

2. Bencharong Wares

Bencharong means "Five Colors". The name was used for a type of ceramics which were painted with colors ranging from 3 - 8 colors. These colors were mixed with enamel making a raising effect. Only the red color was not enameled, resulting in fading before other colors. The white color ware was fired at the beginning, and the other colors were enameled and fired at different temperatures.

Many believed that Bencharong wares were produced from Jingdezhen kilns in Jiangse. However, it is now believed that Bencharong wares should have been made from Ter Hur kilns in Fujian as other ceramics found from these kilns were very similar to those Bencharong wares. Also it is believed that some Bencharong wares were produced from Tzu Uan kilns in Guangdong as many pieces of Bencharong wares were found at the kilns. Even though some Bencharong wares were also found at Jingdezhen kilns, very few pieces were found there. As a result, many archaeologists agreed that more Bencharong wares should have been made from kilns in Guangdong and Fujian, rather than Jingdezhen, in Jiangse.

In the production process of Bencharong wares, many believed that Thai ordered plain white ceramics from China and got them painted by Thai artists, and brought back to be fired in China again.

Some believed that Thai officials were sent there to look after the production. There was no conclusion to this assumption yet. **Prince Dumrong Racha Nupap** once stated that Thai either ordered ceramics to be painted here, or sending officials to China, rather Thai sent some orders and samples to the kilns to reproduce the ceramics. As a piece of ceramics needed to be fired at different temperature, therefore it would be very difficult to bring back and forth. Moreover, the patterns and decorations were very much Chinese in styles.

Bencharong wares were used among royal family members and noblemen such as the kings, princes and princesses, or high rank officers. There is one Bencharong wares with a reign mark dating the years of Emperor Wanli.

In comparison, Bencharong wares were very similar in firing style with ceramics produced in Fujian. The four-season flower patterns were very popular in the reign of Emperor Kungxi. As a result, it was assumed that Thai should have ordered Bencharong wares since the time of King Narai of Ayutthaya, which was the same time as the popularity of Famille Verte, and Famille Noir wares.

Bencharong wares at Wat Pho could be divided into 3 categories:

1. King Narai - King Thai Sa (1656-1732 A.D.) Most of these wares had wide mouth, resembling lotus.

2. King Barom Kot - King Eaka Thut (1732-1767 A.D.) Most were lotus-styled bowls, decorated with angels patterns with flame shape on black color. The inner side of the bowl was green enameled.

3. King Rama IV - King Rama V (1851-1910 A.D.) During this period, the quality of ceramics were deteriorated as Japanese, and European ceramics gained more popularity.

3. Gold Colored Ceramics

These ceramics were decorated with gold lines or gold paintings on the enamel. Since the gold color could not stand the heat over 700-800 degree Celsius, the gold color must have been applied after other colors. If the gold color had been painted before other colors, the gold color would have faded, and also if the temperature was not high enough, the colors would not have stuck to the surface. It was assumed that these wares must have been fired for at least 3 times.

These Gold patterns ceramics at Wat Pho were produced during the reign of King Rama IV and King Rama V (1851-1910 A.D.). Most wares were bowls with lids decorated in green and red, with yellow and blue as substituting colors. The gold color was used as highlight and outline color. In King Rama V period, foreign merchants introduced European ceramic, and hence the popularity of gold colored ceramics and Bencharong wares were decreased, and the production was ceases eventually.

In 1880 A.D., Gold color ceramic kilns were built in the Palace of the Front. Ceramics were brought in from China and painted with red, brown, green and white colors. The background was mostly sky, with rims colored in gold. The paintings depicted many parts from Ramayana, and Phra Apai Manee. The production was ceased after the death of Prince Wichai Charn in 1885 A.D..

4. White Enamelware

These wares were made from Ter Hua kilns in Fujian, which historians referred to as "Blanc de Sean". Thai antique collectors called theses wares "Pae Teng". These wares were plain ivory white with minimal decorations.

5. Non-enamelware

These ceramics were produced from I-Zing kilns in Jiangsu. They were first produced during the Southern Song period. Most wares were teapots which lent their influence to European ceramics. Famous teapots were produced in the reign of Emperor Qianlong. The ceramics in Wat Pho were earthen brown or red with no enamel. These wares were often set up together with wares from Jiangse, Guangdong, Fujian, and from France.

European Ceramics

European ceramics found at Wat Pho were ceramic trays made in Germany. The rims of the trays were metal plated with print patterns over glaze.

One important sets of ceramics were small caskets made in France. In 1887 A.D., during the reign of King Rama V, four members of the royal families passed away, these caskets were ordered from a factory in France as funeral souvenirs. These ceramic caskets were given to high-ranked officers only.

Japanese Ceramics

The Japanese ceramics found at Wat Pho were only two blue and white porcelains. The first piece was a jug, and the other one was a plate, both were from Edo period. These ceramics are now exhibited at Wasukree Hall.

It is, then, a great opportunity for all Thais to be able to witness the glorious history once again at Sala Kreung Tuay, the museum in Wor Por Tor Library building. Especially, people can see the art of table decoration with ceramics dated back to the period of Kings Rama IV and V. Even in China, ceramics were never set up as beautifully as this before. Therefore, it is a great achievement, and worth the effort to preserve these evidences of art and culture for our children in the future.

ชุดน้ำชาลายคราม
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๐)
BLUE AND WHITE TEASET
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY A.D.)

ชุดน้ำชาลายคราม
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๐)
BLUE AND WHITE TEASET
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY (20th CENTURY A.D.)

ชุดน้ำชาลายเขียนสี
เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย (ศตวรรษที่ ๒๐)
POLYCHROME TEASET
CHINESE CERAMICS , LATER CHING DYNASTY(20th CENTURY A.D.)

ตารางเทียบยุคสมัยระหว่างไทย - จีน

ไทย		จีน	
		สังคมบุรพกาล	ราว ๑,๐๐๐,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปี มาแล้ว
		สังคมทาส	ศตวรรษที่ ๑๖ ก่อนพุทธกาล ถึง พ.ศ. ๖๗
สมัยก่อนประวัติศาสตร์	ราว ๒๐๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล ถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๘	**ราชวงศ์เซี่ย**	ศตวรรษที่ ๑๖-๑๑ ก่อนพุทธกาล
		ราชวงศ์ซัง	ศตวรรษที่ ๑๑-๖ ก่อนพุทธกาล
		ราชวงศ์โจว	ศตวรรษที่ ๖ ก่อนพุทธกาล ถึง พ.ศ. ๓๓๖
		ราชวงศ์โจวตะวันตก	ศตวรรษที่ ๖ ก่อนพุทธกาล ถึง ๒๒๘ ปีก่อนพุทธกาล
		ราชวงศ์โจวตะวันออก	๒๒๗ ปีก่อนพุทธกาล ถึง พ.ศ. ๑๘๗
		ยุคฤดูใบไม้ผลิใบไม้ร่วง	๒๒๗ ปีก่อนพุทธกาล ถึง พ.ศ. ๖๗
		สังคมศักดินา	พ.ศ. ๖๗-๒๓๘๓
		ยุคสงครามนครรัฐ	พ.ศ. ๖๘-๓๒๒
		ราชวงศ์ฉิน	พ.ศ. ๓๒๒-๓๓๖
สมัยฝูหนาน	พุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐	**ราชวงศ์ฮั่น**	พ.ศ. ๓๓๗-๗๖๓
		ราชวงศ์ฮั่นตะวันตก	พ.ศ. ๓๓๗-๕๕๒
		ราชวงศ์ซิน	พ.ศ. ๕๕๒-๕๖๗
		ราชวงศ์ฮั่นตะวันออก	พ.ศ. ๕๖๘-๗๖๓
		ยุคสามก๊ก	พ.ศ. ๗๖๓-๘๒๓
		ราชวงศ์จิ้น	พ.ศ. ๘๐๘-๙๖๓
		ราชวงศ์จิ้นตะวันตก	พ.ศ. ๘๐๘-๘๕๙
		ราชวงศ์จิ้นตะวันออก	พ.ศ. ๘๖๐-๙๖๓
สมัยทวารวดี	พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๙	**ราชวงศ์ภาคเหนือและภาคใต้**	พ.ศ. ๙๒๙-๑๑๓๒
		ราชวงศ์ภาคเหนือ	พ.ศ. ๙๒๓-๑๑๒๔
		ราชวงศ์ภาคใต้	พ.ศ. ๙๖๓-๑๑๓๒
		ราชวงศ์สุย	พ.ศ. ๑๑๒๔-๑๑๖๑
สมัยศรีวิชัย	พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘	**ราชวงศ์ถัง**	พ.ศ. ๑๑๖๑-๑๔๕๐
		ยุคห้าราชวงศ์	พ.ศ. ๑๔๕๐-๑๕๐๓
		ราชวงศ์เหลียว	พ.ศ. ๑๔๕๐-๑๖๖๘
สมัยลพบุรี	พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๙	**ราชวงศ์ซุ่ง**	พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๘๒๒
		ราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ	พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๖๗๐

ไทย		จีน	
สมัยล้านนา	พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๒๓	ราชวงศ์ซุ่งภาคใต้	พ.ศ. ๑๖๗๐-๑๘๒๒
		ราชวงศ์จิน	พ.ศ. ๑๖๕๘-๑๗๗๗
สมัยสุโขทัย	พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐	**ราชวงศ์เอวี๋ยน**	พ.ศ. ๑๘๒๓-๑๙๑๑
สมัยอยุธยา	พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐	**ราชวงศ์หมิง**	พ.ศ. ๑๙๑๑-๒๑๘๗
พระรามาธิบดีที่ ๑	พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๑๒	จักรพรรดิหงอู่	พ.ศ. ๑๙๑๑-๑๙๔๑
พระราเมศวร	พ.ศ. ๑๙๑๒-๑๙๑๓		
พระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว)	พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๓๑		
พระเจ้าทองลั่น	พ.ศ. ๑๙๑๓		
พระราเมศวร	พ.ศ. ๑๙๓๑-๑๙๓๘		
พระรามราชา	พ.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๕๒	จักรพรรดิเจี้ยนเหวิน	พ.ศ. ๑๙๔๒-๑๙๔๕
พระนครินทราธิราช	พ.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๖๗	จักรพรรดิหย่งเล่อ	พ.ศ. ๑๙๔๖-๑๙๖๗
พระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)	พ.ศ. ๑๙๖๗-๑๙๙๑	จักรพรรดิเซวียนเต๋อ	พ.ศ. ๑๙๖๙-๑๙๗๘
พระบรมไตรโลกนาถ	พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑	จักรพรรดิเจิ้นถง	พ.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๙๒
		จักรพรรดิจิ่งไท่	พ.ศ. ๑๙๙๓-๑๙๙๙
		จักรพรรดิเทียนซุ่น	พ.ศ. ๒๐๐๐-๒๐๐๗
		จักรพรรดิเฉิงฮั่ว	พ.ศ. ๒๐๐๘-๒๐๓๐
พระบรมราชาธิราชที่ ๓	พ.ศ. ๒๐๓๑-๒๐๓๔	จักรพรรดิหงจื้อ	พ.ศ. ๒๐๓๑-๒๐๔๘
พระรามาธิบดีที่ ๒	พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๐๗๒	จักรพรรดิเจิ้นเต๋อ	พ.ศ. ๒๐๔๙-๒๐๖๔
พระบรมราชาธิราชที่ ๔	พ.ศ. ๒๐๗๒-๒๐๗๖	จักรพรรดิเจียจิ้ง	พ.ศ. ๒๐๖๕-๒๑๐๙
พระรัษฎาธิราช	พ.ศ. ๒๐๗๖-๒๐๗๗		
พระชัยราชา	พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๘๙		
พระแก้วฟ้า	พ.ศ. ๒๐๘๙-๒๐๙๑		
พระมหาจักรพรรดิ	พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑		
พระมหินทราธิราช	พ.ศ. ๒๑๑๑-๒๑๑๒	จักรพรรดิหลงชิ้ง	พ.ศ. ๒๑๑๐-๒๑๑๖
พระมหาธรรมราชา	พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓	จักรพรรดิวั่นลี่	พ.ศ. ๒๑๑๖-๒๑๖๒
พระนเรศวรมหาราช	พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๘		
พระเอกาทศรถ	พ.ศ. ๒๑๔๘-๒๑๖๓		
เจ้าฟ้าศรีเสาวภาค	พ.ศ. ๒๑๖๓	จักรพรรดิไท่ชัง	พ.ศ. ๒๑๖๓
พระเจ้าทรงธรรม	พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑	จักรพรรดิเทียนฉี	พ.ศ. ๒๑๖๔-๒๑๗๐
พระเชษฐาธิราช	พ.ศ. ๒๑๗๑-๒๑๗๓	จักรพรรดิฉงเจิน	พ.ศ. ๒๑๗๑-๒๑๘๗
พระอาทิตยวงศ์	พ.ศ. ๒๑๗๓		
พระเจ้าปราสาททอง	พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๑๙๘	**ราชวงศ์ชิง**	พ.ศ. ๒๑๘๗-๒๔๕๔
เจ้าฟ้าชัย	พ.ศ. ๒๑๙๘-๒๑๙๙	จักรพรรดิซุ่นจื้อ	พ.ศ. ๒๑๘๗-๒๒๐๔
พระศรีสุธรรมราชา	พ.ศ. ๒๑๙๙		
พระนารายณ์มหาราช	พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑	จักรพรรดิคังซี	พ.ศ. ๒๒๐๕-๒๒๖๕
พระเพทราชา	พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๒๔๖		

ไทย		จีน	
ขุนหลวงสรศักดิ์หรือ			
พระเจ้าเสือ	พ.ศ. ๒๒๔๖-๒๒๕๑		
พระเจ้าท้ายสระ	พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕	จักรพรรดิหย่งเจิ้น	พ.ศ. ๒๒๖๖-๒๒๗๘
พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑	จักรพรรดิเฉียนหลง	พ.ศ. ๒๒๗๙-๒๓๓๘
พระเจ้าอุทุมพร	พ.ศ. ๒๓๐๑		
พระเจ้าเอกทัศ	พ.ศ. ๒๓๐๑-๒๓๑๐		
สมัยธนบุรี	พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕		
พระเจ้าตากสินมหาราช	พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕		
สมัยรัตนโกสินทร์	พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน		
พระบาทสมเด็จ			
พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๒	จักรพรรดิเจียฉิ้ง	พ.ศ. ๒๓๓๙-๒๓๖๓
พระบาทสมเด็จ			
พระพุทธเลิศหล้านภาลัย	พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗	จักรพรรดิเต้ากวง	พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๓๙๓
พระบาทสมเด็จ			
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔		
พระบาทสมเด็จ			
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑	จักรพรรดิเสียนฟง	พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๓
พระบาทสมเด็จ			
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓	จักรพรรดิถงจื้อ	พ.ศ. ๒๔๐๕-๒๔๑๗
พระบาทสมเด็จ		จักรพรรดิกวงสู	พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๕๑
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘	จักรพรรดิเซวียนถง	พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๔๕๔
พระบาทสมเด็จ			
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๗๗	**ยุคสาธารณรัฐ**	พ.ศ. ๒๔๕๙-ปัจจุบัน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว			
อานันทมหิดล	พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๘๙		
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว			
ภูมิพลอดุลยเดช	พ.ศ. ๒๔๘๙-ปัจจุบัน		

Thai - Chinese Chronological Table

Thai		Chinese	
		Primitive Society	ca. 1,000,000 years ago
		Slave Society	ca. 21st cent.-476 B.C.
Prehistoric Period	ca. 26th cent. B.C.-2nd cent. A.D.	**Xia**	ca. 21st-16th cent. B.C.
		Shang	ca. 16th-11th cent. B.C.
		Zhou	ca. 11th cent.-221 B.C.
		Western Zhou	ca. 11th cent.-771 B.C.
		Eastern Zhou	770-221 B.C.
		Spring and Autumn Period	770-256 B.C.
		Feudal Society	475 B.C.-1840 A.D.
		Warring States Period	475-221 B.C.
		Qin	221-207 B.C.
Funan Period	3rd-5th cent. A.D.	**Han**	206 B.C.-220 A.D.
		Western Han	206 B.C.-9 A.D.
		Xin	9-24 A.D.
		Eastern Han	25-220 A.D.
		Three Kingdoms	220-280 A.D.
		Jin	265-420 A.D.
		Western Jin	265-316 A.D.
		Eastern Jin	317-420 A.D.
Dvaravati Period	5th-10th cent. A.D.	**Northern and Southern Dynasties**	386-589 A.D.
		Northern Dynasties	386-581 A.D.
		Southern Dynasties	420-589 A.D.
		Sui	581-618 A.D.
Srivijaya Period	8th-13th cent. A.D.	**Tang**	618-907 A.D.
		Five Dynasties	907-960 A.D.
		Liao	907-1125 A.D.
Lop Buri Period	7th-14th cent. A.D.	**Song**	960-1279 A.D.
		Northern Song	960-1127 A.D.
Lan Na Period	12th-18th cent. A.D.	Southern Song	1127-1279 A.D.
		Jin	1115-1234 A.D.
Sukhothai Period	13th-15th cent. A.D.	**Yuan**	1280-1368 A.D.
Ayutthaya Period	1350-1767 A.D.	**Ming**	1368-1644 A.D.

Thai		Chinese	
Ramathibodi I	1350-1369 A.D.	Hongwu	1368-1398 A.D.
Ramesuan	1369-1370 A.D.		
Boromarachathirat I	1370-1388 A.D.		
Thong Lan	1388 A.D.		
Ramesuan	1388-1395 A.D.		
Ramracha	1395-1409 A.D.	Jianwen	1399-1402 A.D.
Nakharindrathirat	1409-1424 A.D.	Yongle	1403-1424 A.D.
Boromarachathirat II	1424-1448 A.D.	Xuande	1426-1435 A.D.
		Chengtong	1436-1449 A.D.
Boromtrailokanath	1448-1488 A.D.	Jingtai	1450-1456 A.D.
		Tianshun	1457-1464 A.D.
		Chenghua	1465-1487 A.D.
Boromarachathirat III	1488-1491 A.D.	Hongzhi	1488-1505 A.D.
Ramathibodi II	1491-1529 A.D.	Zhengde	1506-1521 A.D.
Boromarachathirat IV	1529-1533 A.D.	Jiajing	1522-1566 A.D.
Ratsadathirat	1533-1534 A.D.		
Chairacha	1534-1546 A.D.		
Kaew Fa	1546-1548 A.D.		
Mahachakraphat	1548-1568 A.D.		
Mahindrathirat	1568-1569 A.D.	Longqing	1567-1573 A.D.
Mahathamaracha	1569-1590 A.D.	Wanli	1573-1619 A.D.
Naresuan the Great	1590-1605 A.D.		
Ekathosarot	1605-1620 A.D.		
Chaofa Srisaovaphak	1620 A.D.	Taichang	1620 A.D.
Songtham	1620-1628 A.D.	Tianqi	1621-1672 A.D.
Chetthathirat	1628-1630 A.D.	Chongzhen	1628-1644 A.D.
Athitayawong	1630 A.D.		
Prasat Thong	1630-1655 A.D.	**Qing**	1644-1911 A.D.
Chaofa Chai	1655-1656 A.D.	Shunzhi	1644-1662 A.D.
Srisuthamracha	1656-1656 A.D.		
Narai the Great	1656-1688 A.D.	Kangxi	1662-1722 A.D.
Phetracha	1688-1703 A.D.		
Sorasak	1703-1708 A.D.	Yongzhen	1723-1735 A.D.
Taisa	1709-1723 A.D.	Qianlong	1736-1795 A.D.
Borommagote	1723-1758 A.D.		
Uthumphon	1758 A.D.		
Ukathat	1758-1767 A.D.		

Thai		Chinese	
Thonburi Period	1767-1782 A.D.		
Taksin the Great	1767-1782 A.D.		
Rattanakosin Period	1782 A.D.-present		
Rama I	1782-1809 A.D.	Jiaqing	1769-1820 A.D.
Rama II	1809-1824 A.D.	Daoguang	1821-1850 A.D.
Rama III	1824-1851 A.D.		
Rama IV	1851-1868 A.D.	Xianfeng	1851-1861 A.D.
Rama V	1868-1910 A.D.	Tongzhi	1862-1874 A.D.
		Guangxu	1875-1908 A.D.
Rama VI	1910-1925 A.D.	Xuantong	1909-1911 A.D.
Rama VII	1925-1934 A.D.	**Republic of China**	1916 A.D.-present
Rama VIII	1934-1946 A.D.		
Rama IX	1946 A.D.-present		

รายการเครื่องถ้วยวัดโพธิ์

Catalogue of the Ceramics of Wat Pho

1. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) ลายคราม A blue and white figure of the Bodhisattva Avalokitesvara

2. เทพฮก - ฝู (ซ้าย) ลก - โหล่ว (ขวา) และเซียน (กลาง) ลายคราม

A group of blue and white figures of *Fu-Lo*, two of the Three Gods of Stars (left and right) and an immortal (middle)

3. ตุ๊กตารูปกวางดาวลายคราม A blue and white figure of a deer

4. กลองจำลองลายคราม A blue and white model of drum

5. ระฆังจำลองลายคราม A blue and white model of bell

6. กระบี่จำลองลายคราม A blue and white model of sword

7. ลับแลลายคราม A blue and white screen

8. ลับแลลายคราม A blue and white screen

9. ลับแลลายคราม A blue and white screen

10. ลับแลลายคราม A blue and white screen

11. ลับแลลายคราม A blue and white screen

12. ลับแลลายคราม A blue and white screen

13. ลับแลลายคราม A blue and white screen

14. ที่วางพู่กันลายคราม A blue and white brush rest

15. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม A blue and white altar incense burner

16. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม A blue and white altar incense burner

17. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม A blue and white incense burner

18. ตะกร้าดอกไม้ลายคราม มีฉลุลาย A blue and white flower basket

19. เชิงเทียนลายครามพร้อมฝาครอบ A blue and white candle stick

20. เชิงเทียนลายคราม A pair of blue and white candle sticks

21. กระถางลายคราม A blue and white jar

22. กระถางลายคราม A blue and white jar

23. กระโถนค่อมลายคราม A blue and white spittoon

24. กระโถนค่อมลายคราม A blue and white spittoon

25. กระโถนค่อมลายคราม A blue and white spittoon

26. ขวดทรงน้ำเต้าลายคราม A blue and white double-gourd

27. บาตรลายคราม (ไม่มีฝา) A blue and white monk bowl

28. โถลายคราม A blue and white covered jar

29. โถลายคราม A blue and white covered jar

30. โถลายคราม A blue and white covered jar

31. โถลายคราม A blue and white tureen

32. โถลายคราม A blue and white tureen

33. โถลายคราม A blue and white covered jar

34. โถลายคราม (ไม่มีฝา) A blue and white jar

35. ตลับใส่พู่กันทรงกระบอกลายคราม A blue and white cylindrical brush box

36. กาลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

37. กาลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

38. กาทรงสี่เหลี่ยมลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

39. กาลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

40. กาทรงญี่ปุ่นลายคราม A blue and white tea pot

41. กาทรงลูกแพร์ลายครามแบบหู A blue and white pear-shaped ewer

42. กาลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

43. กาลายครามแบบสาย A blue and white tea pot

44. คนทีลายคราม A blue and white kendi in mammi-form spout

45. เหยือกลายคราม A blue and white water pitcher

46. เหยือกลายคราม A blue and white water pitcher

47. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบสาย A Yixing tea pot with an ear

48. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบหู A Yixing tea pot with an ear

49. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบสาย A group of Yixing tea pots with handles

50. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบหู A group of Yixing tea pots with ears

51. คนโทลายคราม A blue and white bottle

52. คนโทลายคราม A blue and white bottle

53. คนโทลายคราม A blue and white bottle

54. คนโทลายคราม A blue and white bottle

55. คนโทลายคราม A pair of blue and white bottles

56. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

57. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

58. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

59. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

60. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

61. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

62. แจกันทรงกูลายคราม A blue and white *gu*-shaped vase

63. คนโทลายคราม A blue and white bottle

64. คนโทลายคราม A blue and white bottle

65. คนโทลายคราม A blue and white bottle

66. คนโทลายคราม A blue and white bottle

67. คนโทลายคราม A blue and white bottle

68. คนโทลายคราม A blue and white bottle

69. คนโทแฝดลายคราม A blue and white bottle

70. คนโทลายคราม A blue and white bottle

71. คนโทลายคราม A blue and white bottle

72. คนโทลายคราม A blue and white bottle

73. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม A blue and white pear-shaped vase

74. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม A blue and white pear-shaped vase

75. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม มีฝาปิด A blue and white pear-shaped vase with cover

76. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม มีฝาปิด A blue and white pear-shaped vase with cover

77. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม A blue and white pear-shaped vase

78. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม A blue and white pear-shaped vase

79. แจกันลายคราม A blue and white vase

80. แจกันทรงแอมฟลอร่าลายคราม A blue and white amplora-shaped vase

81. แจกันทรงแอมฟลอร่าลายคราม A blue and white amplora-shaped vase

82. แจกันทรงเหม่ยผิงลายคราม A blue and white *meibing*-shaped vase

83. แจกันทรงเหม่ยผิงลายคราม A blue and white *meibing*-shaped vase

84. กระโถนปากแตรลายคราม A Blue and white spittoon

85. กระโถนปากแตรลายคราม A blue and white spittoon

86. กระโถนปากแตรลายคราม A blue and white spittoon

87. กระถางลายคราม A blue and white cache pot

88. ตลับเงินหน้ากระเบื้อง A silver box with the portrait of H.R.H. Prince Siriraj Kakudhabhadha

89.กล่องใส่พู่กันลายคราม A blue and white brush box

90. ชุดถ้วยลายคราม A blue and white covered bowl and saucer

91. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

92. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

93. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

94. ชุดถ้วยลายครามขนาดต่างๆ A group of blue and white cups

95. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

96. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

97. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

98. ชุดถ้วยชาลายคราม
A blue and white tea set

99. ชุดถ้วยชาลายคราม A blue and white tea set

100. อ่างลายคราม A blue and white bowl

101. A blue and white bowl

102. ชามลายคราม A blue and white punch bowl

103. ชามลายคราม A blue and white bowl

104. จานลายคราม A blue and white plate

105. จานลายคราม A blue and white dish

106. จานลายคราม A blue and white dish

107. ม้านั่งลายคราม A blue and white garden seat

108. ม้านั่งลายคราม A blue and white garden seat

109. ชุดเครื่องถ้วยเขียนลายสีบนเคลือบ An overglaze enameled wares

110. ชุดถ้วยชาเขียนลายสีทองบนเคลือบ An overglaze painted and gilt tea set

111.ชุดถ้วยเบญจรงค์ An overglaze enameled wares

112. กาเบญจรงค์แบบสาย An overglaze enameled teapot

113. ช้อนเบญจรงค์ Overglaze enameled spoons

114. ชามเบญจรงค์ An overglaze enameled bowl

115. ชามเบญจรงค์ An overglaze enameled bowl

116. ชามเบญจรงค์ An overglaze enameled bowl

117. ชามฝาเบญจรงค์An overglaze enameled covered bowl

118. ชามฝาเบญจรงค์ An overglaze enameled covered bowl

119. โถเบญจรงค์ An overglaze enameled covered jar

120. โถเบญจรงค์ An overglaze enameled covered jar

121. โถเบญจรงค์ An overglaze enameled covered jar

122. โถลายน้ำทอง An overglaze and gilt covered jar

123.คนโทลายน้ำทอง An overglaze enameled and gilt bottle

124. คนโทลายคราม A blue and white bottle

125. กาเขียนลายสีบนเคลือบแบบสาย An overglaze enameled teapot

126. ชามเขียนลายลงยาบนเคลือบ Overglaze enameled bowls

127. อ่างเขียนลายลงยาบนเคลือบ An overglaze enameled punch bowl

128. กระโถนค่อมเขียนลายลงยาบนเคลือบ An overglaze enameled spittoon

129.ถาดเขียนลายสีบนเคลือบ Overglaze enameled trays

1. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) ลายคราม
ประทับนั่งบนปัทมอาสน์ท่ามกลางสระบัว
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
สูง ๔๙.๕ เซนติเมตร
A blue and white figure of the Bodhisattva Avalokitesvara seated on the lotus bud among pond
Qing dynasty, 19th century
49.5 cm.high

2. เทพฮก - ฝู (ซ้าย) ลก - โหล่ว (ขวา) และเซียน (กลาง) ลายคราม
เทพฝูทำเป็นรูปคหบดีสวมเสื้อคลุมยาว อุ้มเด็ก
เทพโหล่วทำเป็นรูปขุนนางสวมชุดข้าราชการแบบจีนโบราณ มือข้างหนึ่งถือคทารูปหยูอี้
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
สูง ๒๑.๔-๒๔.๕ เซนติเมตร
A group of blue and white figures of *Fu-Lo*, two of the Three Gods of Stars (left and right) and an immortal (middle)
Qing dynasty, 19th century
21.4 - 24.5 cm.high

3. ตุ๊กตารูปกวางดาวลายคราม
กำลังหาเห็ดหลิงจือ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
สูง ๒๖ เซนติเมตร
A blue and white figure of a deer seeking the *lingzhi* (sacred fungus)
Qing dynasty, 19th century
26 cm.high

4. กลองจำลองลายคราม
เขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๗.๓ เซนติเมตร สูง ๑๔.๕ เซนติเมตร
A blue and white model of drum with designs of the Eight Treasures and Hundred Antiques
Qing dynasty, 18th century
7.3 cm.wide 14.5 cm.high

5. ระฆังจำลองลายคราม
เขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๑๓.๕ เซนติเมตร สูง ๑๔ เซนติเมตร
A blue and white model of bell with designs of the Eight Treasures and Hundred Antiques
Qing dynasty, 18th century
13.5 cm.wide 14 cm.high

6. กระบี่จำลองลายคราม
เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๒.๒ เซนติเมตร ยาว ๕๐ เซนติเมตร
A blue and white model of sword with designs of figures in landscape
Qing dynasty, 18th - 19th century
2.2 cm.wide 50 cm.long

7. ลับแลลายคราม
เขียนลายสิ่งของวิเศษของแปดเซียน
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๒๔ เซนติเมตร สูง ๔๐.๘ เซนติเมตร
A blue and white screen with the Eight Daoist Emblems design
Qing dynasty, 18th - 19th century
24 cm.wide 40.8 cm.high

8. ลับแลลายคราม
เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๒๔ เซนติเมตร สูง ๔๐.๘ เซนติเมตร
A blue and white screen with design of figures in landscape
Qing dynasty, 18th - 19th century
24 cm.wide 40.8 cm.high

9. ลับแลลายคราม
เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีนเรื่องสามก๊ก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๓๔ เซนติเมตร สูง ๓๗ เซนติเมตร
A blue and white screen with design of a scene of war in Chinese literature
Qing dynasty, 18th - 19th century
34 cm.wide 37 cm.high

10. ลับแลลายคราม
เขียนลายเป็ดท่ามกลางสระบัว
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
กว้าง ๒๖.๗ เซนติเมตร สูง ๓๕.๕ เซนติเมตร
A blue and white screen with design of ducks among lotus pond
Qing dynasty, 18th - 19th century
26.7 cm.wide 35.5 cm.high

11. ลับแลลายคราม

เขียนลายเทพฝูโหล่วโซ่ว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

กว้าง ๒๔.๔ เซนติเมตร สูง ๓๗ เซนติเมตร

A blue and white screen with the Three Gods of Star design

Qing dynasty, 18th - 19th century

24.4 cm.wide 37 cm.high

12. ลับแลลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

กว้าง ๖๙ เซนติเมตร สูง ๖๒ เซนติเมตร

A blue and white screen with a landscape design

Qing dynasty, 18th - 19th century

69 cm.wide 62 cm.high

13. ลับแลลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

กว้าง ๒๕ เซนติเมตร สูง ๕๘ เซนติเมตร

A blue and white screen with design of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

25 cm.wide 58 cm.high

14. ที่วางพู่กันลายคราม

เขียนลายดอกไม้ก้านขด

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ยาว ๑๐.๓ เซนติเมตร สูง ๗ เซนติเมตร

A blue and white brush rest with a floral scroll design

Qing dynasty, 19th century

10.3 cm.long 7 cm.high

15. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม

เขียนลายมังกรดิ้นเมฆกับไข่มุกไฟ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๒๒.๕ เซนติเมตร สูง ๕๖ เซนติเมตร

A blue and white altar incense burner with design of dragons chasing the flaming pearls

Qing dynasty, 19th century

22.5 cm.high 56 cm.high

16. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๑.๓ เซนติเมตร สูง ๑๗.๗ เซนติเมตร

A blue and white altar incense burner with design of a scene of figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th - 19th century

11.3 cm.wide 17.7 cm.high.

17. กระถางเผาเครื่องหอมลายคราม

เขียนลายสิบแปดพระอรหัน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๓.๘ เซนติเมตร สูง ๑๗.๕ เซนติเมตร

A blue and white incense burner with design of the Eighteen Arhans

Qing dynasty, 18th - 19th century

13.8 cm.wide 17.5 cm.high.

18. ตะกร้าดอกไม้ลายคราม มีฉลุลาย

เขียนลายกอบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

สูง ๒๑ เซนติเมตร

A blue and white flower basket with a perforated design and a lotus pond design

Qing dynasty, 19th century

21 cm.high

19. เชิงเทียนลายครามพร้อมฝาครอบ

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

สูง ๒๐ เซนติเมตร

A blue and white candle stick with a scene of figures in landscape design

Qing dynasty, 18th - 19th century

20 cm.high.

20. เชิงเทียนลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๔.๓ เซนติเมตร สูง ๑๗.๔ - ๑๙.๔ เซนติเมตร

A pair of blue and white candle sticks with design of a scene of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

4.3 cm.wide 17.4 - 19.4 cm.high

21. กระถางลายคราม

เขียนลายแปดเซียนในภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๖ เซนติเมตร สูง ๔๔ เซนติเมตร
A blue and white jar with design of the Eight Immortals in landscape
Qing dynasty, 18th - 19th century
16 cm.wide 44 cm.high

22. กระถางลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๘.๘ เซนติเมตร สูง ๑๗ เซนติเมตร
A blue and white jar with a landscape design
Qing dynasty, 18th - 19th century
18.8 cm.wide 17 cm.high

23. กระโถนค่อมลายคราม

เขียนลายมังกรดั้นเมฆกับไข่มุกไฟ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๙ เซนติเมตร สูง ๑๒.๕ เซนติเมตร
A blue and white spittoon with a dragon chasing the flaming pearl design
Qing dynasty, 19th century
19 cm.wide 12.5 cm.high

24. กระโถนค่อมลายคราม

เขียนลายมังกรดั้นเมฆกับไข่มุกไฟ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๑.๕ เซนติเมตร สูง ๘.๕ เซนติเมตร
A blue and white spittoon with a dragon chasing the flaming pearl design
Qing dynasty, 19th century
11.5 cm.wide 8.5 cm.high

25. กระโถนค่อมลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๐.๑ เซนติเมตร สูง ๑๑.๓ เซนติเมตร
A blue and white spittoon with a landscape design
Qing dynasty, 19th century
10.1 cm.wide 11.3 cm.high

26. ขวดทรงน้ำเต้าลายคราม

เขียนลายสิ่งของวิเศษของแปดเซียน
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑.๕ เซนติเมตร สูง ๑๗.๔ เซนติเมตร
A blue and white double-gourd with design of the Eight Daoist Emblems
Qing dynasty, 18th - 19th century
1.5 cm.wide 17.4 cm.high

27. บาตรลายคราม (ไม่มีฝา)

เขียนลายหงส์ท่ามกลางพันธุ์พฤกษา
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๙ เซนติเมตร สูง ๑๕ เซนติเมตร
A blue and white monk bowl with a phoenix among the floral design
Qing dynasty, 19th century
19 cm.wide 15 cm.high

28. โถลายคราม

เขียนลายดอกไม้ก้านขดและกลีบบัว
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๒๐.๕ เซนติเมตร สูง ๖๖ เซนติเมตร
A blue and white covered jar with a floral scroll and lotus panel design
Qing dynasty, 19th century
20.5 cm.wide 66 cm.high

29. โถลายคราม

เขียนลายดอกไม้ก้านขด
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๓.๕ เซนติเมตร สูง ๑๗.๕ เซนติเมตร
A blue and white covered jar with a floral scroll design
Qing dynasty, 19th century
13.5 cm.wide 17.5 cm.high

30. โถลายคราม

เขียนลายม้า
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๐.๙ เซนติเมตร สูง ๑๒ เซนติเมตร
A blue and white covered jar with a horse design
Qing dynasty, 18th - 19th century
10.9 cm.wide 12 cm.high

31. โถลายคราม

เขียนลายภาพภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๒ เซนติเมตร สูง ๗ เซนติเมตร
A blue and white tureen with a landscape design
Qing dynasty, 18th century
12 cm.wide 7 cm.high

32. โถลายคราม

เขียนลายภาพภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๒ เซนติเมตร สูง ๗ เซนติเมตร
A blue and white tureen with design of figures in landscape
Qing dynasty, 18th century
12 cm.wide 7 cm.high

33. โถลายคราม

เขียนลายนกไก่ฟ้าเกาะกิ่งไม้
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ ปาก
กว้าง ๑๓.๔ เซนติเมตร สูง ๑๘ เซนติเมตร
A blue and white covered jar with a pheasant perching on branch design
Qing dynasty, 19th century
13.4 cm. wide 18 cm.high

34. โถลายคราม (ไม่มีฝา)

เขียนลายนกกับดอกไม้ท่ามกลางธรรมชาติ
ศิลปะจีนปลายสมัยราชวงศ์หมิง - ต้นราชวงศ์ชิง
ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓
ปากกว้าง ๘ เซนติเมตร สูง ๑๗ เซนติเมตร
A blue and white jar with a bird perching on branch design
Late Ming-Early Qing, 17th century
8 cm.wide 17 cm.high

35. ตลับใส่พู่กันทรงกระบอกลายคราม

เขียนลายแปดเซียนข้ามมหาสมุทร
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๓.๕ เซนติเมตร สูง ๓๐.๕ เซนติเมตร
A blue and white cylindrical brush box with design of the Eight Immortals oceangoing
Qing dynasty, 18th - 19th century
13.5 cm.wide 30.5 cm.high

36. กาลายครามแบบสาย

เขียนลายสุนัขทางพุทธศาสนา
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๘ เซนติเมตร สูง ๑๘.๙ เซนติเมตร
A blue and white tea pot with design of the Buddhist lion dogs
Qing dynasty, 18th - 19th century
8 cm.wide 18.9 cm.high

37. กาลายครามแบบสาย

เขียนลายมังกรดั้นเมฆและไข่มุกไฟ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๘.๔ เซนติเมตร สูง ๑๔.๓ เซนติเมตร
A blue and white tea pot with design of a dragon chasing the flaming pearl among cloud
Qing dynasty, 19th century
8.4 cm.wide 14.3 cm.high

38. กาทรงสี่เหลี่ยมลายครามแบบสาย

เขียนลายมังกรดั้นเมฆ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๗.๘ เซนติเมตร สูง ๑๗.๗ เซนติเมตร
A blue and white tea pot with design of a dragon among cloud
Qing dynasty, 18th - 19th century
7.8 cm.wide 17.7 cm.high

39. กาลายครามแบบสาย

เขียนลายสุนัขทางพุทธศาสนา
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๐ เซนติเมตร สูง ๘.๔ เซนติเมตร
A blue and white tea pot with design of the Buddhist lion dogs
Qing dynasty, 18th - 19th century
10 cm.wide 8.4 cm.high

40. กาทรงญี่ปุ่นลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๔.๕ เซนติเมตร สูง ๑๒ เซนติเมตร
A blue and white tea pot with design of figures in landscape
Qing dynasty, 18th - 19th century
4.5 cm.wide 12 cm.high

41. กาทรงลูกแพร์ลายครามแบบหู

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๓.๖ เซนติเมตร สูง ๑๗ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped ewer with design of figures in Chinese literatue

Qing dynasty, 18th - 19th century

3.6 cm.wide 17 cm.high

42. กาลายครามแบบสาย

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๑๓.๒ เซนติเมตร สูง ๒๖.๓ เซนติเมตร

A blue and white tea pot with design of figures in landscape

Qing dynasty, 19th century

13.2 cm.wide 26.3 cm.high

43. กาลายครามแบบสาย

เขียนลายอักษรจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๘ เซนติเมตร สูง ๑๓.๙ เซนติเมตร

A blue and white tea pot with design of Chinese characters

Qing dynasty, 19th century

8 cm.wide 13.9 cm.high

44. คนทีลายคราม

เขียนลายทิวทัศน์

ศิลปะญี่ปุ่นสมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๗.๔ เซนติเมตร สูง ๑๙.๒ เซนติเมตร

A blue and white kendi in mammi-form spout with a landscape design

Japanese art, Edo Period, 17th century

7.4 cm.wide 19.2 cm.high

45. เหยือกลายคราม

เขียนลายมังกรดั้นเมฆในช่องกระจก

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๑.๕ เซนติเมตร สูง ๒๑.๗ เซนติเมตร

A blue and white water pitcher with design of a dragon chasing the flaming pearl among cloud

Qing dynasty, 18th - 19th century

11.5 cm.wide 21.7 cm.high

46. เหยือกลายคราม

เขียนลายดอกไม้สี่ฤดู

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

สูง ๒๑ เซนติเมตร

A blue and white water pitcher with design of the Flowers of the Four Seasons

Qing dynasty, 19th century

21 cm.high

47. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบสาย

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๗.๔ เซนติเมตร สูง ๙.๕ เซนติเมตร

A Yixing tea pot with an ear

Qing dynasty, 18th - 19th century

7.4 cm.wide 9.5 cm.high

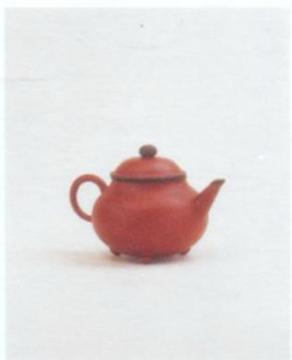

48. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบหู

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๔.๘ เซนติเมตร สูง ๗ เซนติเมตร

A Yixing tea pot with an ear

Qing dynasty, 19th century

4.8 cm.wide 7 cm.high

49. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบสาย

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๗.๗ - ๙.๓ เซนติเมตร

สูง ๑๓ - ๑๕ เซนติเมตร

A group of Yixing tea pots with handles

Qing dynasty, 19th century

7.7 - 9.3 cm.wide 13 - 15 cm.high

50. ปั้นชาอี่ซิ่งแบบหู

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๓.๓ - ๖.๖ เซนติเมตร

สูง ๕.๕ - ๖.๖ เซนติเมตร

A group of Yixing tea pots with ears

Qing dynasty, 19th century

3.3 - 6.6 cm.wide 5.5 - 6.6 cm.high

51. คนโทลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๙.๓ เซนติเมตร สูง ๔๕.๒ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of a scene of figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th century

19.3 cm.wide 45.2 cm.high

52. คนโทลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๖.๙ เซนติเมตร สูง ๖๒ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of a scene of figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th century

6.9 cm.wide 62 cm.high

53. คนโทลายคราม

เขียนลายเด็กเล่น

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๘.๒ เซนติเมตร สูง ๒๙.๗ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of children at play

Qing dynasty, 18th century

8.2 cm.wide 29.7 cm.high

54. คนโทลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๗.๓ เซนติเมตร สูง ๙.๕ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

7.3 cm.wide 9.5 cm.high

55. คนโทลายคราม

ฉลุลายและเขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๒.๒ เซนติเมตร

สูง ๒๗.๘ - ๒๗.๙ เซนติเมตร

A pair of blue and white bottles with designs of the Eight Treasures and Hundred Antiques and a perforated design

Qing dynasty, 18th - 19th century

12.2 cm.wide 27.8 - 27.9 cm.high

56. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๑๙.๒ เซนติเมตร สูง ๓๔ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with a landscape design

Qing dynasty, 18th century

19.2 cm.wide 34 cm.high

57. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๑๕.๑ เซนติเมตร สูง ๒๘.๔ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with a landscape design

Qing dynasty, 18th century

15.1 cm.wide 28.4 cm.high

58. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๒๘ เซนติเมตร สูง ๔๕.๕ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with design of a scene of figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th century

28 cm.wide 45.5 cm.high

59. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายใบกล้วยและลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๑๒.๘ เซนติเมตร สูง ๓๐ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with designs of a scene of figures in Chinese literature and plantain leaves

Qing dynasty, 18th century

12.8 cm.wide 30 cm.high.

60. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายนกท่ามกลางพันธุ์ไม้ดอก

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๑๓ เซนติเมตร สูง ๓๓ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with design of a bird in landscape

Qing dynasty, 18th century

13 cm.wide 33 cm.high

61. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๑๕.๓ เซนติเมตร สูง ๒๙.๕ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with design of the Eight Treasures and Hundred Antiques

Qing dynasty, 18th century

15.3 cm.wide 29.5 cm.high

62. แจกันทรงกูลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๒.๒ เซนติเมตร สูง ๔๕ เซนติเมตร

A blue and white *gu*-shaped vase with designs of figures in landscape and floral scroll

Qing dynasty, 18th century

22.2 cm.wide 45 cm.high

63. คนโทลายคราม

เขียนลายนกกระสาท่ามกลางสระบัว หูปั้นติดรูปมังกร

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔

ปากกว้าง ๒๐.๕ เซนติเมตร สูง ๖๑ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of a crane among lotus pond

Qing dynasty, 18th century

20.5 cm.wide 61 cm.high

64. คนโทลายคราม

เขียนลายภูมิประเทศ ปั้นติดหูรูปมังกร

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๙ เซนติเมตร สูง ๑๑.๕ เซนติเมตร

A blue and white bottle with a landscape design

Qing dynasty, 18th - 19th century

9 cm.wide 11.5 cm.high

65. คนโทลายคราม

เขียนลายแปดเซียนบนสรวงสวรรค์

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๗ เซนติเมตร สูง ๔๕.๘ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of the Eight Immortals

Qing dynasty, 18th - 19th century

17 cm.wide 45.8 cm.high

66. คนโทลายคราม

เขียนลายมังกรดั้นเมฆ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๘ เซนติเมตร สูง ๕๙ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of a dragon chasing the flaming pearl among cloud

Qing dynasty, 18th - 19th century

18 cm.wide 59 cm.high

67. คนโทลายคราม

เขียนลายสระบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๙.๖ เซนติเมตร สูง ๓๐.๒ เซนติเมตร

A blue and white bottle with a lotus pond design

Qing dynasty, 19th century

9.6 cm.wide 30.2 cm.high

68. คนโทลายคราม

เขียนลายกวางดาวใต้ต้นสน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔

ปากกว้าง ๒๒ เซนติเมตร สูง ๔๒.๗ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of the deers under the pine tree

Qing dynasty, 18th century.

22 cm.wide 42.7 cm.high

69. คนโทแฝดลายคราม

เขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๘.๗ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๑ เซนติเมตร

สูง ๓๙.๕ เซนติเมตร

A blue and white bottle with designs of the Eight Treasures and Hundred Antiques

Qing dynasty, 19th century.

8.7 cm.wide 15.1 cm.long 39.5 cm.high

70. คนโทลายคราม

เขียนลายอัษฎทรัพย์และร้อยโบราณวัตถุ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 24

ปากกว้าง ๑๕.๗ เซนติเมตร สูง ๔๕.๘ เซนติเมตร

A blue and white bottle with designs of the Eight Treasures and Hundred Antiques

Qing dynasty, 18th - 19th century

15.7 cm.wide 45.8 cm.high

71. คนโทลายคราม

เขียนลายแปดเซียนข้ามสมุทร

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๒๐.๓ เซนติเมตร สูง ๕๕.๒ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of the Eight Immortals Oceangoing

Qing dynasty, 19th century

20.3 cm.wide 55.2 cm.high

72. คนโทลายคราม

เขียนลายนกไก่ฟ้าเกาะกิ่งพันธุ์ไม้ดอก

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๘.๘ เซนติเมตร สูง ๒๕.๗ เซนติเมตร

A blue and white bottle with a pheasant perching on floral design

Qing dynasty, 18th - 19th century

18.8 cm.wide 25.7 cm.high

73. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม

เขียนลายมังกรดั้นเมฆ

ปากกว้าง ๓.๒ เซนติเมตร สูง ๒๗ เซนติเมตร

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔

A blue and white pear-shaped vase with design of a dragon chasing the flaming pearl among cloud

Qing dynasty, 18th century

3.2 cm.wide 27 cm.high

74. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม

เขียนลายแปดเซียน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๕.๕ เซนติเมตร สูง ๔๘.๖ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped vase with design of the Eight Immortals

Qing dynasty, 18th - 19th century

15.5 cm.wide 48.6 cm.high

75. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม มีฝาปิด

เขียนลายอักษรจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๓.๑ เซนติเมตร สูง ๒๔ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped vase with cover and with design of Chinese characters

Qing dynasty, 18th - 19th century

3.1 cm.wide 24 cm.high

76. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม มีฝาปิด

เขียนลายมังกรดั้นเมฆ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๓ เซนติเมตร สูง ๒๔ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped vase with cover and design of a dragon chasing the flaming pearl among cloud

Qing dynasty, 18th - 19th century

3 cm. wide 24 cm.high

77. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม

เขียนลายกอบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๙ เซนติเมตร สูง ๒๕ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped vase with a lotus pond design

Qing dynasty, 18th - 19th century

9 cm.wide 25 cm.high

78. แจกันทรงลูกแพร์ลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๔.๓ เซนติเมตร สูง ๑๗.๕ เซนติเมตร

A blue and white pear-shaped vase with design of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

4.3 cm.wide 17.5 cm.high

79. แจกันลายคราม

เขียนลายนกกระสาท่ามกลางกอบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๙.๙ เซนติเมตร สูง ๔๕.๕ เซนติเมตร

A blue and white vase with a crane in a lotus pond design

Qing dynasty, 19th century

9.9 cm.wide 45.5 cm.high

80. แจกันทรงแอมฟลอร่าลายคราม

เขียนลายดอกไม้สี่ฤดู

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๑๑ เซนติเมตร สูง ๔๘ เซนติเมตร

A blue and white amplora-shaped vase with design of the Flowers of the Four Seasons

Qing dynasty, 19th century

11 cm.wide 48 cm.high

81. แจกันทรงแอมฟลอร่าลายคราม

เขียนลายดอกไม้สี่ฤดู

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๗ เซนติเมตร สูง ๓๘ เซนติเมตร

A blue and white amplora-shaped vase with design of the Flowers of the Four Seasons

Qing dynasty, 19th century

7 cm.wide 38 cm.high

82. แจกันทรงเหม่ยผิงลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ปากกว้าง ๔.๓ เซนติเมตร สูง ๑๗.๕ เซนติเมตร

A blue and white *meibing*-shaped vase with design of figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th century

4.3 cm.wide 17.5 cm.high

83. แจกันทรงเหม่ยผิงลายคราม

เขียนลายแปดเซียน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๒.๗ เซนติเมตร สูง ๔๕.๕ เซนติเมตร

A blue and white *meibing*-shaped vase with the Eight Immortals design

Qing dynasty, 18th - 19th century

12.7 cm.wide 45.5 cm.high

84. กระโถนปากแตรลายคราม

เขียนลายสามสหายคิมหันต์ ได้แก่ ต้นสน ต้นไผ่ และต้นเหม่ย

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๔.๗ เซนติเมตร สูง ๒๐.๕ เซนติเมตร

A Blue and white spittoon with the Three Friends in winter design

Qing dynasty, 18th - 19th century

24.7 cm.wide 20.5 cm.high

85. กระโถนปากแตรลายคราม

เขียนลายสุนัขทางพุทธศาสนา

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๑.๒ เซนติเมตร สูง ๑๙ เซนติเมตร

A blue and white spittoon with design of the Buddhist lion dogs

Qing dynasty, 18th - 19th century

21.2 cm.wide 19 cm.high

86. กระโถนปากแตรลายคราม

เขียนลายอักษรจีนประดิษฐ์

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๖.๗ เซนติเมตร สูง ๑๒.๘ เซนติเมตร

A blue and white spittoon with design of Chinese characters

Qing dynasty, 18th - 19th century

16.7 cm.wide 12.8 cm.high

87. กระถางลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๕ เซนติเมตร สูง ๒๒.๗ เซนติเมตร

A blue and white cache pot with design of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

25 cm.wide 22.7 cm.high

88. ตลับเงินหน้ากระเบื้อง

เขียนรูปสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ สำหรับพระราชทานแจกเฉพาะเจ้านายฝ่ายใน เพื่อเป็นของที่ระลึกในงานถวายพระเพลิงพระศพ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑

ปากกว้าง ๑๓.๕ เซนติเมตร สูง ๗.๕ เซนติเมตร

A silver box with the portrait of H.R.H. Prince Siriraj Kakudhabhadha

It was to be given as commemorative articles at the Royal Cremation Ceremony on the Phramane in 1887 A.D.

13.5 cm.wide 7.5 cm.high

89. กล่องใส่พู่กันลายคราม

เขียนลายแปดเซียน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๔ เซนติเมตร ยาว ๒๑.๒ เซนติเมตร

สูง ๙.๕ เซนติเมตร

A blue and white brush box with design of the Eight Immortals

Qing dynasty, 18th - 19th century

14 cm.wide 21.2 cm.long 9.5 cm.high

90. ชุดถ้วยลายคราม

เขียนลายกิ่งไผ่

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๑๐.๓ - ๑๒.๕ เซนติเมตร

สูง ๔ - ๙ เซนติเมตร

A blue and white covered bowl and saucer with a bamboo design

Qing dynasty, 19th century

10.3 - 12.5 cm.wide 4 - 9 cm.high

91. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายอักษรพระนามกับลายกิ่งท้อ ส้มมือ ก้นมี จ่ปร สยาม

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง พ.ศ. ๒๔๓๑ (จ.ศ. ๑๒๕๐)

ปากกว้าง ๑๐.๒ เซนติเมตร สูง ๗.๕ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of the Initials of King Rama IV.

Qing dynasty, 1888 A.D.

10.2 cm.wide 7.5 cm.high

92. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายอักษรพระนาม ก้นมี จปร สยาม

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง พ.ศ. ๒๔๓๑ (จ.ศ. ๑๒๕๐)

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๖.๗ - ๑๒.๖ เซนติเมตร

สูง ๓ - ๑๗.๘ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of the Initials of King Rama IV.

Qing dynasty, 1888 A.D.

Covered cup

6.7 - 12.6 cm.wide 3 - 17.8 cm.high

93. ชุดถ้วยชาลายคราม

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ปากกว้าง ๑๐.๒ เซนติเมตร สูง ๘ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of a dragon chasing the flaming pearl

Qing dynasty, 19th century

10.2 cm.wide 8 cm.high

94. ชุดถ้วยลายครามขนาดต่าง ๆ

เขียนลายสระบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ปากกว้าง ๓.๘ - ๑๑.๖ เซนติเมตร

สูง ๑.๘ - ๖.๒ เซนติเมตร

A group of blue and white cups with a lotus pond design

Qing dynasty, 19th century

3.8 - 11.6 cm.wide 1.8 - 6.2 cm.high

95. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนอักษรพระนาม จปร

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง พ.ศ. ๒๔๓๑ (จ.ศ. ๑๒๕๐)

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๑๐.๒ เซนติเมตร สูง ๗.๓ เซนติเมตร

A blue and white tea set with the initials of King Rama IV.

Qing dynasty, 1888 A.D.

Covered cup

10.2 cm.wide 7.3 cm.high

96. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายปลาทอง จัดแบบชุดจีโบ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๔.๘ - ๕ เซนติเมตร สูง ๕ - ๕.๙ เซนติเมตร

A blue and white tea set with a gold fish design in *ci bo* arrangement

Qing dynasty, 19th century

Covered cup

4.8 - 5 cm.wide 5 - 5.9 cm.high

97. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายอักษรจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๖.๑ - ๙.๘ เซนติเมตร

สูง ๔ - ๘.๘ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of Chinese characters in *ci bo* arrangement

Qing dynasty, 19th century

Covered cup

6.1 - 9.8 cm.wide 4 - 8.8 cm.high

98. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายอักษรจีนประดิษฐ์ จัดแบบชุดจีโบ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๕.๓ - ๘ เซนติเมตร

สูง ๖ - ๙.๘ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of Chinese characters design in *ci bo* arrangement

Qing dynasty, 19th century

Covered cup

5.3 - 8 cm.wide 6 - 9.8 cm.high

99. ชุดถ้วยชาลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน จัดแบบชุดจีโบ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ถ้วยพร้อมฝา

ปากกว้าง ๕.๑ - ๗.๗ เซนติเมตร

สูง ๖.๕ - ๙ เซนติเมตร

A blue and white tea set with design of a scene of Chinese literature in *ci bo* arrangement

Qing dynasty, 19th century

Covered cup

5.1 - 7.7 cm.wide 6.5 - 9 cm.high

100. อ่างลายคราม

เขียนลายภาพภูมิประเทศและลายมังกรดั้นเมฆ

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๓๖.๕ เซนติเมตร สูง ๑๔ เซนติเมตร

A blue and white bowl with designs of a dragon chasing the flaming pearl among cloud and landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

36.5 cm.wide 14 cm.high

101. ชามลายคราม

เขียนลายเด็กเล่น

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๔.๕ เซนติเมตร สูง ๗.๖ เซนติเมตร

A blue and white bowl with designs of children at play and figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

24.5 cm.wide 7.6 cm.high

102. ชามลายคราม

เขียนลายภาพภูมิประเทศและลายนกกระเรียน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๑๑.๘ เซนติเมตร สูง ๗.๗ เซนติเมตร

A blue and white punch bowl with designs of figures in landscape and a crane

Qing dynasty, 18th - 19th century

11.8 cm.wide 7.7 cm.high

103. ชามลายคราม

เขียนลายเทพฝูโหล่วโซ่วและภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๒๓.๖ เซนติเมตร สูง ๙.๒ เซนติเมตร

A blue and white bowl with designs of the Three Gods of Star and figures in Chinese literature

Qing dynasty, 18th - 19th century

23.6 cm.wide 9.2 cm.high

104. จานลายคราม

เขียนลายดอกไม้

ศิลปะญี่ปุ่นสมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

กว้าง ๒๙ เซนติเมตร

A blue and white plate with a floral design

Japanese art, Edo Period, 19th century

29 cm.wide

105. จานลายคราม

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๒๘.๕ เซนติเมตร สูง ๖ เซนติเมตร
A blue and white dish with design of figures in landscape
Qing dynasty, 18th - 19th century
28.5 cm.wide 6 cm.high

106. จานลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๓๐ เซนติเมตร สูง ๓.๘ เซนติเมตร
A blue and white dish with design of a scene in Chinese literature
Qing dynasty, 18th - 19th century
30 cm.wide 3.8 cm.high

107. ม้านั่งลายคราม

เขียนลายดอกไม้ก้านขด
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๒๗.๗ เซนติเมตร สูง ๔๐.๕ เซนติเมตร
A blue and white garden seat with a perforated design and a floral design
Qing dynasty, 18th - 19th century
27.7 cm.wide 40.5 cm.high

108. ม้านั่งลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๓๐ เซนติเมตร สูง ๔๐.๖ เซนติเมตร
A blue and white garden seat with design of a scene in Chinese literature
Qing dynasty, 18th - 19th century
30 cm.wide 40.6 cm.high

109. ชุดเครื่องถ้วยเขียนลายสีบนเคลือบ

เขียนลายผีเสื้อท่ามกลางหมู่พันธุ์พฤกษา
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ถ้วยพร้อมฝา
ปากกว้าง ๗ - ๑๓.๕ เซนติเมตร
สูง ๕.๕ - ๙.๕ เซนติเมตร
An overglaze enameled wares with designs of flowering plant and butterfly
Qing dynasty, 19th century
Covered cup
7 - 13.5 cm.wide 5.5 - 9.5 cm.high

110. ชุดถ้วยชาเขียนลายสีทองบนเคลือบ

เขียนลายมังกรดั้นเมฆ
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ถ้วยชา
ปากกว้าง ๙.๙ เซนติเมตร
สูงพร้อมฝา ๘ เซนติเมตร
An overglaze painted and gilt tea set with design of a dragon chasing the flaming pearl
Qing dynasty, 19th century
Covered cup
9.9 cm.wide 8 cm.high

111. ชุดถ้วยเบญจรงค์

เขียนลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ในช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ถ้วยพร้อมฝา
ปากกว้าง ๖.๙ - ๑๐.๓ เซนติเมตร สูง ๓.๔ - ๘ เซนติเมตร
An overglaze enameled wares with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Covered cup
Qing dynasty, 19th century
6.9 - 10.3 cm.wide 3.4 - 8 cm.high

112. กาเบญจรงค์แบบสาย

เขียนลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ในช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
สูง ๑๖.๕ เซนติเมตร
An overglaze enameled teapot with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Qing dynasty, 19th century
16.5 cm.high

113. ช้อนเบญจรงค์

เขียนลายเทพนมในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ยาว ๑๒.๒ เซนติเมตร
Overglaze enameled spoons with design of a *thepphanom* (celestial being) in flame
Qing dynasty, 19th century
12.2 cm.long

114. ชามเบญจรงค์

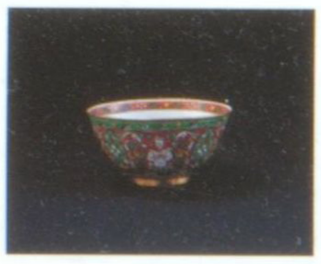

เขียนลายเทพนมในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ปากกว้าง ๑๗.๘ เซนติเมตร สูง ๘.๙ เซนติเมตร
An overglaze enameled bowl with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Qing dynasty, 17th-18th century
17.8 cm.wide 8.9 cm.high

115. ชามเบญจรงค์

เขียนลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจกรูปกลีบบัว
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ปากกว้าง ๗.๘ เซนติเมตร สูง ๙ เซนติเมตร
An overglaze enameled bowl with design of a *kan-to-dok* (flowers connected by branches) in lotus frame
Qing dynasty, 17th-18th century
7.8 cm.wide 9 cm.high

116. ชามเบญจรงค์

เขียนลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔
ปากกว้าง ๑๗.๕ เซนติเมตร สูง ๙.๔ เซนติเมตร
An overglaze enameled bowl with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Qing dynasty, 18th-19th century
17.5 cm.wide 9.4 cm.high

117. ชามฝาเบญจรงค์

เขียนลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๔.๗ เซนติเมตร สูง ๑๑ เซนติเมตร
An overglaze enameled covered bowl with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Qing dynasty, 19th century
14.7 cm.wide 11 cm.high

118. ชามฝาเบญจรงค์

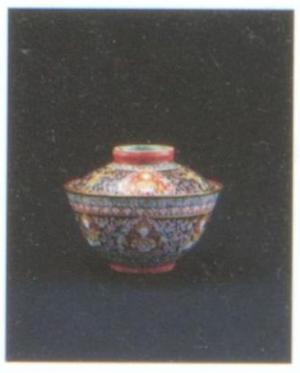

เขียนลายเทพนมสลับกับลายนรสิงห์ในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๑๗.๕ เซนติเมตร สูง ๑๓ เซนติเมตร
An overglaze enameled covered bowl with designs of *thepphanom* (celestial being) and *norasigha* (lion-man)
Qing dynasty, 19th century
17.5 cm.wide 13 cm.high

119. โถเบญจรงค์

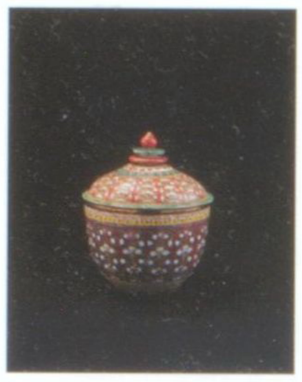

เขียนลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ปากกว้าง ๑๖ เซนติเมตร สูง ๑๘.๕ เซนติเมตร
An overglaze enameled covered jar with a *kan-to-dok* (flowers connected by branches) design
Qing dynasty, 17th - 18th century
16 cm.wide 18.5 cm.high

120. โถเบญจรงค์

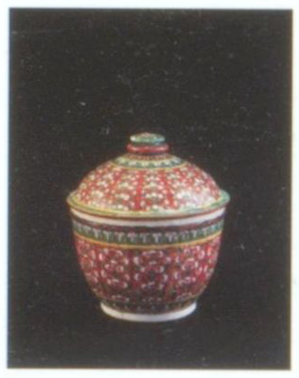

เขียนลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ปากกว้าง ๑๖.๓ เซนติเมตร สูง ๒๐.๕ เซนติเมตร
An overglaze enameled covered jar with a *kan-to-dok* (flowers connected by branches) in frame design
Qing dynasty, 17th - 18th century.
16.3 cm.wide 20.5 cm.high

121. โถเบญจรงค์

เขียนลายเทพนมในกรอบช่องกระจก
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ปากกว้าง ๑๘ เซนติเมตร สูง ๒๙ เซนติเมตร
An overglaze enameled covered jar with a *thepphanom* (celestial being) design
Qing dynasty, 17th - 18th century
18 cm.wide 29 cm.high

122. โถลายน้ำทอง

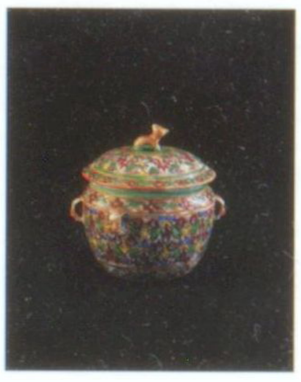

เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์
ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕
ปากกว้าง ๗.๓ เซนติเมตร สูง ๙.๕ เซนติเมตร
An overglaze and gilt covered jar with a trellis and rice ball design
Qing dynasty, 19th century
7.3 cm.wide 9.5 cm.high

123. คนโทลายน้ำทอง

เขียนลายรูปบุคคลในช่องกระจก

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๕.๕ เซนติเมตร สูง ๒๙ เซนติเมตร

An overglaze enameled and gilt bottle with design of figures in frame

Qing dynasty, 19th century

5.5 cm.wide 29 cm.high

124. คนโทลายคราม

เขียนลายภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรมจีน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๖.๔ เซนติเมตร สูง ๓๑ เซนติเมตร

A blue and white bottle with design of figures in landscape

Qing dynasty, 18th - 19th century

6.4 cm.wide 31 cm.high

125. กาเขียนลายสีบนเคลือบแบบสาย

เขียนลายรูปบุคคลในภูมิประเทศและสิ่งของวิเศษของแปดเซียน

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ปากกว้าง ๘.๕ เซนติเมตร สูง ๑๘ เซนติเมตร

An overglaze enameled teapot with designs of figures in landscape and the Eight Daoist Emblems

Qing dynasty, 18th - 19th century

8.5 cm.wide 18 cm.high

126. ชามเขียนลายลงยาบนเคลือบ

เขียนลายผักกาด

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

ปากกว้าง ๑๒ เซนติเมตร สูง ๕ เซนติเมตร

Overglaze enameled bowls with a cabbage design

Qing dynasty, 19th century

12 cm.wide 5 cm.high

127. อ่างเขียนลายลงยาบนเคลือบ

เขียนลายสระบัว

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ปากกว้าง ๓๒ เซนติเมตร สูง ๑๘ เซนติเมตร

An overglaze enameled punch bowl with a lotus design

Qing dynasty, 19th century

32 cm.wide 18 cm.high

128. กระโถนค่อมเขียนลายลงยาบนเคลือบ

เขียนลายพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ศิลปะไทย - จีน ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ปากกว้าง ๑๒.๙ เซนติเมตร สูง ๘ เซนติเมตร

An overglaze enameled spittoon with the Chakri Maha Prasart Pavilion design

Sino-Thai art, 19th century

12.9 cm.wide 8 cm.high

129. ถาดเขียนลายสีบนเคลือบ

เขียนลายช่อดอกไม้และอักษร "เจริญ"

ศิลปะยุโรป ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

กว้าง ๑๖ เซนติเมตร สูง ๓.๕ เซนติเมตร

Overglaze enameled trays with designs of a floral spray and Thai characters *charoen*

European art, 19th century

16 cm.wide 3.5 cm.high

130. พระโพธิสัตว์เมตไตรย (มี่หลอฟ่อ) เคลือบสีขาว

มีพระวรกายอวบอ้วน ทรงพระสรวล ลักษณะเป็นพระใจดี เป็นเครื่องหมายแห่งความมั่งคั่งและโชคดี

ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

สูง ๑๖.๕ เซนติเมตร

A white-glazed figure of the Bodhisattva Maitreya, *Mi Lo Fo* in the Chinese, or "the Laughing Buddha", the harbinger of wealth and good luck

Qing dynasty, 19th century

16.5 cm.high

พัฒนาการของเครื่องถ้วยจีน

โดยทั่วไปการผลิตเครื่องถ้วยมักเริ่มจากการสามารถผลิตเครื่องถ้วยเนื้อดินธรรมดาก่อน แล้วจึงพัฒนาเข้าสู่การผลิตเครื่องถ้วยเนื้อกระเบื้อง ซึ่งเป็นเทคโนโลยีขั้นสูง การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะของเครื่องถ้วยจีนก็เช่นเดียวกัน ต้องศึกษาพัฒนาการของเครื่องถ้วยจีนตั้งแต่ช่วงก่อนประวัติศาสตร์เป็นอันดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยหินใหม่ ซึ่งเป็นสมัยที่เริ่มมีการเรียนรู้วิธีการผลิตเครื่องถ้วย

สมัยหินใหม่ (ราว ๔๐๐๐ - ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล)

สมัยหินใหม่เป็นสมัยที่มนุษย์รู้จักพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นกว่าสมัยหินเก่า สามารถเรียนรู้และปรับให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตเครื่องถ้วย ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่ใช้ในการศึกษาพัฒนาการของชุมชน ในแต่ละท้องถิ่นมักจะมีการผลิตเครื่องถ้วยที่แตกต่างกันออกไปทั้งในด้านรูปทรงและลวดลาย อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยเหล่านั้นก็อาจมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในบางครั้ง เนื่องจากอาจมีการติดต่อผสมผสานกัน นับว่าโชคดีที่มนุษย์สมัยหินใหม่ในประเทศจีนได้ทิ้งร่องรอยหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพความเป็นอยู่ และความเชื่อ ไว้ให้เราได้ศึกษาเป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญและความสมบูรณ์เกือบที่สุดของวัฒนธรรมสมัยหินใหม่ของจีน

เครื่องถ้วยสมัยหินใหม่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี จะเป็นเครื่องถ้วยที่ยังไม่มีการเคลือบ มีการสร้างสรรค์รูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากวัฒนธรรมในสมัยนี้มีพื้นฐานมาจากการเกษตรกรรม จึงมักผลิตขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน มีเนื้อดินสีเทา ตกแต่งด้วยลายแบบง่ายๆ เช่น ลายเชือกทาบ ลายคล้ายเครื่องจักสาน และลายขูด แต่ก็มีเครื่องถ้วยที่มีลักษณะพิเศษ คือ มีเนื้อดินสีแดง ขัดผิว และเขียนลายสีเข้ม เช่น สีน้ำตาล สีดำ สีแดง และสีม่วง เป็นต้น และในบางท้องถิ่นมีการทาน้ำดินสีเหลือง สีขาว และสีแดงรองพื้นก่อนเขียนลาย ลายที่ตกแต่ง ได้แก่ ลายเรขาคณิตแบบต่างๆ ลายสัตว์ เช่น กวาง ปลา กบ นก เต่า งู และหอย เป็นต้น ส่วนลายรูปบุคคลจะพบในบางท้องถิ่น ซึ่งลายเหล่านี้เขียนได้ใกล้เคียงธรรมชาติอย่างยิ่ง

แหล่งวัฒนธรรมสมัยหินใหม่ในประเทศจีนจะพบกระจายอยู่ตามแม่น้ำสำคัญสองสาย คือ แม่น้ำหวงเหอในเขตที่ราบภาคกลาง และแม่น้ำหยางซีทางตอนใต้ของประเทศจีน

วัฒนธรรมสมัยหินใหม่แถบลุ่มแม่น้ำหวงเหอ

แหล่งวัฒนธรรมสมัยหินใหม่ที่สำคัญซึ่งตั้งอยู่ในเขตที่ราบภาคกลางและมีศูนย์กลางอยู่ทางแถบลุ่มแม่น้ำหวงเหอนั้น มี ๓ แห่ง ได้แก่ วัฒนธรรมหยางเส้าในมณฑลเหอหนาน วัฒนธรรมกานซูหยางเส้าในมณฑลกานซู และวัฒนธรรมหลงซานในมณฑลซานตงและเหอหนาน

วัฒนธรรมหยางเส้า (ราว ๔๐๐๐ - ๒๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล)

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ นักโบราณคดีชาวสวีเดนชื่อ เจ. กุนนาร์ แอนเดอร์สัน ได้พบเครื่องถ้วยเนื้อดินสีแดงที่บริเวณหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งในตำบลหยางเส้า มณฑลเหอหนาน ทำให้เขาเกิดความสนใจอย่างมาก ต่อมาเขาได้ขุดพบเครื่องถ้วยลักษณะเช่นนี้อีกในหลายๆ แหล่ง จึงทำให้มีการศึกษาในระยะเวลาต่อมา และได้ตั้งชื่อแหล่งวัฒนธรรมสมัยหินใหม่ที่ค้นพบนี้ว่า **วัฒนธรรมหยางเส้า** ตามสถานที่ที่ค้นพบครั้งแรก

เครื่องถ้วยของวัฒนธรรมหยางเส้าผลิตขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมฝังศพ ลักษณะโดยทั่วไปมีเนื้อดินสีแดง ผิวขัดมัน ขึ้นรูปด้วยการขดดิน แล้วเผาในเตาที่มีบรรยากาศแบบออกซิไดซิงค์ประมาณ ๑,๐๐๐ องศาเซลเซียสเป็นอย่างน้อย จึงจะได้เนื้อสีแดง รูปทรงที่ผลิตมักเป็นชามปากกว้าง ก้นลึก หรือเหยือกคอแคบ มี ๒ หู ก้นแหลม ซึ่งสันนิษฐานว่า คงใช้ตักน้ำ ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ เครื่องถ้วยชิ้นที่ดีจะมีผิวสีแดง เผาในอุณหภูมิค่อนข้างสูง สังเกตจากความแข็งของผิวเนื้อ นอกจากเครื่องถ้วยเนื้อดินสีแดงแล้ว ยังมีชนิดเนื้อดินสีเทาอ่อน เครื่องถ้วยเนื้อดินสีแดงและสีเทาจะมีทั้งชนิดเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบ เครื่องถ้วยเนื้อดินสีแดงมักจะขัดผิวจนขึ้นเงา ส่วนลวดลายมักใช้น้ำดินสีน้ำตาล สีดำ สีเหลือง สีแดง หรือสีขาว เขียนลวดลายซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น ลายที่นิยมตกแต่งมักเป็นลายเรขาคณิตอย่างง่ายๆ เช่น ลายจุด ลายวงกลม ลายสามเหลี่ยม ลายเส้นวงกลมขนาน ลายเส้นทแยง และลายฟันเลื่อย ลายสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น กวาง ปลา งู หรือลายที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ลายใบหน้ามนุษย์ มีเครื่องประดับศีรษะ ซึ่งอาจเป็นพ่อมดหรือหมอผีก็เป็นได้ และลวดลายที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การเขียนอักษรภาพบนผิวภาชนะ มีความหมายถึงตัวเลข ซึ่งอาจจะเป็นต้นกำเนิดของตัวอักษรจีนในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันยังไม่ทราบความหมาย

ตัวอย่างหมู่บ้านของวัฒนธรรมหยางเส้าที่ใช้ในการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่ที่หมู่บ้านป้านปอ ห่างจากเมืองซีอาน มณฑลส่านซี ไปทางทิศตะวันออก ๖ กิโลเมตร ซึ่งมีอายุราว ๔๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล และที่เหมียวตี้โก่ว เมืองซานเสี้ยน มณฑลเหอหนาน ซึ่งมีอายุราว ๓๐๐๐ - ๒๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล

วัฒนธรรมกานซูหยางเส้า (ราว ๒๕๐๐ - ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล)

เมื่อเดินทางตามลุ่มแม่น้ำหวงเหอขึ้นมาทางตอนบนแถบมณฑลกานซู จะพบวัฒนธรรมกานซูหยางเส้า ซึ่งเป็นสาขาของวัฒนธรรมหยางเส้าทางภาคกลางของจีน จุดที่พบกันของทั้งสองวัฒนธรรม ได้แก่บริเวณต้นแม่น้ำเหว่ยและตอนกลางของแม่น้ำเต้า แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสองวัฒนธรรมนี้ดูจะมีน้อยมาก เช่น เครื่องถ้วยของวัฒนธรรมทั้งสองแหล่งจะมีความแตกต่างกันอย่างมากมายทั้งรูปทรง ลวดลาย และวัตถุประสงค์ในการใช้ ลักษณะเด่นของเครื่องถ้วยของวัฒนธรรมนี้ได้แก่ มักมีขนาดใหญ่ ขึ้นรูปด้วยการขดดิน บริเวณขอบปากมีลักษณะเรียบและกลมกลึง แสดงว่า มีการนำแป้นหมุนอย่างช้าๆ เข้ามาช่วยในการขึ้นรูปแล้ว รูปทรงของภาชนะส่วนใหญ่เป็นหม้อชนิดคอทรงกระบอก และทรงน้ำเต้าคู่ มี ๒ หู หม้อคอสั้น ปากผาย ลำตัวป่อง ปลายสอบ ก้นแบน เนื้อดินสีแดง ขัดมัน ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องถ้วยของวัฒนธรรมกานซูหยางเส้า ลายที่ตกแต่งจะมีหลากหลาย และค่อนข้างสลับซับซ้อน เขียนลายสีดำสีน้ำตาล หรือสีม่วงเข้มด้วยแปรงที่อ่อนนุ่ม แล้วขลิบด้วยสีอ่อนทำแบบฟันปลา ซึ่งเรียกกันว่า “ลายแห่งความตาย” ลายที่ตกแต่งมักเป็นลายเรขาคณิตที่มีการประดิษฐ์ประกอบรูปทรง ทำให้แลดูยุ่งและสลับซับซ้อน เช่น ลายคลื่น ลายน้ำวน ลายก้านขด ลายอุบะ เป็นต้น ลายที่ลอกเลียนจากธรรมชาติ ได้แก่ นก เต่า กบ และหอย เป็นต้น ซึ่งลายเหล่านี้บางลายยังสะท้อนให้เห็นถึงความหมายทางพิธีกรรมหรือความสนุกสนานหลังจากเสร็จงาน

ตัวอย่างแหล่งวัฒนธรรมกานซูหยางเส้าที่สำคัญอยู่ในมณฑลกานซู ได้แก่ ที่หม่าเจียเหยา ซึ่งมีอายุราว ๒๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล ที่ป้านซาน ซึ่งมีอายุราว ๒๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล และที่หม่าจาง ซึ่งมีอายุราว ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล

วัฒนธรรมหลงซาน (ราว ๒๐๐๐ - ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล)

วัฒนธรรมหลงซานจัดอยู่ในสมัยหินใหม่ตอนปลาย ถูกค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยนักโบราณคดีชาวจีน ชื่ออู๋จิ้นติ้ง วัฒนธรรมนี้กระจายอยู่ทางตอนล่างของแม่น้ำหวงเหอแถบมณฑลซานตงและมณฑลเหอหนาน และแพร่กระจายมายังพื้นที่รอบๆ บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกแถบมณฑลซานตง ลักษณะเด่นของเครื่องถ้วย คือ มีเนื้อดินสีดำ ขัดผิวจนขึ้นเงา จากลักษณะของรูปทรงแสดงให้เห็นว่า ช่างปั้นรู้จักใช้แป้นหมุนอย่างเร็วช่วยในการขึ้นรูปแล้ว ตัวเครื่องถ้วยบางมาก มีริ้วรอยอันเกิดจากการใช้แป้นหมุน และมีการขัดผิวก่อนที่จะทำการเผาด้วยอุณหภูมิสูง ไม่นิยมตกแต่งลวดลาย ลายที่ตกแต่ง ได้แก่ ลายเส้นนูน ลายขูดสลัก และลายฉลุ เป็นต้น รูปทรงของภาชนะมีหลายแบบ เช่น หม้อสามขา ถ้วยเชิง และไห เป็นต้น เครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำนี้จะพบมากที่สุดในแถบมณฑลซานตง ซึ่งอยู่ติดริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกและมณฑลเหอเป่ย แต่ยิ่งลึกเข้าไปในแผ่นดิน เครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำเหล่านี้จะพบน้อยมากหรือแทบไม่พบเลย ในขณะที่เครื่องถ้วยเนื้อดินสีเทาหรือสีน้ำตาล เนื้อหยาบ ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบจะพบมากขึ้น

นอกจากเครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำขัดมันแล้ว แถบบริเวณมณฑลซานตงโดยเฉพาะที่เหว่ยฟาง ยังพบเครื่องถ้วยเนื้อดินสีขาว ซึ่งผลิตจากดินเกาลินชนิดไม่บริสุทธิ์นัก อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยเหล่านี้ถือว่า มีคุณภาพดี รูปทรงที่ผลิตมักเป็นเหยือกสามขา “กุ่ย” และเหยือก “เหอ” เป็นต้น

กำเนิดของเครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำของวัฒนธรรมหลงซาน และความสัมพันธ์กับเครื่องถ้วยเขียนลายสีที่มีอายุเก่ากว่านั้น มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันได้สรุปจากผลการขุดค้นแหล่งโบราณคดีของวัฒนธรรมหลงซานหลายแห่ง เช่น ที่เหมียวตี้เกา เมืองซานเสี้ยน มณฑลเหอหนาน ว่า วัฒนธรรมหลงซานได้สืบต่อจากวัฒนธรรมหยางเส้า และเครื่องถ้วยของวัฒนธรรมหลงซานมีอายุหลังกว่า สืบต่อจากเครื่องถ้วยเขียนลายสีของวัฒนธรรมหยางเส้า

ตัวอย่างแหล่งวัฒนธรรมหลงซานที่สำคัญอยู่ที่เฉิงจื่อไอ้ ใกล้กับภูเขาหลงซาน ทางเหนือของมณฑลซานตง และที่เหมียวตี้เกา มณฑลเหอหนาน ซึ่งมีอายุราว ๒๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล และพบกระจายอยู่ทั่วไปจนถึงคาบสมุทรเลียวตุงทางเหนือและทางใต้ของมณฑลเจ้อเจียง

วัฒนธรรมสมัยหินใหม่แถบลุ่มแม่น้ำหยางซี

แหล่งวัฒนธรรมหินใหม่ในเขตภาคใต้ได้เกิดขึ้นทางแถบตอนกลางและตอนล่างของที่ราบลุ่มแม่น้ำหยางซีและแม่น้ำไข่มุก ซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ของมณฑลเจียงซูและมณฑลเจ้อเจียง เช่นวัฒนธรรมหินใหม่เหลียงซูทางภาคใต้ ซึ่งมีอายุรุ่นเดียวกับวัฒนธรรมหลงซาน แต่อาจจะพัฒนามาก่อนเล็กน้อย

ยุคสำริด (ราวศตวรรษที่ ๑๕ ก่อนพุทธกาล - พ.ศ. ๓๒๒)

ราชวงศ์สำคัญที่มีบทบาทในยุคสำริด ได้แก่ ราชวงศ์เซี่ย ราชวงศ์ซัง และราชวงศ์โจว ทั้งนี้เพราะประเทศจีนเข้าสู่ความเจริญทางอารยธรรมอย่างแท้จริง มีการผลิตเครื่องถ้วยรูปแบบใหม่ๆ ออกมามากมาย ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์กับรูปทรงภาชนะสำริด อีกทั้งมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตเป็นอันมาก รู้จักการทาสารที่มีลักษณะใสเหมือนแก้วลงไปบนผิวภาชนะ ดังนั้น นักประวัติศาสตร์ศิลปะจึงสันนิษฐานว่า น่าจะมีการผลิตครื่องเคลือบได้แล้วในยุคนี้

แม้ว่าจะมีการถกเถียงกันถึงการปรากฏตัวของวัฒนธรรมสำริดในภาคกลางของจีนว่า เป็นสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมเครื่องถ้วยเสื่อมลง แต่เครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำยังคงถูกผลิตต่อมาในหลายพื้นที่ วัฒนธรรมหลีฟันในมณฑลซื่อชวนเป็นตัวอย่างในตอนปลาย ซึ่งสิ้นสุดลงในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (พ.ศ. ๓๓๗ - ๕๕๑) ส่วนในภาคกลางของจีนเครื่องถ้วยเนื้อดินสีดำก็มิได้เลิกผลิตไปทั้งหมด แต่ยังคงผลิตอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งร่วมสมัยกับภาชนะสำริด

เครื่องถ้วยในยุคสำริดส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีเทา ถูกเผาแบบลดอุณหภูมิเช่นเดียวกับประเภทเนื้อดินสีดำ แต่เครื่องถ้วยเนื้อดินสีเทาจะถูกเผาในอุณหภูมิที่ต่ำกว่า และพบกระจายในแถบมณฑลเหอหนาน ที่แหล่งโบราณคดีเอ๋อหลีกังในเมืองเจิ้งโจว เส้าเก้าในเมืองลั่วหยาง และเมืองอันหยาง ซึ่งเป็นเมืองหลวงแห่งสุดท้ายของราชวงศ์ซัง และปู้ตู้ชุนเมืองซีอานในมณฑลส่านซี รูปทรงที่ผลิตมักเป็นภาชนะทรงซุน จง หลี เจี่ยว อี่ กุ่ย โต้ว ติง ซึ่งลอกเลียนลวดลายจากภาชนะสำริด และบางชิ้นถูกใช้ในพิธีการศพ เทคนิคการตกแต่งในยุคนี้ ได้แก่ การกดประทับ การขูดขีด และการใช้ลูกกลิ้ง เป็นต้น

สมัยราชวงศ์ซัง (ศตวรรษที่ ๑๑ - ๖ ก่อนพุทธกาล)

เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ซังมีพัฒนาการอย่างเห็นได้ชัด ทราบได้จากเครื่องเคลือบในระยะแรกสุดที่ค้นพบที่เมืองหลวงในช่วงตอนกลางของสมัยราชวงศ์ซังที่เมืองเจิ้งโจว มณฑลเหอหนาน ซึ่งมีอายุราวศตวรรษที่ ๑๐ - ๙ ก่อนพุทธกาล และจากการค้นพบไหปากกว้างทรงซุนเคลือบสีน้ำตาลอมสีเหลืองที่ได้จากขี้เถ้า ตกแต่งด้วยการกดประทับเนื้อแกร่ง เผาด้วยอุณหภูมิสูงถึง ๑,๐๐๐ องศาเซลเซียส หลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยเคลือบขี้เถ้าที่เผาไฟแรงสูงได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นอันดับแรก ซึ่งตรงกันข้ามกับในเอเชียตะวันตก เครื่องถ้วยเคลือบขี้เถ้าที่เผาไฟแรงต่ำจะพัฒนาขึ้นก่อน อย่างไรก็ตาม การปรากฏของเครื่องถ้วยกลุ่มนี้อาจเป็นการผลิตขึ้นโดยบังเอิญ เพราะพบในปริมาณที่น้อยมาก

นอกจากนี้ ลักษณะที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ซังก็คือ เครื่องถ้วยเนื้อดินสีขาว ซึ่งค้นพบที่เมืองอันหยาง มณฑลเหอหนาน เผาด้วยความร้อนประมาณ ๔๐๐ องศาเซลเซียส เครื่องถ้วยดังกล่าวมีส่วนผสมของดินเกาลิน และตกแต่งด้วยลวดลายที่ใกล้เคียงกับภาชนะสำริดในสมัยเดียวกัน เช่น ลายหน้ากากสัตว์และลายมังกรกุย ฉะนั้น จึงเป็นไปได้ว่า เครื่องถ้วยเหล่านี้ผลิตขึ้นร่วมสมัยกับภาชนะสำริดนั้น ได้รับอิทธิพลทางรูปทรงและลายจากภาชนะสำริดนั้น อย่างไรก็ตาม ประเภทที่มีเนื้อดินสีเทาและสีดำก็ยังคงมีการผลิตอยู่ โดยลอกเลียนแบบเครื่องสำริดเช่นเดียวกัน ดังเช่นภาชนะสำริดทรงเจียวซึ่งค้นพบที่เมืองอันหยาง

เครื่องถ้วยเคลือบขี้เถ้าเผาไฟแรงสูงเนื้อแกร่งของสมัยราชวงศ์ซัง ซึ่งค้นพบที่เมืองเจิ้งโจวและอันหยาง เดิมเชื่อกันว่า ถูกผลิตในพื้นที่เดียวกับที่พบ แต่จากการขุดค้นแหล่งเตาในประเทศจีนได้ชี้ให้เห็นว่า เครื่องถ้วยนี้ผลิตจากภูมิภาคเจียงหนาน ทางใต้ของลุ่มแม่น้ำหยางซี ประกอบด้วยภาคใต้ของมณฑลเจียงซูและภาคเหนือของมณฑลเจ้อเจียง

สมัยราชวงศ์โจวและราชวงศ์ฉิน (ศตวรรษที่ ๖ ก่อนพุทธกาล - พ.ศ. ๓๓๖)

ได้มีการค้นพบเครื่องถ้วยเคลือบขี้เถ้าเผาไฟแรงสูงเนื้อแกร่งของสมัยราชวงศ์โจวตะวันตกที่เมืองตั้นตูและเมืองเจินเจียงในมณฑลเจียงซู เมืองตุ้นจีในมณฑลอันฮุย และเมืองลั่วหยางในมณฑลเหอหนาน รูปทรงที่พบมักเลียนแบบภาชนะสำริดในสมัยเดียวกัน เช่น เหล่ย ซุน และโต่ว เป็นต้น แหล่งผลิตเครื่องถ้วยเหล่านี้ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของมณฑลเจ้อเจียงและมณฑลเจียงซู และผลิตสืบต่อจากสมัยราชวงศ์ซัง

เครื่องถ้วยเผาไฟแรงสูงเนื้อแกร่งทั้งชนิดเคลือบและชนิดไม่เคลือบที่ผลิตขึ้นในสมัยฤดูใบไม้ผลิใบไม้ร่วงจนถึงสมัยราชวงศ์ฮั่นนั้น รูปทรงส่วนใหญ่เป็นไห เริ่มมีการตกแต่งด้วยการกดประทับ ซึ่งเทคนิคการกดประทับแบบนี้เชื่อกันว่า พัฒนามาจากเครื่องถ้วยเผาไฟแรงต่ำ เนื้อดินธรรมดาของสมัยราชวงศ์ซัง ซึ่งตกแต่งด้วยการกดประทับ ลายที่ตกแต่ง ได้แก่ ลายเหรียญ เครื่องถ้วยกลุ่มนี้ไม่ได้ลอกเลียนแบบลวดลายบนภาชนะสำริด ทั้งสองชนิดล้วนผลิตจากแหล่งเตาทางใต้ของที่ราบลุ่มแม่น้ำหยางซีและแม่น้ำฮ้วย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของมณฑลเจียงซูและภาคเหนือของมณฑลเจ้อเจียง

สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. ๓๓๗ - ๗๖๓)

ในสมัยราชวงศ์ฮั่นเริ่มมีการผลิตน้ำเคลือบจากแร่ตะกั่วและหินฟันม้า และใช้ร่วมกับสีที่เกิดจากออกไซด์ของแร่ต่างๆ เช่น ทองแดงและเหล็ก ลักษณะพิเศษของเครื่องถ้วยในสมัยนี้ก็คือ การผลิตเครื่องถ้วยสำหรับอุทิศบรรจุลงในสุสานที่เรียกว่า หมิงฉี ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่สุดในประเทศจีน ทั้งรูปบุคคลและรูปสัตว์ ตลอดจนรูปบ้านจำลอง และเครื่องเรือนต่างๆ ที่ผู้ตายเคยใช้ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำพิธีกรรมแบบใหม่ตามความเชื่อในการบูชาบรรพบุรุษของลัทธิขงจื่อและลัทธิเต๋า อย่างไรก็ตาม ก็มีการทำกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉินแล้วดังที่พบในสุสานของจักรพรรดิฉินสื่อหวงตี้ และในสุสานที่เมืองลั่วหยาง มณฑลเหอหนาน รูปทรงที่พบเป็นแจกันทรงหู ตกแต่งด้วยน้ำดินสีแดง สีเขียว สีดำ เขียนลายก้านขด

สมัยสามอาณาจักรและสมัยหกราชวงศ์ (พ.ศ. ๗๖๓ - ๑๑๓๒)

ในภาคเหนือของจีนปรากฏว่า "หมิงฉี" ซึ่งเคยรุ่งเรืองอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ถึงกาลเวลาเสื่อม แต่ก็พอพบบ้าง เช่น ประติมากรรมดินเผารูปบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการวาดภาพของกูไคจื่อ ตุ๊กตาดินเผามักมีเนื้อดินสีดำไม่เคลือบ ซึ่งบางตัวพบร่องรอยการใช้สีระบาย

การที่อิทธิพลทางความเชื่อและเทคนิคซึ่งสืบทอดมาจากสมัยราชวงศ์ฮั่นได้เสื่อมลง ก็เนื่องจากพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นสื่อนำในการพัฒนาความคิดของคนในสมัยนี้มากขึ้น ทำให้การใช้เครื่องถ้วยในพิธีการศพลดน้อยลง อิทธิพลทางพุทธศิลปะที่เข้ามาปรากฏจะเห็นได้จากการผลิตรูปทรงที่หนักแน่นและลวดลายประดับรูปกลีบบัว หรือภาชนะที่มีรูปทรงและลวดลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องโลหะของชนชาติซัสซาเนียน

- **เครื่องถ้วยเย่วรุ่นเก่า** โดยทั่วไปเชื่อกันว่า เครื่องถ้วยเคลือบขี้เถ้าซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยราชวงศ์ฮั่น ถูกผลิตครั้งแรกในพื้นที่หลายแห่งทางใต้ของลุ่มแม่น้ำหยางซี บางทีอาจเริ่มขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก โดยการผลิตได้รวมตัวกันทีละน้อย ศูนย์กลางการผลิตเครื่องถ้วยจะอยู่ที่แถบเมืองยั่วโจวในโซ่วสิง มณฑลเจ้อเจียง เนื่องจากมีแหล่งดินที่ละเอียด มีฟืนสำหรับทำเชื้อเพลิง และระบบคลองในการขนส่งผลิตภัณฑ์ เครื่องถ้วยเย่วรุ่นเก่าจะขึ้นรูปด้วยการใช้แป้นหมุน ตกแต่งด้วยการปั้นติดลายที่เกิดจากการใช้แม่พิมพ์หรือการขูดขีด น้ำเคลือบขี้เถ้าที่เคลือบภาชนะเหล่านี้จะมีส่วนผสมของขี้เถ้า หินฟันม้า และหินปูน ฉะนั้น การกำหนดอายุการเริ่มต้นของเครื่องถ้วยเย่วจึงอาจอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก

ในสมัยสามอาณาจักรเครื่องถ้วยเย่วถูกผลิตออกมาในรูปทรงต่างๆ เพื่อให้เหมาะสำหรับเป็นภาชนะใช้สอย และมักเน้นภาชนะรูปสัตว์ เช่น รูปสิงโตหมอบ เต่า กบ และแกะตัวผู้ เป็นต้น เป็นที่เชื่อกันว่า มีการผลิตมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๘ แล้ว เครื่องถ้วยเย่วที่ทำเป็นรูปสัตว์ เช่น สิงโต แกะ ถูกทำสำหรับใช้ในพิธีกรรม สิงโตอาจแสดงถึงสัตว์ประหลาดในสมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเทวดาผู้ปกปักรักษาสุสาน ภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาสัตว์ประหลาดถูกเปลี่ยนรูปทรงไปทีละช้าๆ ในรูปของสิงโตกำลังหมอบ การออกแบบลูกแกะถูกใช้ประโยชน์นานสำหรับการตกแต่งเครื่องสำริด และแสดงถึงการสักการบูชา รูปแกะของเครื่องถ้วยเย่วผลิตขึ้นด้วยความศรัทธา หม้อรูปทรงสัตว์เหล่านี้มีการเจาะช่องเปิดที่ด้านหลังส่วนบนของศีรษะและรูที่ตัว ภาชนะเหล่านี้ใช้สำหรับใส่เหล้า เช่น ซุน หรือใส่ธงเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย

เครื่องถ้วยเย่วมากกว่า ๙๐% จะเคลือบด้วยสีเขียวแบบเซลาดอน ซึ่งประกอบด้วยขี้เถ้าและหินฟันม้า อย่างไรก็ตาม ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก น้ำเคลือบสีน้ำตาลอมสีดำสนิมเหล็กอาจปรากฏขึ้นในพื้นที่ยั่วโจวด้วย ตามที่ได้มีการขุดค้นที่ซั้งอิ๋ว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเต๋อชิงในสมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออก

รูปทรงของเครื่องถ้วยเย่วรุ่นเก่าจำนวนมากที่ถูกผลิตในต้นสมัยหกราชวงศ์จะลอกเลียนแบบเครื่องสำริด เช่น อ่างที่มีขอบปากกว้าง และชามเชิงที่มีหูจับเป็นลายหน้ากากสัตว์ถูกค้นพบในสุสาน เครื่องถ้วยเย่วมีราคาถูกกว่าเครื่อง

สำริด และง่ายต่อการผลิตมากกว่าเครื่องรัก และมีความทนทาน รูปทรงของเครื่องถ้วยเย่วที่เป็นแบบพิเศษคือ กาที่เป็นที่รู้จักกันดีในนามของกาหัวไก่ พื้นฐานดั้งเดิมมาจากไหที่มีขอบปากเป็นรูปชาม พวยเป็นรูปหัวนกออกมาจากบริเวณไหล่ หูที่หนาจะอยู่ตรงข้ามกับพวยกา การูปหัวไก่พบครั้งแรกในสุสานของราชวงศ์จิ้นตะวันตก ซึ่งกำหนดอายุตรงกับปีที่ ๒ ของรัชสมัยจักรพรรดิหยางหนิง (พ.ศ. ๘๔๖) พวยของกาใบนี้เป็นรูปหัวนก สั้นและหม้อต้อ และไม่มีหู บริเวณปีกมีการขูดลายละเอียด อย่างไรก็ตาม กาหัวไก่ส่วนใหญ่ที่ถูกค้นพบเป็นของราชวงศ์ภาคใต้ และเป็นตัวแทนของระยะสุดท้ายของการพัฒนาการ การูปหัวไก่จึงเป็นรูปทรงใหม่ที่กำเนิดจากผู้ผลิตเครื่องถ้วยเย่ว และเป็นพื้นฐานของการผลิตการูปหัวไก่สืบมา

อาจกล่าวได้ว่า เครื่องถ้วยเย่วรุ่นเก่าได้ปรากฏขึ้นในราวครึ่งหลังของสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ในยุคสามอาณาจักรได้พัฒนาการไปสู่สมัยราชวงศ์จิ้นตะวันตก เครื่องถ้วยเย่วได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง จากการขุดค้นแหล่งเตาในประเทศจีนพบว่า มีเตามากกว่า ๑๐ กลุ่มในมณฑลเจ้อเจียง มณฑลเจียงซู มณฑลฝูเจี้ยน มณฑลหูหนาน มณฑลซื่อชวน และมณฑลกว่างตง จึงเป็นหลักฐานว่า คำว่า "เครื่องถ้วยเย่วรุ่นเก่า" ไม่สามารถครอบคลุมถึงเครื่องถ้วยแบบเย่วที่ถูกผลิตตลอดชายฝั่งทะเลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สมัยราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๒๔ - ๑๔๕๐)

ราชวงศ์ทั้งสองปกครองประเทศจีนเป็นระยะเวลากว่าสามศตวรรษ มีการติดต่อกับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทางแถบตะวันออกกลางและเปอร์เซีย ทำให้เครื่องใช้ต่างๆ มีลักษณะพิเศษ และเครื่องประดับที่ใช้ในพิธีศพมีคุณภาพทางเทคนิคสูง

ขณะที่เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวมีอยู่มากมาย มีกำเนิดมาจากเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวแบบโบราณก็มีรูปทรงแบบใหม่ ซึ่งถูกคิดกันว่า มีความเหมาะสมมากกว่าเครื่องถ้วยเคลือบสีขาว ไหที่มีขอบปากเป็นรูปชามถูกเปลี่ยนเป็นแจกันทรงลูกแพร์ที่มีคอสั้น ไห ๔ หูที่มีขอบปากเป็นรูปชามและขูดสลักลายกลีบบัว ถูกแทนที่โดยไหรูปไข่ที่ไม่มีการตกแต่ง มี ๔ หู คอสั้น และเชิงเตี้ย

การูปหัวไก่ได้รับการดัดแปลงแก้ไข รูปแบบหนึ่งที่ถูกพัฒนาก็คือ กาที่ไม่มีหัวไก่ แต่มีที่จับเป็นรูปวงโค้ง และพวยยื่นออกมาที่เทจากปากชาม ไหแบบอื่นๆ ที่มีปากแบบชาม และมีหู ๒ หู แบบหนึ่งถูกประยุกต์ในรูปแบบของหัวไก่

- **เครื่องถ้วยถังสามสี** เป็นผลงานหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลของศิลปะต่างชาติเข้ามาปะปนทั้งรูปทรงและลวดลาย ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากเครื่องโลหะ เช่น เหยือก และถ้วยรูปนอสัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้นักประวัติศาสตร์ศิลปะได้ทราบถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ทรงผม ความงามอันเป็นที่นิยมของสตรีสมัยราชวงศ์ถังในยุครุ่งเรือง บ่อยครั้งเราจะพบเครื่องถ้วยถังสามสีในรูปของม้ากับคนเลี้ยงม้าที่แต่งกายแบบชนชาติเอเชียกลาง รูปนักมโหรีที่นั่งดีดสีตีเป่าอยู่บนหลังอูฐ ซึ่งสะท้อนสภาพชีวิตบนถนนในเมืองหลวงฉางอานที่เต็มไปด้วยพ่อค้าวาณิชย์จากทางตะวันตก พร้อมด้วยสัตว์แปลกๆ ที่คลาคล่ำอยู่บนท้องถนน

เครื่องถ้วยชนิดนี้เริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์สุยที่เมืองกุงเสี้ยน มณฑลเหอหนาน และได้รับการพัฒนาอย่างดีในสมัยราชวงศ์ถัง ถูกผลิตเป็นพิเศษเพื่อส่งไปใช้ภายในราชสำนักถังในรัชสมัยจักรพรรดิไคหยวน (พ.ศ. ๑๒๕๖ - ๑๒๙๙) การผลิตครั้งแรกจะเผาแบบไม่เคลือบ แล้วจึงตกแต่งด้วยน้ำเคลือบสามสี ได้แก่ สีน้ำตาล สีเขียว และสีน้ำเงิน จากนั้นจึงนำเข้าเผาในเตาเป็นครั้งที่สอง มีการค้นพบในสุสานของเจ้าชายยั่วต้าแห่งราชวงศ์ถังและในสุสานของเจ้าชายหลิวเฉิงและเจ้าหญิงหย่งไท่ ราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๔ รูปบุคคลของถังสามสีถูกผลิตอย่างชำนาญและได้รับความนิยมอย่างสูง เคลือบที่ใช้จะเป็นตะกั่ว ซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ยุคสงครามนครรัฐหรือสมัยจั้นกว๋อ เผาด้วยอุณหภูมิต่ำระหว่าง ๖๐๐ - ๘๐๐ องศาเซลเซียส มี ๓ สี ได้แก่ สีเหลืองได้จากออกไซด์ของเหล็ก สีเขียวได้จากสารทองแดง และสีม่วงหรือ

สีแดงได้จากสารแมงกานีส และมีการใช้สีน้ำเงินจากสารโคบอลต์ เพราะในขณะนั้นจีนยังไม่มีการค้นพบสารโคบอลต์ เนื้อดินสีน้ำตาลอมสีแดง มีแร่เหล็กปนเล็กน้อย การตกแต่งเครื่องถ้วยถังสามสีด้วยสารโคบอลต์สีน้ำเงินจากเปอร์เซีย ย่อมแสดงให้เห็นถึงการติดต่อระหว่างราชวงศ์ถังกับตะวันออกกลางในราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๔

- **เครื่องถ้วยเย่ว** มีแหล่งผลิตอยู่ที่แถบทะเลสาบซั้งหลิงหู มณฑลเจ้อเจียง ด้วยคุณภาพของผิวเนื้อ สีเคลือบ และลายที่ได้รับการปรับปรุงให้อยู่ในขั้นวิวัฒนาการสูงสุด ลวดลายและรูปทรงแสดงถึงอิทธิพลของเครื่องโลหะอย่างเด่นชัด จึงกลายเป็นสินค้าที่สำคัญที่ถูกส่งออกไปจำหน่ายไกลถึงแถบตะวันออกใกล้ และทำให้มีการขยายกำลังการผลิตออกไปอย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่เครื่องถ้วยเย่วเท่านั้นที่ประสบผลสำเร็จ เครื่องถ้วยชนิดเนื้อแกร่งและเคลือบหลายสีก็ถือกำเนิดขึ้นจากแหล่งเตาหลายแห่ง รวมไปถึงความสำเร็จในการผลิตเครื่องถ้วยเนื้อกระเบื้อง ซึ่งใช้อุณหภูมิในการเผาสูง และเนื้อสีขาวแกร่ง ซึ่งนับว่าเป็นผลสำเร็จขั้นสูงของช่างในสมัยราชวงศ์ถัง

- **เครื่องถ้วยซิ่ง** ลักษณะของเครื่องถ้วยซิ่งในสมัยนี้จะเรียบง่าย ไม่มีการตกแต่งลวดลาย ขอบเชิงหนาเป็นรูปวงแหวน เนื้อดินสีขาวและโปร่งแสง หนัก และน้ำเคลือบเป็นมัน

- **เครื่องถ้วยฉางซา** เริ่มผลิตครั้งแรกในปลายสมัยราชวงศ์ถังจนถึงสมัยห้าราชวงศ์ที่ตำบลถงกวน นับเป็นครั้งแรกที่มีการผลิตเครื่องถ้วยที่ตกแต่งด้วยการเขียนลายใต้เคลือบ สีที่ตกแต่งมีมากมายแตกต่างกันที่ออกไซด์ของสารแต่ละประเภท ลายที่ตกแต่ง ได้แก่ ลายเด็กเล่น ลายนก ลายปลา ลายดอกไม้ รูปทรงที่ผลิตมักเป็นกาที่มีพวยเป็นรูปแปดเหลี่ยม คอแคบยาว ลำตัวป่อง ฐานกว้าง มีเชิงหนา น้ำเคลือบสีเหลืองอ่อน มีรอยราน เคลือบถึงเชิง เนื้อดินค่อนข้างแกร่ง การเขียนจะอิสระ หนาบ้าง บางบ้าง ส่วนชามตรงกลางมักไม่เคลือบ สีที่ตกแต่งได้แก่ สีเขียว สีน้ำตาล บางครั้งก็ตกแต่งด้วยการปั้นติดด้วย

สมัยห้าราชวงศ์ (พ.ศ. ๑๔๕๐ - ๑๕๐๓)

ในสมัยนี้ เครื่องถ้วยหลายชนิดได้รับการผลิตสืบต่อมา อาทิ เครื่องถ้วยฉางซา เครื่องถ้วยติ้ง และเครื่องถ้วยเย่ว ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการเคลือบ บางชนิดมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากสมัยก่อนหน้า ดังเช่นเครื่องถ้วยติ้งในสมัยห้าราชวงศ์ เชิงค่อนข้างสูง ขอบเชิงบางกว่าในสมัยราชวงศ์ถัง และเคลือบไม่จรดเชิง แต่ขอบปากยังคงเป็นสันเหมือนเดิม

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเครื่องถ้วยเย่วออกไปจำหน่ายยังประเทศเกาหลี จึงมีส่วนสำคัญขั้นแรกในการพัฒนาการผลิตเครื่องถ้วยเคลือบสีเดียวของราชวงศ์กอร์โยของเกาหลีด้วย และทำให้เครื่องถ้วยเย่วเป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นทางการในราชวงศ์ต่อมา คือ ราชวงศ์ซุ่ง

สมัยราชวงศ์เหลียว (พ.ศ. ๑๔๕๐ - ๑๖๖๘)

ชนชาติคีตันได้สถาปนาราชวงศ์เหลียวขึ้นครอบครองพื้นที่แถบภาคเหนือของจีน มีอำนาจร่วมกับราชวงศ์ซุ่งเป็นเวลา ๒๐๐ ปี ร่วมสมัยกับราชวงศ์ซุ่ง เครื่องถ้วยสมัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ และเป็นที่สังเกตได้ง่าย แต่เทคนิคการผลิตเป็นแบบดั้งเดิมของสมัยราชวงศ์ถัง แม้ว่าจะมีการนำแบบของต่างชาติเข้ามาผสมผสาน รวมทั้งรับเอาลักษณะสำคัญของราชวงศ์ถังไว้ เครื่องถ้วยในสมัยนี้มีทั้งประเภทเคลือบสีขาวและประเภทเคลือบสีดำ ส่วนประเภทเคลือบสามสีมีการผลิตน้อยมาก

สมัยราชวงศ์ซุ่ง (พ.ศ. ๑๕๐๓ - ๑๘๒๒)

สมัยราชวงศ์ซุ่งเป็นยุคทองของเครื่องเคลือบ การผลิตได้รับการอุปถัมภ์จากทางราชสำนักเป็นอย่างมาก มีการตั้งเตาเผาใหม่ๆ ขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก พร้อมกับฟื้นฟูเตาเก่าขึ้นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองหลวงที่มณฑลเหอหนานและมณฑลใกล้เคียง จากการที่มีการตั้งเตาเผาขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก จึงมีการแยกเตาเหล่านี้ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ เตาหลวงและเตาเอกชน เตาหลวงจะผลิตเครื่องถ้วยรูปทรงแปลกๆ ลักษณะพิเศษ และมีราคาแพงกว่า ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมของชนชั้นสูงที่ชอบความนุ่มนวลและอ่อนหวาน เคลือบด้วยน้ำเคลือบสีเดียวอย่างประณีต แต่สำหรับเตาเอกชนมักจะนิยมลายที่แข็งและมีสีสดใส

เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ซุ่งบรรลุถึงความรุ่งโรจน์ในด้านเทคนิคการผลิตและลายที่วิจิตรบรรจง ไม่ว่าจะเป็นวิธีการขูดสลัก การกดพิมพ์ และการเขียนสีบนผิวภาชนะ ตลอดจนสีที่ใช้เคลือบเพียงสีเดียว เช่น สีเคลือบแบบงาช้างของเครื่องถ้วยติ้ง สีเคลือบสีฟ้าสดใสของเครื่องถ้วยหยู่ สีเคลือบสีฟ้าแต้มด้วยสีแดงหรือสีม่วงของเครื่องถ้วยจุน สีเคลือบสีเขียวของเครื่องถ้วยหลงเฉวียน และสีเคลือบสีดำของเครื่องถ้วยเจี้ยน เป็นต้น

- **เครื่องถ้วยติ้ง** เตาติ้งเป็นหนึ่งในเตาที่มีชื่อเสียงของสมัยราชวงศ์ซุ่ง เริ่มผลิตครั้งแรกในปลายสมัยราชวงศ์ถังและเป็นที่แพร่หลายในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ มีแหล่งผลิตอยู่ที่เมืองซิ่งโจว มณฑลเหอเป่ย สืบมาจากเครื่องถ้วยซิ่งในปลายสมัยราชวงศ์ถัง น้ำเคลือบออกสีขาวขุ่น นอกจากนี้ ยังมีเคลือบสีม่วงและสีดำอีกด้วย

ในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ เครื่องถ้วยติ้งจะตกแต่งด้วยการขูดสลักและกดประทับ ซึ่งวิธีการกดประทับจากแม่พิมพ์จะเป็นวิธีที่รู้จักกันดีที่สุด ขอบปากภาชนะจะไม่เคลือบ น้ำเคลือบมีสีขาวขุ่นคล้ายงาช้าง เมื่อราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือเสื่อมอำนาจลง และย้ายเมืองหลวงไปยังเมืองไคฟง เครื่องถ้วยติ้งก็ยังมีการผลิตต่อมาระยะหนึ่ง แต่ก็เริ่มเสื่อมลงจนกระทั่งเลิกผลิตไปในที่สุด

- **เครื่องถ้วยกวน** ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในราชสำนักโดยพัฒนามาจากเครื่องถ้วยหลู มีแหล่งผลิตอยู่ที่เมืองหังโจว มณฑลเจ้อเจียง เริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ และเลิกผลิตในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงเครื่องถ้วยชนิดนี้ก็จะหมายถึงเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ ซึ่งมีน้ำเคลือบสีต่างๆ ตั้งแต่สีเขียวอมสีเทาจนถึงสีน้ำเงินอมสีเทา มักมีรอยราน แบบรอยขีดของปูหรือรอยปูไต ซึ่งเป็นการจงใจทำ รูปทรงที่ผลิต ได้แก่ ถ้วย จาน ชาม ซึ่งมักทำเลียนแบบเครื่องสำริดสมัยโบราณ ทั้งนี้ก็เนื่องจากการที่จักรพรรดิหุ้ยจงทรงสนพระทัยทางศิลปโบราณวัตถุเป็นอย่างยิ่ง ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นแห่งราชวงศ์ชิงก็มีการเลียนแบบเครื่องถ้วยกวนเช่นกัน

- **เครื่องถ้วยเกอ** ถูกผลิตโดยช่างปั้นตระกูลจาง เป็นลักษณะผสมระหว่างเครื่องถ้วยหลู เครื่องถ้วยกวน และเครื่องถ้วยหลงเฉวียน น้ำเคลือบออกสีเขียวอมสีฟ้าหรือสีเทา มีรอยรานแบบแนวไข่ปลา ผลิตสืบต่อมาจนถึงสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน

- **เครื่องถ้วยหลงเฉวียน** เริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ และเจริญรุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ แหล่งเตาตั้งอยู่ที่ตำบลหลงเฉวียน มณฑลเจ้อเจียง โดยพัฒนาขึ้นแทนเครื่องถ้วยเย่ว ควบคู่กับเครื่องถ้วยเกอซึ่งเรียกว่า **เครื่องถ้วยตี** ในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือจะตกแต่งด้วยการขูดสลักและลายซี่หวี ขณะที่สมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้จะผลิตขึ้นเพื่อใช้ในราชสำนัก โดยดัดแปลงรูปทรงของภาชนะสำริดและหยกในสมัยโบราณ และส่วนหนึ่งจะผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นสินค้าออกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื้อดินละเอียด และน้ำเคลือบงดงาม ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ ได้แก่จานที่มีการกดประทับลายปลาคู่ การเคลือบจะเคลือบทั้งใบ ยกเว้นที่ขอบเชิง บางครั้งที่ก้นด้านในจะปรากฏรอยกี๋รูปวงแหวน แต่หายากมาก

- **เครื่องถ้วยชิงไป๋** ชาวตะวันตกเรียกเครื่องถ้วยนี้ว่า **หยิ่งชิง** มีเนื้อดินแบบเนื้อกระเบื้อง เนื่องจากมีน้ำเคลือบออกสีขาวอมสีฟ้า เครื่องถ้วยชนิดนี้มีแหล่งผลิตอยู่ในมณฑลเจียงซีและมณฑลฝูเจี้ยน

เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวจากเตาเต่อฮั่วเริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ ได้เลิกผลิตในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน และกลับมาผลิตอีกครั้งในสมัยราชวงศ์หมิงจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ผลิตภัณฑ์จากเตานี้มักผลิตขึ้นเพื่อเป็นสินค้าออกในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ ยังมีเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไป๋ที่ผลิตจากเตาเฉาโจว มณฑลกว่างตง ซึ่งเริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ รูปทรงที่ผลิตมักเป็นแจกัน กระถางกำยาน ถ้วย ชาม และจาน ตกแต่งด้วยการขูดขีด การขูดสลัก และการกดประทับ

- **เครื่องถ้วยสือโจว** เตาสือโจวเป็นเตาหนึ่งในบรรดาเตาที่มีชื่อเสียงของสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือที่ผลิตเครื่องถ้วยที่หลากหลายรูปทรง การตกแต่งลายมักสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตประจำวันของคนทั่วไป มักแสดงสีตัดกัน นิยมผลิตหมอนดินเผาเคลือบ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง และประเภทเคลือบสามสีเลียนแบบสมัยราชวงศ์ถัง ประเภทเคลือบสีเขียวเลียนแบบเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวของสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ แต่ก็มีลักษณะเขียนลายสีดำบนพื้นสีขาวเป็นลักษณะเฉพาะ ในปลายสมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือจนถึงสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนมีการผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก และสะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมใหม่ๆ เช่น เครื่องตั้งโต๊ะของนักปราชญ์ ได้แก่ กระบอกใส่พู่กัน ที่ใส่น้ำสำหรับหยดน้ำฝนหมึก ตลับใส่ชาด และที่วางพู่กัน เป็นต้น

- **เครื่องถ้วยเจี้ยน** เป็นเครื่องถ้วยที่นิยมใช้ในพิธีดื่มชาตามลัทธิเซ็นในประเทศญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นจะเรียกเครื่องถ้วยชนิดนี้ว่า เครื่องถ้วยเทมโมกุ มีลักษณะเนื้อดินแกร่ง หยาบ สีดำ หรือสีเทา น้ำเคลือบสีดำ บางครั้งไหลเยิ้มอยู่เหนือฐาน ด้านในตกแต่งด้วยลายขนกระต่ายคล้ายโลหะ จึงเป็นที่รู้จักกันในนาม “ถ้วยขนกระต่าย” รูปทรงที่ผลิตมักเป็นถ้วยทรงกรวย ที่ก้นเป็นขอบเตี้ยๆ และไม่เคลือบ

- **เครื่องถ้วยจุน** เริ่มผลิตตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังจนถึงสมัยราชวงศ์จินและเอวี๋ยน มีแหล่งผลิตอยู่ที่เมืองจุนโจว มณฑลเหอหนาน จัดเป็นเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวรุ่นแรกๆ ที่ได้รับความนิยมจากราชสำนักซุ่งภาคใต้ รูปทรงที่ผลิตได้แก่ อ่าง แจกัน ตกแต่งด้วยการปั้นติดลายลูกประคำ เทคนิคการผลิตจะเผา ๒ ครั้ง ครั้งแรกเผาดิบ แล้วจึงเผาเคลือบ เนื้อดินสีเหลืองอ่อนละเอียดคล้ายเครื่องถ้วยหลู และมีแร่เหล็กผสมออกเป็นสีน้ำตาลมันเงาบนเนื้อดินส่วนที่ไม่เคลือบ น้ำเคลือบสีฟ้าอมสีเทาคล้ายสีดอกลาเวนเดอร์ มักมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหนาที่บริเวณฐาน ระยะแรกออกสีน้ำเงิน ต่อมาเป็นสีม่วงหย่อมๆ เพราะมีการหยดสารทองแดงหรือคอปเปอร์ออกไซด์ เพื่อให้เกิดลวดลาย

- **เครื่องถ้วยหลู** มีแหล่งเตาอยู่ที่ตำบลหลิงหลู มณฑลเหอหนาน เชื่อกันว่า ผลิตขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซุ่งภาคเหนือ เพื่อใช้ในราชสำนักในราวปี พ.ศ. ๑๖๕๐ - ๑๖๗๐ เท่านั้น ต่อมาก็ผลิตให้กับราชสำนักซุ่งภาคใต้ที่เมืองหังโจว ลักษณะโดยทั่วไปเนื้อดินสีเทาแกร่ง น้ำเคลือบสีฟ้าอมสีเทาหรือสีเขียวอมสีเทาขุ่น มีรอยรานเล็กๆ ค่อนข้างสม่ำเสมอ ที่ก้นด้านนอกมีรอยกี๋ ๓ - ๕ จุด

สมัยราชวงศ์เอวี๋ยน (พ.ศ. ๑๘๒๓ - ๑๙๑๑)

ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พวกอนารยชนเผ่ามองโกลภายใต้การนำของเจงกีสข่านได้เข้ายึดครองดินแดนทางแถบภาคเหนือของจีน จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๑๘๒๓ กุบไลข่าน ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของเจงกีสข่านทรงโค่นล้มราชวงศ์ซุ่งภาคใต้ รวบรวมจีนเหนือและจีนใต้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมทั้งสถาปนาราชวงศ์เอวี๋ยนขึ้นปกครองประเทศจีน สร้างเมืองหลวงขึ้นที่เมืองต้าตู ซึ่งก็คือ เมืองปักกิ่งหรือเป่ยจิง เมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน

หลังจากที่ราชวงศ์เอวี๋ยนเข้าปกครองประเทศจีนแล้ว ดินแดนของจีนก็แผ่ไพศาลออกไปมากยิ่งขึ้นทางทิศตะวันออกสามารถแผ่อาณาเขตไปถึงประเทศเกาหลี ทางทิศตะวันตกสามารถแผ่ไปจนถึงเปอร์เซีย จากการที่ราชวงศ์เอวี๋ยนสามารถขยายดินแดนได้อย่างกว้างขวางนี้เอง จึงทำให้การติดต่อกับดินแดนต่างๆ สะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะทางตะวันตกได้

อาศัยเส้นทางสายแพรไหมที่มีมาแต่เดิมติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน และพ่อค้าชาวอาหรับหรือชาวจีนมุสลิมที่เดินทางติดต่อค้าขายก็ได้นำสารโคบอลต์จากเปอร์เซียเข้ามา ส่งผลให้มีการผลิตเครื่องถ้วยลายครามในสมัยนี้อีกทางหนึ่งด้วย

- **เครื่องถ้วยลายคราม** เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนค่อนข้างจะมีรูปทรงที่จำกัด แม้ว่ารูปทรงเหล่านี้ผลิตออกมาตามรสนิยมของลูกค้า เช่น กาทรงลูกแพร์หรือจานที่มีขนาดใหญ่ ต่างก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเครื่องโลหะของทางตะวันออกกลาง นอกจากนี้ รูปทรงยังมีส่วนสัมพันธ์กับเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวที่มีการหยดออกไซด์ของแร่เหล็ก และเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไป๋ เช่น ชามเชิง กระปุกสองหู กระปุกทรงเฟือง แจกันทรงเหม่ยผิง แจกันทรงลูกแพร์ ชาม และกาน้ำทรงน้ำเต้า เป็นต้น เนื้อหนา การขึ้นรูปจะใช้แป้นหมุน ที่ก้นจึงมักปรากฏรอยของการขึ้นรูปคล้ายก้นหอย ก้นและขอบเชิงมักจะไม่เคลือบ จึงเผยให้เห็นสีของเนื้อดินที่เผาแล้วออกสีส้มอ่อนหรือสีเหลืองนวล ส่วนใหญ่ผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นสินค้าออกและเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มชนบางกลุ่มในจีนเท่านั้น

ลายที่ตกแต่งบนเครื่องถ้วยลายครามสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนนั้นส่วนใหญ่ได้รับมาจากเปอร์เซีย อย่างไรก็ตาม บางลายก็เป็นลักษณะเฉพาะของจีน ทั้งยังให้อิทธิพลกับเครื่องถ้วยประเภทอื่นร่วมสมัยกันด้วย เช่น เครื่องถ้วยหลงเฉวียน เครื่องถ้วยชิงไป๋ เป็นต้น วิธีการวางลายในสมัยนี้จะใช้พื้นที่และองค์ประกอบที่สมมาตรกัน ลักษณะการเขียนลายอาจหมุนไปตามลำตัวภาชนะหรือแบ่งเป็นกรอบ บรรจุลายในกรอบ หรือเขียนช่องกระจกแล้วบรรจุลายในช่องกระจก แต่ถ้าเป็นเครื่องถ้วยที่ส่งออกไปจำหน่ายยังตะวันออกกลาง มักเป็นลายที่หมุนวนจากจุดศูนย์กลางแล้วแผ่วงรอบกว้างออกไปจนถึงตัวภาชนะ การใช้ทีพู่กันจะเขียนอย่างอิสระ ตกแต่งด้วยสารทองแดงและสารโคบอลต์

สารโคบอลต์ที่ใช้ในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนเป็นสารที่นำเข้ามาจากเปอร์เซีย มีชื่อเรียกว่า **โมฮัมเมดัน (ฮุยฮุยชิง)** เป็นสารสีน้ำเงินสดใส บางครั้งก็ออกสีน้ำเงินอมสีดำจนเข้ม สีเหล่านี้มักมีการรวมตัวกันเป็นจุดสีดำ อันเนื่องมาจากการบดนวดสารโคบอลต์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศไม่ละเอียดพอ ทำให้อนุภาคที่บดไม่ละเอียดนี้เกาะกันบริเวณปลายพู่กันในขณะที่ยั้งมือเพียงชั่วขณะ สีที่ออกมาจึงแลดูไม่สม่ำเสมอ มองเห็นด้วยตาเปล่าคล้ายกับรอยเปื้อน ส่วนน้ำเคลือบที่ตกแต่งบนเครื่องถ้วยลายครามในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนนั้นได้พัฒนาน้ำเคลือบของเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไป๋และแบบชูฟู่ให้มีความใสขึ้น แต่ส่วนใหญ่ออกสีขาวอมสีฟ้า ค่อนข้างขุ่น

แหล่งผลิตเครื่องถ้วยลายครามที่สำคัญในสมัยนี้อยู่ที่เมืองจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี ซึ่งเป็นศูนย์กลางการผลิตเครื่องถ้วยลายครามที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เอวี๋ยนจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง เตาที่มีความสำคัญที่สุดในกลุ่มเตาเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น ได้แก่ กลุ่มเตาหูเตี้ยน ซึ่งค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

อย่างไรก็ตาม จากการขุดค้นแหล่งเตาในประเทศจีนพบว่า ในบริเวณภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีนแถบมณฑลหยุนหนาน มีแหล่งเตาหยู้จีผลิตเครื่องถ้วยลายครามมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เอวี๋ยนจนถึงสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น แต่เป็นการผลิตในช่วงระยะเวลาอันสั้น และผลิตขึ้นเพื่อใช้เฉพาะภายในท้องถิ่นเท่านั้น มิได้ผลิตขึ้นเพื่อส่งออกเหมือนกับเตาจิ่งเต๋อเจิ้น เพราะส่วนใหญ่ค้นพบในสุสาน รูปทรงที่ผลิตมักเป็นแจกันทรงลูกแพร์ ไหทรงก่วน และชาม สารโคบอลต์ที่ตกแต่งจะออกสีน้ำเงินอมสีเทา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีปริมาณของแมงกานีสปะปนอยู่ในสารโคบอลต์ค่อนข้างสูง และคงได้จากเหมืองแร่ในท้องถิ่นนั้นเอง ลายที่ตกแต่ง ได้แก่ ลายใบกล้วย ลายปลา และลายสาหร่าย ซึ่งเป็นลายที่นิยมของช่างที่เตาจิ่งเต๋อเจิ้น ส่วนชามมีลักษณะค่อนข้างแบน ก้นชามเขียนลายปลาคู่ ส่วนลักษณะที่เหมือนกับเครื่องถ้วยลายครามสมัยราชวงศ์หมิง ได้แก่ ลายช่อดอกไม้ ลายผลไม้ และลายวัชระ ซึ่งเหมือนกับลายของเครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้น แต่คุณภาพและเนื้อดิน ตลอดจนความงดงามสู้ของที่ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้นไม่ได้

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีขาว** ขณะที่ประเทศทางแถบตะวันออกกลางนิยมใช้เครื่องถ้วยลายคราม ภายในราชสำนักจีนเองกลับไม่นิยมใช้ ทั้งนี้เพราะราชสำนักและชนชั้นสูงยังคงนิยมใช้เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไป๋ มีเพียงกลุ่มชนบางกลุ่มเท่านั้นที่ใช้เครื่องถ้วยลายคราม การที่ราชสำนักเอวี๋ยนนิยมใช้เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวนั้นเป็น

การสืบทอดรสนิยมของจีนในเรื่องการใช้เครื่องถ้วย เพราะตลอดเวลาที่ชนเผ่ามองโกลปกครองประเทศจีนอยู่นั้น ได้พยายามเลียนแบบหรือรับเอาแนวความคิดของจีน ซึ่งตนเห็นว่าเป็นอารยธรรมที่สูงกว่า แต่สำหรับชาวจีนเองกลับคิดว่า เครื่องถ้วยลายครามเป็นศิลปะของพวกป่าเถื่อน ไร้อารยธรรม จึงไม่เป็นที่นิยมกัน แม้แต่ในหนังสือ "เข่ากู่-เหยาหลุน" ซึ่งเขียนโดยเฉาจ้าว และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๐ ยังกล่าวว่า *"เครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยนนั้นมีเครื่องลายครามและเครื่องถ้วยห้าสี แต่ป่าเถื่อน"* แม้แต่ราชสำนักเอวี๋ยนตลอดจนชนชั้นสูงจะนิยมใช้เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไป๋และแบบชูฝู่ซึ่งเด่นในช่วงนั้น

- **เครื่องถ้วยเขียนลายสีแดงใต้เคลือบ** เครื่องถ้วยเขียนลายสีแดงใต้เคลือบหรือที่เรียกกันว่า **ครามไฟ** นั้น นักประวัติศาสตร์ศิลปะเชื่อกันว่า น่าจะได้รับอิทธิพลจากเครื่องถ้วยจุนที่ผลิตจากเตาจุนโจว มณฑลเหอหนาน ซึ่งตกแต่งด้วยการใช้สารทองแดง และจากเครื่องถ้วยฉางซาที่ผลิตจากเตาฉางซา มณฑลเหอหนาน รูปทรงที่ผลิตได้แก่ กระปุกทรงกวน กระปุกทรงกลม ๒ หู กระปุกทรงสี่เหลี่ยม แจกันทรงลูกแพร์ กาทรงลูกแพร์และทรงน้ำเต้า ไห และชาม เป็นต้น ประเภทผลิตได้ในปริมาณน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องถ้วยลายคราม เนื่องจากความยากในการผลิต เพราะการตกแต่งด้วยสารทองแดงในอุณหภูมิสูงๆ ควบคุมได้ยากกว่าการตกแต่งด้วยสารโคบอลต์ บางครั้งเผาแล้วออกสีน้ำตาล ไม่ออกสีแดงสด บางทีก็ไหลเยิ้มเลอะ ทำให้ผลงานนั้นไม่เป็นที่พึงพอใจ จึงไม่เป็นที่นิยมกัน บางครั้งก็ยังใช้ตกแต่งร่วมกับสารโคบอลต์บนงานชิ้นเดียวกัน เห็นได้จากไหทรงกวนบางใบ ลายที่ตกแต่งก็เป็นลายเดียวกับที่ตกแต่งบนเครื่องถ้วยลายครามเช่นกัน

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียว** ในสมัยนี้ช่างปั้นที่เตาหลงเฉวียน มณฑลเจ้อเจียง ประสบความสำเร็จในการผลิตภาชนะที่มีรูปทรงขนาดใหญ่ แต่จะมีลักษณะแข็งกระด้างขึ้น แม้ว่าจะมีการผลิตเพิ่มขึ้นถึง ๔ ครั้ง เครื่องถ้วยหลงเฉวียนนิยมตกแต่งด้วยการกดประทับลายนูน ลายที่เป็นดินปั้นไม่เคลือบ ทำให้แลเห็นเนื้อดินส่วนที่ถูกไฟจัดเป็นสีแดง ที่ก้นภาชนะด้านนอกบางครั้งไม่เคลือบ มักมีรอยกี๋รูปวงแหวนปรากฏที่ก้นภาชนะด้านใน เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวที่ผลิตจากเตาหลงเฉวียนยังได้ให้อิทธิพลอย่างกว้างขวางกับเตาในบริเวณใกล้เคียง มีเตาจำนวนมากที่ทำเลียนแบบเครื่องถ้วยหลงเฉวียน เช่น เตาผู่เถียน มณฑลฝูเจี้ยน เป็นต้น

สมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. ๑๙๑๑ - ๒๑๘๗)

เมื่อราชวงศ์มองโกลถูกขับไล่ออกไปแล้ว ประเทศจีนก็กลับมาถูกปกครองโดยชาวจีนอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับสถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้น จักรพรรดิหงอู่ซึ่งเป็นปฐมจักรพรรดิทรงเร่งฟื้นฟูประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ส่วนการค้าขายนั้นพระองค์ทรงกำหนดพระราโชบายให้เป็นไปในระบบบรรณาการเท่านั้น ในขณะที่การค้าระหว่างเอกชนทรงห้าม ด้วยเหตุนี้จำนวนสินค้าออกประเภทเครื่องถ้วยจึงถูกลดปริมาณลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะที่ผลิตจากเตาหลวง แต่กลับเป็นที่นิยมกันในตลาดพื้นเมือง ซึ่งเป็นเพราะการค้าระหว่างประเทศถูกจำกัดนั่นเอง เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงส่วนใหญ่มักเป็นเนื้อกระเบื้อง ลักษณะงดงาม มีทั้งเครื่องถ้วยเคลือบสีเดียว เครื่องถ้วยลายคราม และเครื่องถ้วยเขียนลายสีบนเคลือบ

เครื่องถ้วยลายคราม

รัชสมัยจักรพรรดิหงอู่และหย่งเล่อ (พ.ศ. ๑๙๑๑ - ๑๙๖๗)

เครื่องถ้วยลายครามรวมทั้งเครื่องถ้วยเขียนลายสีแดงใต้เคลือบในรัชสมัยจักรพรรดิหงอู่จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยลายครามสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน โดยทั่วไปรูปทรงจะมีขนาดใหญ่และแข็งแรง เนื้อกระเบื้องมีรูพรุน และมีข้อบกพร่องในการผลิต ซึ่งเป็นข้อสังเกตเห็นได้ชัดก็คือ ร่องรอยของลายเส้นอันเกิดจากการใช้แป้นหมุนที่ฐาน บางครั้งฐานด้านในจะโค้งเข้าเล็กน้อยโดยไม่มีวงแหวน บริเวณที่ไม่เคลือบจะออกสีแดง การจัดวางลายยังมีแนวโน้มแบบเก่า คือ การใช้พื้นที่อย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการจัดวางลายอย่างมีระเบียบ การใช้วงกลมบนศูนย์กลางของจานและ

การแบ่งตัวภาชนะออกเป็นช่องอย่างเด่นชัด ลายที่ตกแต่งได้แก่ ลายช่อดอกโบตั๋น ตัวจานเขียนลายช่อดอกไม้แบบโดดๆ รวม ๑๖ ช่อ ซึ่งจะพบบนเครื่องถ้วยเขียนลายสีแดงใต้เคลือบด้วย

ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ การเขียนเครื่องหมายปีรัชสมัยจะเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง มักปรากฏบนภาชนะที่ก้นด้านนอก อย่างไรก็ตาม เครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อจะพบในที่หลายแห่ง อาทิ จานและชามจะพบบนก้นด้านนอก โดยอยู่ภายในเส้นวงกลมคู่ขนาน หรือขอบปากของภาชนะด้านนอกปะปนอยู่กับลายอื่นๆ ส่วนรูปทรงอื่นๆ เช่น อ่าง แจกัน มักปรากฏใต้ขอบปากหรือบนไหล่เพียงบรรทัดเดียว ส่วนที่มีเชิงสูงจะพบที่ก้นภายในเชิง เครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อจะได้รับการลอกเลียนแบบเสมอในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ - ๒๒ โดยเฉพาะในรัชสมัยจักรพรรดิเจิ้นเต๋อและจักรพรรดิเจียจิ้ง แต่ก็ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่า ชิ้นที่มีเครื่องหมายปีรัชสมัยของพระองค์ถูกส่งไปเป็นสินค้าออก

ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งร่วมรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อและจักรพรรดิเซวียนเต๋อ เครื่องถ้วยลายครามถูกพัฒนาทั้งทางด้านรูปทรง ลวดลาย และเทคนิค เนื้อดินมีสีขาวละเอียดและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ซึ่งแสดงว่า มีกรรมวิธีในการเตรียมดินดี ทำให้รอยรานและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หายไป บ่อยครั้งที่ผิวภาชนะมีจุดไม่บริสุทธิ์ ช่างปั้นจึงใช้วิธีชุบน้ำดินเสียชั้นหนึ่งก่อน เพื่อปกปิดร่องรอยก่อนเขียนลาย แล้วเคลือบทับอีกครั้งหนึ่ง

รัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อ (พ.ศ. ๑๙๖๙ - ๑๙๗๘)

ยุคนี้ถือเป็นยุคทองของเครื่องถ้วยลายครามจีน แม้ว่าพระองค์ทรงครองราชย์เพียง ๑๐ ปีเท่านั้น แต่ผลงานที่ออกมามีความประณีตและได้รับความนิยม เนื่องจากพระองค์ทรงสนพระทัยเป็นการส่วนพระองค์ จึงได้รับการอุปถัมภ์จากทางราชสำนักด้วยการกระตุ้นให้เตาหลวงมีการผลิตเป็นจำนวนมากกว่าสมัยก่อนๆ เครื่องถ้วยลายครามกลายเป็นของใช้ในราชสำนักและในหมู่ชนชั้นสูง และเป็นที่นิยมและแสวงหากันในหมู่ชนรุ่นหลัง ถึงขนาดมีการผลิตเลียนแบบมีทั้งแบบที่ผลิตจากสารโคบอลต์พื้นเมืองเพียงอย่างเดียว แบบที่มีส่วนผสมของสารโคบอลต์ที่สั่งเข้ามาเพื่อป้องกันไม่ให้แมงกานีสในสารโคบอลต์กระจายออกมาเหมือนกับที่ใช้เฉพาะในสินแร่ที่สั่งเข้ามา ดังเช่นในรัชกาลที่แล้ว เนื่องจากช่วงนี้มีการค้นพบสารโคบอลต์พื้นเมืองในประเทศจีนเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๖๖ เนื่องจากสารโคบอลต์มีส่วนผสมของซัพไฟร์มาก ไม่มีการกลั่นกรองสีอย่างละเอียด ทำให้สารโคบอลต์เกิดการรวมตัวเป็นจุดเข้มๆ สีน้ำตาลอมสีเขียว เกิดจากความไม่บริสุทธิ์ของแร่เหล็กและสีม่วงจากแร่แมงกานีส แลดูเด่นชัดมากขึ้น น้ำเคลือบออกสีดำ ทำให้มีความลึกและสวยงาม ในราวปี พ.ศ. ๑๙๖๖ และ ๑๙๖๘ จะมีสารโคบอลต์ ซึ่งเป็นเครื่องบรรณาการจากสุมาตราและซันนิบาร์เข้ามา สีดังกล่าวมีสีน้ำเงินเข้มเกือบดำ น้ำเคลือบจะออกสีขาวอมสีฟ้า เต็มไปด้วยฟองอากาศที่ละเอียด การเคลือบจะหนาไม่เรียบคล้ายกับผิวส้ม ทำให้ลวดลายแลดูอ่อนนุ่ม แต่ไม่สดใส

รูปทรงที่ผลิต ได้แก่ ชามเชิง แจกันทรงน้ำเต้า แจกันทรงเหม่ยผิงที่มีลักษณะสูงชะลูด ปลายฐานผายออก จาน ชาม และไหทรงก่วน ลายที่ตกแต่งได้แก่ ลายมังกรกับดอกไม้ก้านขด ซึ่งเป็นที่นิยมตกแต่งในสมัยก่อนหน้าและหลังของพระองค์ นอกจากนี้ ยังมีลายอื่นๆ ได้แก่ ลายพุทธอัษฎมงคล ลายสามสหาย ลายบัวอินเดีย ลายเห็ดหลิงจือ ลายอักษรทิเบต ลายดอกบัว ลายเบญจมาศ ลายกลีบบัว ลายแปดเซียน ลายสัตว์ เช่น ม้าบิน หงส์หรือกิเลน ลายเด็กเล่น ลายช่อผลไม้เป็นช่อๆ เช่น ลายผลท้อหรือทับทิม ลายคนนั่งในสวน ลายสิงโต ลักษณะการเขียนแลดูแข็งกร้าว มีสง่า และเป็นอิสระ โดยเฉพาะการเขียนลายมังกรที่มีพลังอำนาจ และดอกไม้ที่มีชีวิตชีวา การเขียนลายบนจานในสมัยนี้ก็ยังคงสืบต่อจากรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ ได้แก่ การเขียนลายดอกไม้หรือผลไม้เป็นช่อๆ ที่ตัวจานด้านในหรือด้านนอก ก้นจานนิยมเขียนลายช่อดอกบัวมีโบผูก ขอบปากผายออกเป็นขอบหยักรูปปีกกา

ยุคมืด (พ.ศ. ๑๙๗๘ - ๒๐๐๗)

หลังจากที่จักรพรรดิเซวียนเต่อเสด็จสวรรคต ประเทศจีนก็ตกอยู่ในความยุ่งยากทางการเมือง มีการผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน และเป็นยุคที่การผลิตเครื่องถ้วยจีนตกอยู่ในยุคมืดประมาณ ๓๐ ปี จึงเรียกยุคนี้ว่า **ยุคมืดของเครื่องถ้วย** เนื่องจากราชสำนักตกอยู่ภายใต้การควบคุมของขันทีหวางเจิน ผู้นำราชวงศ์ไปสู่ความวิบัติในปี พ.ศ.๑๙๙๒ โดยกราบทูลให้จักรพรรดิเจิ้นถงเสด็จยกทัพไปตีมองโกลเลีย แต่กลับทำให้กองทัพถูกซุ่มโจมตี จักรพรรดิถูกจับตัวไปขังอยู่ที่มองโกลเลียเป็นเวลา ๘ ปี พระอนุชาของพระองค์คือ จักรพรรดิจิ่งไท่ ในเวลาต่อมาต้องเสด็จขึ้นครองราชย์แทน ต่อมาเมื่อจักรพรรดิจิ่งไท่เสด็จสวรรคตลงในปี พ.ศ. ๒๐๐๐ จักรพรรดิเจิ้นถงจึงได้ถูกปล่อยตัวและกลับมาครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง และทรงเปลี่ยนพระนามใหม่ว่า “จักรพรรดิเทียนซุ่น” จากเหตุการณ์ช่วงนี้เองจึงเป็นยุคของความเสื่อมและความสับสน การผลิตเครื่องถ้วยหลวงยังคงสืบต่อจากรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต่อ ไม่มีการพัฒนาการผลิต และใช้เครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต่อ การผลิตได้ลดจำนวนลง บันทึกมณฑลเจียงซีกล่าวว่า การผลิตเครื่องถ้วยหลวงได้หยุดลงในปลายรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต่อ และเริ่มผลิตอีกครั้งในปีติงเจา (พ.ศ. ๒๐๐๐) ของรัชสมัยจักรพรรดิเทียนซุ่น แต่ก็ต้องหยุดลงในปลายรัชสมัยจักพรรดิเทียนซุ่น เพราะสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยทางการเมือง แต่ใน “หยูจางต้าซือฉี” กล่าวว่า มีการผลิตเครื่องถ้วยเป็นจำนวนมากในปีที่ ๕ ของรัชสมัยจักรพรรดิจิ่งไท่ ประมาณหนึ่งในสามของสมัยก่อนหน้า เครื่องถ้วยชิ้นเยี่ยมมีน้อย และไม่มีเครื่องหมายปีรัชสมัย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขาดหลักฐานทั้งลายลักษณ์อักษรและการตรวจสอบทางโบราณคดี ทำให้ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้เป็นช่วงที่สับสน ดังนั้น นักประวัติศาสตร์ศิลปะจึงปล่อยช่วงระยะเวลานี้ให้ว่างไว้จนกว่าจะมีหลักฐานที่แน่นอนมาสนับสนุน

รัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่ว (พ.ศ. ๒๐๐๘ - ๒๐๓๐)

เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่วจะมีความงดงามราวกับสตรี ทั้งการเขียนลายที่แลดูอ่อนช้อย ความบอบบางของรูปทรง และสีโคบอลต์ที่แลดูบางใส ในขณะที่เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต่อจะมีความเข้มแข็ง และบึกบึนราวกับบุรุษหนุ่ม ลักษณะการเขียนลายที่แลดูมีอำนาจ น่าเกรงขาม รูปทรงที่แลดูแข็งแรง ตลอดจนสารโคบอลต์สีน้ำเงินที่แลดูเข้ม อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยลายครามทั้งสองรัชสมัยนี้มีความงดงามไม่แพ้กัน นับว่า เป็นยุคทองของเครื่องถ้วยลายครามจีน ที่เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยอื่นๆ ไม่สามารถเทียบได้ และนิยมเลียนแบบกันทุกยุคทุกสมัย

การที่เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่วมีความอ่อนหวานเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากขันทีมีอำนาจในการควบคุมราชสำนัก ทำให้พระองค์ได้รับอิทธิพลจากขันทีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ รวมทั้งจากพระสนมวั่นกุ่ยเฟย พระชายาของพระองค์ก็ทรงเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ ขันทีที่ควบคุมการผลิต จึงต้องผลิตเครื่องถ้วยเพื่อให้เป็นที่พอพระทัยของทั้งสองพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระชายา ด้วยเหตุนี้เครื่องถ้วยที่ผลิตออกมาจึงอ่อนหวานราวกับสตรี และทำให้เกิดเครื่องถ้วยที่ตกแต่งด้วยการเขียนสีบนเคลือบอีกประเภทหนึ่งในสมัยนี้ เพื่อให้เป็นที่พอพระทัยของพระชายา จึงทำให้เกิดความสิ้นเปลืองในพระราชทรัพย์ เพราะมีการผลิตมาก จนในปี พ. ศ. ๒๐๒๕ หยิ่งซือหยงต้องกราบบังคมทูลขอให้หยุดการผลิตนั้นเสีย แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ และดำเนินการผลิตต่อมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๐๓๐ พระชายาวั่นกุ่ยเฟยทิวงคต จึงทำให้จักรพรรดิทรงเสียพระทัยและสิ้นพระชนม์ใน ๒ - ๓ เดือนต่อมา

เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตในสมัยนี้เนื้อดินจะมีสีขาวบริสุทธิ์ แน่น และละเอียด ซึ่งจะสามารถสังเกตได้จากขอบเชิง น้ำเคลือบสามารถพัฒนาให้มีความบางกว่าเครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต่อ ทั้งยังเรียบและวาว และไม่มีลายคลื่นหรือขรุขระแบบผิวส้มอีกต่อไป ส่วนสารโคบอลต์ที่ใช้เขียนจะมีสีน้ำเงินอ่อนและนุ่มกว่า

ยุคแรกๆ สืบเนื่องจากสารโคบอลต์ซูหนี่ป๋อ ที่เป็นเครื่องบรรณาการจากสุมาตราและแซนนิบาร์ถูกใช้หมดไปตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๙๗๗ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่มีการนำเข้า ชาวจีนได้นำเอาสารโคบอลต์พื้นเมืองที่เคยพบตั้งแต่รัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อมาค้นคว้า ก็พบว่า สามารถนำมาบดนวดได้ละเอียดกว่าชนิดที่นำเข้าจากต่างประเทศ สารโคบอลต์จากท้องถิ่นเรียกว่า Bing Tern Qing จากเมืองลั่วผิง เพื่อผสมกับสารโคบอลต์ที่สั่งเข้ามาซึ่งมีราคาแพงและหายาก ทำให้สีครามมีความนุ่มนวลกว่าและอ่อนซีด ดังนั้น ลักษณะของสารโคบอลต์ที่มีการรวมตัวเป็นแห่งๆ จึงหมดไป อย่างไรก็ตาม สารเหล่านี้ก็มีส่วนประกอบของแร่แมงกานีสสูง จึงมักให้สีน้ำเงินอมสีเทา ส่วนการเขียนลายนั้น ช่างได้ใช้วิธีเขียนเส้นรอบนอกก่อน แล้วจึงเขียนด้วยสีครามภายในพื้นที่ข้างในด้วยสารโคบอลต์ที่เจือน้ำที่ให้วรรณะสีที่เบาบางกว่า และกลายเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่ว ส่วนการเขียนลายแบบอิสระก็หมดไป แต่จะไปปรากฏในเครื่องถ้วยลายครามที่เป็นสินค้าออก

รูปทรงของภาชนะจะมีความบอบบาง และมักมีขนาดเล็ก เพื่อให้ต้องกับรสนิยมของราชสำนัก รูปทรงที่น่าสนใจ ได้แก่ชามหลวง เป็นชามขนาดเล็ก ที่มีตัวชามโค้งและปากผายเล็กน้อย

ลายที่ตกแต่งเป็นลายพุทธอัษฎมงคลท่ามกลางลายช่อดอกบัว คุณภาพของเครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่วถึงจุดสูงสุดของการพัฒนาในสมัยราชวงศ์หมิง สีครามที่เขียนลายมีความแตกต่างจากรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อ ด้วยการใช้วรรณะสีอ่อน และเขียนลายสม่ำเสมอ ปราศจากกองสะสมของสารโคบอลต์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องถ้วยลายครามในสมัยก่อนหน้านี้

รัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อ (พ.ศ. ๒๐๓๑ - ๒๐๔๘)

ในเอกสารของจีนมักไม่ค่อยระบุถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อ เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตในสมัยนี้ก็ไม่มีความแตกต่างจากสมัยแรกๆ ไม่ว่าจะเป็นลายสามสหาย ลายดอกบัวทูนสัญลักษณ์พุทธอัษฎมงคล ลายมังกรคล้ายสิงโตที่มีหางยาวเป็นพู่ ลายมังกรกับดอกไม้ก้านขด รวมทั้งลายมังกรกับไข่มุกไฟก็ใช้ตกแต่งต่อมา เครื่องถ้วยลายครามที่มีเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิองค์นี้จะพบน้อย เครื่องหมายปีรัชสมัยบนเครื่องถ้วยลายครามในสมัยนี้มี ๖ ตัว มี ๒ ลักษณะ แบบแรกตัวอักษรจะเล็ก ช่องไฟไม่สม่ำเสมอ ส่วนอีกแบบ ตัวอักษรจะใหญ่ และเว้นช่องไฟได้จังหวะ ลักษณะการเขียนลายเส้นกรอบ แล้วระบายสีในกรอบด้วยสีโคบอลต์ที่บางเบาจะเริ่มในสมัยนี้ การที่เครื่องถ้วยลายครามที่มีเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อมีน้อยและหายาก เพราะราชสำนักนิยมเครื่องถ้วยเคลือบสีเหลืองมาก รวมทั้งเครื่องถ้วยเขียนลายสี และเครื่องถ้วยฟาหัว ลักษณะของสารโคบอลต์จะออกสีน้ำเงินอมสีเทา น้ำเคลือบหนา ลักษณะไม่แตกต่างจากรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่ว คือ มีคุณภาพดีเยี่ยม น้ำเคลือบมีความหนาแน่นและเรียบ แต่จะออกสีขาวกว่าน้ำเคลือบของรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่ว

ชิ้นที่เด่นที่สุดในสมัยนี้ ได้แก่ แจกันสำหรับตั้งบนแท่นบูชาในวัด บริเวณคอมีจารึกกล่าวถึงการอุทิศแจกันดังกล่าวให้แก่วัดที่เมืองเป่ยจิง และผลิตขึ้นในปีที่ ๙ ของรัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๐๓๙ ลายต่างๆ ที่ปรากฏบนแจกันใบนี้สามารถนำมาจับกลุ่มหาอายุเครื่องถ้วยลายครามสินค้าออก ไม่ว่าจะเป็นลายช่อดอกบัว ลายโขดหิน ลายต้นไผ่ และลายคลื่น ยกเว้นลายใบกล้วยที่บริเวณส่วนคอและลายหัวหยูอี้รอบคอ ด้านล่างของแจกัน เพราะเป็นลายที่เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยราชวงศ์เอวี๋ยน และก่อนหน้ารัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อ ๑ - ๒ รัชกาล ปัจจุบันแจกันใบนี้เก็บรักษาอยู่ที่มูลนิธิเพอซิเวอร์ เดวิด มหาวิทยาลัยลอนดอน นอกจากนี้ ยังนิยมเขียนลายพุทธอัษฎมงคลแปด ลายเด็กกำลังเล่น ที่ก้นมักนิยมเขียนตัวอักษร “ต้าหมิงเหนียนเจ้า” และ “เซวียนเต๋อเหนียนเจ้า” การเขียนลายเส้นขอบ แล้วเกลี่ยพื้นด้านในให้เจือจาง ส่วนเคลือบใสก็จะขึ้นเงาวาวและมีความหนา

อย่างไรก็ตาม ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ชาวโปรตุเกสได้เดินทางมายังดินแดนตะวันออกไกล จึงได้พัฒนาการค้าให้เจริญรุ่งเรืองในด้านการผลิตเครื่องถ้วยลายครามเพื่อตลาดทางแถบยุโรปและเอเชียอาคเนย์ด้วย

รัชสมัยจักรพรรดิเจิ้นเต๋อ (พ.ศ. ๒๐๔๙ - ๒๐๖๔)

ในรัชสมัยจักรพรรดิเจิ้นเต๋อ เตาหลวงตกอยู่ภายใต้สภาวะที่ถูกทอดทิ้ง เพราะในบริเวณเมืองจิ่งเต๋อเจิ้นได้เกิดโจรผู้ร้ายปล้นสดม พระองค์ทรงเป็นจักรพรรดิโง่เขลา ปราศจากทศพิธราชธรรม

เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งจะตกแต่งแบบจีน และนิยมเลียนแบบเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อและสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน ส่วนที่เป็นเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิเจิ้นเต๋อเองมี ๔ ตัว ลายที่ตกแต่งมักเป็นลายมังกรกับดอกไม้ก้านขด ลายเด็กเล่น ลายหงส์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมักจะตกแต่งลายและรูปทรงแบบเปอร์เซีย และบางครั้งก็คัดข้อความที่ใช้สวดอ้อนวอนพระอาล่าห์ อักษรเปอร์เซียและอาหรับจากคัมภีร์อัลกุรอานมาตกแต่งร่วมเข้าไปด้วย นักประวัติศาสตร์ศิลปะตั้งข้อสันนิษฐานว่า เครื่องถ้วยเหล่านี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากอิทธิพลการเจริญเติบโตทางอำนาจของขันทีในวัง ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม และเรื่องนี้อาลีอัคบาร์นักเดินทางชาวมุสลิมจากประเทศตุรกีตะวันออกได้เดินทางเข้ามาในจีนเมื่อปี พ.ศ. ๒๐๔๘ และเขียนบันทึกไว้ว่า จักรพรรดิทรงได้รับการชักจูงให้หันมานับถือศาสนาอิสลามด้วย และข้าราชการส่วนใหญ่ในราชสำนักจะเป็นขันทีที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นรูปทรงส่วนใหญ่จึงเป็นเครื่องใช้สำหรับวางบนโต๊ะ เช่น กระบอกใส่พู่กัน ที่วางพู่กันรูปภูเขาห้ายอด กล่อง แจกัน และเชิงเทียน มักมีเครื่องหมายปีรัชสมัย ๖ ตัวเสมอ

นอกจากนี้ มีเครื่องถ้วยลายครามหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวโปรตุเกสในช่วงรัชสมัยจักรพรรดิแมนนวลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๐๑๒ - ๒๐๖๔) มักเป็นกาเชิงสูง พวยเป็นรูปสัตว์คาบพวยกา โดยอาจเอาแบบมาจากเครื่องถ้วยของมณฑลฝูเจี้ยน สีของเครื่องถ้วยลายครามจะออกสีน้ำเงินอมสีเทาที่เรียกว่า "โมฮัมเมดัน" ซึ่งเป็นสารโคบอลต์ที่สั่งเข้ามาจากเอเชียกลาง พร้อมกันนี้ ก็มีการฟื้นฟูลายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ขึ้นมาใช้ใหม่ รวมทั้งรูปทรงเก่าๆ สมัยนี้จึงเป็นสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงจากพุทธศตวรรษที่ ๒๐ มาเป็นรูปแบบใหม่ นิยมทำกระปุก ๘ - ๑๐ เหลี่ยม ตกแต่งด้วยลายกลีบบัว ลายเห็ดหลิงจือ ลายประแจจีน ลายช่อดอกอาราเบส ตลอดจนตลับจะเป็นที่นิยมในสมัยนี้ ลายหงส์กับดอกไม้ก้านขด ลายเด็กเล่น และเจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยจักรพรรดิเจียจิ้ง

รัชสมัยจักรพรรรดิเจียจิ้ง หลงชิ้ง และวั่นลี่ (พ.ศ. ๒๐๖๕ - ๒๑๖๒)

ช่วงระยะเวลา ๔๕ ปีแห่งการครองราชย์ของจักรพรรดิเจียจิ้ง บ้านเมืองมีความสงบสุข ในรัชสมัยของพระองค์ได้ปรับปรุงและส่งเสริมอย่างมากมายโดยเฉพาะเตาหลวงที่ผลิตเครื่องถ้วยเพื่อใช้ในราชสำนักมีถึง ๕๘ เตา และเตาเอกชนอีก ๒๐ กว่าเตา ในปีที่ ๙ ของรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. ๒๐๗๓ ได้เปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่ของผู้ควบคุมเตาโดยให้ส่วนราชการท้องถิ่นทำหน้าที่ควบคุมเตาหลวงแทนพวกขันที มีการกวาดล้างพวกขันที พร้อมทั้งปรับปรุงสภาพการทำงานอย่างมากในเตา

เนื่องจากพระองค์ทรงเลื่อมใสในลัทธิเต๋าอย่างเคร่งครัด จึงได้พยายามกดขี่ศาสนาอื่นๆ อยู่เสมอเห็นได้จากในปี พ.ศ. ๒๐๗๙ พระพุทธรูปบางองค์ในกรุงเป่ยจิงถูกทำลาย วัดทางพุทธศาสนาหลายแห่งถูกทำลายตามพระบรม-ราชโองการของพระองค์ ดังนั้น ลายต่างๆ ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยในยุคนี้จึงมักเป็นลายที่มีความหมายเกี่ยวกับความเป็นอมตะตามความเชื่อในลัทธิเต๋า อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยบางชิ้นยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางพุทธศาสนาด้วย เพราะก่อนที่พระองค์จะทรงหันมานับถือลัทธิเต๋า พระองค์ก็เคยนับถือพุทธศาสนามาก่อน รูปแบบของอิสลามหรือเปอร์เซียจะถูกผลิตในระยะแรกของจักรพรรดิเจียจิ้งยังคงสืบมาจนถึงรัชสมัยจักรพรรดิเจิ้นเต๋อ

รูปทรงของภาชนะที่ผลิตจะหันกลับไปเลียนแบบภาชนะสำริดสมัยโบราณ เช่น กู จุน เลี่ยน ติง เป็นต้น รูปทรงใหม่ๆ จะเกิดขึ้นน้อย รูปทรงที่เคยผลิตมาแต่ดั้งเดิมยังคงผลิตสืบต่อมา ลายที่ใช้ตกแต่ง ได้แก่ ลายแผนผังแปด ลายนกกระเรียน ลายกวาง ลายกระต่าย ลายแปดเซียน ลายเด็กเล่น ลายนักปราชญ์สนทนาธรรม ลายมงคลแปดในลัทธิเต๋า ลายเห็ดหลิงจือ ลายหงส์ ลายพันธุ์ไม้ดอก ลายปลาท่ามกลางสระบัว ลายมังกรกึ่งนามธรรม ลายผลท้อ ลายสามสหายคิมหันต์ ซึ่งบางครั้งก็ทำบิดไปมาเป็นรูปตัวอักษร โซ่ว ที่แปลว่า อายุยืน บ้าง

สารโคบอลต์ที่ใช้ในการตกแต่งมีอยู่ ๒ ชนิด ได้แก่ แบบที่สืบทอดมาจากรัชกาลก่อนจะออกสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นสารที่นำเข้ามาในรัชกาลก่อน เรียกว่า "โมฮัมเมดัน" ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นสีน้ำเงินอมสีม่วงใส ซึ่งได้จากการปรับปรุงของช่าง ถือเป็นแบบฉบับของเครื่องถ้วยลายครามในสมัยนี้ โดยการนำเอาสีโคบอลต์ประเภทโมฮัมเมดันผสมกับสารโคบอลต์ที่ใช้ในท้องถิ่น ทำให้สีมีความอ่อนนุ่ม เรียบ และบางใส

เนื่องจากจักรพรรดิหลงชิ้งทรงครองราชย์อยู่เพียง ๖ ปี รูปทรงและลายจะเลียนแบบเครื่องถ้วยลายครามสมัยจักรพรรดิเจียจิ้งเกือบทั้งหมด ชิ้นที่มีเครื่องหมายปีรัชสมัยพบน้อยมาก จึงเป็นการยากที่จะบอกถึงความแตกต่างระหว่างสามรัชกาล ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงประหยัดมัธยัสถ์ จึงมีการควบคุมทางด้านการเงินและการผลิตก็ถูกจำกัดให้เผาเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น สารโคบอลต์ที่ตกแต่งมีสีน้ำเงินอมสีม่วง มีส่วนประกอบของแมงกานีสต่ำ แสดงว่า ถูกทำจากสารที่สั่งเข้ามาทั้งหมด หรือสารที่สั่งเข้ามาและผสมกับสินแร่พื้นเมืองเล็กน้อยเช่นเดียวกับรัชสมัยจักรพรรดิเจียจิ้ง

เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตขึ้นในระหว่างครึ่งแรกของรัชสมัยจักรพรรดิวั่นลี่จะมีลักษณะเหมือนกับรัชสมัยจักรพรรดิเจียจิ้งและหลงชิ้ง และรูปแบบของเครื่องถ้วยในยุคหลังสามารถแบ่งออกได้ชัดว่า เป็นของสมัยจักรพรรดิวั่นลี่ เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในราชสำนักจะมีการปรับปรุงมาตรฐานของสองรัชกาลที่แล้ว คือ เนื้อดินละเอียด น้ำเคลือบใส สารโคบอลต์จะออกสีม่วงเข้ม เชิงของภาชนะมักขลิบอย่างหยาบๆ ไม่เรียบร้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปริมาณความต้องการของตลาดสูง คุณภาพของภาชนะจึงลดต่ำลง

รูปทรงที่ผลิตจะเลียนแบบภาชนะสำริด เช่น จุน กู เลี่ยน ติง และเจียว รวมทั้งกาทรงลูกแพร์ที่พบมากในสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน การเขียนลายภูมิประเทศเข้ามามีบทบาทเด่นเช่นเดียวกับการเขียนคำอวยพร ลายเด็กในรัชสมัยจักรพรรดิวั่นลี่จะมีลักษณะแตกต่างจากลายเด็กในรัชสมัยจักรพรรดิเจียจิ้ง มีการไล่วรรณะสีบนก้อนหิน และภูเขาให้เข้มบางเช่นเดียวกับภาพเขียน ส่วนสีครามจะออกแกมเงิน การเขียนลายแบบนี้ได้รับการพัฒนาต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิวั่นลี่นิยมลายขูดขีดใต้เคลือบกันมาก ซึ่งเรียกว่า "ลายลึกลับ" เพราะไม่สามารถมองเห็นได้ชัด ปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ ลายลึกลับนี้มี ๒ แบบ แบบแรกจะขูดขีดอย่างละเอียดบนเนื้อ และอีกแบบจะเขียนด้วยน้ำดินก่อนทำการเคลือบ

- **เครื่องถ้วยคร้าก** คำว่า "คร้าก" มาจากชื่อของเรือคาแรค ซึ่งเป็นเรือสินค้าของชาวโปรตุเกสที่บรรทุกเครื่องถ้วยจีนมุ่งไปยังเมืองปัตตาเวีย ประเทศอินโดนีเซีย โดยบริษัท อีสต์ อินเดีย แต่ถูกชาวดัทช์เข้ายึดได้ในบริเวณช่องแคบมาลัคกาเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๔๖ เครื่องถ้วยคร้ากจึงไปปรากฏอยู่ที่ประเทศเนเธอแลนด์เป็นครั้งแรก และได้รับความนิยมอย่างมาก ต่อมาก็ยังให้อิทธิพลกับเครื่องถ้วยยุโรป

เครื่องถ้วยชนิดนี้ไม่ใช่เครื่องถ้วยที่ใช้กันในราชสำนัก มีแหล่งผลิตอยู่ที่เตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี ระยะเวลาการผลิตราว ๑๐๐ ปี นับตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ลักษณะของเนื้อดินจะมีคุณภาพดี โดยทั่วไปจะมีน้ำหนักเบาและบางเหมือนเปลือกไข่ ขึ้นโดยด้วยการใช้แม่พิมพ์ เนื่องจากมีความบาง เมื่อนำขึ้นมาส่องกับแสงสว่าง จะสามารถเห็นลายด้านนอกได้ บางชิ้นพิมพ์ลายนูนลายผลทับทิมสลับหัวกัน เวลาเคาะดูเสียงจะไม่ดังกังวาน อาจเป็นเพราะความบางของตัวภาชนะหรือส่วนผสมในเนื้อดิน รูปทรงที่ผลิตมักเป็นจาน ชาม แจกัน และคนที โดยเฉพาะอย่างยิ่งจานที่ทำขอบปากหยักเป็นรูปปีกกาก็ยังคงมีการผลิตต่อมา แต่จะมีความแตกต่างกับจานในสมัยก่อนหน้า คือ บางใบไม่มีขอบแบนเข้ามาประกอบ หรือหากมี ก็มีความกว้างมากกว่าพื้นที่ส่วนตัวภาชนะ ที่เชิงมักมีเศษของน้ำเคลือบที่เกิดจากการปาดไม่เรียบร้อยปรากฏอยู่และแนวเส้นวงกลมแคบๆ บนฐานของภาชนะ ซึ่งเกิดจากความบกพร่องในการผลิตขณะที่ตัดขอบเชิง รวมทั้งน้ำเคลือบที่มีรูคล้ายรอยเข็มแทง

ลายที่ตกแต่งบนเครื่องถ้วยจะมีหลากหลาย เช่น ลายเจดีย์ ลายเรือสำเภา ลายเป็ด ลายกวางดาว ลายนกกระสา ลายนกกระยาง ลายผีเสื้อ ลายจิ้งหรีด ลายมงคลแปดทางลัทธิเต๋า และลายพุทธอัษฎมงคล ส่วนรูปบุคคลจะพบน้อยมาก การจัดองค์ประกอบมักจะแบ่งลายออกเป็นช่องกระจกรูปกลีบบัว ภายในบรรจุลายต่างๆ ดังกล่าว ทำให้

แลดูแน่น ส่วนสารโคบอลต์จะมีความแตกต่างกัน บางชิ้นออกสีน้ำเงินอ่อนอมสีเทาและน้ำเงินอมสีฟ้า สีจะบางและใส น้ำเคลือบใส

ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ (พ.ศ. ๒๑๒๓ - ๒๒๒๓)

ใช้เรียกกลุ่มเครื่องถ้วยที่ผลิตระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๒๓ - ๒๒๒๖ บางแห่งก็นับตั้งแต่การเสด็จสวรรคตของจักรพรรดิวั่นลี่ พ.ศ. ๒๑๖๓ จนถึงปีที่มีการแต่งตั้งจางอินส่วนเป็นผู้อำนวยการโรงงานผลิตเครื่องถ้วยที่เตาจิ่งเต๋อเจิ้น ในปีที่ ๒๑ ของรัชสมัยจักรพรรดิคังซี ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. ๒๒๒๖ เพราะในช่วง ๖๓ ปี เราทราบน้อยมากเกี่ยวกับเครื่องถ้วยที่ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้น ประวัติศาสตร์ช่วงนี้ค่อนข้างมืดมน เพราะเป็นช่วงสงครามภายในราชวงศ์ การรบกับเกาหลี รวมทั้งชาวแมนจู

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๓๙ ราชสำนักจำเป็นต้องตระหนี่ถี่ถ้วนเพื่อนำพระราชทรัพย์ไปใช้ในสงครามเกาหลีเพื่อต่อต้านชาวญี่ปุ่น เกิดเหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้ปัจจัยสำคัญสำหรับการสนับสนุนการผลิตลดและคุณภาพลดลง

- **เครื่องถ้วยเขียนลายสีบนเคลือบแบบโต่วไฉ่** ในขณะที่เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่วบรรลุถึงจุดสุดยอดของการพัฒนาและมีคุณภาพดีเยี่ยม ขณะเดียวกันก็เกิดมีเครื่องถ้วยที่ตกแต่งด้วยลายเส้นขอบนอกสีครามใต้เคลือบ นำไปเผาด้วยไฟแรงสูง จากนั้นก็นำมาเขียนลายสีอื่นๆ บนผิวเคลือบ แล้วนำไปเผาด้วยไฟแรงต่ำอีกครั้งหนึ่ง ก็จะได้เครื่องถ้วยหลายสีที่วาดแบบลงยา มีท่าทีว่าจะบดบังทับสีครามที่ลากขึ้นเป็นขอบรอบนอกใต้เคลือบ ภาชนะดังกล่าวมีผิวเนื้อโปร่งบาง และเคลือบใสเหมือนแก้ว รูปทรงที่เป็นที่นิยมในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น ถึงขนาดมีการลอกเลียนแบบ อย่างไรก็ตาม เครื่องถ้วยแบบโต่วไฉ่จะเสื่อมลงหลังจากสมัยของพระองค์ และได้รับการปรับปรุงอีกครั้งในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น ลายที่ตกแต่งได้แก่ ลายไก่ ลายดอกไม้ ลายนกเกาะกิ่งไม้ สีที่ตกแต่งได้แก่ สีเขียวอ่อน สีเหลือง สีแดง ซึ่งเขียนลงบนลายที่ร่างขึ้นแล้วตัดเส้นด้วยสีน้ำเงินใต้เคลือบ

- **เครื่องถ้วยเทงไคอิ** คำว่า "เทงไคอิ" เป็นสำเนียงภาษาญี่ปุ่นใช้เรียกพระนามของจักรพรรดิเทียนฉี ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๖๔ - ๒๑๗๐ มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องถ้วยลายครามกลุ่มหนึ่งในสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย ซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า โกโซเมทซึเกะ หรือเครื่องถ้วยลายครามรุ่นเก่า เครื่องถ้วยเหล่านี้ผลิตตามแบบของญี่ปุ่นและรูปทรงตามรสนิยมของชาวญี่ปุ่น รูปทรงที่ผลิตได้แก่ โถ แจกัน ชามเล็ก กล่อง ถูกผลิตเป็นจำนวนมาก มักตกแต่งด้วยคำโคลงและภูมิประเทศ และภาพแม่ไก่กับลูกไก่ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก

- **เครื่องถ้วยอิมาริแบบจีน** เป็นเครื่องถ้วยสินค้าออกที่เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบสีแดง และสีทองบนเคลือบ ซึ่งเป็นการผลิตเลียนแบบเครื่องถ้วยญี่ปุ่นที่เตาอาริตะ เกาะคิวชู ในประเทศญี่ปุ่น และถูกนำไปจำหน่ายโดยพ่อค้าดัทช์ในราวครึ่งแรกพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ผ่านเมืองท่าอิมาริในอ่าวนางาซากิ ลายที่ตกแต่งบางส่วนเป็นแบบจีน บางส่วนก็เลียนแบบของญี่ปุ่น ทำให้บางครั้งแยกได้ยากว่า อันไหนเป็นของจีน

- **เครื่องถ้วยฟาหัว** "ฟาหัว" เป็นชื่อที่ใช้เรียกเครื่องถ้วยในรัชสมัยจักรพรรดิหงจื้อที่ตกแต่งด้วยการลงยากลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแข็งแรง ลงยาบนตัวภาชนะที่เผาดิบแล้วยังไม่ได้เคลือบ ซึ่งมีโครงร่างเป็นเส้นนูน ด้วยการปั้นติดเป็นกรอบและขูดขีด เพื่อแยกสีและความแตกต่างออกจากสีอื่นๆ คล้ายกับเทคนิคการลงยาบนเครื่องโลหะที่เรียกว่าคลัวซองเน่ สีที่ใช้ในการลงยานี้มีสีฟ้า สีม่วง สีขาว และสีเหลือง แล้วนำไปเผาเคลือบอีก ๑ ครั้ง

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีเดียว** อาจแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีขาว** ได้ผลิตสืบทอดต่อกันมาตลอด จะเห็นว่า ของแต่ละรัชกาลก็มีลักษณะของยุคนั้นๆ มีเนื้อดินบางมาก มักปรากฏเครื่องหมายปีรัชสมัยด้วยการขูดใต้เคลือบที่บริเวณก้นภาชนะ และเคลือบทับ อาจเป็นตัวอักษร ๔ ตัว

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีแดง** มีวรรณะสีตั้งแต่สีแดงตับจนถึงสีแดงสว่าง นิยมผลิตในรัชสมัยจักรพรรดิหยงเล่อและจักรพรรดิเซวียนเต๋อ

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาล** ในสมัยราชวงศ์หมิงเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาลหายาก เนื่องจากไม่เป็นที่นิยมกัน ส่วนใหญ่ผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรรดิเซวียนเต๋อ

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำเงิน** มีวรรณะสีตั้งแต่สีแดงตับจนถึงสีแดงสว่าง นิยมผลิตในรัชสมัยจักรพรรดิเซวียนเต๋อ จักรพรรดิเจียจิ้ง และจักรพรรดิวั่นลี่

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีเหลือง** ในสมัยราชวงศ์หมิงเครื่องถ้วยเคลือบสีเหลืองหายาก เนื่องจากใช้ในพิธีบูชาฟ้าดิน การเกษตรกรรม สีเหลืองนี้ได้จากแร่เหล็กหรือแร่พลวง โดยจะใช้สีที่สว่างและบริสุทธิ์กว่าที่ได้จากแร่เหล็กไม่เป็นที่นิยมกัน ส่วนใหญ่ผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรรดิเฉิงฮั่ว จักรพรรดิหงจื้อ และจักรพรรดิเจิ้นเต๋อ

สมัยราชวงศ์ชิง (พ.ศ. ๒๑๘๗ - ๒๔๕๔)

ในสมัยนี้ พวกตาร์ตาร์จากแมนจูเรียได้เข้ายึดอำนาจจากราชสำนักหมิงที่อ่อนแอ สถาปนาราชวงศ์ชิงขึ้นปกครองประเทศจีน ในระยะเวลานี้มีการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่เกี่ยวกับการผลิตเครื่องถ้วยที่จิ่งเต๋อเจิ้น ชาวแมนจูได้ส่งคนเข้าไปควบคุมการดำเนินงานด้านต่างๆ ในสมัยนี้จักรพรรดิคังซีทรงเป็นกษัตริย์ที่ทรงได้รับความสำเร็จอย่างยิ่งในการส่งเสริมการผลิต ต่อจากพระองค์ก็มีกษัตริย์อีก ๒ พระองค์ที่ได้ดำเนินงานสืบต่อมา คือ จักรพรรดิหย่งเจิ้นและจักรพรรดิเฉียนหลง

ในช่วงของการต่อสู้ระหว่างชาวจีนราชวงศ์หมิงกับชาวแมนจู ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๑๘๗ เตาจิ่งเต๋อเจิ้นได้ถูกทำลายลงอย่างมาก ในปี พ.ศ. ๑๖๗๕ จักรพรรดิคังซีทรงสร้างเมืองและโรงงานใหม่ในปี พ.ศ. ๒๒๒๖ มีจางฉีจงเป็นผู้อำนวยการ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงได้รับความสำเร็จอย่างยิ่งในการส่งเสริมการผลิตเครื่องถ้วย

รัชสมัยจักรพรรดิคังซี (พ.ศ. ๒๒๐๕ - ๒๒๖๕)

เครื่องถ้วยที่ผลิตระหว่างปลายรัชสมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อถึงต้นสมัยจักรพรรดิคังซีจะไม่มีเครื่องหมายปีรัชสมัย และเครื่องหมายเลียนแบบปีรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงฮั่วแห่งราชวงศ์หมิงจะเกิดขึ้นในช่วงกลางของรัชสมัยจักรพรรดิคังซี เชื่อกันว่า เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้นสืบมาจากเครื่องถ้วยชอนซุยและฟูโยเดะของสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย นอกจากนี้ เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีหลายชิ้นยังเขียนลายภาพเล่าเรื่อง ทำให้ดูเหมือนว่า สืบมาจากเครื่องถ้วยชอนซุยและเทงไคอิ

เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีจะมีเนื้อดินขาวขึ้น สารโคบอลต์เรียบ บางใส มีสีเข้มตัดกับพื้นหลังซึ่งมีสีขาวบริสุทธิ์ ลักษณะของทีพู่กันแสดงว่า เขียนทับกันหลายครั้ง เพื่อให้เกิดระดับสีที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้แลดูคล้ายกับการแรเงา ลายเส้นโครงร่างดูบอบบางและเล็ก น้ำเคลือบเรียบ ใส และลื่นขึ้นกว่าในสมัยราชวงศ์หมิง การปั้นทำอย่างละเอียด รูปทรงค่อนข้างแข็งกระด้าง บางรูปทรงก็มีลักษณะเฉพาะ เช่น แจกัน รวมทั้งการผลิตฐานที่เว้าลึกเป็นร่อง ๒ ชั้น แม้กระทั่งเชิงภาชนะในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีก็มีลักษณะเป็นแบบเฉพาะของตนเอง เพียงพอที่จะใช้เป็นเครื่องกำหนดอายุได้

ในตอนปลายรัชสมัยจักรพรรดิคังซีเริ่มมีการเลียนแบบรูปทรงและลายของเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น หากจะเปรียบเทียบกับสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน สมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น และราชวงศ์ชิงตอนต้นจะมีความคล้ายกันมาก โดยเฉพาะในเรื่องของจักรพรรดิ ๒ - ๓ พระองค์แรก การครองราชสมบัติ การผลิตเลียนแบบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องถ้วยลายคราม เครื่องถ้วยเคลือบสีเดียว เช่น สีแดง สีขาว ในสมัยนี้นิยมเขียน

เครื่องหมายรัชสมัยบนเครื่องถ้วยของหลวงเท่านั้น ส่วนเครื่องถ้วยสินค้าออกจะนิยมใช้สัญลักษณ์แทน เช่น เรื่องที่เขียนเป็นลายรูปบุคคลในพงศาวดาร วรรณกรรม โดยใช้ลักษณะสภาพแวดล้อมในราชสำนัก

เครื่องถ้วยลายครามในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีมักไม่ค่อยพบเครื่องหมายปีรัชสมัย เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๒๒๐ พระองค์ทรงออกพระราชกฤษฎีกาห้ามมิให้ใช้เครื่องหมายปีรัชสมัยของพระองค์บนเครื่องถ้วยสินค้าออก ดังนั้น จึงมีการเขียนลายสัญลักษณ์ใบสมุนไพร ลายดอกบัว ลายเส้นวงกลมคู่ขนาน ลายพุทธอัษฎมงคล หรือไม่ก็บอกเพียงปีที่เท่าใดของสมัยราชวงศ์ชิงเท่านั้น รวมทั้งเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิสมัยราชวงศ์หมิง เช่น จักรพรรดิเซวียนเต๋อ จักรพรรดิเฉิงฮั่ว และจักรพรรดิเจียจิ้ง เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๒๖ จางอินซวนได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการ เพื่อควบคุมอุตสาหกรรมเครื่องถ้วยหลวง เพื่อเป็นเครื่องราชูปโภค เขาได้รวบรวมเตาเผาอีกครั้งหนึ่ง และดำเนินการพัฒนาจนถึงจุดสูงสุดในด้านความสมบูรณ์ทางเทคนิค

รัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นและจักรพรรดิเฉียนหลง (พ.ศ. ๒๒๖๖ - ๒๓๓๘)

ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น มีผู้อำนวยการเตาชื่อ เหนียนซีเอี๋ยว ได้รับการแต่งตั้งในปี พ.ศ. ๒๒๖๙ ทำการปรับปรุงเนื้อดินให้มีความขาวละเอียด ส่วนในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงมีถังอินเป็นผู้อำนวยการของเตาจิ่งเต๋อเจิ้น ระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๗๙ - ๒๒๙๒ หรือ ๒๒๙๖ เขาได้เขียนจารึก ๒๐ ภาพเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการทำเครื่องถ้วย ในปี พ.ศ. ๒๒๘๖ ถังอิงได้รับพระบรมราชโองการจากจักรพรรดิเฉียนหลงให้มาที่กรุงเป่ยจิง และเขียนบันทึกเป็นภาพวาดของอุตสาหกรรม ซึ่งถูกค้นพบในหอมุดหลวง แต่ไม่พบภาพวาดดั้งเดิม ซึ่งถูกพิมพ์ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง และถูกแปลโดยดอกเตอร์บุชแชล ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓

เครื่องถ้วยลายครามที่ผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงจะมีการลอกเลียนแบบเครื่องถ้วยลายครามสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น ที่นิยมกันมาก ได้แก่ เครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิหยงเล่อ จักรพรรดิเซวียนเต๋อ และจักรพรรดิเฉิงฮั่วแห่งราชวงศ์หมิง โดยช่างปั้นจะพยายามเลียนแบบผิวเคลือบที่แลดูไม่เรียบเหมือนผิวส้มของพุทธศตวรรษที่ ๒๐ การวาดจุดสีดำตามเส้นของการวาดอย่างระมัดระวัง อย่างไรก็ตาม การเลียนแบบในสมัยราชวงศ์ชิงก็ยังขาดคุณภาพที่แน่นอน จึงชี้ให้เห็นว่า เป็นชิ้นที่เลียนแบบ โดยมีข้อแตกต่างในเรื่องเชิง ความรู้สึกทางรูปทรง หูมีลักษณะเฉพาะ และปรากฏลายค้างคาว บางครั้งจะปรากฏลายมังกรหันด้านหน้ากับค้างคาวสีแดง (การเขียนลายค้างคาวหรือรูปมังกรหันด้านหน้ามีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายราวรัชสมัยจักรพรรดิฉงเจิน) แต่การใช้สีแดงที่ได้จากทองแดงร่วมกับสีน้ำเงินที่ได้จากสารโคบอลต์เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เอวี๋ยน ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ บางครั้งก็เลียนแบบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์เอวี๋ยน เช่น แจกันรูปหัวช้าง

- **เครื่องถ้วยเขียนลายสีบนเคลือบ** การค้าระหว่างจีนกับยุโรปเจริญขึ้นมาก โดยบริษัท บริติช อีสต์ อินเดีย ของอังกฤษ ได้มาตั้งสถานีการค้าใหม่ขึ้นที่เมืองกว่างตง ในปี พ.ศ. ๒๒๕๒ จึงมีเครื่องถ้วยลายครามและเครื่องถ้วยลงยาสีบนเคลือบตระกูลแฟมิลล์แวร์ตเป็นจำนวนมากที่ถูกส่งเป็นสินค้าออก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๖๓ ก็มีการส่งเครื่องถ้วยตระกูลแฟมิลล์โรสและแบบอื่นๆ ตามออกไป

- ***กลุ่มแฟมิลล์แวต*** เป็นกลุ่มเครื่องถ้วยลงยาสีบนเคลือบที่มีการตกแต่งด้วยสีเขียวเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้สีเขียวเข้มๆ และใช้สีแดงเป็นสีเด่น และอาจมีสีอื่นช่วยเป็นสีประกอบ เช่น สีเหลือง สีม่วง สีดำ และสีน้ำเงิน โดยใช้สีดำเขียนโครงเส้นหรือตัดเส้น สันนิษฐานว่า พัฒนามาจากจากเครื่องถ้วยเขียนลายสีห้าสีบนเคลือบในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ของจักรพรรดิวั่นลี่ แต่มีความแตกต่างกันคือ แฟมิลล์แวตจะไม่ปรากฏสีน้ำเงินแบบสีฟ้าน้ำทะเล และมีการลงยาด้วยสีน้ำเงินอันสวยงาม ไม่มีการเขียนลายครามใต้เคลือบ ตระกูลสีเขียวนี้จะผลิตเฉพาะในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี เพราะในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นหันมาทำเลียนแบบตระกูลสีชมพู สำหรับลวดลายที่ตกแต่งจะมีความ

ละเอียดและซับซ้อน เขียนภาพนิยายหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยการลงยาเคลือบบนตัวภาชนะที่เผาแล้ว เรียกว่า เผาดิบ

- ***กลุ่มแฟมิลล์โรส*** ผลิตจากเตาในมณฑลกว่างตง เริ่มผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น โดยยกเลิกการผลิตเครื่องถ้วยลงยาสีบนเคลือบแบบแฟมิลล์แวต มีลักษณะเคลือบสีแดงเข้มเป็นพื้นผสมกับเคลือบสีน้ำตาลเข้มหรือพื้นสีน้ำเงิน เขียนลายทองบนเคลือบเป็นเครื่องถ้วยลงยาสีชมพูดอกกุหลาบ ซึ่งวิธีการนี้ถูกนำเข้ามาจากยุโรป มีการใช้สีขาวทึบผสมกับสีต่างๆ เพื่อใช้ในการให้สีอ่อนแก่ต่างๆ ความมีเสน่ห์และความสวยงามของกลุ่มแฟมิลล์โรสรุ่นแรกที่ดีที่สุดจะเป็นแจกันที่มีเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น ซึ่งมีการตกแต่งด้วยสีชมพู สีเขียว สีเหลือง สีฟ้า เขียนลายแบบลงยา ภาพนกและดอกไม้ ฉากภาพภายในห้องที่มีสตรีในราชสำนักและเด็กเล่น ภาพเหล่านี้แสดงถึงอิทธิพลของยุโรปในเรื่องการใช้สี การให้รายละเอียด เพราะการเขียนภาพกลุ่มคนพบมากในเครื่องถ้วยของรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง จากความชื่นชอบในโบราณวัตถุของพระองค์ ดังที่จะเห็นได้จากการเลียนแบบของโบราณต่างๆ ออกมา

- ***กลุ่มแฟมิลล์นัวร์*** มีลักษณะพื้นหลังสีดำ โดยพื้นสีดำถูกเคลือบด้วยสีเขียวอีกครั้งหนึ่ง เริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี

- ***กลุ่มแฟมิลล์โชน*** ผลิตจากเตาในมณฑลกว่างตง มีลักษณะพื้นหลังสีเหลืองเด่น เริ่มผลิตขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี

- **เครื่องถ้วยเคลือบสีเดียว** มักเป็นเครื่องถ้วยที่ใช้กันภายในบ้านเรือน นับเป็นความสามารถในการประดิษฐ์ทางเทคนิคและศิลปะที่ดีในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี การผลิตในสมัยราชวงศ์ชิงจะแบ่งตามสีและอุณหภูมิที่เข้าเผา ดังนี้

อุณหภูมิสูง จะใช้น้ำเคลือบที่ได้จากแร่หินฟันม้าผสมกับแร่ธาตุที่ให้สีต่างๆ นิยมผลิตขึ้นเพื่อใช้ภายในบ้าน

- **เคลือบสีแดงเลือดวัว** เป็นเครื่องถ้วยที่มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงตอนต้นแล้ว เริ่มผลิตขึ้นอีกครั้งในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี จนได้รับความนิยมมาก สีแดงนี้ได้จากแร่ทองแดง น้ำเคลือบหนา บางครั้งมีรอยราน ฐานของภาชนะมี ๓ ลักษณะ คือ สีขาวเรียบ เคลือบสีเขียวอมสีเทาที่มีรอยรานและสีเขียวแบบแอปเปิ้ลที่มีรอยราน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องถ้วยหลาง รวมทั้งชื่อเตาก็ชื่อหลังเหยา ซึ่งถูกควบคุมโดยขุนนางแซ่หลัง ในสมัยหลังมักจะเผาในเตาเดียวกับเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำเงินหรือสีม่วง รูปทรงที่ผลิต ได้แก่ แจกันทรงจุน กล่องใส่พู่กันทรงกระบอก แจกันทรงลูกแพร์ ตลับ ชาม ในสมัยนี้นิยมการแกะสลักเลียนแบบเครื่องรักมาก โดยเฉพาะภาชนะทรงจุน เชิงเทียน อย่างไรก็ตาม ที่เป็นแบบเรียบๆ ก็ยังคงมีอยู่ ซึ่งแยกโดยใช้เครื่องหมายปีรัชสมัย

- **เคลือบสีน้ำเงินหรือสีม่วง** สีนี้ได้จากสารโคบอลต์อ่อนแก่ บางครั้งมีการเขียนลายทับด้วยสีทองในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น ผลิตรูปทรงของแจกันทรงลูกแพร์ ถ้วย กา จาน ส่วนในสมัยจักรพรรดิเจียฉิ้งนิยมผลิตแจกันทรงซุงเลียนแบบเครื่องหยก

- **เคลือบสีเหลือง** มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง ได้รับการฟื้นฟูในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี และสืบต่อมาจนถึงรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นถึงจักรพรรดิถงจื้อ

- **เคลือบสีขาว** เริ่มผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี รูปทรงค่อนข้างจะแข็งกระด้าง มีทั้งที่เลียนแบบภาชนะสำริดของรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นและจักรพรรดิเฉียนหลง โดยเฉพาะในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงนิยมเลียนแบบภาชนะสำริดมาก เช่น เติ่ง กุย ซิ่ง โต่ว ฝู

- **เคลือบสีเขียวแบบเซลาดอนแบบหลงเฉวียน** มีหลายลักษณะ เริ่มผลิตเลียนแบบในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิหย่งเจิ้น และจักรพรรดิเฉียนหลง มีทั้งที่ตกแต่งแบบเรียบๆ และขูดสลักลาย

- **เคลือบสีใบชาป่น** เริ่มผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้นและจักรพรรดิเฉียนหลง เผาในอุณหภูมิสูงตั้งแต่ ๑,๒๐๐ - ๑,๓๐๐ องศาเซลเซียส รูปทรงที่ผลิตได้แก่ ขวดคอยาวใส่เหล้าทรงกู กา และอ่าง

อุณหภูมิปานกลาง เครื่องถ้วยเหล่านี้นิยมส่งไปเป็นสินค้าออกในทวีปยุโรป โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส

- **เคลือบสีฟ้าเทอควอยซ์** สีฟ้าน้ำทะเลขุ่น ผลิตจากเตาสืออวน มณฑลกว่างตง น้ำเคลือบคล้ายกับเครื่องถ้วยจุน ถูกเผาในอุณหภูมิต่ำโดยการใช้สารโคบอลต์ผสมสารทองแดง เริ่มผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ รูปทรงที่ผลิตได้แก่ แจกันทรงลูกแพร์

- **เคลือบสีเหลือง** เริ่มผลิตขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิหย่งเจิ้น และจักรพรรดิถงจื้อ สีเหลืองได้จากแร่เหล็ก

- **เคลือบสีน้ำตาลจากสนิมเหล็ก** มีทั้งเงาและด้าน เริ่มผลิตขึ้นในปลายรัชสมัยจักรพรรดิคังซี และได้รับความนิยมมากในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

นอกจากนี้ ยังมีเลียนแบบเครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์ซุ่งและเอวี๋ยน เป็นต้นว่า เครื่องถ้วยติ้ง และเครื่องถ้วยกวน เลียนแบบในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น จักรพรรดิเฉียนหลง และจักรพรรดิเต้ากวง เครื่องถ้วยเกอเลียนแบบแจกันทรงหู้ มีหู มีรอยราน ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น จักรพรรดิเฉียนหลง และจักรพรรดิเจียฉิ้ง เครื่องถ้วยจุนเลียนแบบในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้น นอกจากนี้ยังมีการเลียนแบบเครื่องถ้วยหลู เครื่องถ้วยชิงไป๋ และเครื่องถ้วยหลงเฉวียน เป็นต้น

หลังจากรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงแล้ว เครื่องถ้วยหลวงก็ไม่มีความโดดเด่นอีก แม้ว่าจะมีการผลิตเครื่องถ้วยในปริมาณที่มากขึ้นก็ตาม เทคนิคต่างๆ รวมทั้งฝีมือและคุณภาพเริ่มเสื่อมลง เครื่องถ้วยที่ผลิตออกมาจึงมีคุณภาพสู้สมัยแรกๆ ไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากขาดการอุปถัมภ์จากทางราชสำนัก เพราะราชวงศ์ชิงเข้าสู่ยุคที่การเมืองและเศรษฐกิจไม่มั่นคง มีชาวตะวันตกเดินทางเข้ามามากขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์กบฏไท่ผิงในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ ซึ่งเตาหลวงที่เมืองจิ่งเต๋อเจิ้นได้ถูกทำลาย ในรัชสมัยจักรพรรดิถงจื้อ เตาหลวงที่เมืองจิ่งเต๋อเจิ้นได้รับการบูรณะขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ จึงมีการเร่งผลิตและปรับปรุงให้เป็นที่ต้องการตามรสนิยมของลูกค้ามากขึ้น ตลอดรัชสมัยจักรพรรดิกวงสู พ.ศ. ๒๔๑๘ - ๒๔๕๑ ได้มีการปรับปรุงมาโดยตลอด จนเครื่องถ้วยชิ้นเยี่ยมๆ ได้ปรากฏขึ้นในช่วงปลายรัชกาลของพระองค์ ส่วนใหญ่ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน มีทั้งที่ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้นและจากโรงงานประจำมณฑลต่างๆ โดยเฉพาะทางแถบมณฑลฝูเจี้ยนและกว่างตง รูปแบบของเครื่องถ้วยใหม่ๆ บางอย่างที่น่าสนใจจะปรากฏขึ้นอีกครั้ง ก่อนที่ราชวงศ์ชิงจะเข้าสู่ระบอบสาธารณรัฐ

Chinese Ceramics

Generally, the development of ceramic production was originated from raw earthenware. The production of porcelains was started much later. From historical researches, Chinese ceramics were very much advanced in technology and artistic forms. The significance of Chinese ceramics started around the Neolithic Period when the Chinese began to produce pottery.

Neolithic Period (7000 - 1600 B.C.)

During that period humans began to learn and adapt to the nature and environment. Simple tools were made for human convenience, especially the art of ceramic production which could identify the culture and customs of the makers. Different cultures and communities reflected their nature via their ceramics. Trends of civilization can be found in the shapes and forms of ceramic wares. Marks of culture, economic, political, and beliefs are also found on those ceramics. These are the benchmark of civilization found in China in Neolithic Period.

The pottery found from the Neolithic Period were various in size and shape. The earthenwares were matted and were produced to serve the needs of the people in agricultural community. They were mostly in gray clay, decorated with simple patterns. However, some advanced decorated bowls were also found in brown, black, red and purple. Simple geometric and animal-shaped patterns were also used on these pottery.

Chinese Neolithic civilizations were found in two river plains: Huanghe river plain in the central area, and Yangzi river plain in the South.

Huanghe River Plain Neolithic Civilization

A very significant site during the Neolithic period. It was situated in the central plain with three civilizations: Yangshao civilization in Henan, Kansu Yangshao civilization in Kansu, and Longshan civilization in Shangdong and Henan.

Yangshao Civilization

In 1942, a Swedish archaeologist, J. Gunnar Anderson, found red pottery in a small village in Yangshao, Henan. More researches were conducted, and more pottery were found in the area. And the civilization was called "Yangshao" according to its location.

Pottery in Yangshao civilization were made for convenience and for rituals as well. Typically, the pottery were red clay, and baked with the temperature of above 1,000 degree Celsius. The bowls had wide mouth, deep bottom, and narrow bottle with two ears. They were decorated with rope

pattern. Good pottery were red clay, fired in high temperature, and well polished. Apart from red pottery, gray pottery were also found. They were well polished and painted with brown, black, yellow, red or white simple geometric patterns such as circles or triangles, or animal shaped patterns. Some symbolic patterns were also found on these pottery in which it might have been the origin of calligraphy.

Fine examples of Yangshao civilization can be found in Banbo village, 6 kilometer east of Xi'an in Shaanxi, which could be dated back to 3500 B.C., and at Miaodigo in Henan, which dated back to 2500 - 2000 BC.

Kansu Yangshao Civilization (2000 - 1000 B.C.)

Kansu Yangshao Civilization was a part of Yangshao culture, and was situated in the north of Kansu. The two civilizations were separated by Wei and Dao rivers. Even though the location of the two cultures was near, the relationship between the two was minimal represented by the evidence found in their pottery.

The Kansu Yangshao and the Yanshao pottery were different in shape, form, and purpose. The Kansu Yangshao pottery were relatively bigger, and the rim of the mouth was round. The pottery resembled the shape of the bottle gourd with two handles, short neck, wide mouth, flat base. The patterns were more complicated with black, brown or purple lines painted with soft brush. Such patterns are waves, whirlpools, birds, turtles, frogs, or shellfish.

Kansu Yangshao pottery could be found in Majiayao (2000 B.C.), in Banshan (1500 B.C.), and in Machang (1000 B.C.)

Longshan Civilization (1500 - 1000 B.C.)

Longshan Civilization existed in the end of the Neolithic period. It was found in 1928 A.D., by a Chinese archaeologist, Wu Jinding. This civilization was scattered in the southern part of Huanghe river in Shandong, Henan, and the eastern shore of Shan dong. The pottery were dark clay and well polished before being fired. The pottery were also very delicate and thin. Typically, they were plain with minimal decoration, most patterns were raised patterns. Various forms of pottery were found including three-legged pots, stem bowls, and jars. Most black pottery were discovered in Shandong next to the eastern shore, and in Hebei. However, the black pottery were less found inland where gray and brown pottery were more common.

Apart from black and polished pottery found at Weifang in Shandong, white pottery were also discovered. The white pottery were made of gaolin clay which produced good quality pottery.

The origin of Longshan black pottery were unclear; however, from archaeological researches, it is believed that Longshan civilization was heavily influenced by Yangshao culture.

Longshan pottery could be found in Chengziyai, near Longshan mountain north of Shandong, and in Miaodigao, Henan. Also the pottery were scattered in the north of Liaodong peninsula, and in the south of Zhejiang.

Yangzi Neolithic Civilization.

This civilization was found in the central and southern part of Yangzi river plain, and near the Peal River in the area of Jiangsu and Zhejiang.

Bronze Age (2100 - 221 B.C.)

Important Chinese dynasties in this period were Xia, Shang, and Zhou. During this period, China entered to an advanced civilization. New forms of pottery were produced which were closely linked to bronze vessels. New techniques were used, such as mixing new substance to make pottery glassy. Hence, art historians believed that China should have been able to make glazed wares at this stage.

Many believed that the emergence of bronze civilization destroyed the culture of earthenware, yet a number of black pottery were still produced in many areas. Ceramic production was still found in Lifan civilization in Sichuan, or in the central part of China.

Pottery in the Bronze Age generally were gray clay, but fired in lower temperature kilns. A number of pottery were discovered at Erligang archeological site in Zhengzhou in Henan, Luoyang, and Anyang which were the last capital city of Shang Dynasty. Most forms of these pottery were *zun, zhong, li, jiao, yi, gui, dou,* and *ding* which imitated the forms of bronze ware. Some pottery were used for funeral ritual.

Shang Dynasty (1600 - 1100 B.C.)

Pottery in Shang Dynasty were evidently developed, as glazed wares were discovered in the capital in the middle of Shang Dynasty in Zhengzhou, Henan. The yellow-brown color on pottery was an effect of ashes. Ashes were used to glaze the pottery before the firing process. The pottery in this period were also fired with high temperature, over 1,000 degree Celsius.

In addition, a significant appearance of the Shang Dynasty pottery was the white clay of the earthenware found in Anyang, Henan. The pottery were made of gaolin clay and fired at a lower temperature of 400 degree Celsius. The decorations were similar to the bronze vessels such as the dragon-shape and animal patterns. Therefore, it is believed that these pottery were produced at the same time as those bronze vessels. Yet, the gray and black potteries were still produced in this period.

Ash glazed wares found in Zhengzhou and Anyang were believed to be made in the same area; however, it was later found out that they were produced in Jiangnan in the south of Yangzi River.

Zhou and Qin Dynasty (1100 - 207 B.C.)

Western Zhou Ash glazed pottery were found in Dantu, and Zhenjiang in Jiangsu, Tunxi in Anwei, and Luoyang in Henan. The forms of these wares were also the imitation of bronze vessels such as the forms of *lei, zun,* and *dou.* The pottery were produced from the north of Zhejiang, and Jiangsu which kept producing since Shang Dynasty. Most pottery found were jars with a new stamping technique for decoration. This stamping technique was believed to follow the technique used in low temperature pottery. These pottery were unique and different from the bronze style.

Han Dynasty (207 B.C. - 220 A.D.)

Pottery in Han Dynasty were significantly developed. New glaze from lead was developed as well as new color decorations from iron and bronze oxide were used. Moreover, the pottery were stored in the graves, called *mingqi.* These pottery were made resembling houses, animals, servants, and other utensils for the dead to use in the after life. These were the result of the new ritual according to the belief in Dao and Confucius. Such rituals were found in the grave of Emperor Qin Shi Huang and in other graves in Luoyang, Henan. Most pottery found was vases with two handles, painted red, green and black.

Three Kingdoms and Six Dynasties (220 - 589 A.D.)

The *mingqi* ritual in Han Dynasty began to deteriorate; however, some evidence were still found in this period such as human figurines reflecting Gu Kaizhi style painting. Figurines were usually black and unglazed, but some were painted. Buddhism played a major role in shaping the culture and tradition of the Chinese at this period resulting in less funeral ritual. Lotus patterns and new style of pottery were introduced due to the Buddhism influence.

Proto-Yue Wares

During the Three Kingdoms period, proto-Yue wares were produced in various forms resembling crouching lions, turtles, frogs, and sheep. These animal wares were used in ceremonies such as a graveyard guards, or a lamb wares was used as a sacrifice. Some animal wares were used as an alcohol container.

Most of proto-Yue wares were glazed with green color, made of ashes and stones. Many proto-Yue wares were imitations of bronze vessels, such as basins, and bowls with handles, found in graveyards. However, proto-Yue wares were cheaper than bronze vessels, and easier to produce.

A special design of proto-Yue wares was a pot resembling a hen, originated from a jar. A hen pot was first found in a graveyard of the Western Jin Dynasty. The spout of the pot resembling the head of a bird, the pot is short with no handles, with decorations on the wings.

However, most of the Hen pots found belonged to the Southern Dynasty indicating the new form of design by the Yue wares makers, and became the origin of all other Hen pot design.

After the Three Kingdoms period, proto-Yue wares became popular and were scattered in many parts of China. More than ten kilns were found in the provinces of Zhejiang, Jiangsu, Fujian, Sichuan, and Guangdong.

Sui and Tang Dynasties (581 - 907 A.D.)

The two dynasties ruled China for more than three centuries. More contacts with foreign countries were made especially with Persia and the Middle East. Thus, new techniques in making porcelains were employed.

While white ceramics were common, new shapes were designed replacing the old ones. Jars with bowl-shaped mouths were replaced with pear-shaped vases with short necks. Four-handle jars with wide mouth and lotus motif were replaced by oval-shape, short necks, and undecorated jars.

The Hen pots were redesigned, the hen head was removed, and a longer spout was added.

Tang Sancai Wares

Tricolor Tang sancai wares were an example of foreign cultural influence in both form and style. Most were influenced by metal vessel design such as jars, of cups resembling animal horns. However, they were good evidence of the people lifestyle living during Tang period. Many patterns depicted dresses, hairstyles, and daily life activities such as people riding horses, or merchants traveling on carts.

Tricolor Tang wares were first made during Sui Dynasty at Gongxian, Henan, and were developed in Tang Dynasty. Some were specially made as utensils for Emperor Kaiyuan (713 - 756 A.D.) These wares were fired in biscuit but were decorated with three colors: brown, green, and blue; after painting, the wares were baked again. Several excavations from Prince Yueda's tomb (Tang Dynasty), and Prince Liucheng's and Princess Yongdai's tombs, a number of fine Tricolor

Tang wares were found. Some were glazed with lead, baked at the temperature of 600 - 800 degree Celsius with three colors: yellow from iron oxide; green from copper oxide, and purple from manganese oxide. However, some blue color wares were also found, the blue pigment was from cobalt which showed the Persian influence; hence, it was believed that Tang Dynasty had a closed relationship with Persia.

Yue Wares

Yue wares were made near Shanglin Lake, in Zhejiang. Yue wares were developed in both forms and decorations, and were known as the most advanced ceramic product of that time. The decoration showed influence from metal vessels. Yue wares were popular, a lot of porcelains were ceramics, and some were brought to the Middle East.

However, not only Yue wares were a great success, other styles of wares were developed and received great acceptance. White ceramic baked in high temperature was also a great success during Tang Dynasty.

Xing wares

Xing wares were simple in design, with minimal decorations, relatively heavy and glassy.

Changsha Wares

Changsha wares were first produced in Tang Dynasty until the Five Dynasties at Tongquan. These were the first wares that showed painting under the glaze. Popular paintings were children playing, birds, fish and flowers. Most wares found were octagonal jars with long and narrow necks, wide bases, yellowish color with green and brown color decoration.

Five Dynasties (907 - 960 A.D.)

During this period, several styles of ceramic products were developed such as Changsha, Ding, and Yue wares. Especially, the glazes on these wares were refined. For example, Ding wares in the Five Dynasties were greatly different from the previous ones with thinner and without glazed stands.

Moreover, Yue wares were exported to Korea which affected the design of monochrome Korean Koryo Dynasty wares. As a result, Yue ceramics become widely accepted in the later periods.

Liao Dynasty (907 - 1125 A.D.)

Kitan established Liao Dynasty and ruled northern China with Song Dynasty for 200 years. They adopted the ceramic making process from Tang period, combining with foreign influence, making the ceramic wares from this period different from the previous ones. Most ceramic was glazed white and black; however, the tricolor wares were not popular.

Song Dynasty (960 - 1279 A.D.)

Song Dynasty was the golden period of glazed ware. The royal court sponsored the ceramic production; new kilns were built and old ones were restored especially in Henan and its vicinity. Those kilns were divided into two groups, the royal kilns and private kilns. The royal kilns were used to produce new and experimental designed ceramic wares that were more expensive, reflecting the taste

of the rich in the society. In contrast, the private ones produced colorful and masculine designed ceramic wares.

Ceramic wares made during Song Dynasty marked the great success in terms of techniques and designs included carving, stamping, and painting on ceramic wares. Even though most ceramic wares were monochrome, they were beautifully made; ivory colored of Ding, bright blue of Ru, blue with red and purple of Jun, green of Longquan, and black of Jian.

Ding Wares

Dingzhou kilns were famous in Song Dynasty, first built in Tang Dynasty. They were popular in the Northern Song, concentrating in Xingzhou, in Hebei. They were the descendants of Xing wares in Tang Dynasty. Their glazes were either opaque white, purple or black. The decorations were carved or stamped. The rims of the wares were not glazed, opaque white similar to the color of ivory. After the fall of Song Dynasty, the production was moved to Kaifeng, and eventually the production line was abandoned.

Guan Wares

Guan wares were specially made for the royal families. Guan wares were developed from Ru style, produced from Hangzhou, in Zhejiang. They were first made during the Southern Song Dynasty. They came in green and blue colors with crackle effects. The ceramic wares made were bowls, plates, and cups. The style resembled the bronze wares since emperor Huizong was very interested in antiques from the Bronze Age.

Ge Wares

Ge wares were made by Zhang family. They were a combination of Ru, Guan and Longquan designs. The wares were green, blue, and gray with crackle effect.

Longquan Wares

Longquan wares were first made in the Northern Song Dynasty, and became popular in the Southern Song period. They were made from Longquan, Zhejiang, developed from Yue and Ge designs. In the Northern Song period the Longquan wares were decorated by carving and straight lines; yet, in the Southern Song Dynasty they were produced for the court imitating the designs of bronze and jade vessels. Some were exported to Southeast Asia. These wares were finely produced and beautifully glazed.

Qingbai Wares

The westerners called this design, *yingqing*. The color was pale blue. They were produced from Jiangxi, and Fujian. They were first made in the Northern Song Dynasty and stopped in Yuan. They were produced again in Ming until Qing period. Qingbai wares were exported to Southeast Asia. Some white Qingbai wares were made from Chaozhou in Guangdong. Most wares were vases, plates, and bowls decorated with carving and stamping techniques.

Cizhou Wares

Cizhou style was one of very well known styles in the Northern Song Dynasty. They came in various shapes and forms. The decorations on these wares depicted the people daily life activities. Some duplicated the tricolor wares from Tang Dynasty. The green color imitated the green ware

from the Northern Song period but added new decorations. New designs were made to serve the needs of people during that time such as ink-pots, jarlets, paintbrush containers, and paintbrush holders.

Jian Wares

Jian wares were made especially for tea cups according to Zen custom in Japan. The Japanese called this design, Temmoku. They were solid and black. A Jian teacup was similar to a cone with a very short stand but unglazed

Jun Wares

Jun wares were produced since Tang until Jin and Yuan Dynasties. They were made from Junzhou, in Henan. Jun wares were the early green wares, and popular in the Southern Song period. Most wares included basins and vaese. These wares were fired twice, in biscuit before and glazed after. Copper oxide was used for decoration.

Ru Wares

Ru wares were produced from Lingru in Henan. It was believed that Ru wares were produced since the Northern Song Dynasty for the royal families. Ru wares were gray, solid, with crackle effects.

Yuan Dynasty (1280 - 1368 A.D.)

Song Dynasty were overthrown by the Mongols led by Kublai Khan in 1280 A.D.. The southern and northern part of China was combined into one nation. The new dynasty was called Yuan, with the capital city at Tatu (Beijing). After Yuan Dynasty conquered China, they also expanded their territory to Korea and Persia. Since the territory was expanded both to the east and the west, it became much easier for travel and trade especially via the Silk Road. Cobalt was brought in by Arabian merchants, thus, new techniques in decorating ceramic wares were introduced.

Blue and White Wares

Blue and white wares made during Yuan period were limited in shapes. Most were produced to serve the customers requirement such as pear-shaped teapots and dishes were evidently influenced by metal designs from the Middle East. White ceramics were decorated with iron oxide. Most of Yuan ceramics were ceramics for exports.

Patterns on Yuan wares were very much influenced by Persian designs, even though some were original Chinese descended from Longquan and Qingbai designs. The patterns were mostly symmetric, and some were decorated with whirlpool effect using copper and cobalt oxide.

Cobalt used in Yuan Dynasty was brought in from Persia and was called Mohammedan *(Hui Qing)*. It was bright blue to dark blue. The use of cobalt was evident as it left a dark mark on the wares where the lines ended. The glaze was developed from the glaze of the white Qingbai and Shufu wares. Relatively, the Yuan glaze was glassier with pale blue color.

The most important place producing Yuan ceramics was Jingdezhen in Jiangxi which was the center of ceramic production since Yuan to Qing Dynasties. The most important group of kilns called Hutian in Jingdezhen.

However, from more recent excavations, Yuxi kilns were found in Yunnan in southwestern China were used to make ceramic wares since Yuan to Ming Dynasty, but only for a short period of time and for locals only. The decoration on Yuxi wares were not as finely done as the ones from

Jingdezhen, as the cobalt used in decoration was obtained locally. Examples of wares found at Yuxi were decorated with banana leaf, fish, and seaweed motif. Even though, styles were similar but the quality of those made at Jingdezhen were superior.

White Wares

While the countries in the Middle East favoured ceramics, the Chinese royal families preferred Qingbai white-glazed wares. It was believed that since Yuan were Mongols, and they thought the white glazed ware are used by the Chinese were of better quality and thus used the white wares as their vessels as well.

Underglaze Red Wares

Underglaze red painted wares might have been influenced by Jun wares from Henan which were decorated by copper oxide, and Changsha from Henan. These underglaze red painted wares were found in the forms of Guan jars, two-ear round jars, rectangular jars, pear-shaped vases, pear-shaped teapots, jars and bowls. These designs were fewer than other ceramic wares as the process of production was more complex. Also by using copper in decoration made it more difficult to control the color than using cobalt. Some pieces were brown not red as expected, and that made this design unpopular.

Green-glazed Wares

During this period, ceramic makers at Longquan in Zhejiang were successful in making bigger wares. This green ware also influenced other makers to copy such as the makers at Putian kilns in Fujian.

Ming Dynasty (1368 - 1644 A.D.)

The Chinese eventually defeated and overthrew the Mongols. The Chinese established Ming Dynasty and Emperor Hongwu was the first emperor. The Emperor tried to improve the nation; however, he prohibited sales among peasants. Therefore, ceramic production were greatly reduced. Most ceramic wares found in this period were monochrome, underglaze blue, and overglaze painted wares.

Emperors Hongwu and Yongle (1368 - 1424 A.D.)

Blue and white and underglaze red wares during the reign of Emperor Hongwu were similar to those of Yuan. Most were relatively big and strong, with visible faults in many pieces. Most decorations were flower motif.

During the reign of Emperor Yongle, the porcelains makers began to mark the year of production mostly on the base of the wares. However, the marks were found in other places on the wares too, such as on the rim, under the rim, or on the shoulder of the porcelains. Later, the markings were used in the reign of Emperors Zhengde and Jiajing too; however, no evidence showed that the porcelains with markings were exported to foreign land.

During the 15th century, in the reign of Emperors Yongle and Xuande, ceramic wares were further developed in forms, decorations, and techniques. The raw materials used were brighter and finer which produced a better quality of raw material resulting in fewer faults in the final process. Also new techniques in repairing the wares before baking were invented by erasing the faults with clay before the wares were brought into the kilns.

Emperor Xuande (1426 - 1435 A.D.)

This period was another golden age for blue and white ceramic production, even though the emperor reigned for only 10 years. The ceramic wares made during this period were of good quality and gained popularity, as the emperor was interested in arts and glazeware. New ovens were built during his reign to produce new porcelains for the royal court. Even the later makers also duplicated the design from this period. The cobalt that was used to decorate was from local, and imported from foreign land, as the quality of local cobalt was not as good. Cobalt was found in China since 1423 A.D., but there was too much sapphire in the local cobalt resulting in dark green spots on the wares. Cobalt was also brought in from Sumatra and Sannibar. This cobalt was dark blue making the blue resulting in soft effect, but not bright. Most ceramic wares made in this period were stem bowls, double gourd-shaped vases, Meibing-shaped vases with tall body, dishes, bowls, and Guan jars. Most decorations were dragon with flower motif. Other patterns were the Eight Buddhist Emblems, the Three Friends, Indian-lotus, *lingzhi* (sacred fungus), Tibetan characters, lotus, chrysanthemum, lotus panels, the Eight Immortals, phoenix, and dragon motif. The style of decoration was rather free but represented power and strength.

Ceramic Interregnum (1435 - 1464 A.D.)

After the death of Emperor Xuande, China was in a great turmoil. There were struggles for power in the ruling class. Thus the production of ceramics were decreased dramatically in 30 years, this period was called the Ceramic Interregnum for ceramic production. The palace was run by the eunuch, Wangzhen, who led the nation to disaster in 1449 A.D., when he suggested Emperor Chengtong to fight the Mongols. However, the army was defeated and the emperor was captured. The Emperor Chengtong was released in 1457 A.D.,and reigned the nation once again. He renamed himself Emperor Tianshun. During this time, the ceramic production was not developed, the only ongoing production was carried on from the past. No new invention or new techniques were introduced during this period. From historical records, the production of ceramic wares was ceased during the Emperor Xuande and began production again in 1457A.D.. However, the production was ceased again due to the political instability. The number of ceramic wares produced were only one-third of the previous period.

The evidence for this period was still vague, and historians hoped to find new evidence to rewrite the history.

Emperor Chenghua (1465 - 1487 A.D.)

The ceramic wares made during the reign of Emperor Chenghua were soft and beautiful like a fine lady, from their soft cobalt color decoration and the shapes. In contrast to the ceramics in the reign of Xuande which were very strong and masculine. Yet, these two designs were as beautiful, making them the King and Queen of Chinese porcelains. Other ceramic makers tried hard to copy these designs but never were successful.

The reason that the ceramic design in this period was so soft and sweet were from the desire of the Emperor and the Empress. The emperor was raised up by eunuchs since he was a child, and he had a very close relationship with the Empress. Therefore, the eunuchs tried to please both the Emperor and the Empress. The ceramics made for the Emperor also had to please the Empress, thus the shape and form of the ceramics were rather soft and sweet. There was another layer of painting on the glaze to make the wares more beautiful. This process of making ceramics cost a lot of money, in 1482 A.D.,Ying Ciyong begged the Emperor to cease the production unsuccessfully. In 1487 A.D., the Empress passed away, and the Emperor also passed away a few months later.

The ceramics produced in this period were white, and delicate.

Emperor Hongzhi (1488 - 1505 A.D.)

The events during the reign of Emperor Hongzhi were not clearly documented, the ceramics were also indifferent from the previous periods. The designs were lotus, dragon, and dragon with pearls. Few ceramics contained dates of production. Two types of marking were found; small characters with uneven space, and big characters with even space. Few ceramic wares contained dates of production since the court preferred yellow-glazed wares, overglaze painted wares, and Fahua wares. The cobalt decoration was grayish blue, thick glaze, good quality, and smooth.

The most famous ceramic from this period was a vase located on a shrine inside a temple in Beijing. The neck of the vase contained letters explaining the origin of the vase (the ninth year of Hongzhi's ascension to the throne), and how it was donated to the temple. The decorations on this vase were evidence exhibiting the dates and origin of this vase too such as lotus, rocks, bamboo, and waves. At present, this vase is kept at the Percival David Foundation, London University in England. Other popular patterns were the Eight Treasures, children playing, and reign marks on base.

In the mid 16th century, Portugese traveled to the Far East and slowly developed a trade between the east and the west which led to increasing number of ceramic export.

Emperor Zhengde (1504 - 1521 A.D.)

During Emperor Zhengde, royal kilns were discarded as political turmoil occurred, and the emperor lacked the ability to rule the nation.

The ceramic wares made in this period could be divided into two groups. The first style was a copy of Ming Emperor Xuande and Yuan wares. The reign marks consisted of four characters, with dragon, flower, and phoenix motifs. The other style was similar to Persian wares. Some Arabic inscription were found on several wares praying to Allah. It was believed that was influenced by some eunuchs who were Muslims. Ali Akbar, a Muslim traveler wrote in 1505 A.D.,that the Chinese emperor was introduced to Islam as well as other government officials. Therefore, a lot of furniture and ceramics such as boxes, vases, candle sticks, and incenses burners were marked with 6 characters for the date mark.

In contrast, the Chinese ceramics were introduced to foreign land. Many countries absorbed the Chinese influence into their design, such as Portugal during the reign of King Mannual I (1469 - 1521 A.D.). These ceramics had high bases similar to Fujian style ceramics. The color of the wares was grayish blue called *Mohammedan* which was an effect of cobalt imported from Middle Asia. Old patterns became fashionable again such as octagon jars decorated with lotus or floral decoration.

Emperors Jiajing, Longqing, and Wanli (1522 - 1619 A.D.)

In 45 years during the reign of Emperor Jiajing, the nation was peaceful. The country was developed especially the royal kilns. The kilns producing ceramic to the royal families were increased to 58 kilns, plus at least other 20 private kilns. In the fifth year of his reign, 1530 A.D., special officers were appointed to be in charge of the kilns instead of the eunuchs. The eunuchs were discharged. And the condition of the production site were improved significantly.

The Emperor was a strong believer in Daoism. Other religions were not supported during that time. In 1536 A.D., many Buddhist images were destroyed as well as several temples according to the Emperor's will. Hence, decorations and patterns found on the ceramics tended to reflect the ideology of Daoism, the absolute truth of nature. Yet, a few ceramic wares reflected Buddhism influence, and some Muslim influenced motif could still be found during this time.

The shapes of the ceramics were brought back to the time when bronze vessels were popular such as *gu, jun, lian, ding* styles. Very new forms were created, familiar shapes were still in production. Most patterns were the Eight Trigrams, cranes, deer, rabbits, the Eight Immortals, children playing, sage, the Eight Daoist Emblems, the sacred fungus, phoenixes, fish in a pond, dragon, peaches, and the Three Friends in Winter motifs.

Two types of cobalt were used for decoration. The first type, called *Mohammedan* was light blue and was continuously used since the previous period. The other type was dark blue, purple tinted. This type of decoration was made famous in this period by mixing *Mohammedan* with local cobalt creating warm, soft, and glassy effect.

Emperor Longqing reigned for only 6 years. The ceramics were mostly very similar to those during Emperor Jiajing's reign. Since there were few markings of date, it was very difficult to distinguish which one was from which period. As Emperor Long qing was very careful with the nation monetary policy, only one season of ceramic production was allowed each year. The cobalt used for decoration was blue and purple, with lower level of manganese showing that most raw material was brought in from foreign countries with very little mixture with local minerals, similar to the time of Emperor Jiajing.

Ceramic wares produced in the first half of Emperor Wanli's reign were very similar to the ones made before. However, in the second half the ceramic wares could be more easily distinguished as the ceramics in the reign of Emperor Wanli were glassy and delicate. Yet, the stands were crudely completed. The cobalt used for decoration was dark purple. *Jun, gu, lian, ding, jiao,* and pear-shaped teapots were very popular. Patterns resembling maps were also made popular, as well as wishful words were introduced. Shading techniques were also introduced by emphasizing certain spots on the ceramics such as mountain or nature paintings. However, the most famous decorating technique was the carving under the glaze. Even though it could not be clearly seen what the lines meant, but it showed how decorating techniques were being developed during this period.

Krakk Ceramics

Krakk ceramics were name after a ship called Carrack, a Portuguese ship that transported Chinese ceramics to Pattavia, Indonesia. Owned by East India Company, the ship was seized by the Dutch at the Straits of Malacca in 1603. Since then, Krakk ceramics were transported to the Netherlands and became very popular. As a result, European ceramics making was more or less affected by the arrival of Chinese ceramics. However, this kind of ceramic wares were not used by the royal families. They were made from Jingdezhen, Jiangxi. They had been made for 100 years. The raw material was fine resulting in light weight, and very thin and delicate surface. When seen through direct sunlight, patterns could be seen through. Dishes, bowls, vases, and kendi were popular forms of ceramic wares produced.

Popular decorated patterns were pagodas, sailboats, ducks, deer, cranes, butterflies, crickets, and the Eight Emblems designs.

The Transitional Period (1620 - 1680 A.D.)

These genre of ceramic wares were produced during year 1620 - 1680A.D., or from after the death of Emperor Wanli until Chang Yinxuan was promoted the director of ceramics production at Jingdezhen. There was very little evidence of ceramic production during this period as there were ongoing wars with Koreans and Manchus.

In 1596, the ceramic production was greatly reduced as the funds had to be sent for supports to the wars with Korea and Japan. Thus the number and quality of the wares were reduced.

Tenkei Wares

Tenkei wares were greatly influenced by Japanese ceramics which reflected the taste of Japanese at that time. Tenkei was a Japanese word representing Chinese Tianqi emperor who ruled the country during 1621 - 1627 A.D. The origin of these ceramics were from the Ming-style wares, called *kosometsuke* in Japanese. Most Tenkei wares were jars, vases, bowls and boxes. Most ceramic wares were decorated with poems, landscape, and hen with her chicken.

Chinese Amari Wares

Chinese Amari wares were an imitation of Japanese style ceramics produced at Arita, in Kuchu, Japan. These wares were underglaze blue design, and red and gold on the glaze. These wares were exported to the Netherlands via Amari port town in Nagasaki. Some ornaments on the wares were Chinese style, some copied Japanese designs, which made it difficult to distinguish the origin of the wares.

Fahua Wares

Fahua wares were a style of ceramics produced during the reign of Emperor Hongzhi. A special technique called *cloisonne* was used on these wares making this type of ceramics unique and different from other wares produced at the same time. Blue, purple and white were common colors found in Fahua wares.

Monochrome Wares

White-glazed wares were produced continually with different decorations depending on the popularity during that time. These ceramic wares were very thin and delicate, often marked with the dates of production under the wares, mostly with four characters.

Red-glazed Wares

The colors of this wares ranged from dark to light red. These wares were produced in Emperor Yongle's until Emperor Xuande's reigns.

Brown-glazed Wares

Brown wares were widely made during Emperor Xuande's reign, but rarely found in Ming Dynasty.

Blue-glazed Wares

These wares were popular during the reign of Emperors Zhengde, Jiajing, and Wanli.

Yellow-glazed wares

These wares were considered precious as the raw materials for the glaze was rare; therefore, the wares were used for holy ceremonies. These wares were popular in the reign of Emperors Chenghua, Hongzhi, and Zhengde,

Qing Dynasty (1644 - 1911 A.D.)

The Chinese court was weak, and invaded by Tata from Manchuria. Qing Dynasty was established after the defeat of the Ming Dynasty. The ceramic production was controlled by the officials. However, Emperors Kangxi, Yongzhen, and Qianlong of Qing Dynasty supported the production and improved the quality of production.

During the ongoing wars between the Chinese and the Manchurians (1642 A.D.), most kilns at Jingdezhen were destroyed. In 1683 A.D., Emperor Kangxi rebuilt the kilns and the town. Zhang Qichung was the production director, then full scale ceramic production restarted again.

Emperor Kangxi (1662 - 1722 A.D.)

The date of production marks were not found on ceramics since Emperor Shunzhi reign until Emperor Kangxi's reign. It was believed that early Qing wares were influenced by Shonzui, and Fuyo-de designs produced in late Ming period. Most decorations were a composition of landscape and natural scenes.

The ceramic wares were whiter, and glassier. The wares were repainted several times resembling shading. The designs were delicate, with fine brush lines.

At the end of Kangxi period, early Ming wares were duplicated. Early Qing wares were very much similar to Yuan, and Ming wares. Dates of production were mostly marked on royal ceramics only, while signs and symbols were used to mark the period on other wares.

In 1677 A.D., Emperor Kangxi ordered the makers not to mark year of production on their ceramics. So, other symbols were used to mark the dates such as leaves, lotus, or circles. In 1683 A.D., Zhang Yinxuan was appointed a production director. He gathered the makers, restored the kilns, and developed the production techniques.

Emperors Yongzhen and Qianlong (1723 - 1795 A.D.)

Nian Xiyao was appointed a production director in 1726 A.D. He studied the method and developed the quality of the ceramic wares. During the reign of Emperor Qianlong, Tang Yin was the director, Tang Yin wrote 20 chapters on ceramic making.

Ceramic wares produced during Emperor Qianlong was heavily influenced by early Ming wares such as ceramics from Emperors Yongle, Xuande, and Chenghua period. However, the result of duplication was not satisfactory as differences could be easily spotted such as the shapes, handles, and colors.

The trade between China and Europe was gradually advanced; British East India company set up a new trade center in Guangdong in 1709 A.D. As a result a number of blue and white wares, and enamelware were exported overseas. In 1720 A.D., Famille Rose enamelware was a demanding export.

***Famille Verte* Wares**

It was a group of colored enamelware that was decorated in green, and highlighted with red. Other colors were also used as substituted colors such as yellow, purple, black and dark blue. However, light blue color was never used in the famille verte enamelware, but dark blue was the common color. The green famille verte enamelware was produced during the reign of Emperor Kangxi, but during the reign of Emperor Yongzhen, pink became a more common color. Stories and historical paintings were popular patterns on famille verte.

Famille Rose Wares

Famille Rose enamelware was first produced during the reign of Emperor Yongzhen in Guangdong. Famille verte designs were abandoned. Famille rose enamelware were glazed red decorated with brown and dark blue colors. Western porcelain techniques were introduced; white colors were used to lighten other colors. The most famous famille rose enamelware was the first version with Emperor Yongzhen date marks, decorated with pink, green, yellow, and blue colors. Famous patterns were children playing, or ladies in royal palaces. The colors of the paintings showed the Western influence.

Famille Noire Wares

It was first produced in the reign of Emperor Kangxi, and was generally black, enameled with green color.

Famille Jaune Wares

It was first produced in Guangdong during the reign of Emperor Kangxi. The background color of the wares was yellow.

Monochrome Wares

Monochrome wares were typical earthenware used by common people which were produced with good quality during the reign of Emperor Kangxi. Monochrome wares produced during Qing Dynasty were divided by colors and temperature as followed:

High-fired Wares

Ceramics fired with high temperature were glazed by Felspare and oxide were normally produced for household use.

Red Enamelware *(Sang de boeuf)*

It was a design of enamelware first produced since the early Ming Dynasty. It was reproduced and became famous in the reign of Emperor Kangxi. The red color was obtained from copper. Sometimes this enamelware was called Lang Porcelains. The kilns used to fire the wares, called Lung Yao, were controlled by a director Lang. In later stages, these wares were fired altogether with blue and purple enamelware. Most popular shapes were Jun vases, paintbrush containers, pear-shape vases, and bowls. Carvings were a popular technique used on these wares especially on Jun vases, and candlesticks.

Flambe

The colors were obtained from cobalt, decorated with gold paintings. During the reign of Emperor Yongzhen, pear-shape vases, cups, pots, and plates were common wares. However, in the reign of Emperor Kangxi, Sung style ceramics imitating jade wares became more popular.

Yellow-glazed Wares

It was first produced in Ming Dynasty, and was rediscovered during the reign of Emperor Kangxi, and was continually made until the reign of Emperors Yongzhen, and Tongzhi.

White-glazed Wares

It was first produced during the reign of Emperor Kangxi with harsh shapes and forms It was an imitation of bronze vessels produce in the time of Emperors Yongzhen and Qianlong.

Celadon-glazed Wares

It was an imitation of older ceramic wares such as Kangxi, Yongzhen, and Qianlong with different forms and decorations.

Brown-glazed Wares (Tea dust)

Brown-glazed wares was first produced in the reign of Emperors Yongzhen and Qianlong. It was fired in a high temperature of 1,200-1,300 degree Celsius. Most forms of wares were high-necked *gu* vases, teapots, and basins.

Medium Temperature Fire

These ceramics were mostly exported to Europe especially France.

Turquoise Blue-glazed Wares (Robin's Egg)

These wares were seawater blue, produced from Shiwan kilns in Guangdong. The wares were fired in a relatively low temperature with copper and cobalt being used for color decoration. They were first produced in the reign of Emperor Yongzhen. Most wares were pear-shape vases.

Yellow-glazed Wares

It was first produced in the reign of Emperors Kangxi, Yong zhen, and Tongzhi. The yellow color was obtained from iron.

Brown-glazed Wares *(Cafe-au-lait)*

It was first produced in the reign of Emperor Kangxi.

Apart from these wares, imitations of Song and Yuan were also common during this time such as Ding and Guan wares which copied from Yongzhen, Qianlong, and Daoguang. Ge vases were imitations of *hu* crackle vases. Also there were imitations of Ru, Qingbai *(Clair de lune),* and Longquan wares.

After the reign of Emperor Qianlong, royal ceramics never gained the popularity anymore, even though many more ceramics were produced. The royal families also did not support the ceramic production as much as before, as a result, the quality and charms of ceramics decreased gradually.

Qing Dynasty was deteriorated, as they had to fight the wars with the western nations. Royal kilns were destroyed due to the Taibing revolution in 1853 A.D.. During the reign of Emperor Tongzhi, the royal kilns were rebuilt in 1863 A.D. Newer versions of ceramic wares were produced to suit the needs of the people. During the reign of Emperor Guangxu, ceramic production was subsequently improved. There were a number of fine ceramic coming out to the market. Fine ceramics were continually produced from Jingdezhen kilns and from other local kilns especially from Fujian and Guangdong. New forms and designs of ceramics were introduced all the time until the fall of Qing Dynasty.

ภาคผนวก

เครื่องโต๊ะลายคราม ลายสิงโต ตั้งรับเสด็จหน้าพระอุโบสถวัดพระเชตุพน
ในวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน

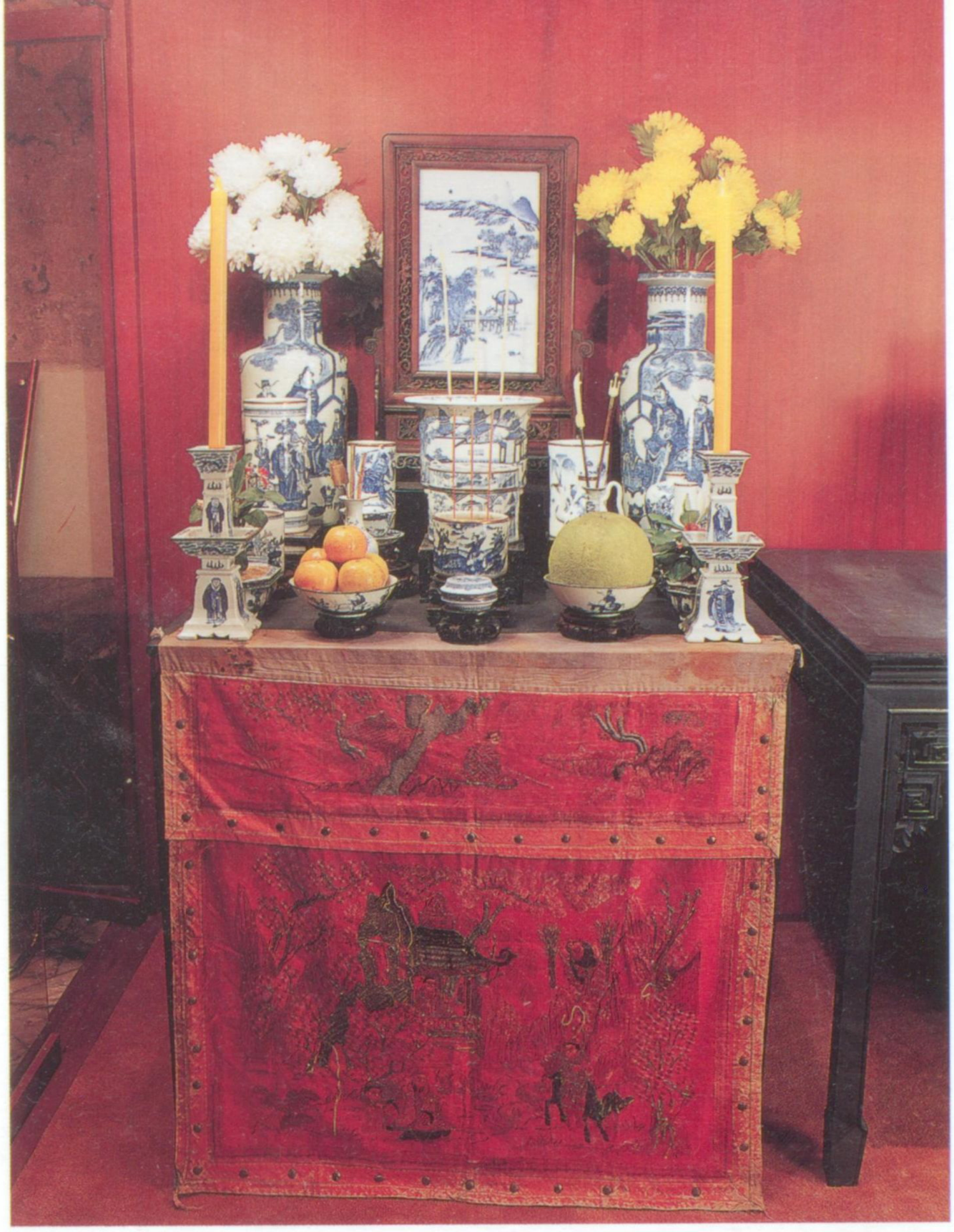

เครื่องโต๊ะลายภาพบุคคล
จัดแสดงอยู่ที่ศาลารายรอบพระมณฑป

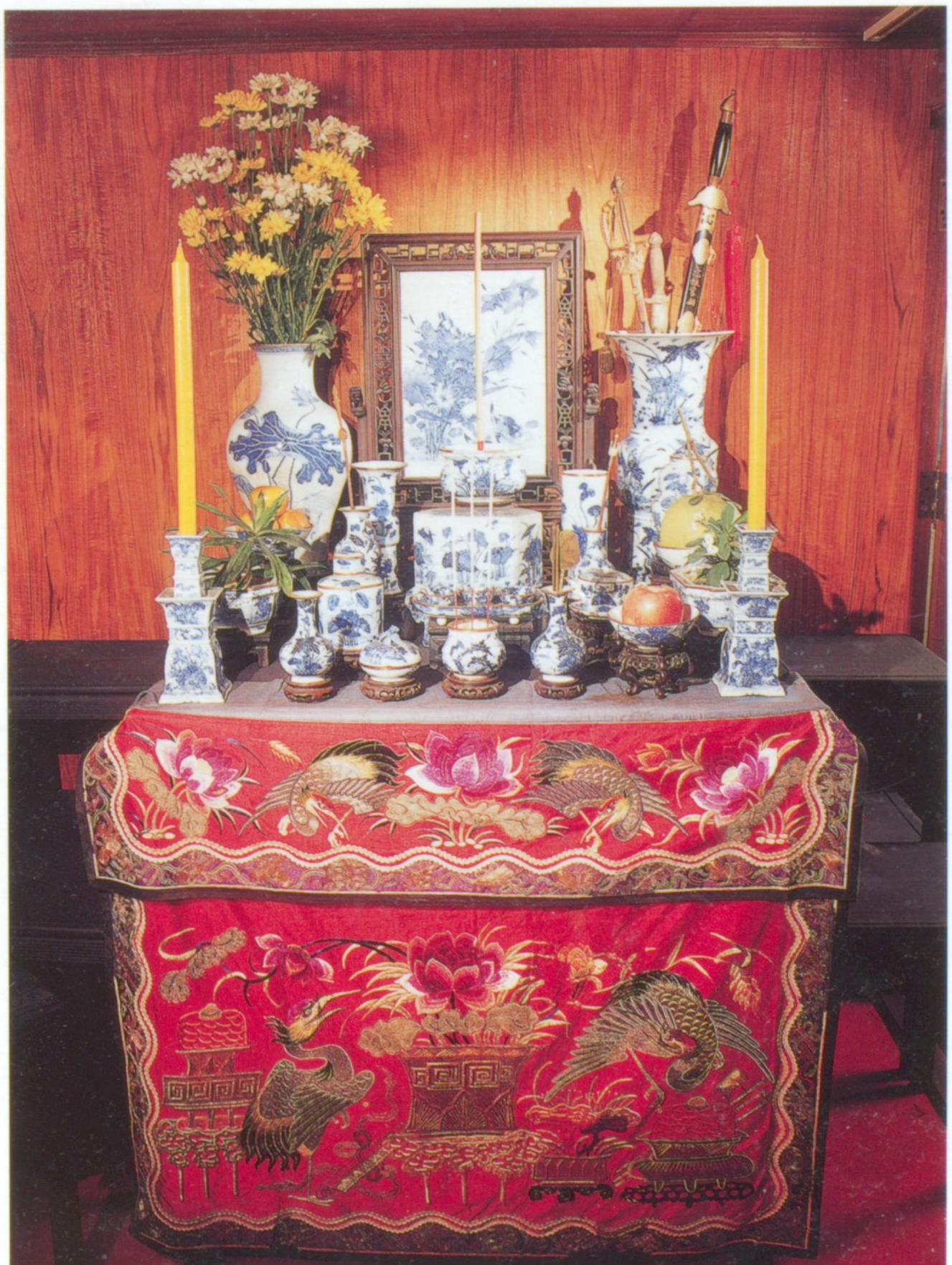

เครื่องโต๊ะลายกอบัว
จัดแสดงอยู่ที่ตำหนักวาสุกรี

เครื่องโต๊ะลายดอกไม้ จัดแสดงอยู่ที่ตำหนักวาสุกรี

เครื่องโต๊ะลายเขาไม้ จัดแสดงอยู่ที่ศาลารายรอบพระมณฑป

เครื่องโต๊ะลายผักชี (แบบที่ ๑)
สมบัติของสมเด็จพระวันรัต
(เผื่อน ติสฺสทตฺต)
จัดแสดงอยู่ที่หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต.

เครื่องโต๊ะลายผักชี (แบบที่ ๒)

เครื่องโต๊ะลายสิ่งของวิเศษของแปดเซียน จัดแสดงอยู่ที่หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต.

เครื่องโต๊ะลายภาพบุคคล จัดแสดงอยู่ที่หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต.

เครื่องบูชา ๕ ชิ้น ลายมังกรดั้นเมฆ ตั้งบนโต๊ะขวางหลัง ใช้สำหรับเครื่องโต๊ะลายครามชุดใหญ่ แบบโต๊ะหลวง
คงเป็นของพระราชทานสำหรับพระอารามหลวงสำคัญ เพราะที่วัดราชบพิธก็มีเช่นเดียวกัน

เครื่องโต๊ะชุดใหญ่ของวัดราชบพิธ

โต๊ะขวางหลังอีกลักษณะหนึ่ง

เครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น

เครื่องถ้วยเป็นของจีนคิดทำขึ้นก่อน ปรากฏในจดหมายเหตุของจีน ว่ามีมาแต่ครั้งราชวงศ์ฮั่นเป็นใหญ่ในเมืองจีน ราวเมื่อพระพุทธกาลได้ ๓๐๐ ปีเศษ ต่อมาเมื่อราชวงศ์ซ้องได้เป็นใหญ่ พระเจ้ากรุงจีนแผ่นดินเก็งเต็กเสวยราชย์ ณ เมืองเปียนกิง (คือที่ตั้งอำเภอคายฝงในมณฑลฮ่อน่างในปัจจุบันนี้) เป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๕๔๗ - ๑๕๖๑ ให้ตั้งเตาหลวงสำหรับทำเครื่องถ้วยขึ้น ที่ริมแม่น้ำเชียงตำบล ๑ ในมณฑลกวางไส ด้วยตำบลนั้นมีภูเขาบังลม เหมาะแก่การตั้งเตาเผาเครื่องถ้วย และอยู่ในทำเลที่อันจะหาสรรพสิ่งซึ่งต้องการใช้ในการทำเครื่องถ้วยได้ง่าย ให้เรียกชื่อตำบลนั้นว่า "เก็งเต็ก-ติ้น" (คำว่า "ติ้น" หมายความว่า เป็นทำเลการค้าขาย เมืองที่เรียกว่า "ติ้น" ถึงจะใหญ่โตเท่าไร ไม่ทำกำแพงเมือง) และเครื่องถ้วยที่ทำในเตาหลวงครั้งนั้นให้เขียนยี่ห้อ "เก็งเต็กนี้จี่" แปลว่าทำในแผ่นดินเก็งเต็กไว้ด้วยเป็นสำคัญ เครื่องถ้วยซึ่งทำที่ตำบลเก็งเต็กติ้นนั้น ไทยเราเรียกนามตามมณฑลว่า "เครื่องถ้วยกังไส" มาจนทุกวันนี้

เมื่อก่อนคิดทำเครื่องถ้วยขึ้นได้ ถ้วยชามที่คนใช้กันทำด้วยดินเผาไฟ อย่างหม้อบางตะนาวศรีเรานี้เอง แต่เมืองจีนใหญ่กว้างย่อมทำกันหลายแห่งหลายตำบล ตำบลที่อยู่ห่างไกลกัน เนื้อดินในพื้นย่อมต่างๆ กัน บางแห่งเป็นดินเหนียว บางแห่งเป็นดินปนทราย บางแห่งปนอะไรหลายอย่าง เช่นปนหินฟันม้า ปนแก้ว แกลบ ปนแร่ดีบุก แร่ทองแดง จึงเป็นเหตุให้ภาชนะต่างตำบลกันนั้น มีเนื้อแข็งอ่อนฉุ แกร่ง ด้าน มัน ผิดแผกกัน ดีบ้าง เลวบ้าง อันนี้แหละเป็นหนทางให้ผู้ฉลาดค้นคว้าหาเหตุ ว่าเนื้อดีเลวผิดกันด้วยสิ่งอันใด เมื่อตรวจดูดินจับได้ว่ามีสิ่งใดปน ที่ทำให้เนื้อแข็งและเคลือบเนื้อสนิทขึ้นมัน ก็ลองคัดเอาแต่สิ่งเหล่านั้น มีหินฟันม้าเป็นต้น มาบดเกรอะผสมกันปั้นเป็นถ้วยชาม แล้วเอาเข้าเตาเผาไฟอย่างทำเครื่องดิน จึงสำเร็จเป็นเครื่องทำด้วยหินเกิดปรากฏขึ้น มีเนื้อแข็งกว่าของทำด้วยดิน ทั้งใช้สอยก็ทนทานกว่ากัน และหมดจดงดงามกว่าเครื่องดินเผาด้วย เครื่องหินที่จีนคิดทำขึ้นได้ก่อน ต่อมายังแก้ไขทำให้บางให้เบาได้ และทดลองได้วิธีเคลือบผิว อาจทำให้เครื่องถ้วยเกลี้ยงเกลาเป็นเงางาม และรักษาเนื้อถ้วยทนทานขึ้นได้อีก จึงเป็นเหตุให้คนนิยมใช้เครื่องถ้วย แต่เครื่องถ้วยเป็นของทำยากกว่าเครื่องดิน เพราะต้องเสาะหาหินให้ได้อย่างที่ดี และเข้าใจวิธีแยกธาตุอื่นที่ปนอยู่กับหิน ตลอดจนผสมดีจึงได้เนื้อถ้วยดี ถ้าหาได้แต่หินอย่างเลวลงมา หรือแยกธาตุหินไม่ได้บริสุทธิ์ หรือผสมไม่ดี เครื่องถ้วยก็ต้องทำหนาขึ้น เนื้อก็เลวลง เพราะฉะนั้น เมื่อคนนิยมใช้เครื่องถ้วยกันมากขึ้น จึงมีผู้ทำเครื่องถ้วยขึ้นหลายแห่ง ต่างคนต่างคิดทำเครื่องถ้วยของตนให้ขายได้มากกว่าของผู้อื่น การทำเครื่องถ้วยจึงทำกันแพร่หลายไปในเมืองจีนหลายแห่งหลายมณฑล แต่ที่อื่นๆ หาของดีไม่ได้สะดวกเหมือนที่เก็งเต็กติ้น เครื่องถ้วยทำที่อื่นจึงสู้ที่เก็งเต็กติ้นไม่ได้สะดวกเหมือนที่เก็งเต็กติ้น เครื่องถ้วยทำที่อื่นจึงสู้ที่เก็งเต็กติ้นไม่ได้ เครื่องถ้วยกังไส จึงเป็นของที่คนทั้งหลายนับถือว่า ดียิ่งกว่าเครื่องถ้วยทำที่อื่น จนตราบเท่าทุกวันนี้

ตามความในจดหมายเหตุของฝรั่ง ปรากฏว่า มีพ่อค้ารับเครื่องถ้วยเมืองจีนออกไปขายถึงยุโรป แต่เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ครั้งราชวงศ์น่ำซ้องเป็นใหญ่ในเมืองจีน แต่เครื่องถ้วยที่จีนทำในครั้งนั้น ลวดลายและวิธีเขียนสียังไม่สู้วิจิตรสักปานใดนัก มักชอบทำแต่ของสีเดียว เช่นสีขาวหรือสีเขียวไข่กา ซึ่งทำเลียนให้เหมือนสีหยก เพราะเหตุนี้ เมื่อสมเด็จพระร่วง (รัชกาลที่ ๓ คือพ่อขุนรามคำแหง) เสด็จออกไปเมืองจีนเมื่อปีมะเมีย จุลศักราช ๖๕๖ พ.ศ. ๑๘๗๓ เวลาราชวงศ์

หงวนเป็นใหญ่ในเมืองจีน ไปได้จีนช่างถ้วยเข้ามาตั้งเตาทำที่เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย จึงทำแต่เครื่องเคลือบสีเดียวกับทำอย่างให้ผิวราน ซึ่งเราเรียกว่า "สังกโลก" เพราะมาแต่เวลาจีนยังไม่ได้ทำเครื่องถ้วยที่เขียนสีเขียวครามกันแพร่หลาย

เครื่องถ้วยของจีน ซึ่งคนทั้งหลายนิยมกันในทุกวันนี้ว่าเป็นอย่างเอก โดยกระบวนปั้นรูปเขียนลายครามสีต่างๆ นั้นเป็นของฝีมือช่างซึ่งบำรุงเจริญขึ้น ในสมัยเมื่อราชวงศ์ไต้เหม็งได้เป็นใหญ่ในเมืองจีน ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๑ จน พ.ศ. ๒๑๘๗ ตรงกับจุลศักราช ๘๑๐ จนจุลศักราช ๑๐๐๖ คือในระหว่างแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กับแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุงจีนในราชวงศ์ไต้เหม็งเสวยราชย์โดยลำดับกัน ๑๖ รัชกาล พระเจ้ากรุงจีนแผ่นดินยงลัก รัชกาลที่ ๓ เสวยราชย์ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๔๖ จน พ.ศ. ๖๙๖๘ ย้ายราชธานีจากเมืองน่ำกิ่ง ไปตั้งอยู่เมืองปักกิ่ง พระเจ้ากรุงจีนพระองค์นี้มีอานุภาพมาก ขยายอาณาจักรกว้างขวางออกไป และบำรุงการภายในบ้านเมืองให้เจริญขึ้น ทั้งวิชาหนังสือและวิชาช่าง การทำเครื่องถ้วยในเมืองจีนเจริญขึ้นในแผ่นดินนี้คราวหนึ่ง ต่อมาถึงแผ่นดินซองเต็ก เป็นรัชกาลที่ ๕ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๘ จน พ.ศ. ๑๙๗๙ ปรากฏว่าเครื่องถ้วยครั้งไต้เหม็งทำได้ถึงอย่างดีที่สุดในแผ่นดินนี้ มาถึงรัชกาลที่ ๘ แผ่นดินเซ่งหวยในระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๘ จน พ.ศ. ๒๐๓๑ ในแผ่นดินนี้ก็ได้บำรุงฝีมือทำเครื่องถ้วยให้เจริญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เครื่องถ้วยยี่ห้อไต้เหม็งที่มีกันอยู่ทุกวันนี้ มักเป็นยี่ห้อเซ่งหวยโดยมาก ต่อมาถึงแผ่นดินเกียเจ๋งรัชกาลที่ ๑๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๕ จน พ.ศ. ๒๑๐๐ ได้บำรุงการทำเครื่องถ้วยให้เจริญเป็นครั้งที่ ๔ แต่ไม่เจริญเท่าใดนัก ด้วยบ้านเมืองมีทัพศึกไม่ปกติ

ต่อมาเมื่อพวกแม่งจูได้เป็นใหญ่ในเมืองจีน ตั้งราชวงศ์ไต้เช็งเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๗ ตรงกับจุลศักราช ๑๐๐๖ ร่วมสมัยในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททองครองกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุงจีนราชวงศ์ไต้เช็ง ได้เสวยราชย์มาจนเปลี่ยนวิธีปกครองเป็นรีปับลิก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ รวม ๑๐ รัชกาล การทำเครื่องถ้วยได้บำรุงฝีมือถึงดีที่สุดในแผ่นดินคังฮี รัชกาลที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๐๔ จน พ.ศ. ๒๒๖๕ ต่อมาถึงแผ่นดินเขียนหลง รัชกาลที่ ๔ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๖๔ จน พ.ศ. ๒๓๓๘ ได้บำรุงฝีมือทำเครื่องถ้วยให้เจริญขึ้นอีกคราวหนึ่ง ฝีมือเครื่องถ้วยชั้นราชวงศ์ไต้เช็งที่นับถือกันว่าเป็นอย่างดี ก็คือยี่ห้อคังฮีกับยี่ห้อเขียนหลงที่กล่าวมานี้ ฝีมือที่ทำในแผ่นดินอื่นภายหลังลงมา นับว่าทำดีไม่ได้ถึงของเก่า

ที่ว่าทำดีไม่ถึงของเก่านั้น ไม่ใช่ว่าจีนทำไม่ได้ดี เครื่องถ้วยชามลายน้ำทองที่ไทยให้อย่างออกไปทำ เมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในสมัยแผ่นดินเตากวาง รัชกาลที่ ๖ ในราชวงศ์ไต้เช็งก็ดี และที่สุดเมื่อพวกพ่อค้าจีนเข้าเป็นบริษัทขอเช่าเตาหลวงที่เก็งเต็กตึ้น พยายามทำเครื่องถ้วยเลียนของโบราณ เมื่อในแผ่นดินกวางซู ราว พ.ศ. ๒๔๕๐ นี้ก็ดี ก็ยังทำฝีมือดีได้ถึงของโบราณ ตัวอย่างจะหาดูได้ในเวลานี้ก็ยังมีมาก ที่เครื่องถ้วยของจีนในชั้นหลังทำไม่ดีถึงแต่ก่อน ที่จริงเป็นเพราะเหตุอื่น เหตุนั้นคือ แต่เดิมเครื่องถ้วยทำใช้สอยกันแต่ในเมืองจีน ของที่ดีทำแต่ของหลวงและของผู้มีบรรดาศักดิ์ ต่อมาเมื่อจีนค้าขายติดต่อกับนานาประเทศ มีพ่อค้ารับเครื่องถ้วยเมืองจีนไปเที่ยวจำหน่าย เพราะในเวลานั้นประเทศอื่นยังไม่มีแห่งใดรู้จักวิธีทำเครื่องถ้วย ต่างก็พากันนิยมชอบใช้เครื่องถ้วยของจีน เรียกกันในชั้นแรกแต่ว่า "ของจีน" ทั้งแขกและฝรั่ง พวกโปรตุเกสที่มาเมืองจีนแต่โบราณ มาเห็นเครื่องถ้วย เห็นคล้ายเปลือกหอย จึงเรียกว่า "ปอเซลลานะ" เป็นมูลศัพท์ที่ฝรั่งเรียกเครื่องถ้วยว่า "ปอสเลน" อยู่ทุกวันนี้อีกอย่างหนึ่ง ฝ่ายไทยเราก็ยังไม่มีคำเรียกเครื่องถ้วยว่าอะไร เรียกตามสิ่งของว่า "ถ้วย" บ้าง "กระเบื้อง" บ้าง จนทุกวันนี้ แต่จีนเขาเรียกว่า "ชื่อขี่" บ้าง "ท่าวขี่" บ้าง ข้าพเจ้าไม่มีคำอื่นจะเรียก จึงเรียกว่า "เครื่องถ้วย" ในหนังสือนี้ เมื่อเครื่องถ้วยของจีนเป็นของที่ประเทศทั้งหลายนิยมกันทั่วไป ความต้องการซื้อหาก็มีมากขึ้น การทำเครื่องถ้วยในเมืองจีนก็มีคนทำขายแพร่หลายขึ้นในที่ทุกแห่งซึ่งสามารถจะทำได้ ทั้งในมณฑลกวางไส มณฑลโอหลำ มณฑลเจ๊กเกี๋ยง และมณฑลกวางตุ้ง ที่ตำบลเก็งเต็กตึ้น ซึ่งเป็นที่ตั้งเตาหลวงในมณฑลกวางไสมาแต่เดิม เพราะทำได้ดีกว่าแห่งอื่นๆ เลยใหญ่โตกลายเป็นเมือง มีเตาเชลยศักดิ์ตั้งทำเครื่องถ้วยตามกว่ามาก นัยว่าเมื่อใครไปใกล้จะถึงเมืองเก็งเต็กตึ้น เห็นแต่ควันออกจากเตาเผาเครื่องถ้วยกลุ้มตลบอยู่ในอากาศก่อนเห็นเมือง ถ้าเป็นเวลากลางคืน เห็นแสงไฟจับท้องฟ้า เหมือนกับไฟไหม้เมืองออกไปไกลทีเดียว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ เลอร์ดมะคาตนีราชทูตอังกฤษไปเมืองจีน ได้ผ่านไปใกล้เมืองเก็งเต็กตึ้น สืบได้ความว่า แต่ที่เมืองนั้น มีเตาทำเครื่องถ้วยถึง ๓,๐๐๐ เตา มีราษฎรอยู่กว่าล้านคน ราษฎรโดยมากหากินแต่ในการทำเครื่องถ้วย บางพวกหากิน

ด้วยผสมหิน บางพวกหากินด้วยการผสมสี บ้างเป็นช่างปั้น ช่างเขียน ช่างเคลือบ ช่างเผา ล้วนหาเลี้ยงชีพในการทำเครื่องถ้วยสืบสกุลกันลงมา เมื่อการทำมากมายใหญ่โตเช่นนั้น ก็เป็นธรรมดาที่จะมีช่างดีบ้างเลวบ้าง ที่เลวคงมากกว่าที่ดี เครื่องถ้วยที่ส่งออกไปจำหน่ายในนานาประเทศ หรือแม้ที่ใช้สอยกันอยู่ในเมืองจีนเอง จึงมีของเลวมากกว่าของดี ฝ่ายข้างผู้ที่เสาะหาเครื่องถ้วยทั้งในนานาประเทศและในเมืองจีนเอง เมื่อมีผู้นิยมกันมากขึ้น ต่างก็เสาะหาแต่ของที่ดี ใครได้ก็เก็บไว้ เป็นมูลเหตุของการเล่นเครื่องถ้วย ด้วยประการฉะนี้ แต่ของที่คนทั้งหลายคงพบเห็นในท้องตลาด เป็นแต่ของเลวและของใหม่โดยมาก ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดความเข้าใจกันว่า ฝีมือทำเครื่องถ้วยในชั้นหลัง ทำไม่ได้เหมือนแต่ก่อน

เมื่อเรียบเรียงหนังสือนี้ มาถึงเรื่องทำเครื่องถ้วยที่เมืองจีน ข้าพเจ้าได้ถามนายกิ้ดเป็นผู้ซึ่งพระยาโชดึกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกกณะ) เคยให้ออกไปทำเครื่องถ้วยและทำปั้นที่เมืองจีนหลายคราว เคยไปอยู่เมืองจีนด้วยธุระนั้นกว่า ๓ ปี นายกิ้ดเล่าให้ฟังว่า ของเครื่องถ้วยและเครื่องเคลือบที่ไทยเราซื้อหามาจากเมืองจีนนั้น มีที่ทำถึง ๕ แห่ง คือ

๑. ที่เมืองเก็งเต็กติ้น มณฑลกวางไส ทำเครื่องถ้วยของดีเนื้อขาวแข็ง ที่เราเรียกว่า “ของกังไส”

๒. ที่ตำบลปังเคย แขวงเมืองแต้จิ๋ว ในมณฑลกวางตุ้ง ทำเลียนของเก็งเต็กติ้น แต่เนื้ออ่อน น้ำเคลือบก็อ่อน

๓. ที่ตำบลกอบี แขวงเมืองแคะในเขตแต้จิ๋ว ทำของหยาบๆ ที่ราคาถูก เช่น ชามกะลา เป็นต้น

๔. ที่ตำบลเล่งโผ อยู่ในแขวงเมืองเจ๋เกี๋ยงติดกับเขตฮกเกี้ยน ทำของใหญ่และเคลือบชนิดหนึ่ง เช่น อ่างมังกร เป็นต้น

๕. ที่เมืองเจี๋ยเหล็ง ในแขวงมณฑลกวางตุ้ง ทำเครื่องเคลือบและลงสีต่างๆ แต่เนื้อออกแดง สีก็ไม่ใคร่ทน เช่น ตุ๊กตาเคลือบ เป็นต้น

ของที่เป็นอย่างดีมาแต่ที่เมืองเก็งเต็กติ้นแห่งเดียว และที่เมืองเก็งเต็กติ้นนั้น เวลานายกิ้ดไปเมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีเตาหลวง ๑ เตา เตาเชลยศักดิ์ ๘๓ เตา ราษฎรที่อยู่เมืองเก็งเต็กติ้นหาเลี้ยงชีพแต่ด้วยการทำเครื่องถ้วยเกือบทั้งนั้น แต่การที่ทำทำแยกกันเด็ดขาด ราษฎรพวก ๑ ทำแต่การผสมหินที่ทำเครื่องถ้วยอย่างเดียว และหินที่ทำเครื่องถ้วยเป็นอย่างดีนั้น มีอยู่ที่เขาเมืองอันฮุย ชาวเมืองอันฮุยต่อยย่อยหินนั้น บดละเอียดทำเป็นปึก ส่งมาขายที่เมืองเก็งเต็กติ้น พวกเมืองเก็งเต็กติ้นรับซื้อมาประสะ เลือกคัดสีอื่นออกหมด ให้คงแต่สีขาวบริสุทธิ์เป็นเนื้อหินอย่างดี ถ้ามีหินสีอื่นเจือเนื้อเครื่องถ้วยก็เจือเหลืองเจือแดง เพราะฉะนั้นช่างประสะหินย่อมคัดหินเป็นชนิดๆ ชนิดขาวบริสุทธิ์ขายราคาแพงกว่าชนิดที่เจือสีอื่น พวกช่างปั้นที่ทำของอย่างดี ซึ่งจะให้เห็นเนื้อสีขาวบริสุทธิ์ จึงซื้อหินอย่างดี ถ้าจะปั้นของซึ่งเคลือบสีอื่นทับ เช่นทำสังกโลกหรือเขียวไข่กาเป็นต้น ตลอดจนพวกสีเบญจรงค์ซึ่งไม่ต้องให้เห็นสีขาวบริสุทธิ์ ก็ซื้อหินชนิดรองลงมา ยังเศษหินที่ช่างปั้นทำเหลือเปื้อนเปรอะไปบ้าง ก็ขายต่อไปสำหรับของที่เลวลงมา ด้วยเหตุนี้ เครื่องถ้วยแม้ทำที่เมืองเก็งเต็กติ้นด้วยกัน สีและเนื้อหินจึงต่างกันเป็นหลายอย่าง ราษฎรพวกหนึ่ง ทำแต่การผสมสีสำหรับเขียนเครื่องถ้วย ของที่มาทำเป็นสีเป็นของหาได้ในเมืองจีนทั้งนั้น เช่นครามหามาแต่เมืองเสฉวนเป็นต้น ต้องซื้อยาฝรั่งสีเดียวแต่สีดอกกุหลาบ เพราะไม่มีของในเมืองจีนที่จะผสมให้เป็นสีนั้นได้ ราษฎรที่เป็นช่างปั้นเครื่องถ้วยก็เป็นพวกหนึ่งต่างหาก และในพวกช่างปั้นนั้นยังแยกกันออกเป็น ๓ เหล่า เหล่า ๑ ปั้นแต่ของรูปกลมซึ่งไม่ต้องมีหุ่น จีนเรียกว่า “เจาะขี่” เช่นขวดกลมเป็นต้น เพราะวิธีทำของชนิดนี้ปั้นขึ้นรูปจากแป้นทีเดียว เหล่าหนึ่ง ทำแต่ของรูปเป็นเหลี่ยม จีนเรียกว่า “เตียวเซียะ” เพราะวิธีทำต้องปั้นเป็นแผ่นก่อนแล้วมาต่อและเจียนให้ได้รูป อีกเหล่าหนึ่ง ปั้นแต่ของกลมซึ่งมีหุ่น จีนเรียกว่า “ย่นขี่” เช่นถ้วยและชาม เพราะปั้นขึ้นรูปแล้วต้องเอาไปเข้าหุ่นกระสวนให้เท่ากัน บางทีที่เป็นของบางก็ใช้หล่อในหุ่น ส่วนพวกช่างเขียนก็ทำแต่การเขียนอย่างเดียว และยังแยกกันเขียนเป็นอย่างๆ บางพวกเขียนแต่คราม บางพวกเขียนแต่สี และในพวกหนึ่งยังแบ่งกระบวนเขียน บางคนเขียนแต่ลาย บางคนเขียนแต่รูปสัตว์ บางคนก็เขียนแต่รูปคน ที่เป็นลายประกอบก็เป็นชั้นมือศิษย์หาซึ่งแรกหัดเขียน จะต้องการให้เขียนลายใดก็ต้องหาช่างถนัดลายนั้น ถ้าเขียนลายอื่นก็ต้องหาคนอื่นเขียน พวกเคลือบและพวกเผา ก็ทำแต่การเคลือบการเผาไม่ทำอย่างอื่น เพราะฉะนั้นการทำเครื่องถ้วยชิ้นหนึ่ง ตั้งแต่แรกจนแล้วสำเร็จ ต้องอาศัยฝีมือช่างหลายคนทีเดียว และช่างเหล่านั้น พวกหนึ่งๆ ทำแต่การอย่างเดียวสืบต่อ พ่อ ลูก หลาน มาในตระกูลเหมือนกันทุกพวก อนึ่งการทำของเครื่องถ้วยที่เก็งเต็กติ้นมีเถ้าแก่เป็นผู้ทำการส่วนค้าขาย เถ้าแก่เหล่านี้แยกกันเป็นห้างๆ ห้างไหนเห็นว่าของอย่างไรจะขายได้ ก็คิดอย่างของนั้นไปว่าจ้าง

ช่างปั้น ปั้นแล้วไปว่าจ้างช่างเขียน ช่างเคลือบ ช่างเผา โดยลำดับไป จนทำของนั้นเสร็จแล้วส่งออกไปขาย ของห้างไหนทำก็เขียนยี่ห้อห้างนั้นเป็นสำคัญ ยี่ห้อไม่ใช่บอกชื่อห้างอย่างฝรั่ง เขาหาคำดีๆ ในภาษาจีนเขียนลงเป็นยี่ห้อ เช่น ยี่ห้อ “เยียกกิมเตียนฉัง” แปลว่าของวิเศษควรเอาไว้ในที่เก็บ ดังนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นห้างหนึ่ง จะใช้ยี่ห้อเดียว หรือหลายยี่ห้อก็ได้ การที่ไทยเราออกไปสั่งเครื่องถ้วย ผู้ออกไปต้องไปหานายห้าง ห้างใดห้างหนึ่ง ว่ากับเขา ตกลงแล้วเขารับธุระไปเที่ยวว่าพวกช่างต่างๆ ให้ทำจนสำเร็จ ผู้ออกไปเป็นแต่ไปเที่ยวเดินตรวจกำกับ ส่วนยี่ห้อนั้นแล้วแต่ผู้สั่งจะให้เขาเขียนยี่ห้ออย่างไรเขาก็ทำให้ แม้ที่สุดจนปลอมยี่ห้อหลวง เช่น ยี่ห้อไต้เหม็ง ไต้เช็ง เป็นต้น และเขียนมังกร ๕ เล็บ ซึ่งเป็นลายจีนห้ามมิให้ทำของผู้อื่น นอกจากของหลวง และมีเจ้าพนักงานคอยตรวจตราอยู่ที่เมืองเก็งเต็กติ้นก็ทำได้ด้วยมีอุบายบนบานซ่อนเร้นเจ้าพนักงาน ไม่ยากนัก เป็นแต่จะต้องเสียเงินมากขึ้นกว่าปกติสักหน่อย เจ้าพนักงานก็จับไม่ได้ หรือไม่จับแต่เดี๋ยวนี้ไม่ห้ามปรามดังแต่ก่อน

มีหลักในการที่ว่าจ้างทำเครื่องถ้วยอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือต้องว่ากันด้วยขนาด จะเป็นของอย่างใด หรือรูปพรรณสัณฐานอย่างใด ไม่ว่าในเวลาที่จะว่าจ้างให้ทำ ต้องว่ากันด้วยขนาดตามอัตราในกำหนดขนาดของจีนเขากำหนดไว้เป็น ๑๐ อย่าง คือ

๑.	เชยเกี๋ย	แปลว่า	ขนาดพัน เช่นโอ่งอย่างใหญ่
๒.	โง่วเปะเกี๋ย	”	ขนาดห้าร้อย เช่นกระถางที่ ๒
๓.	ซาเปะเกี๋ย	”	ขนาดสามร้อย เช่นกระถางที่ ๓
๔.	เปะโง่วเกี๋ยหรือจิดปั่ว	”	ขนาดร้อยห้าสิบ หรือขนาดครึ่ง เช่นกระถางที่ ๔
๕.	เปะเกี๋ย	”	ขนาดร้อย เช่นกระถางที่ ๕
๖.	โง่วจั๊บ	”	ขนาดห้าสิบ เช่นชามอ่างใหญ่
๗.	ซาจั๊บ	”	ขนาดสามสิบ เช่นชามอ่างที่ ๒
๘.	จั๊บเกี๋ยเถา	”	ขนาดสิบใหญ่ เช่นชามธรรมดา
๙.	จั๊บเกี๋ย	”	ขนาดสิบ เช่นถ้วยชงน้ำชา
๑๐.	โง่วเกี๋ย	”	ขนาดห้ง เช่นถ้วยตวงน้ำชา

ลักษณะทำของที่เตาหลวงที่เมืองเก็งเต็กติ้นนั้น ก็ใช้ช่างพวกเดียวกับที่ทำของเชลยศักดิ์นั้นเอง เป็นแต่เลือกเอาที่ฝีมือดี ให้ค่าจ้างแพงขึ้น แต่ช่างพวกนั้นถึงจะเรียกมาทำของเชลยศักดิ์ก็ได้ แม้เวลาติดการหลวงกลางวัน ก็ยังจ้างมาทำได้กลางคืน เตาหลวงผิดกับเตาเชลยศักดิ์ เป็นข้อสำคัญแต่ที่การตรวจตราเลือกสรร เพราะเตาหลวงทำแต่ของอย่างดีวิเศษ ทำแล้วส่งเป็นของหลวง หรือเป็นของผู้มีบรรดาศักดิ์ที่มาสั่งทำ วิธีทำตรวจตราจนหาตำหนิมิได้ ของสิ่งไรมีตำหนิก็ไม่เอา ของเตาหลวงที่ขายออกมาตามท้องตลาด ล้วนเป็นของมีตำหนิที่เลือกเสียแล้ว ถึงกระนั้นราคาก็ยังแพง ถ้าผู้ออกไปจากเมืองไทย จะไปสั่งให้ทำที่เตาหลวงก็ได้ ไม่มีข้อห้าม แต่หากทนราคาไม่ไหว ราคาของสั่งทำที่เตาเชลยศักดิ์ได้ ๑๐ ชิ้น จะได้ของเตาหลวงสักชิ้นเดียว จะสั่งของเตาหลวงมาก็ขายไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงไปทำที่เตาเชลยศักดิ์ ถึงทำของที่เตาเชลยศักดิ์ก็มีลำบากอยู่บ้าง ด้วยจีนพวกทำเครื่องถ้วยเป็นคนขัดสนโดยมาก ถ้าทำงานได้ค่าจ้างเพียงวันละ ๒๐๐ แปะก็พอใจ สิ้นความขวนขวาย เพราะฉะนั้น ถ้วยชามที่ออกไปทำ บางทีไปพบช่างเขียนที่ฝีมือดี จ้างเอามาเขียนครั้นช่างนั้นทำได้ค่าจ้างจนพอจะกินไปได้ชั่วคราวหนึ่งแล้ว จะว่าจ้างให้เขียนต่อไปก็ไม่เขียน ต้องไปเที่ยวหาว่าจ้างช่างคนอื่นอีก ด้วยเหตุนี้ เครื่องถ้วยที่สั่งมาแต่เมืองจีน จึงเอาเป็นยุติไม่ได้ บางคราวก็ได้ของดีดังต้องการ บางคราวก็เลวไป ในเรื่องทำเครื่องถ้วยที่เมืองเก็งเต็กติ้น ถามนายกิ้ดได้ความดังกล่าวมานี้

เครื่องถ้วย เป็นของทำได้แต่จีนชาติเดียวอยู่ช้านานหลายร้อยปี ชาวประเทศอื่นจึงไปคิดเดาวิธีทดลองทำขึ้นได้บ้าง ปรากฏว่า ชาวอิตาลีคิดวิธีทำเครื่องถ้วยได้ เมื่อราว พ.ศ. ๒๐๑๓ ญี่ปุ่นทำได้เมื่อราว พ.ศ. ๒๑๔๓ ฝรั่งเศสทำได้เมื่อราว พ.ศ. ๒๒๐๗ อังกฤษทำได้เมื่อราว พ.ศ. ๒๒๑๔ เยอรมันทำได้เมื่อราว พ.ศ. ๒๒๔๓ การที่ชาติอื่นเอาอย่างจีนไปทำเครื่องถ้วย ไม่ใช่ได้ตำราจีนไป ต่างชาติต่างไปคิดเดาและทดลองทำขึ้นในประเทศนั้นๆ เอง ผิดกันทั้งวิธีผสมหินผสมน้ำเคลือบและน้ำยาเขียน เพราะฉะนั้น เครื่องถ้วยจึงผิดกันทุกประเทศ ประเทศใดริทำวิธีอย่างใดได้แปลก เช่น

คิดสีน้ำยาได้ใหม่ หรือคิดวิธีปั้น วิธีเคลือบได้ใหม่ ต่างก็ปกปิดเป็นความลับ ไม่ให้พวกอื่นรู้ เมื่อข้าพเจ้าไปยุโรปเมื่อคริสตศก ๑๘๙๑ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๔ ได้ไปดูโรงทำเครื่องถ้วยเซฟในประเทศฝรั่งเศส เวลานั้นกำลังช่างถ้วยฝรั่งเศสพยายามเลียนทำเครื่องเขียวไข่กาจีน ซึ่งจีนทำมาแล้วเกือบพันปี ได้เอามาอวดข้าพเจ้า ๒ ชิ้น ท้าให้ข้าพเจ้าทายว่าชิ้นไหนเป็นฝีมือจีน และชิ้นไหนเป็นฝีมือฝรั่งเศส ด้วยประสงค์จะแสดงว่า เขาอาจจะทำเลียนของจีนได้เหมือนเป็นอย่างที่สุด ยกอุทาหรณ์เรื่องนี้ให้เห็นเป็นตัวอย่าง วิธีทำเครื่องถ้วยต่างประเทศต่างยังปิดวิชากันอยู่จนทุกวันนี้ ญี่ปุ่นอยู่ใกล้เมืองจีนและมีคติคล้ายๆ กับจีน จึงพากเพียรเลียนเครื่องถ้วยของจีนก่อนชาติอื่นๆ ไม่ใช่เลียนเล่นอย่างฝรั่งเศส ญี่ปุ่นทำเลียนเพื่อขายแข่งจีนมาแต่โบราณ แต่สู้ของจีนไม่ได้ ทั้งเนื้อถ้วย ทั้งสีและน้ำเคลือบ เครื่องถ้วยที่ญี่ปุ่นทำเลียนจีนจึงเป็นที่รังเกียจของผู้ที่เล่นสะสมเครื่องถ้วยจีนมาจนทุกวันนี้ ด้วยถือว่าเป็นของทำปลอมของจีน

สิ่งของต่างๆ ที่จีนทำด้วยเครื่องถ้วย เหลือที่จะพรรณนาว่าทำอะไรบ้าง แต่ถ้าว่าโดยลักษณะเครื่องถ้วยกังไสที่จีนทำ ตามหนังสือตำราที่ฝรั่งแต่ง กล่าวว่าเป็น ๘ อย่าง คือ

๑. ถ้วยด้าน จีนเรียกว่า “เซียกไท” คือผสมหินปั้นรูปแล้วเอาเข้าเผาไฟ เผาไฟแข็งแล้วเป็นสำเร็จ ไม่เคลือบ

๒. ขาวเคลือบ จีนเรียกว่า “แปะเต๋ง” คือปั้นหุ่นข้างในด้วยหินขาว และเคลือบน้ำยาใส ของนั้นคงสีขาวตามเนื้อหินข้างใน ในพวกแปะเต๋งนี้มีอย่างหนึ่ง เนื้อละเอียดกว่าเครื่องถ้วยสามัญ สีเจือเหลืองเหมือนงาช้าง ว่าเป็นของรุ่นเก่า ทำครั้งราชวงศ์น่ำซ้อง เดี๋ยวนี้ว่าตำราสูญ ทำไม่ได้ ทำได้แต่เคลือบใสเป็นสีขาวสามัญ

๓. เครื่องเคลือบสีเดียว จีนเรียกว่า “เล็กเตาแช” คือปั้นเครื่องถ้วยแล้ว เอาเข้าเตาเผาเสียครั้งหนึ่ง แล้วเคลือบเงายาเคลือบทำเป็นสีต่างๆ เช่นสีเขียวไข่กา ให้ของนั้นมีสีเหมือนกับทำด้วยหยกเป็นต้น ชุบยาเคลือบแล้วเอาเข้าเตาเผาไฟอ่อน ให้ยาเคลือบสุกอีกครั้งหนึ่ง

๔. สังกโลก จีนเรียกว่า “หลกฮุ่นเผื่อน” เนื้อดินที่ปั้นมักหยาบ วิธีทำให้เป็นสังกโลกนั้นอยู่ที่ยาเคลือบ เมื่อทายาเคลือบเอาเข้าเตาเผา พอยาเคลือบแข็ง เอาออกจากเตาเร็วหน่อย ไม่ค่อยๆ ผ่อนให้เย็นอยู่ในเตาอย่างเคลือบสามัญ น้ำเคลือบอยู่ในที่ร้อนจัดมาถูกเย็นเร็ว จึงแตกรานเป็นรอยสังกโลก เมื่อเย็นแล้วจึงเอายาขัดให้แทรกลงไปตามรอยให้เป็นสีขึ้นตามเส้นแตกอีกชั้นหนึ่ง ในว่าจีนรู้วิธีทำสังกโลกถึงบังคับได้ ที่จะให้รอยรานเป็นชิ้นใหญ่หรือชิ้นเล็ก และผสมยาเคลือบให้เป็นสังกโลกสีได้บางสี เช่นสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น

๕. สีเหลือบ จีนเรียกว่า “ชุยเอี้ยงฮั่ง” วิธีทำเครื่องสีเหลือบนั้น เมื่อปั้นรูปแล้วทาน้ำเคลือบแต่หุ่นในยังดิบ เอาเข้าเตาเผาไฟแรง เผาหนเดียวพอหุ่นแข็ง น้ำเคลือบก็เดือดฟอดละลายไหลพร่าไปจนแลเป็นสีเหลือบ ว่าทำได้แต่บางสี เช่น สีแดงและสีขาบ (วิธีทำสีเหลือบนี้ นายกิ้ดว่าเขาเอายาเคลือบเป่าโปรยไม่ชุบเหมือนของอื่น)

๖. เขียนในเคลือบ จีนเรียกว่า “ชิงฟา” พวกนี้ได้แก่พวกลายครามเป็นต้น เมื่อปั้นรูปแล้ว เขียนลายแต่หุ่นยังดิบแล้วจึงเอาเข้าไฟ เมื่อแข็งแล้วเคลือบข้างนอกอีกชั้นหนึ่ง วิธีเขียนก่อนเคลือบทำได้แต่บางสี ที่เขียนได้ดีที่สุดนั้น คือครามเพราะสีอื่นโดยมากทนไฟแรงไม่ได้

๗. เขียนนอกเคลือบ จีนเรียกว่า “ไช่ฮ่งฟา” คือเครื่องสีต่างๆ ตลอดจนลายน้ำทอง ต้องทำของเป็นเครื่องขาวและเคลือบเสียก่อนแล้วจึงเขียนนอกเคลือบ เขียนแล้วเอาเข้าไฟอ่อนๆ พอให้น้ำยาสุก พวกเขียนนอกเคลือบสีไม่ทนเหมือนเขียนในเคลือบ

๘. เครื่องห้าสี จีนเรียกว่า “อูไช้” (ที่ไทยเราเรียกว่าเครื่องสี) คือเขียนบางสีนอกเคลือบ บางสีเขียนในเคลือบในของสิ่งเดียวกัน บางทีก็เขียนนอกเคลือบทุกสี เครื่องสีที่จีนทำโดยมากอยู่ในพวกนี้

ลักษณะเครื่องถ้วยจีนที่แบ่งเป็น ๘ ชนิดดังกล่าวมานี้ กล่าวแต่ที่เป็นจำพวกใหญ่ ไม่นับถึงปะปนกัน เช่น สังกโลกครามทับสังกโลกสี หรือเขียวไข่กาครามทับ เป็นต้น ยังทำยักเยื้องไปได้อีกหลายอย่าง กระบวนปั้นรูปก็ยักเยื้องพลิกแพลงไปต่างๆ ตามที่เห็นงาม และทำหนาบางต่างๆ กัน อย่างที่บางที่สุดทำได้จนเท่าเปลือกไข่ เรียกกันว่า “เครื่องเปลือกไข่” ราคาแพงมาก

ว่าโดยส่วนลาย เครื่องถ้วยที่จีนทำ ต้องจำแนกเป็น ๒ อย่าง คือ ลายต่างประเทศให้อย่างไปทำ เช่น ลายเทพนมนรสิงห์ ที่ไทยเราเขียนอย่างสั่งให้ไปทำ และลายฝรั่งกังไสที่ฝรั่งให้อย่างนั้นอย่างหนึ่ง ลายที่จีนคิดเองอย่างหนึ่ง ลายที่จีนคิดเขาคิดด้วยมีนิติอันประกอบด้วย อัตถะ ธัมมะ เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชวิจารณ์ และทรงพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้

พระราชนิพนธ์

ใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยลายจีนซึ่งเขียนเครื่องถ้วยกระเบื้องกังไส

บรรดาเครื่องภาชนะต่างๆ ที่ทำด้วยกระเบื้องกังไส มีลายเขียนครามก็ดี สีก็ดี บรรดาที่ทำในเมืองจีนแล้วย่อมมีเค้ามูลเป็นที่ตั้งทั้งสิ้น ตามคำกล่าวมาว่า มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ทรงพระราชดำริที่จะผูกลายสำหรับเขียนภาชนะต่างๆ จึงให้ประชุมนักปราชญ์ ซึ่งมีความรู้และมีสติปัญญาคิดผูกลายขึ้นให้อ่านออก เป็นการแสดงสวัสดิมงคล ลายซึ่งนักปราชญ์ทั้งหลายได้คิดขึ้นนั้นต่างๆ กัน นับด้วยร้อยเป็นอันมาก เพราะฉะนั้น เครื่องภาชนะอันมาแต่เมืองจีนจึงมีเป็นลายอย่างหนึ่งเหมือนกันมากๆ ถึงว่าจะต่างโดยวิธีวางหย่อมวางระยะ ก็ยังสังเกตได้เป็นพวกๆ เช่น ลายภาพฮกลกซิ่ว ลายโป๊ยเซียน เป็นต้น หาได้เขียนถ่ายอย่างจากของที่เป็นอยู่จริงอย่างเช่นฝรั่ง หรือเขียนตามกระบวนลายซึ่งเป็นความคิดของช่างผูกขึ้น เช่น ลายกนก ลายทรงข้าวบิณฑ์ ซึ่งออกจากใบไม้ดอกไม้อย่างไทยเราเขียนไม่ ลายที่จีนเขียนโดยลำพังตัวเองแล้วย่อมเป็นนิมิตมงคล ตามที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้ผูกขึ้นไว้แล้วทั้งสิ้น ยกเสียแต่ลายซึ่งทำตามตัวอย่าง เช่นเทพนมนรสิงห์เป็นต้น ซึ่งเราเขียนสั่งออกไป หรือเป็นลายใหม่ๆ ซึ่งผู้เขียนเป็นแต่ช่างเขียนสามัญ คิดจะยักลายให้แปลกไปไม่รู้เค้ามูล จะเขียนขึ้นโดยไม่มีนิมิตมงคลบ้าง ของเช่นนี้โดยจะมีก็น้อย และย่อมเป็นของใหม่ๆ ทั้งสิ้น

ในลายซึ่งนักปราชญ์ได้ผูกขึ้นเหล่านั้น ย่อมประกอบด้วยนิมิตมงคลใน ๓ อย่าง คือ ฮกหนึ่ง ลกหนึ่ง ซิ่วหนึ่ง เป็นพื้นทั่วไปโดยมาก นอกจากฮก ลก ซิ่ว มีมงคลอื่นเจือปนอีกนั้น คือในกระบวนโป๊ยเซียน คือ เทวดาหรือผู้สำเร็จทั้งแปด มงคลแปด ยันต์แปด และประกอบด้วยธาตุทั้งหลาย คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ทอง หรือไม้ด้วยอีกอย่างหนึ่งบ้าง ผู้ซึ่งชอบตรวจดูลายของจีนที่เขียนในภาชนะต่างๆ ควรจะสังเกตดูตามแม่ลายหรือที่ตั้งแห่งนิมิตมงคลซึ่งเขาผูกขึ้นไว้ อันจะได้กล่าวโดยสังเขป พอเป็นตัวอย่าง ดังจะว่าต่อไปนี้

อะไรเป็น ฮก ลก ซิ่ว

ฮก คือ วาสนา

ลก ความบริบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ และบริวารสมบัติ

ซิ่ว ความยั่งยืน

ว่าด้วยต้นคิดสิ่งซึ่งพึงปรารถนา ๓ ประการนี้ จะเกิดขึ้นที่ใด เมื่อใด

ธรรมที่พึงปรารถนา ๓ ประการนี้ ได้เกิดนึกกันขึ้นเมื่อใด ที่ใด เห็นว่าจะเกิดขึ้นในหมู่ประชุมชน ซึ่งอยู่ฝ่ายเหนือประเทศอินเดียต่อแดนจีนนั้นก่อน เพราะอาจจะเทียบได้ในระหว่างคติจีน และคติศาสนาพราหมณ์ จะยกแต่อย่างเดียวพอเป็นเอกเทศว่า ตามลัทธิข้างอินเดีย ซึ่งมาในคัมภีร์เวท คนที่อยู่สันโดษไม่เปิดช่องให้มีบุตร ผู้นั้นเป็นชนบาป ผู้ใดไม่มีบุตรซึ่งสำหรับจะเซ่นสรวงส่งสักการเมื่อเวลาตาย ผู้นั้นเป็นคนอาภัพ เพราะฉะนั้น ผู้ใดไม่มีบุตร ต้องรับผู้ใดผู้หนึ่งเป็นบุตร เพื่อจะได้ส่งสักการศพเมื่อเวลาตัวตายดังนี้ การที่ถือเช่นนี้ ฝ่ายจีนถือเหมือนกัน ไม่คลาดเคลื่อนเลย จึงต้องเห็นว่าเป็นลัทธิเดียวกัน เกิดขึ้นในฝ่ายเหนือประเทศอินเดียและประเทศจีน แล้วถือตามกัน แพร่หลายลงมาจนถึงชายทะเลทั้ง ๒ ประเทศ

ข้อซึ่งว่าเกิดขึ้นเมื่อใดนั้น ย่อมถือกันว่า เป็นธรรมเนียมมีมาแต่สร้างโลก แต่การสร้างโลกของชาติใดประเทศใดย่อมกล่าวต่างๆ กัน แต่เมื่อจะคิดเอาส่วนข้างแน่นอนที่สุด ฮก ลก ซิ่ว นี้คงเกิดขึ้นไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ ปี เพราะพงศาวดารจีนที่ได้จดหมายไว้มีเกินกว่ากำหนด ๖,๐๐๐ ปี และคงจะเป็นเวลาพร้อมกับพระอิศวร พระนารายณ์ ตามที่มีเรื่องราวของสองประเทศนั้นยันถึงกัน

เทียบ ฮก ลก ซิ่ว
ด้วยพระเป็นเจ้าทั้ง ๓

ฮก ลก ซิ่ว นี้ ถ้าจะเทียบด้วยพระเป็นเจ้าทั้ง ๓ ซึ่งนับถือกันในประเทศอินเดีย ก็เกือบจะลงรูปกันได้ คือตามในคัมภีร์มหาภารต ย่อมกล่าวยกย่องพระนารายณ์เป็นใหญ่ หาใช่พระอิศวรเป็นใหญ่เช่นเราเข้าใจกันไม่ การที่ถือว่าผู้ใดเป็นใหญ่เห็นจะเป็นไปตามหมู่ลัทธิต่างกัน หรือความปรารถนาของคนจำพวกนั้นต่างกัน พระนารายณ์เป็นพระเดชสำหรับที่สังหารผลาญโลก จะทำคุณให้แก่โลกนี้ก็ด้วยปราบปรามสัตว์บาปหยาบคาย จึงนับว่า เป็นผู้มีอานุภาพมีวาสนาใหญ่ พระนารายณ์มีครุฑเป็นสิริประจำธงหน้างอนรถ หรือจะว่าทรงครุฑก็ตาม ถ้าหากว่าพวกจีนจะแปลคำ ฮก นี้ ว่าเป็นพระนารายณ์ก็น่าจะเป็นได้ เพราะฮกมีอาการคล้ายพระนารายณ์ ส่วนสิริหรือพาหนะเป็นค้างคาว ค้างคาวเป็นสัตว์ประหลาดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีขามีแขนเหมือนสัตว์สี่เท้าแต่มีปีก จะว่าเป็นเครื่องหมายแห่งครุฑเลือนๆ มาก็ชอบกลอยู่

ส่วนพระอิศวรนั้น ข้างฝ่ายอินเดียถือว่าเป็นผู้ให้โภคสมบัติและบริวารสมบัติแก่มนุษย์ทั้งปวง จึงเรียกว่าพระคุณพระอิศวรมีโคเป็นพาหนะ ส่วน ลก ข้างจีนนั้นเล่า เป็นที่ตั้งแห่งโภคสมบัติและบริวารสมบัติ มีกวางอันเป็นสัตว์สี่เท้าเป็นพาหนะทำนองเดียวกัน

พรหมตามลัทธิข้างอินเดีย ใกล้ข้างเทวดาน้อยกว่าใกล้ข้างพระ พรหมย่อมเกิดขึ้นจากฤาษีต่างๆ ด้วยความประพฤติดี มีอายุอยู่ยืนนานจนเลยเป็นพรหมไป หรือจุติไปเป็นพรหม พรหมมีหงส์หรือห่านเป็นพาหนะ ข้างฝ่ายจีนซิ่วเป็นผู้มีอายุยืนอย่างเดียวกัน สัตว์ที่ใช้เป็นเครื่องหมายสำหรับซิ่ว คือนกดำ เป็นสัตว์สองเท้าคล้ายกับห่าน

การที่ยกขึ้นเทียบกันนี้ เป็นว่าโดยความคิดเทียบเคียงกันดูเพื่อจะให้เห็นว่า ธรรมที่ยกขึ้นว่า พึงปรารถนา ๓ ประการมาจากที่ใด แต่จะหาหลักอ้างอิงให้แน่นอนว่าเป็นครูเดียวกัน ยังหาเคยพบไม่ เพราะฉะนั้น การที่เทียบนี้ต้องนับว่า เป็นแต่ลองเทียบดูเท่านั้น

ฮก ลก ซิ่ว โดยนาม

ฮก ลก ซิ่ว ถ้าจะไม่ตั้งรูปอะไรเป็นที่หมาย กล่าวแต่กิริยาของความเป็นไปแห่งอาการ ๓ อย่าง ซึ่งเป็นนามธรรมแล้วก็เป็นดังนี้

ฮก คือวาสนา ได้แก่ความเป็นใหญ่ เป็นอิสระ หรือมียศ บรรดาศักดิ์ อาจจะให้การทั้งปวงสำเร็จได้ด้วยอานุภาพ

ลก ความบริบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ คือ ประกอบพร้อมด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค แก้วแหวนเงินทอง และบริบูรณ์ด้วยบริวารสมบัติ มีบุตร ภรรยา ญาติมิตร คนใช้สอย เป็นต้น

ซิ่ว เป็นผู้มีอายุยืนนาน เพราะไม่มีโรค เป็นต้น

ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทั้งปวง เมื่อผู้ใดประกอบพร้อมด้วยธรรมอย่างใด ก็นับว่าผู้นั้นเป็นฮก เป็นลก เป็นซิ่ว หรือผู้ใดประกอบพร้อมทั้ง ๓ ประการ ก็กล่าวว่าผู้นั้นประกอบพร้อมทั้งฮก ทั้งลก ทั้งซิ่ว ดีจริงหนอ ดังนี้ เพราะเหตุฉะนั้น ฮก ลก ซิ่ว จึงนับว่าเป็นมงคล เป็นที่ตั้งแห่งการซึ่งจะอำนวยพรแก่กัน

แสดง ฮก ลก ซิ่ว โดยรูปมนุษย์

ฮก ลก ซิ่ว นี้ เมื่อจะกระทำนิมิตเครื่องหมาย ย่อมจะทำได้หลายอย่างหลายประการ เมื่อจะแสดงเครื่องหมายโดยรูปมนุษย์ ซึ่งเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสรรพสัตว์ทั้งปวง ข้างจีนย่อมทำรูปดังนี้

ฮก เป็นรูปเจ้าหรือขุนนางสวมหมวก มีใบหูกางออกไป ๒ ข้าง มีมือถืออยู่อี่ แสดงวาสนา

ลก เป็นรูปเศรษฐี สวมหมวกมีเส้าข้างหลังสูง มีผ้าคลุมลงไปเบื้องหลัง แสดงโภคสมบัติ มีมืออุ้มเด็ก แสดงบริวารสมบัติ

ซิ่ว เป็นรูปคนแก่ ถือไม้เท้ามือหนึ่ง ถือผลโถมือหนึ่ง แสดงความเป็นผู้มีอายุยืนและมั่นคง

แสดง ฮก ลก ซิ่ว โดยรูปสัตว์

ฮก ใช้หมายด้วยค้างคาว ซึ่งเป็นสัตว์มีแขนมีขาเป็นสี่เท้าแต่มีปีก เป็นสัตว์ซึ่งไม่รู้จักลงยังแผ่นดินเหมือนนกทั้งปวง เป็นที่หมายแห่งวาสนา

ลก ใช้รูปกวางดาวซึ่งมีดวงขาวๆ พร้อยไปตามตัว เปรียบดังกระแปะ แสดงโภคสมบัติ

ซิ่ว หมายด้วยนกดำ ซึ่งเป็นสัตว์ที่ไม่มีผู้ใดได้เห็นตายอยู่ในที่แห่งใด เช่นกับเราพูดกันอยู่ว่า กาไม่รู้จักตาย นอกจากมีผู้ทำอันตราย เพราะไม่ได้เห็นศพกาตายอยู่ในที่แห่งใด

แสดง ฮก ลก ซิ่ว
โดยเครื่องประดับท้องฟ้า

เมื่อจะแสดง ฮก ลก ซิ่ว โดยเอาเครื่องประดับในท้องฟ้าเป็นนิมิต

ฮก ใช้รูปพระอาทิตย์ เพราะมีอานุภาพ อาจจะทำอันตรายแก่คนทั้งปวง หรือสิ่งทั้งปวงได้โดยรัศมีอันเร่าร้อน แต่รัศมีอันเร่าร้อนนั้นเอง อาจจะให้แสงสว่างและให้ชีวิตแก่สัตว์ และพืชพรรณทั้งปวง ให้เป็นอยู่ได้

ลก ใช้พระจันทร์เป็นเครื่องหมาย เพราะมีรัศมีแจ่มใส เป็นที่ควรยินดี และเป็นที่อุปการะแก่น้ำขึ้นลง เป็นต้น

ซิ่ว ใช้ดาวเป็นเครื่องหมาย เพราะดาวเป็นของไม่มีขึ้นมีแรม ย่อมตั้งอยู่ในท้องฟ้ายั่งยืน

แสดง ฮก ลก ซิ่ว
โดยพฤกษชาติ และบุปผชาติ

เมื่อจะแสดง ฮก ลก ซิ่ว โดยพฤกษชาติและบุปผชาติเป็นนิมิต

ฮก ใช้ดอกพุดตาน หรือโบตั๋น ซึ่งข้างจีนถือกันว่า เป็นดอกไม้วิเศษ ถ้าปลูกลงไว้แห่งใด ปลูกต้นไม้อื่นๆ ร้อยอย่างล้อมรอบ คงจะโน้มยอดหรือหันดอกเข้าหา เป็นพญาดอกไม้

ลก ใช้ดอกเบญจมาศ ซึ่งมีกลีบสลับซับซ้อน แสดงความมั่งคั่ง

ซิ่ว ใช้ต้นสน เพราะเหตุว่า ต้นสนเป็นไม้ที่ใหญ่ และทนยิ่งกว่าไม้อื่นๆ ในเมืองจีน

แสดง ฮก ลก ซิ่ว ด้วยผลไม้

เมื่อจะแสดง ฮก ลก ซิ่ว ด้วยผลไม้เป็นนิมิต

ฮก ใช้ส้มมือซึ่งเป็นผลไม้อันงาม หรือจะว่าเป็นอัศจรรย์ เพราะมีสัณฐานอย่างมือ มีนิ้วเหยียดออกดังมือฮกก็ว่าได้

ลก ใช้ผลทับทิม ซึ่งมีเมล็ดมาก แสดงความบริบูรณ์

ซิ่ว ใช้ผลโถ ซึ่งเป็นผลไม้มีรสบริโภคชุ่มชื่นน้ำใจ เป็นอุปการแก่ความมีอายุยืนนาน

เมื่อเขียนภาชนะต่างๆ อันเป็นที่แคบเช่นปากขวด เชิงขวด เป็นต้น จะนำลายใหญ่ๆ ไปเขียนลงไม่ได้ นักปราชญ์ทั้งหลายนั้น จึงได้คิดลายอันเป็นเครื่องหมายเล็กๆ ให้เหมาะแก่ที่ซึ่งจะเขียนเป็นลายต่างๆ มากอย่าง จะยกขึ้นกล่าวเป็นตัวอย่างแต่สำรับเดียว คือ ฮก ทำเป็นลายมีสัณฐานคล้ายรูปค้างคาวต่อๆ กัน หรือคล้ายกระจัง เช่นเราเรียกกันว่าคอเสื้อ เป็นเครื่องหมายของฮก

ลก ใช้ลายสัณฐานคล้ายลูกคลื่น อันเขียนโดยกระบวนลาย มิใช่คลื่นจริงๆ เมื่อเขียนรีดผอมหนักเข้าก็เป็นรูปคล้ายๆ รั้ว ซึ่งเราเรียกกันว่า ลายราชวัติ เป็นเครื่องหมายของลก

ซิ่ว ลายซึ่งขีดไปเป็นเส้นๆ แล้ววงม้วนกลับ แปลว่ายาว ซึ่งเราเรียกกันว่า ประแจจีน เช่นนี้ เป็นเครื่องหมายของซิ่ว

หลักเครื่องสังเกต ฮก ลก ซิ่ว

การซึ่งผู้ใดจะคิดพยายามพรรณนาเครื่องหมายแห่ง ฮก ลก ซิ่ว ให้ทั่วถึงถ้วนถี่ได้ในเวลานี้ ยังเป็นการที่พ้นวิสัยจะทำได้อยู่ เพราะเหตุที่เราทั้งหลายพึ่งได้ลงมือสังเกต และจะหาจีนเป็นครูบาอาจารย์ก็ยาก เพราะเหตุว่าผู้ซึ่งไม่ได้เป็นนักปราชญ์และเป็นช่างจะบอกชื่อลาย ซึ่งนักปราชญ์และช่างเขาคิดผูกพันขึ้นไว้ นอกจากได้สังเกตมากๆ อาศัยเค้าเงื่อนที่รู้แล้วค่อยเดาต่อไปนั้นไม่ได้

แต่ควรสังเกตไว้เป็นหลักว่า ถ้าเครื่องหมายสำหรับฮกแล้วคงจะเป็นสิ่งซึ่งวิเศษหายาก มีอานุภาพมาก มีสง่าหรือรุ่งเรืองมากเป็นเกณฑ์ ถ้า ลก แล้ว มักจะเป็นสิ่งซึ่งมากโดยประมาณนับ หรือเป็นพืชพรรณแพร่หลายเป็นเครื่องเย็นชุ่มชื่น เป็นเครื่องมั่งคั่งสมบูรณ์เป็นเกณฑ์ ซิ่ว คงจะเป็นเครื่องที่ทนทานถาวร หรือยืดยาวเป็นเกณฑ์ เมื่อสังเกตตามทางเช่นนี้ คงจะเห็นได้ว่าลายอันนี้ ผู้เขียนตั้งใจจะให้เป็นนิมิตเครื่องหมายมงคลอันใด

เครื่องหมายด้วยตัวหนังสือ

ในที่สุด เมื่อไม่ได้คิดลวดลายเป็นปริศนาอย่างหนึ่งอย่างใดก็เขียนด้วยตัวหนังสือตรงๆ ว่าฮก หรือลก หรือซิ่วเช่นนั้น แต่รูปแห่งตัวหนังสือที่เขียนนั้น ย่อมยักเยื้องไปได้ตั้งร้อยอย่าง คงอ่าน ว่าฮก ว่าลก ว่าซิ่ว อย่างเดียวกัน บางทีก็ประกอบด้วยลายขอบ เช่น ลายซิ่วยาว อ่าน ซิ่ว แต่มักจะเขียนลายน้ำลงไว้ข้างล่าง เขียนคอเสื้อไว้ข้างบนก็อ่านเป็น ฮก ลก ซิ่ว ได้เหมือนกัน

เขียน ฮก ลก ซิ่ว ไม่ครบสาม

สิ่งของบางสิ่ง เขียน ฮก ลก ซิ่ว ไม่ครบ ๓ อย่าง บางทีมีแต่ ๒ อย่าง บางทีมีแต่อย่างเดียว เช่นนี้ มักจะเป็นปริศนาให้ต้องคิดผสมกับภาชนะนั้น เช่นถ้วยมีลาย ฮก อย่างหนึ่ง ซิ่ว อย่างหนึ่ง เมื่อรินน้ำลงในถ้วยนั้นเป็น ลก นับว่าเป็นครบ ฮก ลก ซิ่ว เช่นนี้ก็มี แต่บางสิ่งมีแต่อย่างเดียว จะเป็นเขาเขียนมงคลแต่อย่างเดียวสองอย่างรายไปตามชิ้นเช่นนั้นมีบ้างหรือประการใด ยังสังเกตไม่ได้แน่

ลองเทียบ ฮก ลก ซิ่ว อย่างใหม่

การซึ่งจะกล่าวพรรณนาถึงเครื่องหมายแห่ง ฮก ลก ซิ่ว ไม่ถ้วนนั้น เพราะเหตุว่า ถ้าหากว่าเราจะลองคิดเครื่องหมาย ฮก ลก ซิ่ว เอาเอง ก็อาจจะคิดได้ให้สนิทสนมดี จนถึงถ้าหากว่าเราพบนักปราชญ์ซึ่งเป็นต้นคิดตำรานิมิต ฮก ลก ซิ่ว เกือบจะเชื่อใจได้ว่า จะเห็นชอบว่าใช้ได้อยู่ คือ ถ้าจะถือเอาดอกกุหลาบเป็น ฮก เพราะเป็นดอกไม้ที่งามรุ่งเรืองในเมืองเรา ดอกบานชื่นเป็น ลก เพราะเหตุมีเกสรและเมล็ดมาก ดอกบานไม่รู้โรยเป็น ซิ่ว เพราะเหตุที่เป็นดอกไม้ทนทานเช่นนี้ ก็หวังใจว่าจะเข้าภูมิแบบลาย ฮก ลก ซิ่ว ได้

จัดโต๊ะให้เข้า ฮก ลก ซิ่ว

เมื่อลงปลายที่จะจบเรื่องกล่าวด้วย ฮก ลก ซิ่ว สังเขปนี้จึงต้องกล่าวว่า ฮก ลก ซิ่ว แสดงธรรม ๓ ประการ ซึ่งมนุษย์ปรารถนาด้วยกันทั่วหน้า เมื่อผู้ใดปรารถนาจะให้พรผู้ใดโดยการที่จะจัดตั้งโต๊ะ จึงจำเป็นต้องจัดให้ประกอบด้วย ฮก ลก ซิ่ว ทั้ง ๓ ประการ ตามแต่ที่สามารถจะจัดให้เป็นไปได้ เช่นมีชาม ๒ ใบ ขวดใบหนึ่ง ชามใบหนึ่ง บรรจุผลส้มมือ ชามใบหนึ่งขังน้ำ ขวดปักไม้สน เช่นนี้อาจจะนับว่าเป็น ฮก ลก ซิ่ว ได้ ถึงในสิ่งอื่นๆ ก็อาจจะประกอบให้เป็น ฮก ลก ซิ่ว ในภาชนะอันเดียว หรือแยกภาชนะได้ เช่นลายเขียนเหมือนกัน ถ้าตั้งเข้าในวิธีแสดงมงคลได้เช่นนั้น ก็นับว่าเป็นตั้งโต๊ะดี

เรื่องโป๊ยเซียน

ยังมาตราอื่นที่นับว่าเป็นมงคลใช้วาดเขียน นอกจาก ฮก ลก ซิ่ว ก็มีอยู่อีกมาก เช่นเซียนหรือผู้สำเร็จข้างจีนเป็นที่นับถือ เขียนแต่ลำพังลายนั้นเป็นลายมากอย่างหนึ่ง มักจะเขียนแทรกแซมใน ฮก ลก ซิ่ว ก็มีชุม ถ้าจะแบ่งเป็นลาย ซึ่งช่างมักจะหยิบยกมาเขียน ก็เป็นส่วนรูปของเซียนผู้นั้นอย่างหนึ่ง สัตว์ซึ่งเป็นพาหนะหรือกำกับเซียนผู้นั้นอย่างหนึ่ง อาวุธหรือบริขารของเซียนผู้นั้นอย่างหนึ่ง บางทีก็เขียนแต่รูปและอาวุธหรือบริขาร บางทีก็เขียนแต่เครื่องบริขาร ผู้ซึ่งจะสังเกตลายข้างจีน ควรจะเรียนรู้รูปเซียนทั้งพาหนะและอาวุธหรือบริขารได้ด้วย จึงจะสังเกตที่มาของลายนั้นได้ เมื่อเขาเขียนหยอดแทรกแซมไว้ในที่แห่งใด ใช้คุมเข้าเป็น ฮก ลก ซิ่ว ได้บ้าง เป็นมงคลเนื่องมาจากโป๊ยเซียนบ้าง จะได้อ่านออก

มงคลแปด

ยังมีเกณฑ์ที่สำหรับเขียนแทรก ฮก ลก ซิ่ว คือ เป็นมงคล ๘ อย่าง ข้างจีน ๒ อย่าง อย่างหนึ่ง คือมักจะเขียนอยู่ในหมวดลายฮ่อ แต่บางทีไปเขียนหยอดลงไว้ในลายอื่นแต่อย่างเดียว สองอย่างก็มีบ้าง บางทีก็ยกไปประกอบเป็น ฮก ลก ซิ่ว

ยันต์แปดคณะฉันท์

ยังมีลายอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นแต่เส้นขีดๆ ไว้ระยะต่างกันทั้ง ๘ อย่าง ซึ่งเข้าใจได้ชัดเจนว่าเป็นคณะฉันท์ ซึ่งใช้หมายแทน ครุ ลหุ เช่นนี้ก็มีเขียนบ้าง ลายซึ่งเป็นคณะฉันท์เช่นนี้ เป็นพยานให้แลเห็นชัดว่า คำที่กล่าวมาแล้วแต่ก่อนว่า ต้นเหตุแห่งลายนี้มาแต่ประเทศข้างเหนืออินเดีย เพราะฉะนั้น วิธีกำหนดคณะฉันท์จึงได้เป็นแบบเดียวกันกับภาษามคธ ลายเช่นนั้นมักจะมาแต่เมืองธิเบต ซึ่งหลวงจีนเป็นผู้ครองเมือง และเมืองเกาหลีถือเป็นยี่ห้อสำหรับแผ่นดินด้วย

ลายปลา ๒ ตัวอมหางกัน

ลายอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปปลาไม่มีเกล็ด เขียนไว้แต่ตาอมหางกันเป็นวงกลม ย่อมใช้ประกอบกับลายคณะฉันท์แปด ซึ่งกล่าวแล้วข้างบนนั้นเป็นนิตย์ แต่บางทีเขียนแต่เฉพาะลายปลาอมหางอย่างเดียวผสมไว้ในลายอื่นๆ บ้าง พิเคราะห์ดูลายอันนี้ น่าจะเป็นลายที่สืบมาแต่ประเทศอินเดียเหมือนกัน แต่ที่ประเทศอินเดียเขาใช้หน้าปลาชนกัน หางปลาชนกัน หรือชนแต่หน้าปลาหางห่างกันออกไป เครื่องหมายอันนี้ว่าเป็นเครื่องหมายสำหรับพุทธศาสนา แต่เกาหลีก็รับเอาไปใช้เป็นยี่ห้อสำหรับแผ่นดินเหมือนกัน แต่ข้างจีนใช้ว่าเป็นเครื่องป้องกัน หรือเป็นสวัสดิมงคลในที่ต่างๆ โดยมาก

เกณฑ์แม่ลายอย่างอื่น

จะพรรณนาด้วยเครื่องประกอบ เป็นที่ตั้งของการเขียนลวดลาย ซึ่งเป็นเกณฑ์แทรกนอกจาก ฮก ลก ซิ่ว ซึ่งได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างบน ก็เป็นอันยากที่จะกล่าวให้ทั่วถึงได้ การที่ตรวจสังเกตก็ยังไม่ทั่วถึงกัน และไม่รู้ทั่วถึงในประเทศบ้านเมืองของข้างจีนที่จะสังเกตประกอบยาก เช่นเครื่องหมายตระกูลหรือจำพวกของมนุษย์ซึ่งเขาแบ่งในเมืองจีน เป็นอ่านหนังสือพวกหนึ่ง หาบฟืนพวกหนึ่ง ตกเบ็ดพวกหนึ่ง จูงกระบือพวกหนึ่ง อันเป็นเครื่องประกอบหรือเป็นหลักของลายเขาไม้เช่นนี้ เป็นต้น คงยังจะมีอีกมากซึ่งผู้ศึกษาลายข้างจีนควรจะค้นคว้าต่อไป จะพรรณนาในที่นี้คงจะไม่ทั่วถึงไปได้

ธาตุ

อีกประการหนึ่งกำหนดด้วยธาตุข้างจีน ก็มักจะใช้ประกอบในการสวัสดิมงคล นำมาเป็นนิมิตในการวาดเขียนได้ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ทอง หรือไม้ด้วย แต่ธาตุทั้งปวงนี้ก็มักจะรวมใช้เป็น ฮก ลก ซิ่ว ได้ เช่น ไฟเป็น ฮก เป็นต้น เมื่อผู้ศึกษาลายได้พิจารณาโดยถ้วนถี่ คงจะสังเกตจับที่ตั้งของลายเขียนแห่งจีนว่า ไม่ได้เขียนถ่ายจากของที่เป็นจริง หรือเขียนเดาๆ ไป คงมีเค้ามูล ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ตั้งสำหรับจะเขียนแสดงสวัสดิมงคลสิ้นทุกลายด้วยประการฉะนี้แล ๛

(จบพระราชนิพนธ์เพียงนี้)

เรื่องเครื่องถ้วยที่มีในเมืองไทย

เครื่องถ้วยของจีนคงจะได้มีเข้ามาขายถึงสยามประเทศ ในคราวเดียวกับที่จีนส่งเครื่องถ้วยไปจำหน่ายประเทศอื่น เพราะประเทศนี้อยู่ใกล้กับเมืองจีน ได้ไปมาค้าขายถึงกันอยู่แล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และมีเรื่องราวเป็นหลักฐานว่า ไทยได้ไปเอาช่างจีนเข้ามาตั้งทำเครื่องถ้วยใช้สอยเองในเมืองไทย ในกาลครั้งหนึ่งเมื่อสักหกร้อยปีมาแล้ว ยังมีสิ่งของและภูมิประเทศปรากฏอยู่ พอจะรู้เรื่องราวตำนานได้ คือ

มีเนื้อความปรากฏในพงศาวดารเหนือ ยุติต้องกับจดหมายเหตุของจีนว่า เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของสยามประเทศ สมเด็จพระร่วงเจ้า (รัชกาลที่ ๓ คือพ่อขุนรามคำแหง) เสด็จไปเมืองจีนเมื่อปีมะแม จุลศักราช ๖๕๖ พ.ศ. ๑๘๓๗ ไปได้ช่างทำเครื่องถ้วยเข้ามาตั้งทำในเมืองไทย ซากเตาที่ตั้งทำเครื่องถ้วยครั้งนั้นยังปรากฏอยู่ เรียกว่า "เตาทุเรียง" มีอยู่ที่เมืองสุโขทัย อยู่ข้างด้านเหนือนอกกำแพงเมืองห่างสัก ๓๐ เส้นตำบลหนึ่ง ที่สวรรคโลกอยู่ริมน้ำยมข้างเหนือเมืองศรีสัชนาลัย (คือสวรรคโลกเก่า) ๒ ตำบล เข้าใจว่ามีที่เมืองสองแคว (คือพิษณุโลก) อีกตำบลหนึ่ง เพราะมีตำบลบ้านเก่า เรียกว่า "บ้านเตาไห" ซึ่งแสดงว่าเป็นที่ตั้งเตาทำตุ่มไห และตุ่มไหของโบราณครั้งนั้นก็ยังมีเหลืออยู่บ้าง แต่ยังหาพบเตาที่ทำไม่

เตาทำเครื่องถ้วยครั้งสมเด็จพระร่วงนั้น ทั้งที่เมืองสุโขทัยและที่เมืองสวรรคโลก ทำแบบเดียวกัน เป็นเตาย่อมๆ ก่อด้วยอิฐเตาหนึ่ง ยาวประมาณ ๔ วา กว้างราว ๖ ศอก แบ่งเป็น ๓ ตอน ตอนข้างท้ายเป็นปล่องควัน ตอนกลางก่ออิฐเป็นปะทุน เป็นที่เผาถ้วยชาม ตอนข้างหัวเป็นที่ใส่ไฟ มีตำบลละหลายๆ เตา ตั้งเรียงกันไป เข้าใจว่าที่ตั้งเตาเห็นจะเลือกตรงที่หาหินปั้นเครื่องถ้วยได้ง่าย ช่างทำเครื่องถ้วย ทั้งคนปั้น คนเคลือบและคนเผา คงอยู่ในพวกเดียวกัน ตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลที่ตั้งเตาทั้งนั้น เตาจึงอยู่รวมกันในที่น้อยแห่ง ที่เมืองสุโขทัยมีเตาน้อย และสังเกตเศษถ้วยชามขุดพบที่เตานั้นเนื้อหยาบ ฝีมือทำก็เลวกว่าที่สวรรคโลก จึงเข้าใจว่าเมื่อแรกได้ช่างจีนเข้ามา เห็นจะให้มาตั้งเตาทำที่เมืองสุโขทัยอันใกล้ที่ประทับก่อน ต่อมาปรากฏว่าหินซึ่งจะปั้นเครื่องถ้วยมีที่เมืองสวรรคโลกเนื้อดีกว่าที่เมืองสุโขทัย จึงย้ายไปทำที่เมืองสวรรคโลก ตั้งเตา (ที่พบใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งเข้าใจว่าเตาหลวง) เหนือเมืองสัก ๓๐ เส้นตำบลหนึ่ง ตั้งริมน้ำยมเหนือนั้นขึ้นไปสัก ๑๐๐ เส้นอีกตำบลหนึ่ง (บางทีจะมีในตำบลอื่นอีกแต่ยังไม่พบ) เตาเครื่องถ้วยที่เมืองสวรรคโลกทั้ง ๒ ตำบลนั้น ทำเลที่ใหญ่โตและมีเตามากมายกว่าที่เมืองสุโขทัย เศษเครื่องถ้วยขุดพบที่เตาก็เป็นของเนื้อดี มีของต่างๆ หลายอย่างหลายชนิด จึงเข้าใจว่าเครื่องถ้วยไทยที่ทำครั้งสมเด็จพระร่วงนั้น โดยมากและเฉพาะที่เป็นของดี คงเป็นของที่เมืองสวรรคโลก จึงปรากฏชื่อเรียกเครื่องถ้วยครั้งนั้นว่า "สังกโลก" (ที่เรียกว่าของสุโขทัย ได้ยินอย่างเดียวแต่ตุ่มใหญ่ เห็นเรียกในนิทานท้ายพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องไกรทองว่า "ตุ่มสุโขทัย" ซึ่งความจริงอาจจะเป็นของทำที่เตาเมืองสุโขทัยก็เป็นได้ เพราะดูเนื้อดินและฝีมือเคลือบตุ่มอย่างนั้นอยู่ข้างจะหยาบ) แต่ชื่อที่เรียกว่า "สังกโลก" ทีหลังเลยเข้าใจกันกลายไปเป็นเครื่องถ้วยชนิดที่ทำผิวให้ราน ไม่ว่าของทำเมืองจีนหรือเมืองไทย ถ้าทำผิวรานแล้วก็เรียกว่า "สังกโลก" เพราะเราเคยเห็นของผิวรานเช่นนั้น ในเครื่องถ้วยไทยที่ทำที่เมืองสวรรคโลกก่อน ที่จริงเครื่องถ้วยที่ทำที่เมืองสวรรคโลกทำทั้งผิวรานและไม่ราน หาได้ทำแต่ผิวรานอย่างเดียวไม่

เนื้อหินที่เอามาบดปั้นเครื่องสังกโลกไทย สังเกตดูที่อย่างดีเป็นหินสีขาวเจือดำอย่างหนึ่ง สีขาวเจือเหลืองอย่างหนึ่ง เข้าใจว่าจะใช้หินขุดหามาแต่ใกล้ๆ ตำบลที่ตั้งเตานั้นเอง เพราะพื้นที่ที่ตั้งเตาทุเรียงทั้งที่เมืองสุโขทัย และที่เมืองสวรรคโลกเป็นกรวดปนทราย และอยู่ไม่ห่างภูเขาหินอ่อน อย่างเรียกว่าหินซ่าบู่ สังเกตสิ่งของเล็กๆ หรือที่ทำฝีมือดี ดูเนื้อหินละเอียดและขาวมาก ถ้าของทำหยาบหรือของใหญ่ เนื้อหินก็หยาบและสีขาวน้อยลงทุกที จึงสันนิษฐานว่า หินที่ผสมปั้นเครื่องถ้วยสังกโลกไทย คงคัดเป็นหลายอย่างหลายชั้น เหมือนเช่นที่เมืองจีน แต่เนื้อดีสู้หินที่ทำเครื่องถ้วยในเมืองจีนไม่ได้ เครื่องสังกโลกไทย พิเคราะห์ดูทำลักษณะต่างกันเป็น ๓ อย่าง คือ ทำเนื้อด้านไม่เคลือบ (ที่ฝรั่งเรียกว่า บิสคิต) อย่างหนึ่ง เคลือบเนื้อหยาบ อย่างอ่างมังกรอย่างหนึ่ง เคลือบเนื้อละเอียด อย่างอ่างมังกรอย่างหนึ่ง เคลือบเนื้อละเอียดอย่างเครื่องถ้วยของจีนอย่างหนึ่ง

สิ่งของที่ทำเนื้อด้านมี ๒ ชนิด คือ ชนิดสีดำ และชนิดสีเหลือง ของทำเนื้อด้านสีดำตุ่มน้ำใหญ่ๆ ก็มี แต่มักทำเป็นรูปขวดปักดอกไม้ทรงจีนทุกขนาด ของพวกนี้พบน้อยกว่าพวกเคลือบ แต่ขุดพบตามท้องที่แพร่หลายห่างไกลยิ่งกว่าของเคลือบ ข้าพเจ้านึกสันนิษฐานว่า เห็นจะเป็นของทำรุ่นแรกก่อนของเคลือบ ดีร้ายจะมีจีนเข้ามาตั้งทำของพวกผิวด้านสีดำนี้ขึ้นก่อน เป็นเหตุให้สมเด็จพระร่วงทรงพระราชดำริเห็นว่า อาจจะทำเครื่องถ้วยได้ในเมืองไทย จึงเอาช่างถ้วยที่มีฝีมือดีเข้ามา ถ้าไม่มีเหตุเห็นท่าทางจะทำได้ เห็นจะไม่เอาเข้ามา เครื่องสังกโลกทำผิวด้านสีเหลืองนั้น เป็นของชั้นหลัง เป็นของที่พวกช่างทำพลิกแพลงอวดฝีมือ เพราะเศษที่พบมักจะเคลือบข้างใน บางทีก็เขียนยาเคลือบเป็นลายข้างนอก เป็นแต่ทิ้งพื้นไว้ให้ด้าน

ของสังกโลกที่เคลือบหยาบอย่างอ่างมังกรนั้น มักพบที่ทำเป็นตุ่มใหญ่ๆ ขนาดตั้ง ๑๕ - ๑๖ กำ แต่ของเล็กจนกระทั่งกาน้ำที่เคลือบอย่างนี้ก็มี แต่ของชนิดนี้พบน้อย สันนิษฐานว่า อาจจะเป็นของที่จีนทำในเมืองไทย ก่อนสมเด็จพระร่วงเอาช่างเข้ามาก็เป็นได้ หรือมิฉะนั้นจะเป็นของรุ่นแรกที่ช่างจีนของสมเด็จพระร่วงมาทำเพราะเคลือบได้ก็จริง แต่ฝีมือยังหยาบมากนัก

ของเคลือบอย่างละเอียดนั้น เป็นของที่ช่างจีนของสมเด็จพระร่วงมาทำเป็นแน่ ทำได้หลายอย่าง สังเกตตามตัวอย่างที่ได้พบทำเคลือบพื้นเกลี้ยงอย่างหนึ่ง เคลือบผิวราน (สังกโลก) อย่างหนึ่ง ทำลายในกระบวนปั้นอย่างหนึ่ง ทำลายกระบวนแกะอย่างหนึ่ง ลายเขียนอย่างหนึ่ง สีที่เคลือบ เคลือบสีเขียวไข่กาสีหนึ่ง สีเหลืองสีหนึ่ง สีขาวสีหนึ่ง แต่สีขาวต้องเคลือบด้วยยาขาว เพราะเนื้อหินไทยไม่ขาวบริสุทธิ์ถึงหินจีน จะเคลือบยาใสอย่างกังไสไม่ได้ สีที่เขียนลายพบสีดำสีหนึ่ง สีเหลืองสีหนึ่ง ข้าพเจ้ายังไม่เคยพบสังกโลกไทยที่เขียนคราม แต่ได้พบเศษชิ้นชามลายครามจีนก่อนไต้เหม็ง ที่เตาทุเรียงเมืองสวรรคโลกชิ้นหนึ่ง เห็นได้ว่า วิชาเขียนลายครามปรากฏแล้วในครั้งนั้น แต่เห็นจะเป็นเพราะยังไม่รู้วิธีผสมสีครามให้เหมือนของจีน จึงไม่ปรากฏว่า เครื่องสังกโลกไทยมีเขียนลายคราม

ถ้าว่าด้วยสิ่งของที่ทำด้วยเครื่องสังกโลกไทย ครั้งสมเด็จพระร่วง เห็นจะทำของมากมายหลายอย่าง แม้แต่สิ่งของที่ยังมีอยู่บริบูรณ์ และที่ขุดพบเศษแตกที่เตาทุเรียง ก็ยากที่จะพรรณนาให้ถ้วนว่าทำสิ่งอะไรบ้าง แม้ที่สุดจนตุ๊กตาก็ทำด้วยเครื่องสังกโลก แต่นึกสงสัยอยู่ว่า ตุ๊กตาสังกโลกนั้นจะทำสำหรับเด็กเล่นหรือสำหรับซื้อหาไปตั้งเป็นเครื่องบูชา สิ่งของที่ทำโดยมากนั้น คือ จาน ชามเป็นแน่ เศษของแตกที่พบก็เป็นเศษจาน ชาม โดยมาก นอกจากนั้น ก็เป็นเครื่องใช้เครื่องแต่ง เช่น ขวดและตลับ เป็นต้น สังเกตดูทำเป็นรูปของจีน และลายจีนแทบทั้งนั้น พบของที่ไทยให้อย่างแต่กระเบื้องเคลือบมุงหลังคา กับช่อฟ้าบราลี นาคปัก พลสิงห์ รูปภาพมียักษ์ เป็นต้น และลวดลายสำหรับประดับพระอารามและพระราชมนเทียร ของไทยให้อย่างเคลือบสีขาวเป็นพื้น มักเขียนลายเส้นดำประหลาดอยู่ที่กระเบื้องเคลือบมุงหลังคาได้พบเศษตกหล่น รู้ว่าได้มุงแต่ที่เมืองสวรรคโลก ๒ แห่ง คือ ที่วัดบนยอดเขารังแร้งแห่งหนึ่ง กับที่พระวิหารหลวงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุแห่งหนึ่ง สังเกตเศษกระเบื้องมุงหลังคาที่ตกหล่นอยู่ตามพระอารามใหญ่เมืองสุโขทัยไม่พบกระเบื้องเคลือบ แต่ช่อฟ้าบราลีสังกโลกนั้นพบลงมาจนถึงเมืองกำแพงเพชร จึงเห็นว่ากระเบื้องเคลือบมุงหลังคาน่าจะทำขึ้นในชั้นหลัง แต่ฝีมือทำดีนัก กระเบื้องที่เหลือทิ้งตากแดดกรำฝนมากกว่า ๕๐๐ ปี ดูยังดีเหมือนกับกระเบื้องทำใหม่ ไม่กระเทาะหรือร้าวรานเหมือนกระเบื้องเคลือบที่มาทำในชั้นหลังนี้

ว่าโดยฝีมือทำเครื่องเคลือบครั้งสมเด็จพระร่วง พิเคราะห์สิ่งของประกอบกับเตาที่ตั้งทำการ เข้าใจว่าเคยมีช่างฝีมือดี ทำเครื่องถ้วยไทยได้ถึงฝีมือช่างเมืองจีน ผิดกันแต่ของไทยปั้นหนากว่าของจีนสักหน่อย แต่ช่างฝีมือดีคงมีน้อยและน่ากลัวจะมีอยู่ไม่นาน เพราะเศษเครื่องถ้วยที่ขุดพบที่เตาทุเรียงทุกวันนี้ แม้ชิ้นที่แตกหักก็รู้ได้ว่าเป็นของทำฝีมือทราม ถึงผิวรานก็เป็นด้วยน้ำยาเคลือบเลว มิใช่ตั้งใจจะทำให้ราน จะเป็นด้วยฝีมือช่างชั้นหลังเลวลง หรือจะเป็นด้วยเป็นของทำขายในท้องตลาด เอาแต่มากกับให้ราคาถูกเป็นที่ตั้งก็เป็นได้ทั้ง ๒ อย่าง แต่อย่างไรๆ เชื่อได้ว่า การทำเครื่องถ้วยเมื่อครั้งสมเด็จพระร่วงนั้น ไม่ใช่ทำแต่เป็นการทดลอง หรือทำแต่ของหลวง ทำเป็นหัตถกรรมเพื่อประโยชน์การค้าขายใหญ่โตอย่างหนึ่งนั้นเป็นแน่ ด้วยเวลานั้นเครื่องถ้วยเอามาจากเมืองจีนยังเอามายาก เครื่องถ้วยที่ทำในเมืองไทยคงจะใช้กันในพื้นเมืองแพร่หลาย และน่าจะจำหน่ายออกไปถึงประเทศที่ใกล้เคียง เช่นเมืองเชียงใหม่ หรือเมืองหลวงพระบางเป็นต้น เช่นหม้อบางตะนาวศรีในชั้นหลัง อาจจะจำหน่ายออกไปจนถึงเมืองมะริด เมืองตะนาวศรีฉะนั้น

การทำเครื่องถ้วยไทย ที่ตั้งต้นทำแต่ครั้งพ่อขุนรามคำแหง จะทำมาจนเมื่อใดจึงเลิกเสีย ข้อนี้ทราบไม่ได้แน่ ถ้ามิได้เลิกด้วยเหตุอื่น แต่ในเวลาเมื่อกรุงสุโขทัยยังเป็นราชธานีแล้ว มีเหตุในเรื่องพงศาวดารอยู่ ๒ คราว คือ เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ กรุงศรีอยุธยาได้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น เมื่อปีมะเมีย จุลศักราช ๗๔๐ พ.ศ. ๑๙๒๑ พระมหาธรรมราชาต่อมา ซึ่งต้องลดลงเป็นเจ้าประเทศราช ย้ายไปอยู่เมืองพิษณุโลก เตาทำเครื่องถ้วยที่เมืองสวรรคโลกและเมืองสุโขทัย อาจจะเลิกในคราวนี้ได้คราวหนึ่ง หรือถ้ายังทำต่อมาได้ คงต้องเลิกเมื่อราวปีชวด จุลศักราช ๘๑๘ พ.ศ. ๑๙๙๙ เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำศึกกับพระยาติโลกราชเมืองเชียงใหม่ ด้วยครั้งนั้นเมืองสวรรคโลกเมืองสุโขทัย เป็นท้องที่ทำเลสงครามอยู่หลายปี ผู้คนต้องกระจัดกระจายในคราวนั้น คงประมาณได้ไม่ผิด ว่าเครื่องสังกโลกไทยทำอยู่ไม่เกินเวลาสักร้อยปีเศษเป็นอย่างช้า แล้วก็เลิกสูญมา

ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ไม่ปรากฏว่ามีเตาตั้งทำเครื่องถ้วยในเมืองไทย เครื่องถ้วยที่ใช้สอยกันในครั้งนั้นสังเกตดูเครื่องถ้วยครั้งกรุงเก่าที่ยังจะเห็นได้ในเวลานี้ มีแต่ของจีน ของญี่ปุ่น และของฝรั่ง ของจีนคงจะมีเข้ามาขายตั้งแต่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาตลอดมา ส่วนของญี่ปุ่นนั้น ปรากฏว่าญี่ปุ่นเริ่มเข้ามาค้าขายเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระ-นเรศวรมหาราช ของญี่ปุ่นคงจะมีเข้ามาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่ของฝรั่งเห็นจะมีเข้ามาชั้นหลังไม่ก่อนแผ่นดินสมเด็จพระ-นารายณ์มหาราช ด้วยเครื่องถ้วยฝรั่งพึ่งทำได้ เครื่องถ้วยของฝรั่งเห็นจะยังไม่เป็นสินค้าแพร่หลายนักในจดหมายเหตุของฝรั่งที่ไปมาค้าขายครั้งกรุงเก่า ก็ปรากฏแต่ว่ารับเครื่องถ้วยของจีนและญี่ปุ่นเข้ามาขายในเมืองไทย เป็นสินค้าสำคัญอย่างหนึ่ง และเมื่อแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นปรากฏในจดหมายเหตุว่า ได้ใช้ขวดเครื่องถ้วยของจีนของญี่ปุ่นเป็นเครื่องราชบรรณาการ และเป็นของเสนาบดีไทยส่งไปกำนัลเสนาบดีต่างประเทศถึงยุโรป เวลาราชทูตต่างประเทศเข้ามา การตกแต่งเรือนที่พักราชทูต เครื่องประดับก็มีเครื่องถ้วยของจีนและญี่ปุ่น เช่นขวดปักดอกไม้เป็นต้น แต่งเรือนที่รับแขกเมือง ส่วนเครื่องภาชนะใช้สอย ก็ว่ามีของญี่ปุ่น แม้ทำด้วยทองและเงินใช้รับแขก ความข้อนี้เชื่อว่าจริงได้ ด้วยเมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีผู้ขุดได้ขันคลูเนต์ญี่ปุ่นทำด้วยทองคำ เป็นของครั้งกรุงเก่า ได้นำขึ้นถวายในพระบาทสมเด็พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะฉะนั้นเชื่อได้ว่าในครั้งกรุงเก่า เครื่องถ้วยที่เป็นของดี ทั้งของจีนและของญี่ปุ่นมีเข้ามาถึงเมืองไทยทุกอย่าง ของเหล่านี้มีเข้ามาโดยเป็นเครื่องราชบรรณาการพระเจ้ากรุงจีน และโชกุนญี่ปุ่นส่งเข้ามาถวายบ้าง เป็นของกำนัลเสนาบดีและพ่อค้าประเทศนั้นๆ ส่งมาบ้าง เป็นของไทยให้อย่างสั่งออกไปทำบ้าง เหมือนกับในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ แต่โดยมากคงเป็นของที่พวกพ่อค้าหาเข้ามาขายในท้องตลาด ด้วยกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นเป็นที่พักสินค้าแห่งเดียวทางประเทศตะวันออกนี้ ที่ชาวต่างประเทศทั้งชาวตะวันตกและตะวันออกต่างชาติต่างภาษา จะไปมาค้าขายได้โดยมีอิสระเสมอหน้ากัน ด้วยเมืองท่าที่ใกล้เคียง เช่น เมืองมะละกา เมืองชวา เป็นต้น ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งวิลันดา เมืองอื่นก็เป็นของอังกฤษบ้าง โปรตุเกสบ้าง ชาติอื่นไปค้าขายลำบาก เมืองพม่าซึ่งยังมีอิสระอยู่อย่างเมืองไทยในสมัยนั้น ก็อยู่ห่างไกลทางค้าขายกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น จึงเป็นที่พักสินค้าของชาวต่างประเทศสำคัญกว่าที่แห่งอื่นทางตะวันออก

เครื่องถ้วยของจีนที่ใช้สอยกันในครั้งกรุงเก่า จะมีลักษณะอย่างไร และจะผิดกับที่ใช้กันในกรุงรัตนโกสินทร์อย่างไร ข้อนี้รู้ได้ยาก ด้วยของครั้งกรุงเก่าเป็นอันตรายหายสูญเสียเมื่อครั้งเสียกรุงโดยมาก ได้แต่สังเกตสิ่งของซึ่งขุดพบในกรุงเก่าอย่างหนึ่ง สังเกตเครื่องถ้วยที่ติดประดับไว้ตามวัดแต่ครั้งกรุงเก่าอย่างหนึ่ง แล้วพิเคราะห์ประกอบกับสิ่งของปูนเดียวกัน ซึ่งยังมีอยู่ตามผู้สะสมของเก่าในเวลานี้

การประดับด้วยถ้วยชามตามวัด เข้าใจว่า ครั้งกรุงเก่าจะนิยมกันอยู่สักยุคหนึ่ง แต่เห็นจะเป็นชั้นหลัง ราวแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ด้วยในแผ่นดินนั้น ทรงปฏิสังขรณ์พระอารามมากเหมือนอย่างครั้งรัชกาลที่ ๓ ในกรุงรัตนโกสินทร์ มีตัวอย่างเช่นที่วัดราชบูรณะในกรุงเก่า ประตูวัดทำเป็นประตูยอดเอาจานสีต่างๆ ประดับตามพื้นผนังทั้งๆ ลูก การประดับจานชามตามวัดเมื่อครั้งกรุงเก่า มีแพร่หลายออกไปจนตามหัวเมือง และชอบประดับกันมาจนในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ในสมัยเมื่อก่อนรัชกาลที่ ๓ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ มาเปลี่ยนเป็นทำกระเบื้องเป็นตัวลายประดับหรือมิฉะนั้นก็เอาถ้วยสีมาตัดประดับอย่างวิธีจีน

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ได้พยายามเก็บรวบรวมสิ่งของครั้งกรุงเก่า ตั้งอยุธยาพิพิธภัณฑ์ที่วังจันทรเกษม มีเครื่องถ้วยที่ขุดได้ในกรุงเก่า ยังบริบูรณ์รูปอยู่บ้าง มีแต่เศษชิ้นที่แตกบ้าง เรียบเรียงไว้ให้ดูมีอยู่สัก ๒ ตู้ ข้าพเจ้าได้ไปตรวจเมื่อจะแต่งหนังสือเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ว่าตามตัวอย่างที่ได้เห็น ข้าพเจ้าเห็นว่าชนิดเครื่องถ้วยของจีนที่ใช้กันในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีมาแล้วแต่ครั้งกรุงเก่าเกือบทุกอย่าง ตั้งแต่เครื่องถ้วยกังไสลงมา จนโอ่งอ่างและชามกะลา ถ้าว่าโดยสิ่งของต้องจำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ของจีน ที่จีนคิดอย่างทั้งรูปและลวดลายทำส่งเข้ามาขายนี้ประเภทหนึ่ง คงมีของจีนทุกอย่างไม่จำต้องพรรณนาถึง ยังอีกประเภทหนึ่งนั้นเป็นของไทย คือ ไทยให้อย่างสั่งออกไปทำที่เมืองจีนตามความคิดของไทย ของประเภทหลังนี้ควรจะกล่าวถึง

สิ่งของที่ไทยให้อย่างสั่งออกไปทำเมืองจีนในครั้งกรุงเก่าพบมากแต่ ๓ อย่าง คือ ชามหนึ่ง จานเชิงหนึ่ง โถหนึ่ง บางทีจะมีถ้วยและกระโถนอีก ๒ อย่าง ด้วยเป็นของที่ไทยเราใช้ใส่น้ำพริก น้ำปลา และใส่ยามาแต่โบราณ กระโถนนั้นก็สำหรับบ้วนน้ำหมาก นัยว่า บรรดากระโถนไม่ว่ารูปร่างอย่างใด ที่มาทำแต่เมืองจีนเป็นของไทยสั่งทั้งนั้น แต่ไม่ใคร่พบตัวอย่างกระโถนเขียนลายไทย จนถึงชั้นของสั่งเมื่อในรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์

ชามไทยสั่งครั้งกรุงเก่า ว่าโดยรูปทรง เห็นมีแต่ทรงบัวอย่างสูงกับอย่างกลาง และทรงมะนาวตัด ทรงเหล่านี้เป็นรูปชามจีนทั้งนั้น รู้ว่าของสั่งแต่ด้วยเขียนลายไทย และถ้ามีฝาไม่ว่ารูปใดๆ เป็นชามไทยสั่งให้ทำทั้งนั้น ด้วยชามจีนเขาไม่ใช้ฝา ถ้าว่าโดยกระบวนสี ชามกังไสไทยสั่งครั้งกรุงเก่า ได้พบมี ๓ อย่าง คือ ลายครามอย่างหนึ่ง ลายสีเขียนบนพื้นถ้วยขาวอย่างหนึ่ง อย่างนี้ได้เห็นเศษชามเขียนสีสอดทองลายก้านขดมีรูปกินนรรำ ขุดได้ริมพระที่นั่งวิหารสมเด็จ อยู่ในอยุธยาพิพิธภัณฑ์ชิ้นหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นของหลวงสั่งเข้ามาใช้แต่ครั้งกรุงเก่า อีกอย่างหนึ่งเป็นชามเบญจรงค์ คือ ลงสีทั้งพื้นและลาย พวกนี้มีมากกว่าเขียนลายสีบนพื้นถ้วย

จานเชิง ว่าโดยรูปเป็นของไทยแท้ สั่งเข้ามาใช้จัดสำรับเลี้ยงอาหารอย่างไทย จานเชิงขนาดใหญ่ สำหรับใช้ใส่ยำและผักปลา และใส่ข้าวสุกซึ่งแบ่งมาจากชามใหญ่เมื่อเวลาจะกิน จานเชิงอย่างเล็กสำหรับใส่กับข้าว ของหวานจัดตั้งบนโต๊ะเท้าเชิง วิธีจัดสำรับอย่างโบราณ เขาจัดตั้งจานเชิงซ้อนกันเป็นพนมขึ้นไปหลายๆ ชั้น เช่นกล่าวไว้ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวยฯ ว่า

"ล้วนแต่ของดีๆ เทียบสี่ชั้น แกล้งประจงจัดสรรขึ้นซ้อนใส่" วิธีจัดสำรับตั้งจานเชิงซ้อนๆ อย่างว่านี้ ข้าพเจ้าเคยได้ไปเห็นที่เมืองกลันตัน และเมืองสายบุรี เขาจัดเลี้ยงตามแบบไทยโบราณอย่างว่านั้น แต่ที่ในกรุงเทพฯ แม้ยังใช้จานเชิงมาจนเร็วๆ นี้ เลิกวิธีตั้งซ้อนกันเสียนานแล้ว เห็นจะเลิกเมื่อเติมโถน้ำเชื่อมและโถแกงเข้าในสำรับ โถตั้งกลางกีดที่จึงตั้งจานเชิงซ้อนเช่นนั้นไม่ได้ ว่าโดยกระบวนเขียน จานเชิงก็มีทั้งลายครามเขียนสีบนพื้นถ้วยและสีเบญจรงค์เหมือนกับชาม

มีจานครั้งกรุงเก่าอีกอย่างหนึ่งรูปเป็นจานแบบไม่มีเชิง เขียนเป็นลายกลีบบัวสีแดง เข้าใจว่าเป็นของไทยสั่งเหมือนกัน เพราะมีหม้อน้ำมนต์ทำมาแต่เมืองจีน เขียนกลีบบัวแดงอย่างนี้ดูเป็นพวกเดียวกัน แต่ของพวกนี้มีน้อย

โถนั้นมีหลายขนาด ขนาดใหญ่ที่สุดที่ได้พบประมาณ ๕ กำ รองลงมาขนาดกลางอีกขนาดหนึ่ง สำหรับใส่ของกินและอบเครื่องหอม รองลงมาอีกเป็นโถแกงโถน้ำเชื่อมตั้งบนสำรับ เล็กที่สุดเป็นโถปริกสำหรับตั้งเครื่องแป้ง กระบวนโถทำหลายรูป โถขนาดใหญ่และขนาดรองมักจะทำเป็นรูปแตง จุกป้าน โถแกงโถน้ำเชื่อมทำเป็นทรงรูปแตงบ้าง เป็นทรงโกศบ้าง แต่ฝามักทำเป็นยอดทรงมัน โถปริกเครื่องแป้ง มักทำเป็นรูปลูกแก้วกลมบ้าง เป็นเฟืองบ้าง เวลาเอามาจัดขึ้นเครื่องแป้ง ทำปริกทองติดฝาเป็นยอดทรงมัน จึงเรียกกันว่า "โถปริก" กระบวนเขียนโถก็มีทุกอย่างเหมือนกับชามและจานเชิง

ลายไทยที่ให้อย่างไปเขียนเครื่องถ้วยครั้งกรุงเก่ามีหลายอย่าง มีลายก้านขดและลายก้านแย่งเป็นต้น บางทีมีภาพปลายกนก บางทีเป็นภาพเทพนม อย่างนี้มีทั้งชามและโถ บางทีเป็นภาพเทพนมนรสิงห์ อย่างนี้ของเก่าเห็นมีมากแต่ชาม

พิเคราะห์ดูลวดลายที่เขียนเครื่องถ้วยครั้งกรุงเก่าประกอบกับสถานที่ที่พบถ้วยชามนั้นๆ เข้าใจว่าลักษณะที่สั่งของเหล่านี้ สั่งเมื่อครั้งกรุงเก่าก็เห็นจะทำนองเดียวกับที่มาสั่งในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ คือแรกคิดอย่างและให้ลายนั้น คงเป็นฝีมือช่างหลวงให้อย่างสั่งออกไปทำของหลวงเข้ามาใช้ราชการ หรือมิฉะนั้นเป็นของผู้มีบรรดาศักดิ์สูงสั่งเข้ามาใช้สอย ของนั้นสิ่งใดมีคนชอบจึงมีผู้เอาถ้วยชามปูนแรกเป็นตัวอย่างส่งให้พ่อค้าสั่งออกไปทำเข้ามาอีก พ่อค้าเลยสั่งเข้ามาขายด้วย ครั้นขายดีก็เอาตัวอย่างปูน ๒ ส่งออกไปให้ทำอีก จนเป็นของขายในท้องตลาด ส่วนลวดลายเมื่อถ่ายต่อๆ กัน หลายชั้นเข้าก็เลื่อนเลวลงไปทุกที จนปูนหลังๆ เกือบจะรู้ไม่ได้ว่าเป็นลายไทย ของอย่างนี้มีมาแต่ครั้งกรุงเก่า ลายไทยที่คนชอบกันมากในชั้นกรุงเก่านั้น เห็นจะเป็นลายเทพนมนรสิงห์ เพราะชามเทพนมนรสิงห์ยังพบได้ที่ไหนๆ แม้ตามหัวเมืองไกล ถ้าเป็นบ้านที่ตั้งมาเก่าแก่ เช่นที่เมืองกำแพงเพชร และบ้านหัวเวียงเมืองไชยาห่างไกลกันถึงเพียงเท่านั้น ยังพบชามเทพนมนรสิงห์มีอยู่ เวลาเจ้านายผู้มีบรรดาศักดิ์ไปถึงที่นั้น สำรับที่ชาวบ้านหามาเลี้ยง เขายังมีชามเบญจรงค์เทพนมนรสิงห์ครั้งกรุงเก่าแห่งละมากๆ เห็นจะเป็นของสั่งเข้ามาขายกันแพร่หลายมาก จึงมีออกไปถึงที่ห่างไกลเห็นปานนั้น

ตั้งแต่เสียกรุงเก่าเมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๓๑๐ ในระหว่างเวลาเมืองไทยเป็นจลาจล และทำศึกกู้อิสรภาพ การค้าขายกับต่างประเทศระส่ำระสายอยู่หลายปี จนขุนหลวงตากตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีได้เป็นที่มั่นคงแล้ว จึงได้เริ่มบำรุงการค้าขายกับเมืองจีน ในเวลานั้นไทยกำลังขัดสนเครื่องใช้สอย คงต้องซื้อหาถ้วยชามเครื่องใช้เข้ามาจากเมืองจีนมาก ในสมัยนั้นก็คงมีเครื่องถ้วยของจีนเข้ามาทั้งที่เป็นของจีนทำมาขาย และของไทยให้อย่างสั่งออกไปทำเครื่องถ้วยที่ไทยสั่งครั้งกรุงธนบุรี จะสั่งอะไรบ้าง ยังไม่ทราบชัด ถ้าจะลองสันนิษฐานตามสังเกตสิ่งของที่มีอยู่ในเวลานี้ เข้าใจว่าครั้งกรุงธนบุรีเห็นจะเอาจานชามครั้งกรุงเก่าส่งออกไปเป็นตัวอย่าง ด้วยมีชามเบญจรงค์ลายเทพนมนรสิงห์ ปูนหลังบ้างในเคลือบสีขาวไม่เคลือบเขียวเหมือนของครั้งกรุงเก่า จึงเข้าใจว่าอย่างเคลือบขาวนี้จะสั่งครั้งกรุงธนบุรี

มาในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงทำนุบำรุงช่างไทย ที่ทรุดโทรมมาแต่ครั้งเสียกรุงเก่า พึ่งมามีฝีมือกลับดีขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๑ ปรากฏฝีมือมีอยู่จนบัดนี้หลายอย่าง พิเคราะห์ดูเครื่องถ้วยอันเป็นของไทยสั่งปูนเก่าในครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เข้าใจว่ามาจนถึงในรัชกาลที่ ๑ ถ้วยชามที่สั่งไปทำเมืองจีน จึงได้ให้ช่างหลวงเขียนลายตัวอย่างขึ้นใหม่แต่ดำเนินตามตัวอย่างที่ดีครั้งกรุงเก่าเป็นพื้น เป็นลายไทยเขียนสีบนพื้นถ้วยขาวบ้าง เขียนเบญจรงค์บ้าง เช่นชามลายก้านขดเขียนสีบนพื้นถ้วย มีครุปครุฑบ้าง ราชสีห์บ้าง เทพนมบ้าง ของชนิดนี้มีน้อยด้วยสั่งเป็นของหลวง ผู้อื่นเห็นจะไม่ใช้ได้ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีเครื่องเบญจรงค์ที่ลายงามๆ อันเห็นได้ว่าเป็นของปูนแรกอีกหลายลาย ลายเหล่านี้เข้าใจว่า เป็นลายครั้งรัชกาลที่ ๑ ด้วยเป็นลายไทยเทียบแบบอย่างครั้งกรุงเก่า แต่ฝีมือกลับดีขึ้นของสั่งครั้งรัชกาลที่ ๑ ข้าพเจ้าได้พบถ้วยชาชุดหนึ่ง ว่าเป็นของกรมพระราชวังหลังสั่ง เขียนสีทอดทองบนพื้นถ้วยขาว ลายสัตว์น้ำเล่นคลื่น ลายอย่างนี้จะมีมาแต่ครั้งกรุงเก่าแล้ว หรือจะคิดขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๑ ทราบไม่ได้ ถ้าหากว่าไม่มีมาแต่ครั้งกรุงเก่า ลายนอกอย่างได้คิดทำขึ้นใหม่มีบ้างแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ แต่คงมีน้อย โดยมากเอาอย่างลายครั้งกรุงเก่านั้นเป็นแน่ ถ้าว่าโดยสิ่งของที่สั่งครั้งรัชกาลที่ ๑ ที่พบปะอยู่ในเวลานี้ ก็มากอยู่ในชาม จาน โถ ๓ อย่างเหมือนของครั้งกรุงเก่า นอกจากนี้ก็จะมีถ้วยและกระโถน

ลักษณะค้าขายในระหว่างเมืองไทยกับเมืองจีน เมื่อยังใช้เรือใบไปมา แม้ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ไปมาถึงกันได้เพียงปีละครั้งเดียว ด้วยต้องอาศัยแล่นใบเรือให้ถูกฤดูมรสุม เรือที่ไปค้าขายเมืองจีนต้องออกจากปากน้ำเจ้าพระยาราวเดือน ๘ ไปถึงเมืองจีนราวเดือน ๙ ต้องคอยอยู่ที่เมืองจีน ๕ เดือน จนถึงเดือนยี่จึงได้ลมตะเภาใช้ใบกลับมาเมืองไทยได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ไปค้าขายเมืองจีน มีเวลาอยู่เมืองจีนได้นานๆ ทุกเที่ยวที่ไป การสั่งของออกไปทำเมืองจีน ถ้าเป็นของหลวงก็ให้ช่างกำกับออกไปคอยดูให้ช่างจีนทำให้เหมือนตัวอย่าง ถ้าเป็นของพ่อค้าสั่ง พ่อค้าไม่มีช่างที่จะส่งไปคอยติเตียน ด้วยเหตุนี้เครื่องถ้วยไทยสั่งที่เป็นของดีมีอยู่ในเวลานี้ จึงมักปรากฏเรื่องราวว่าเดิมเป็นของหลวง หรือของเจ้านายซึ่งมีพระเกียรติยศสูงทรงสั่งเข้ามา และของชนิดนี้จึงมีน้อย เพราะสั่งเข้ามาใช้สอยคราวละไม่กี่ชุดไม่ได้สั่งเข้ามาสำหรับซื้อขาย ส่วนของที่พ่อค้าสั่ง เขาสั่งเข้ามาขายในตลาด ย่อมสั่งเข้ามาคราวละมากๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีมาก แต่ไม่ใคร่จะเป็นของดี เพราะไม่มีช่างออกไปกำกับให้ทำ ถึงกระนั้น ยังน้อยกว่าของจีนที่ทำเข้ามาขายโดยลำพัง หรือที่พ่อค้าไปสั่งให้ทำตามรูปที่ให้อย่าง

ไปจากเมืองไทย แต่ให้เขียนลายตามใจจีน ด้วยทำของเช่นนี้ง่ายกว่า ราคาก็ถูกกว่า พวกพ่อค้าจึงหาของชนิดนี้เข้ามาขายมากกว่าของราคาแพง

เครื่องถ้วยที่ไทยสั่งมาจากเมืองจีนในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ของสิ่งใดสั่งเมื่อครั้งรัชกาลไหน ถึงไม่มีจดหมายเหตุถ้าจะตรวจดูให้รู้ก็ได้ ด้วยตัวอย่างสิ่งของยังมีมาก ของเหล่านั้นลวดลายที่เขียนให้แบบอย่างผิดกันทุกรัชกาล ช่างผู้ชำนาญอาจจะพิเคราะห์แบบอย่างลวดลายสิ่งของซึ่งสร้างในรัชกาลนั้นๆ เช่น ลายที่เขียนตามวัด เป็นต้น มาเทียบชี้ได้ ว่าลายอย่างนี้เป็นลายที่มีขึ้นเมื่อในรัชกาลนั้น ลายอย่างนั้นพึ่งมีขึ้นในรัชกาลนั้น แต่ถ้าจะตรวจให้แน่นอนเช่นนั้นจำต้องตั้งพิพิธภัณฑสถานรวบรวมเครื่องถ้วยของเก่ามาไว้ทุกๆ อย่าง แล้วจึงตรวจ แต่พิพิธภัณฑสถานเช่นนั้นยังไม่มี มีแต่ผู้ที่ชอบเล่นได้หาสะสมไว้มีอยู่หลายแห่ง ข้าพเจ้าไม่ใช่ช่าง กล่าวความตามที่ได้พิเคราะห์ดู สิ่งซึ่งเคยเห็นแก่ตาประกอบกับที่เคยได้ยินคำผู้ใหญ่บอกเล่ามา ความที่กล่าวคงจะพลาดพลั้งบ้าง

ถึงรัชกาลที่ ๒ ฝีมือช่างเขียนไทย ซึ่งบำรุงมาแต่รัชกาลที่ ๑ เจริญขึ้นมาก แบบอย่างลวดลายพลิกแพลงออกไปจากลายครั้งกรุงเก่ามามีขึ้นแต่เมื่อรัชกาลที่ ๒ อีกประการหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๒ มีเวลาว่างการทัพศึกมาก ความนิยมเล่นของดีมีฝีมือช่างจึงเกิดขึ้นในรัชกาลนั้นหลายอย่าง ส่วนเครื่องถ้วยชามที่สั่งไปทำเมืองจีนเมื่อในรัชกาลที่ ๒ คิดแก้ไขผิดกับของแต่ก่อนทั้งรูปและลวดลาย มีลายผูกขึ้นใหม่หลายอย่าง เช่นลายดอกกุหลาบเป็นต้น บางมีเอาลายจีนเช่นลายสิงโต มาคิดผูกตามความนิยมของไทย สั่งไปให้เขียนถ้วยชาม สิ่งของที่ทำก็กวดขันฝีมือขึ้นทั้งลายน้ำทองและเขียนสี ว่าโดยย่อ เครื่องถ้วยที่ไทยสั่งไปทำเมืองจีน ที่นับถือกันว่าเป็นของดีที่สุดในเวลานี้ ล้วนเป็นของที่คิดแบบสั่งออกไปทำ เมื่อในรัชกาลที่ ๒ ทั้งนั้น มักเรียกกันว่าของสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลนั้น ซึ่งเป็นความจริง เพราะจานชามของหลวงที่สั่ง สั่งเข้ามาสำหรับใช้ในห้องเครื่องฝ่ายใน สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์คงจะได้ทรงเป็นพระธุระในการสั่งให้ทำสิ่งของเหล่านั้น

ของจีนที่ไทยเราชอบเล่นกันมาแต่ก่อน ยังมีอีก ๒ อย่าง คือกระถางต้นไม้ และปั้นชงน้ำชา เข้าใจว่าเล่นกันมาแต่กรุงเก่าทั้ง ๒ อย่าง กระถางต้นไม้ของเก่าที่มีตัวอย่างพอเห็นได้ในเวลานี้มีทั้งกระถางเครื่องถ้วยเขียนคราม เขียนสี เครื่องดินปั้นและดินเคลือบ แต่กุ่อนเลยปลูกต้นไม้ดัด ของหลวงตั้งประดับรอบท้องพระโรง มีมาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๑ จนรัชกาลที่ ๕ ส่วนวังเจ้า บ้านขุนนางก็เล่นตัดไม้ดัดเป็นของแต่งเรือนอย่างหนึ่ง กระถางต้นไม้ของจีนที่มีเข้ามาในเมืองนี้ โดยมากเป็นรูปกระถางต้นไม้อย่างจีน ลายก็เป็นลายจีนแทบทั้งนั้น ดูเหมือนจะซื้อหาของจีนเข้ามาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๑ ต่อมาผู้ที่เล่นต้นไม้ดัดชอบใจกระถางรูปไหน ก็สั่งรูปนั้นเข้ามาเป็นคราวๆ สงสัยว่าไม่มีกระถางต้นไม้รูปใดที่ไทยได้คิดอย่างรูปสั่งไปทำเมืองจีน เช่นเครื่องถ้วยอย่างอื่น ถึงที่เรียกกันว่า กระถางกราบ กระถางเชิง ก็เข้าใจว่าเป็นรูปกระถางจีน

ปั้นชงน้ำชานั้น เป็นของจีนปั้นด้วยดินอย่างดี ทำที่ตำบลงี่เฮ็งในมณฑลเจ๋เกี๋ยง ใช้กันในเมืองแต้จิ๋วและฮกเกี้ยนมากกว่าที่อื่น ไทยเราชอบเล่นมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่การเล่นปั้นมาแพร่หลายมากเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงคิดหุ่นปั้นขึ้นใหม่ ส่งให้ออกไปทำเข้ามาจากเมืองจีน ที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า “ปั้นอย่าง” เป็นของดีวิเศษกว่าที่เคยมีมาแต่ก่อน หรือที่สั่งได้ในภายหลัง การเล่นปั้นชาจึงนิยมกันแพร่หลายมาแต่ครั้งนั้น ลักษณะการเล่นปั้น ข้าพเจ้าจะพรรณนาในที่อื่นต่อไปเป็นส่วนหนึ่งต่างหากในหนังสือนี้

ยังอีกอย่างหนึ่งคือการที่แต่งเรือนด้วยเครื่องประดับของจีนก็ปรากฏว่าชอบกันมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่ในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้มาจับเล่นกันมากขึ้นเมื่อในครั้งรัชกาลที่ ๒ เข้าใจว่าตั้งแต่เมื่อสร้างพระตำหนักสวนขวาในพระบรมมหาราชวัง เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๓๖๑ เวลานั้นทูตไทยออกไปเจริญทางพระราชไมตรีเมืองจีนกลับเข้ามาถึงใหม่ๆ ได้ไปเห็นการตกแต่งรั้ววังบ้านเรือนผู้มีบรรดาศักดิ์ที่เมืองจีนได้ความรู้มาช่วยอำนวยการตกแต่งพระตำหนักในสวนขวา นับว่าเป็นมูลเหตุที่จะเล่นเครื่องโต๊ะบูชามาแต่ครั้งนั้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ มา เครื่องถ้วยของจีนที่ไทยชอบซื้อหามาสะสม จึงมีแพร่หลายทั้งของที่ไทยให้อย่าง และของที่ทำตามความคิดจีน ดังจะปรากฏโดยพิสดารในตอนว่าด้วยเครื่องตั้งโต๊ะต่อไปในหนังสือเรื่องนี้

ถึงรัชกาลที่ ๓ แบบอย่างลวดลายของไทยยังนิยมไปข้างจีนยิ่งขึ้น จะเห็นตัวอย่างได้ เช่นแบบอย่างลวดลายที่วัดราชโอรส แม้บานประตูพระอุโบสถ ก็เอาลายมังกรจีนมาผูกเป็นลายประดับมุกแผลงออกไปจากแบบเดิมเป็นครั้งแรก แต่เมื่อในรัชกาลที่ ๓ การหลวงทำแต่พระอารามเป็นพื้น สิ่งของที่สั่งจากเมืองจีน ก็มักเป็นเครื่องศิลาและเครื่องถ้วยทำเป็นแผ่นกระเบื้อง สั่งมาประดับประดาแต่งพระอารามโดยมาก ไม่ปรากฏว่ามีสิ่งของเล่นที่เป็นของหลวงสั่งความนิยมดูอยู่ข้างตรงกันข้าม เมื่อไม่เสด็จลงประพาสสวนขวาดังในรัชกาลก่อน ทรงพระราชดำริว่า ภูเขาศิลาและตำหนักรักษาซึ่งได้ก่อสร้างไว้ในสวนขวา ทิ้งไว้จะยับเยินเสีย จึงโปรดให้รื้อศิลาไปก่อเขาที่วัดพระเชตุพน และรื้อตำหนักต่างๆ ในสวนขวา ไปปลูกถวายเป็นเสนาสนะตามพระอารามหลวง อันเนื่องในเจ้าของตำหนักหลายแห่ง ความนิยมดูเป็นไปข้างสละเครื่องเล่นถวายเป็นพุทธบูชา จนเขียนรูปเครื่องแต่งเรือนและเครื่องบูชาของจีน เป็นลายประดับฝาผนังโบสถ์วิหาร เช่นที่พระอุโบสถวัดราชโอรส และวัดกัลยาณมิตร เป็นต้น แม้ของเล่นเช่นเครื่องถ้วยของจีนเป็นโอ่งอ่างขวด และกระถาง ที่ชำรุดไปบ้าง ก็เอาไปติดต่อตั้งถวายไว้ตามวัด ยังจะหาดูได้จนทุกวันนี้

ของใช้สอยที่เป็นเครื่องถ้วย สั่งเมืองจีนในครั้งรัชกาลที่ ๓ ของหลวงดูเหมือนจะสั่งหามาเพิ่มเติมแต่เฉพาะที่จำเป็นต้องการใช้ ถ้าจะมีลายอย่างใดที่เป็นลายหลวงผูกขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๓ และสั่งให้ไปเขียนเครื่องถ้วย เห็นมีอยู่ลายหนึ่ง คือ เป็นลายดอกไม้จีน มีรูปนกเล็กๆ และกระรอกประกอบกับลาย ชามลายนี้ได้พบอยู่บ้าง ที่เข้าใจว่าเป็นลายครั้งรัชกาลที่ ๓ เพราะเป็นลายเดียวกับใบปกคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับรดน้ำเอก ซึ่งสร้างในรัชกาลที่ ๓ และกล่าวกันว่าเป็นฝีมืออย่างประณีตที่สุด แต่ความนิยมเล่นของจีนยังมีอยู่ในผู้มีบรรดาศักดิ์โดยมาก ไม่เลิกไปทีเดียว จึงมีสิ่งของต่างๆ ตั้งแต่ ถ้วย ชาม ตลอดลงมาจนปั้นชา ซึ่งให้อย่างสั่งไปทำเมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นอันมาก แต่เป็นของเจ้านายและขุนนางสั่งทั้งนั้น

ยังมีการอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเข้าใจว่ามีขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๓ คือ เรื่องตั้งเตาทำเครื่องเคลือบในเมืองไทย ถ้าจะว่าก็เป็นการกลับตั้งเตาทุเรียงอย่างครั้งสุโขทัย ที่ได้เลิกมาเสียหลายร้อยปี ให้กลับมีขึ้นอีก เตาทุเรียงที่สวรรคโลก สุโขทัย ทำทั้งกระเบื้องเคลือบมุงหลังคา และสิ่งของต่างๆ ซึ่งเรียกว่า “เครื่องสังกโลก” ดังกล่าวมาแล้ว แต่เตาที่ตั้งขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งรัชกาลที่ ๓ ทำแต่กระเบื้องเคลือบมุงหลังคาอย่างหนึ่ง กับทำเป็นตัวลายเคลือบสีต่างๆ เป็นเครื่องประดับ เช่น ประดับที่พระปรางค์วัดอรุณ และประดับพระเจดีย์วัดพระเชตุพนเป็นต้นอีกอย่างหนึ่ง แต่สิ่งของเครื่องใช้เห็นจะเป็นด้วยหาของจีนได้ง่าย และถูกกว่า จึงมิได้ทำ

ครั้งกรุงเก่า ปราสาทราชมนเทียรมุงด้วยกระเบื้องดีบุก โบสถ์วิหารตำหนักรักษามุงด้วยกระเบื้องดิน ปรากฏว่าใช้กระเบื้องเคลือบแต่ ๒ แห่ง คือ ในจดหมายเหตุบาทหลวงตาชาต์ซึ่งเข้ามากับ มองซิเออร์ เดอชัวมอง ราชทูตฝรั่งเศส เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวว่า พระที่นั่งธัญญมหาปราสาทที่เมืองลพบุรี มุงกระเบื้องเคลือบสีเหลืองงามนัก เวลาแดดส่องดูเหมือนกับเอาทองไปหุ้มไว้ ได้ชมแก่เจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานบอกว่ากระเบื้องนั้นราคาแพงมาก มีปรากฏอีกแห่งหนึ่ง ในหนังสือพระราชพงศาวดารแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา ว่าทรงสร้างวัดบรมพุทธาราม หลังคาพระอุโบสถมุงด้วยกระเบื้องเคลือบราษฎรจึงเรียกวัดนั้นว่า “วัดกระเบื้องเคลือบ” และยังเรียกกันอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ สันนิษฐานว่า กระเบื้องเคลือบที่มุงพระที่นั่งธัญญมหาปราสาทก็ดี ที่มุงโบสถ์วัดบรมพุทธารามก็ดี เห็นจะเป็นของสั่งเข้ามาจากเมืองจีน จึงเป็นของแพง และมิได้มุงแพร่หลายออกไปถึงที่อื่น แม้แต่มุงวัดเดียวก็ยังเห็นเป็นของอัศจรรย์ จนราษฎรเอามาเรียกเป็นชื่อวัด ถ้าตั้งเตาทำที่กรุงเก่าคงจะมุงกระเบื้องเคลือบแพร่หลายกว่านั้น และจะไม่เห็นเป็นของประหลาดถึงปานนั้น ความที่กล่าวมานี้ พระยาโบราณราชธานินทร์ก็รับรองว่า ความจริงเห็นจะเป็น

เช่นนั้น ด้วยพระยาโบราณฯ เคยตรวจชิ้นกระเบื้องเคลือบของครั้งกรุงเก่าที่ได้พบปะ เห็นเป็นดินจีนทั้งนั้น[๑] ในกรุงรัตนโกสินทร์พระมหาปราสาท แต่แรกก็มุงด้วยกระเบื้องดีบุก หลังคาโบสถ์วิหารก็มุงด้วยกระเบื้องดินโดยมาก มีจดหมายเหตุปรากฏว่า เมื่อทรงบูรณะวัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๑ พระอุโบสถและวิหารมุงกระเบื้องเคลือบสันนิษฐานว่า คงมุงพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วยอีกแห่งหนึ่ง มีพระอุโบสถวัดราชโอรสอีกแห่งหนึ่ง ที่ปรากฏว่ามุงกระเบื้องเคลือบสีเขียวมาแต่รัชกาลที่ ๒ นอกจากนี้ แม้พระราชมนเทียร ทั้งวังหลวง และวังหน้า ก็ไม่ได้มุงกระเบื้องเคลือบ จึงเข้าใจว่า กระเบื้องเคลือบในชั้นนั้น เห็นจะสั่งมาจากเมืองจีน พึ่งมาตั้งทำขึ้นในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๓

การตั้งเตาเครื่องเคลือบเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ยังไม่พบจดหมายเหตุที่จะทราบความได้ว่า ตั้งต้นทำมาแต่ปีไร เข้าใจว่าคงหาจีนเข้ามาเป็นครูตั้งเตาทำในกรุงเทพฯ ฝึกหัดจนไทยทำได้เอง วิธีทำกระเบื้องเคลือบครั้งรัชกาลที่ ๓ ตามที่ทราบนั้น ว่าจัดช่างเคลือบขึ้นเป็นกรมหนึ่ง ตั้งเตาเคลือบที่วัดสระเกศ ด้วยที่มีอุปจารกว้างขวางและอยู่ใกล้คลองขนของได้ง่าย การปั้นกระเบื้อง เกณฑ์ให้เลกพราหมณ์ปั้น ด้วยเลกพราหมณ์ได้ยกเว้นจากราชการอย่างอื่น โดยเป็นพวกนักพรต ได้เปรียบคนพวกอื่นอยู่ การทำกระเบื้องถือว่าเป็นการพระราชกุศล ด้วยทำมุงหลังคาโบสถ์วิหารโดยมาก จึงเกณฑ์ให้พวกพราหมณ์ทำ ทำแล้วส่งมาให้กรมช่างเคลือบเคลือบกระเบื้องนั้น แล้วส่งไปสำหรับมุงหลังคาพระอารามและพระมหาปราสาทราชมนเทียร ครั้งนั้นการสร้างพระอารามมีมาก ทั้งกวดขันกระบวนแบบอย่างมาก กระเบื้องที่มุงหลังคาก็คิดทำยักย้ายเป็นหลายสี ทำได้เป็นอย่างดีที่สุดอยู่เพียงในรัชกาลที่ ๓ ต่อมารัชกาลที่ ๔ การสร้างพระอารามไม่มีมากเหมือนรัชกาลที่ ๓ การทำกระเบื้องเคลือบก็น้อยลง กระเบื้องเคลือบในรัชกาลที่ ๕ ก็ทำกระเบื้องเกล็ดอย่างรัชกาลที่ ๓ เป็นพื้น มีทำแผลงเป็นกระเบื้องกบูอย่างเก่า มุงหลังคาวัดราชประดิษฐ์แห่งหนึ่ง แต่การทำกระเบื้องเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ทำแต่พอเป็นราชการ ได้ประโยชน์ไม่เท่าค่าใช้จ่าย มาถึงรัชกาลที่ ๔ จึงได้เลิกโรงกระเบื้องเสีย ด้วยเห็นว่า กระเบื้องที่ต้องการซ่อมแซม หรือมุงหลังคาพระอารามที่สร้างใหม่ สั่งจากเมืองจีนได้ถูกกว่า แต่มีข้อประหลาดอย่างหนึ่ง ที่มาได้ความว่า จีนเคลือบกระเบื้องไม่ได้สีอย่างที่ไทยเคยเคลือบได้เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ เช่นกระเบื้องสีขาบที่มุงหลังคาพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็ดี กระเบื้องสีเขียวที่มุงหลังคาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทก็ดี ส่งตัวอย่างสั่งไปทำเมืองจีน ก็ทำสีไม่ได้อย่างสีกระเบื้องทำในเมืองไทยเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ จึงเกิดความรู้สึกเสียดายวิชาช่างเคลือบที่สูญไป มาแต่ในรัชกาลที่ ๕ ครั้นเมื่อไฟไหม้พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ เป็นแม่กองทำการปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ ได้ทรงพยายามที่จะกลับตั้งโรงเคลือบให้มีขึ้นในกรุงเทพฯ อีก ถึงเรียกจีนช่างเคลือบเข้ามาเป็นครู ตั้งเตาเคลือบกระเบื้องสีเหลืองที่มุงหลังคาพระอุโบสถวัดอรุณราชวรารามอยู่บัดนี้ ก็ปรากฏว่าทั้งฝีมือและสียังสู้กระเบื้องที่ทำเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ไม่ได้ การจึงระงับมา

มาเมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๕๗ นี้ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปรีดาสิ้นพระชนม์ หม่อมราชวงศ์หญิงลิ้นจี่ ธิดาในพระองค์เจ้าปรีดา ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดก มีแก่ใจรวบรวมสมุดหนังสือต่างๆ ของกรมขุนวรจักรธรานุภาพ ซึ่งตกมาเป็น

---

[๑] ในคำนำหนังสือเรื่องนี้ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๐ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายไว้ว่า "ข้อสันนิษฐานอันนี้ขัดกับหนังสือพระราชพงศาวดาร ด้วยในหนังสือพระราชพงศาวดาร (ฉบับพระราชหัตถเลขา, โอเดียนสโตร์พิมพ์, ๒๕๐๕, น. ๑๓๗) กล่าวว่า โปรดให้หมื่นจันทราช่างเคลือบ ทำกระเบื้องเคลือบสีเหลืองขึ้นมุงหลังคาโบสถ์วิหารวัดบรมพุทธาราม ข้าพเจ้าไม่เชื่อหนังสือพระราชพงศาวดารตรงนี้ ด้วยเหตุ ๒ ประการ ประการที่ ๑ เศษกระเบื้องเคลือบที่พบทั้งที่กรุงเก่าและที่ลพบุรีได้ตรวจกันหลายคน เห็นเนื้อดินสีอ่อนเป็นดินเมืองจีน มิใช่ดินเมืองไทย อีกประการหนึ่ง ถ้าทำกระเบื้องเคลือบได้ คงมุงแพร่หลายออกไปหลายแห่งเหมือนอย่างที่ในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ เห็นว่าครั้งกรุงเก่าทำไม่ได้เอง จึงมุงน้อยแห่งนัก เมื่อมุงวัดบรมพุทธารามจึงเห็นเป็นการแปลกประหลาด จนพากันเรียกชื่อวัดนั้นว่า "วัดกระเบื้องเคลือบ" แต่ถ้าหากว่า ความสันนิษฐานของข้าพเจ้าจะผิดไป ความจริงกระเบื้องนั้นทำที่ในกรุงเก่าดังกล่าวในหนังสือพระราชพงศาวดารไซร้ น่าเข้าใจว่า เห็นจะได้ช่างเคลือบเข้ามาเมื่อในครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทำกระเบื้องเคลือบมุงพระที่นั่งธัญญมหาปราสาทกับพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุเมืองลพบุรีอีกแห่งหนึ่ง (ข้าพเจ้าพึ่งขึ้นไปพบเศษกระเบื้องเคลือบมีเรี่ยรายอยู่ที่พระวิหารหลวง) บางทีจะเป็นช่างคนนั้นเอง อยู่มาจนแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา ด้วยระยะเวลาไม่ห่างกันนัก จึงโปรดให้ทำกระเบื้องเคลือบขึ้นมุงวัดบรมพุทธาราม ความที่กล่าวมาในข้อนี้ แล้วแต่ท่านผู้อ่านจะวินิจฉัยกันเทอญ."

ของพระเจ้าปรีดา กับทั้งสมุดหนังสือของพระองค์เจ้าปรีดา ส่งมาถวายไว้ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร เจ้าพนักงานตรวจหนังสือนั้น พบทั้งตำราเคลือบกระเบื้องและตำราหุงกระจกสี ซึ่งไทยทำมาแต่ก่อน ด้วยกรมขุนวรจักรฯ ได้ทรงบัญชาการกรมช่างเคลือบ ช่างกระจก เมื่อในรัชกาลที่ ๔ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว พระองค์เจ้าปรีดาได้ทรงบัญชาการต่อมาจนเลิกกรมนั้น กรรมการหอพระสมุดฯ จึงหวังใจว่า ตำราที่ได้พบนี้ จะเป็นตำราเคลือบกระเบื้อง และหุงกระจกสี เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ ที่ ๔ ถ้าเช่นนั้น เชื่อว่าถ้าจะต้องการทำอีกคงทำได้ ด้วยตำรายังไม่สูญ

ถึงรัชกาลที่ ๔ การสั่งของเมืองจีนต้องเปลี่ยนวิธี ด้วยมีเหตุเมื่อราชทูตไทยออกไปเมืองจีน เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕ ไปถูกผู้ร้ายปล้น ตั้งแต่นั้นก็มิได้มีราชทูตไทยไปเมืองจีนอีก การสั่งให้ไปทำของที่เมืองจีน จึงต้องให้พวกนายห้างในกรุงเทพฯ รับธุระสั่ง ไม่ได้ส่งช่างไทยออกไปตรวจตราดังแต่ก่อน ห้างที่รับสั่งของเมืองจีนที่สำคัญทราบว่า ๒ ห้าง คือ ห้างพระยาพิศาลผลพานิช (ชื่น) ใช้ยี่ห้อโปจูห้างหนึ่ง ห้างพระยาโชฎึกฯ (พุก) ใช้ยี่ห้อกิมติ๋งฮกกี่ อีกห้างหนึ่ง นอกจากนี้ว่ายังมีจีนสุ่นอีกคนหนึ่ง เดิมเป็นคนรับธุระของพระยาโชฎึก (พุก) ออกไปทำของเมืองจีน ไปทำของๆ ตัวเองเข้ามาขายด้วย จึงไม่พอใจกับพระยาโชฎึกฯ จีนสุ่นแยกออกมาตั้งห้างริมประตูสำราญราษฎร์ ถนนบำรุงเมือง สั่งของเมืองจีนมาขายโดยลำพังอีกคนหนึ่ง

เครื่องถ้วยที่สั่งทำเมืองจีนในรัชกาลที่ ๔ ของหลวงปรากฏตัวอย่างแต่กระเบื้องเครื่องประดับ เช่นที่ประดับพระพุทธปรางค์ปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นต้น นอกจากนี้แม้ถ้วยชามก็ไม่ปรากฏตัวอย่างของหลวงที่ได้สั่งไปทำ แต่ของเจ้านายและขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์สั่งให้ทำนั้นมีมาก เครื่องใช้ที่สั่งเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ผิดกับแต่ก่อนหลายอย่าง เครื่องเบญจรงค์เรียกว่าเลิกทีเดียวได้ มีสั่งแต่ลายน้ำทองกับลายคราม ให้แบบลายไทยไปทำแต่เฉพาะลายน้ำทอง แต่สู้ของครั้งรัชกาลที่ ๒ ไม่ได้ ทั้งลายและฝีมือที่ทำ ด้วยการที่สั่งลำบากขึ้น มีเรื่องเล่ากันมาว่า มีผู้คิดตัวอย่างโทนเล่นมโหรี สั่งไปให้ทำด้วยถ้วยเขียนลายน้ำทอง หุ่นตัวอย่างที่กลึงส่งออกไป ไม่ได้รวงข้างในตลอด ช่างจีนทำโทนถ้วยได้รูปได้ลายตามตัวอย่างหมด แต่ไม่ได้รวงข้างในตลอด กลายเป็นโทนตันเหมือนกับหุ่น ด้วยไม่มีใครชี้แจงให้ช่างจีนเข้าใจว่าจะทำอะไร ของที่ทำพลาดผิดไปอย่างนี้ ปรากฏว่ามีหลายคราว

จะเป็นเพราะให้อย่างสั่งของไปทำเมืองจีนไม่ได้สะดวกเหมือนแต่ก่อน หรือจะเป็นด้วยความนิยมเปลี่ยนแปลงมาอย่างใดอย่างหนึ่งนี้ เมื่อในรัชกาลที่ ๔ เครื่องถ้วยของจีนที่มีเข้ามาในเมืองไทย ทั้งถ้วยชามและเครื่องโต๊ะ เป็นของลายครามและเขียนลายจีนเป็นพื้น นับว่าเครื่องลายครามเป็นของเล่นกันแพร่หลายขึ้นในเมืองไทยเมื่อในรัชกาลที่ ๔ มีเหตุอย่างหนึ่งประกอบกับการอันนี้ด้วยเมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ อังกฤษกับฝรั่งเศสเข้ากันทำสงครามกับจีนตีได้เมืองปักกิ่งครั้งนั้นพวกฝรั่งอ้างเหตุว่า เพราะจีนจับกงสุลและพ่อค้าฝรั่งซึ่งตกอยู่ในเงื้อมมือจีน ไปทรมานด้วยอาการทารุณร้ายกาจต่างๆ เมื่อฝรั่งชนะแล้วจะแก้แค้น จึงไปเผาวังอันเป็นที่ประทับพระเจ้ากรุงจีนในฤดูร้อน ซึ่งอยู่นอกเมืองปักกิ่งและปล่อยให้ทหารปล้นเอาสิ่งของเครื่องแต่งวังนั้นเสียด้วย เครื่องแต่งวังที่ฝรั่งปล้นได้มาในคราวนั้น มีของลายครามดีๆ ขายแพร่หลายตกเข้ามาจนถึงเมืองไทยหลายอย่าง จึงทำให้เกิดต้องการเสาะหาเครื่องลายครามของจีน ซึ่งนับถือว่าเป็นของดีมาแต่คราวนั้น

สิ่งของเครื่องถ้วยที่ปรากฏว่า เป็นของสั่งเข้ามาเมื่อในรัชกาลที่ ๔ อยู่ในของเหล่านี้ คือ ชาม แก้ทรงเป็นทรงบัวอย่างเตี้ยและเป็นชามฝาทั้งนั้น จาน จานเชิงใช้น้อยลงเปลี่ยนเป็นจานแบบโถ โถขนาดใหญ่ใช้น้อยลง คงใช้มากแต่ขนาดกลางและขนาดเล็ก ถ้วยชา คิดรูปใหม่หลายอย่าง ถ้วยชายี่ห้อโปจู และยี่ห้อกิมตั๋งฮกกี่ เหล่านี้เป็นของให้อย่างสั่งครั้งรัชกาลที่ ๔ ทั้งนั้น ส่วนเครื่องโต๊ะ เจ้านายและขุนนางก็เล่นกันขึ้นเมื่อในรัชกาลนั้น มีประเพณีจัดโต๊ะเครื่องบูชาไปตั้งช่วยกันในเวลามีการงานเป็นกระบวนประกวดกัน การเล่นเครื่องโต๊ะจึงนับว่าเกิดขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๔

อนึ่ง เมื่อในรัชกาลที่ ๔ นั้น ปรากฏว่ามีผู้คิดเขียนเครื่องถ้วยขึ้นในเมืองไทยเป็นครั้งแรก ใครจะทำบ้างข้าพเจ้าไม่ทราบตลอด ที่ทราบนั้นคือ หม่อมเจ้าเนตรในกรมหมื่นสุนทรธิบดีองค์หนึ่ง สิ่งของเครื่องถ้วยที่หม่อมเจ้าเนตรเขียนลายคราม ยังมีติดอยู่ที่ศาลาถ้วยจานวัดบวรนิเวศทุกวันนี้ วิธีเขียนนั้น เอาถ้วยขาวของจีนที่เคลือบแล้วมาเขียนสีครามทับนอกเคลือบ แล้วเอาเข้าไฟอ่อนๆ ให้สีสุก อย่างจีนทำเครื่องสีเขียนนอกเคลือบ แต่การที่ทำนั้นไม่ถึงเป็นสินค้าซื้อขาย

รัชกาลที่ ๕ เป็นรัชกาลที่ยืนนาน และเป็นเวลาบ้านเมืองมีความเจริญยิ่งกว่ารัชกาลก่อนๆ มา กิจการทั้งปวงจะเป็นการปกครองบ้านเมืองก็ดี การศึกษาวิชาความรู้และศิลปศาสตร์ก็ดี การไปมาค้าขายทั้งภายในและที่ต่อเนื่องกับนานาประเทศก็ดี สมบูรณ์ยิ่งกว่าครั้งไหนๆ ที่ปรากฏมาแต่ก่อน เป็นเหตุให้เจริญโภคทรัพย์ในบ้านเมือง สามารถที่บุคคลทุกชั้นบรรดาศักดิ์จะประกอบการต่างๆ ตั้งแต่การเลี้ยงชีพ การบำเพ็ญกุศล ตลอดจนการเล่นเพื่อแสวงหาความสุขสำราญได้สะดวกกว่าแต่ก่อนมาก หนังสือเรื่องนี้ว่าด้วยเครื่องถ้วยเป็นท้องเรื่อง ใช่กิจที่ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงการอย่างอื่นจะกล่าวถึงการอย่างอื่น จะกล่าวเฉพาะแต่ตำนานเครื่องถ้วยเมื่อในรัชกาลที่ ๕ แต่โดยเนื้อความ

เครื่องถ้วยที่มีเข้ามาในเมืองไทย เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีมาก ทั้งเครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยญี่ปุ่น และเครื่องถ้วยฝรั่งใช้เป็นเครื่องใช้และเป็นเครื่องตกแต่งบ้านเรือนทั้ง ๓ อย่าง จานชามเครื่องใส่กับข้าวของกิน ผู้ดีมักใช้เครื่องถ้วยฝรั่ง ใช้ของตามรูปและลวดลายฝรั่งโดยมาก ที่สั่งเป็นชามไทยทำรูปเป็นชามฝามีหูอย่างชามเงิน ก็ใช้กันชุกชุม เครื่องถ้วยญี่ปุ่นตั้งเป็นเครื่องแต่งเรือนโดยมาก ที่ชอบใช้สอยมีแต่ถ้วยชาบ้าง ซึ่งญี่ปุ่นทำได้บางกว่าของจีน มาในตอนหลังญี่ปุ่นทำเครื่องถ้วยเลียนของจีนที่ไทยชอบใช้ เช่น ชาม โถ และกระโถน ส่งเข้ามาขายมาก ญี่ปุ่นขายลดราคาได้กว่าของจีนราวครึ่งตัว ด้วยอาจจะพิมพ์ลายลงได้ ไม่ต้องเขียนด้วยมือ เนื้อถ้วยและครามของญี่ปุ่นเลวกว่าของจีนเป็นอันมาก ก็ขายได้ด้วยราคาถูก เครื่องถ้วยญี่ปุ่นที่ทำเลียนของจีน จึงมีเข้ามาขายในเมืองไทยเต็มท้องตลาดอยู่จนในเวลานี้ เข้าใจว่าจนถึงเครื่องถ้วยของจีนขายได้น้อยลงกว่าแต่ก่อน ส่วนเครื่องถ้วยของจีนนั้น ต้องจำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ของดีสำหรับผู้มีบรรดาศักดิ์ใช้สอยประเภทหนึ่ง ของเลวสำหรับขายในท้องตลาดประเภทหนึ่ง ในจำพวกของดีนั้น เครื่องภาชนะจานชามที่เป็นของหลวงและของผู้มีบรรดาศักดิ์สั่งเข้ามาใช้ก็มี ทำรูปทรงอย่างจีน เขียนลายจีนเป็นพื้น และเป็นลายครามโดยมาก ลายสีมีบ้างแต่น้อย ถ้วยชาสั่งเข้ามาหลายคราว ดังจะปรากฏต่อไปในตอนว่าด้วยถ้วยปั้น เป็นถ้วยลายครามโดยมาก มีผู้สั่งเครื่องเขียนลายเบญจรงค์อย่างเก่าเข้ามาคราวหนึ่ง ทำดีพอใช้ นอกจากนี้ที่มีเข้ามามากก็คือเครื่องถ้วยอันเป็นสิ่งของเครื่องแต่งเรือน เช่น ขวด ชาม และกระถางธูป กระถางต้นไม้ เป็นต้น โดยมากใช้ได้ทั้งเป็นเครื่องเรือน และตั้งโต๊ะเครื่องบูชา เป็นลายจีนและลายครามเป็นพื้น ดังจะปรากฏต่อไปในตอนกล่าวด้วยเครื่องโต๊ะ ส่วนของที่จัดว่าเป็นประเภทเลวสำหรับขายในท้องตลาดนั้น แต่เดิมคนชั้นต่ำใช้เพียงเครื่องถ้วยอย่างหยาบที่เรียกกันว่า ชามปากไปล่ และชามกะลา เครื่องลายครามใช้แต่ผู้ดี ต่อมาเมื่อผู้คนมีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์นั้น คนมีกำลังพอจะซื้อหาเครื่องที่ดีกว่าชามกะลา จึงมีเครื่องลายครามเข้ามาขายมาก ที่เป็นลายสีก็มี นอกจากนี้ก็มีโอ่งอ่างทั้งเครื่องถ้วยและเครื่องเคลือบ ที่ไทยชอบใช้เหมือนอย่างมีมาแต่ก่อน เป็นแต่เปลี่ยนอย่างเปลี่ยนขนาดไปตามความนิยมของโลก

เครื่องถ้วยจีนที่เป็นชั้นของดีมีเข้ามาในคราวไหนๆ ไม่เท่าเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เพราะกลับเล่นเครื่องถ้วยปั้นและเครื่องโต๊ะกันขึ้นอีก การสะสมเครื่องถ้วยที่ดี ทั้งที่มีอยู่ในเมืองไทยแต่ก่อนแล้ว และที่หามาใหม่ ก็มาบริบูรณ์เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๕ ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดของเหล่านี้ ทรงเป็นพระราชธุระรวบรวมมาจัดตั้งเป็นเครื่องประดับ และให้มีการประกวดกันดังจะปรากฏต่อไปข้างหน้า เครื่องถ้วยจีน เพียงของหลวงที่ตั้งแต่งพระที่นั่ง เจ้านายและขุนนางต่างประเทศที่เป็นแขกเมืองเข้ามาเฝ้าได้มาเห็นแล้ว ย่อมกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าเครื่องลายคราม ซึ่งเขาได้เคยเห็นมา จะเป็นที่ในเมืองจีนก็ตาม หรือในยุโรปก็ตาม ไม่ว่าที่แห่งใดๆ ไม่เคยเห็นรวบรวมได้มาก หรือที่จะมีของดีงามที่รวบรวมไว้ได้ มากเหมือนกับของเหลวที่มีอยู่ในกรุงเทพฯ ความข้อนี้เป็นคำกล่าวยุติต้องกันหมด ในบรรดาผู้ที่ได้มาเห็นเห็นพอจะเชื่อเป็นความจริงได้ว่า กระบวนเครื่องลายครามที่เป็นของดี ไม่มีที่แห่งไหนในโลก ที่จะรวบรวมไว้ได้มากเท่าในเมืองไทยนี้

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีผู้ทำเครื่องถ้วยที่ในกรุงเทพฯ หลายราย แต่เป็นการเขียนทั้งนั้น หาได้ปั้นรูปทำของใหม่ไม่ ที่สำคัญคือ เตาของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ เอาหุ่นเครื่องถ้วยขาวของจีนมาเขียนสีนอกเคลือบ ทำลายน้ำทองโดยมาก ผูกลายไทยต่างๆ มาเขียน ทำได้งามดีมาก แต่ทำเป็นของถวายบ้าง ของใช้บ้าง แจกบ้าง ไม่ถึงซื้อขาย ทำอยู่คราวหนึ่งก็เลิก แต่ตัวอย่างของยังมีมาก มักเป็นกระโถนค่อม และถ้วยชาเป็นพื้น ของที่ควรนับว่าทำเป็นของขายไปมีที่เมืองเชียงใหม่ ตั้งเตาทำเครื่องเคลือบเขียวคล้ายเครื่องสังกโลกขายในตลาด แต่เนื้อดินและยาเคลือบอ่อนกว่าสังกโลก

อีกแห่งหนึ่ง เมื่อกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงสำเร็จราชการมณฑลอีสาน พบดินขาวในมณฑลนั้น ได้ทรงลองทำของต่างๆ เช่น หม้อกรองน้ำ คนโทน้ำ ตลอดจนกระถางต้นไม้ ก็เผาแข็งใช้ได้ แต่ไม่ปรากฏว่าได้ลองเคลือบ ของเหล่านี้นับว่าเกิดขึ้นในครั้งรัชกาลที่ ๕

ที่จริงในเมืองไทยมีหินหลายอย่าง ซึ่งอาจจะผสมทำเครื่องถ้วยได้ ข้าพเจ้าได้เคยส่งตัวอย่างหินให้ไปลองทำที่เมืองญี่ปุ่น ก็ทำได้ และว่าหินที่แหลมสิงห์เมืองจันทบุรีเป็นดีกว่าที่อื่น ได้ส่งตัวอย่างของทำด้วยหินไทยเข้ามาให้ดู ก็เห็นว่าดีจริง แต่ความขัดข้องข้อสำคัญมีอยู่ ด้วยค่าแรงในเมืองเราแพงกว่าทั้งเมืองจีนและญี่ปุ่น ถ้าจะตั้งโรงขึ้นทำเครื่องถ้วยในเมืองไทยในเวลานี้ เชื่อได้ว่า คงทำได้ดีกว่าครั้งสมเด็จพระร่วง แต่ของนั้นจะขายยาก ด้วยคิดทุนแล้วราคาจะแพงกว่าของที่จีนทำ แม้ของจีนที่ว่าราคาถูกอยู่แล้ว ในตอนหลังมาเมื่อญี่ปุ่นคิดทำลายด้วยพิมพ์แทนเขียนด้วยมือ ก็อาจจะทำของลายครามขายลดราคาต่ำกว่าของจีน ทั้งเนื้อถ้วยและสีครามสู้ของจีนไม่ได้ จนมีของญี่ปุ่นใช้กันในตลาดแพร่หลายเข้ามาในเมืองไทยเป็นอันมากในทุกวันนี้ นัยว่า ขายเข้าไปจนในเมืองจีนเอง จนของกังไสที่จีนทำขายเดี๋ยวนี้ขายได้น้อยลงกว่าแต่ก่อนมาก เพราะไม่อาจจะขายได้ถูกเท่าของญี่ปุ่น

การเล่นรวบรวมเครื่องถ้วยของจีน เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีทั้งของหลวงและของผู้อื่นอีกหลายราย การเล่นเครื่องถ้วย มีลักษณะที่จะเลือกจะกำหนด และมีวิธีการประกวด น่ารู้อยู่บ้าง เมื่ออธิบายถึงตำนานเครื่องถ้วยแล้ว ข้าพเจ้าจะลองบรรยายถึงลักษณะการเล่นเครื่องถ้วยต่อไป

ว่าด้วยเล่นถ้วยปั้น

การเล่นสะสมของดีงามประกวดกัน เป็นการที่มีคนชอบเล่นทุกชาติทุกภาษา เพราะเป็นการเล่นอันกอปรด้วยประโยชน์ ถ้าจะว่าแต่ส่วนประโยชน์ของผู้เล่น ก็คือได้ความสนุกและความพอใจและได้ความรู้ บางทีก็ได้กำไรในการที่เล่นนั้นด้วย ถ้าจะว่าทางสาธารณประโยชน์ การที่เล่นเช่นนั้นก็เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ด้วยผู้เล่นลงทุนลงแรงเที่ยวเสาะแสวงหาของดีงาม อันกระจัดพลัดพรายอยู่ มารวมรักษาไว้มิให้เป็นอันตราย ถ้าและของที่รวบรวมนั้นยังอยู่ในบ้านเมืองตราบใด ก็ชื่อว่ามีของดีมีราคาเป็นสมบัติของชาติ ยังการที่ผู้อื่นได้ไปเห็นของที่เขารวบรวมรักษาไว้ ก็ชื่อว่าได้รับประโยชน์ทางความรู้ ซึ่งยังมิได้เคยรู้เห็นมาแต่ก่อน คุณและประโยชน์ของการเล่นสะสมของดีงามมีอยู่ดังนี้ จึงเป็นการที่มีคนชอบเล่นทุกประเทศ เมื่อเล่นกันหลายคนเข้า การประกวดกันก็เกิดขึ้น และการประกวดกันนั้นเอง เป็นเครื่องบำรุงความพยายามของผู้เสาะหาให้พากเพียรยิ่งขึ้น

ความนิยมของมนุษย์ และกิจการต่างบ้านต่างเมืองย่อมต่างๆ กัน แม้สิ่งซึ่งถือว่าดีว่างาม ความนิยมก็ต่างกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่กำหนดได้ว่า ของสิ่งอันใดบ้าง ซึ่งคนชอบเล่นหามาประกวดกัน แต่คงอยู่ในสิ่งของที่มีมากพอหาได้หลายคน แต่ไม่มากจนถึงใครๆ จะมีได้เหมือนกันทั่วไป

สิ่งของที่ไทยเราชอบหามาเล่นประกวดกันในประเทศนี้ ก็มีหลายอย่าง บางพวกเล่นต้นไม้ เช่น ต้นไม้ดัดบ้าง พรรณบอนบ้าง พรรณติณชาติบ้าง พรรณโหราบ้าง พรรณเอื้องไม้บ้าง บางพวกเล่นเสาะหาของโบราณ เป็นต้นว่า พระพุทธรูป เทวรูปทองสำริดของโบราณ และตัวอย่างเงินตราที่ใช้กันมาแต่ก่อน บางพวกก็เล่นเสาะหาของแปลกประหลาด เช่น เขาวัว เลือกหาเอามาขัดสีตั้งดูประกวดกัน ของคนชอบเล่นเช่นนี้มีมากมายหลายอย่างนัก ประเทศอื่นเขาก็เล่นเสาะหาของที่เขานิยมกันในประเทศนั้นๆ มีมากมายหลายอย่าง เล่นโดยคติอย่างเดียวกัน แต่ถ้าว่าโดยสิ่งของที่เล่น ของบางอย่างเล่นกันแต่ในที่น้อยแห่ง เช่น เขาวัว บางทีแต่เดิมจะเป็นของนิยมกันในพวกถือศาสนาพราหมณ์ในมัชฌิมประเทศ ด้วยมีตำราบอกลักษณะเขาวัวว่า เขาสีอย่างนั้น ลายอย่างนั้น รูปอย่างนั้น มีคุณอย่างนั้นๆ ตำรานี้สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้ทรงพระนิพนธ์เป็นลิลิตพิมพ์ไว้ในหนังสือมิวเซียม แต่ว่าโดยการที่หาเล่นประกวดกัน ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินว่า เล่นเขาวัวกันที่อื่น นอกจากในเมืองไทยเรานี้ แต่ของบางอย่างเป็นของคนชอบเล่นกันแพร่หลายทั่วไป ในนานาประเทศ เช่นเครื่องถ้วยของจีนนี้เป็นต้น เพราะเป็นของโบราณทำกันเนื่องมากว่าพันปี มีแพร่หลายไปทั่วทุกประเทศ จะเลือกหาของแปลกประหลาดดีเลว ในเครื่องถ้วยของจีนได้ต่างๆ มาก ด้วยเหตุนี้ จึงเป็น

ของที่ชอบเล่นสะสมกันทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเซีย เครื่องถ้วยของจีนที่ไทยเราชอบเล่น ถึงเป็นสิ่งของมากมายหลายอย่างก็จริงอยู่แล ้ แต่ถ้าว่าโดยกระบวนเล่นประกวดกัน ที่เล่นกันมากก็แต่ ๒ อย่าง คือ เครื่องชาอย่างหนึ่ง เครื่องโต๊ะอย่างหนึ่ง เครื่องภาชนะ ถ้วย ชาม ที่เป็นของให้อย่างสั่งเข้ามาก็ดี กระถางต้นไม้ก็ดี โอ่งอ่างที่ทำด้วยถ้วยก็ดี แม้มีผู้ชอบสะสม แต่ก็ยังจะเรียกว่าเล่นประกวดกันอย่างเครื่องชา และเครื่องโต๊ะไม่ได้ ด้วยใครมีก็เป็นแต่ใส่ตู้ตั้งเก็บไว้ หรือจัดตั้งประจำที่ ไม่ใคร่เอาออกใช้ออกตั้งอวดกันในที่ประชุมชนเหมือนกับเครื่องชา และเครื่องโต๊ะ แต่เครื่องชานั้นไม่ได้เล่นแต่ถ้วยน้ำชา อันเป็นเครื่องถ้วยอย่างเดียว เล่นประกอบกับปั้นดินสำหรับชงชาด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อจะกล่าวถึงการเล่นเครื่องชา ต้องว่าด้วยเล่นปั้นและถ้วยชารวมกัน

ว่าด้วยปั้นชา

การที่ไทยเราเล่นเครื่องชานั้น ตามความที่ได้ทราบมาว่า เพราะเล่นปั้นขึ้นก่อน ถ้วยและถาดชาเดิมเป็นแต่เครื่องประดับปั้น ต่อชั้นหลังมาจึงเล่นถ้วยชาด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ไม่นับถือเหมือนปั้น ราคาซื้อขายกันก็ไม่แรงเท่าปั้น ข้าพเจ้าจะลองพรรณนาว่าด้วยปั้นก่อน แต่จำต้องบอกแก่ท่านผู้อ่านไว้เสียก่อนว่า ตัวข้าพเจ้าเองเคยเล่นแต่กระบวนเครื่องโต๊ะเข้าใจอยู่บ้าง แต่ปั้นและถ้วยชา ข้าพเจ้าหาได้เล่นไม่ ไม่สู้เข้าใจนัก ความที่จะกล่าวต่อไปนี้ กล่าวตามที่ได้ทราบและได้ไต่ถามตามผู้รู้ ข้าพเจ้าอาจจะอธิบายพลาดพลั้ง ด้วยเข้าใจผิดไปบ้าง อีกประการหนึ่งปั้นก็ดี ถ้วยชาก็ดี ที่ชาก็ดี ถ้าว่าโดยทั่วไปเป็นของมีมาก ใช้กันทั่วบ้าน ทั่วเมือง ใช่วิสัยที่จะพรรณนาถึงให้ถ้วนทุกอย่างได้ ถึงที่เล่นกันก็เล่นกันแต่ของที่ดีที่ถือว่าเป็นของดีนั้น คือ ของที่ให้อย่างสั่งออกไปทำเข้ามา หรือไปเสาะหาของที่ดีอยู่แล้วในที่อื่นเอาเข้ามา ของชนิดนี้ฝีมือทำดีกว่าของที่ขายในท้องตลาด ราคาแม้เมื่อเป็นของใหม่ ก็แพงกว่าของที่ขายในท้องตลาด ส่วนของที่ขายในท้องตลาดนั้น จะเป็นปั้นก็ตาม ถ้วยก็ตาม พวกพ่อค้าเห็นว่า คนชอบซื้ออย่างไร ก็สั่งออกไปทำให้ได้รูปร่างอย่างนั้น เอาเข้ามาขายคราวละมากๆ แต่เอาของราคาถูกให้ขายคล่อง ของย่อมเลวกว่า ถึงมีมากก็ไม่นับว่าเป็นของดี ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้จะพรรณนาว่าแต่ถ้วยปั้นและถ้วยซึ่งนับถือกันว่าเป็นของดี ไม่กล่าวถึงสิ่งของท้องตลาด

ปั้นชาเป็นของจีนทำ ปั้นอย่างดีที่เล่นกัน เป็นของทำที่เมืองงี่เฮ็งในมณฑลเกียงซู นายกิ้ดเคยออกไปสั่งปั้นถึงที่เมืองนั้นเล่าว่า เมืองงี่เฮ็งเป็นที่ทำเครื่องดินปั้น ทำนองเดียวกับเมืองเก็งเต็กติ้น เป็นที่ทำเครื่องถ้วย แต่ตำนานของการทำเครื่องดินปั้นจะเริ่มทำมาแต่ครั้งไหนหาทราบไม่ ข้าพเจ้าก็ยังไม่พบตำราว่าด้วยการทำเครื่องดินปั้นที่เมืองจีน นัยว่าที่เมืองงี่เฮ็งนั้น เป็นที่หาดินสำหรับทำเครื่องดินปั้นได้ง่ายกว่าที่อื่น ดินนั้นหลายอย่างเอามาผสมกันทำได้เป็นหลายสี เป็นดินละเอียดและเนื้อแข็งดีกว่าดินที่ปั้นหม้อไห หรืออั้งโล่จิบเจี๋ยวที่ทำในที่อื่นๆ ราษฎรชาวเมืองนั้นจึงหาเลี้ยงชีพด้วยทำเครื่องดินปั้นขายมากกว่าการอื่น สิ่งของที่จีนทำด้วยดินปั้นนั้น ทำทุกอย่าง ตั้งแต่โอ่ง ไห กระถางต้นไม้ ขวด จนถ้วย ชาม และตุ๊กตา ไม่ใช่ทำแต่ปั้นชาอย่างเดียว เนื้อดินปั้นที่ผสมทำสิ่งของโดยมาก ว่าทำแต่ ๓ สี คือ ที่เราเรียกว่าสีดำ จีนเรียกว่า “กัวเซ็ก” แปลว่าสีตับหมูสีหนึ่ง สีแดงอ่อนเนื้อปนทราย จีนเรียกว่า “กาเซ็ก” แปลว่าสีส้มสุกสีหนึ่ง สีแดงเข้ม จีนเรียกว่า “จูซาอั๋ง” แปลว่าสีชาดก้อนสีหนึ่ง สีขาวและสีวาด นัยว่า เป็นของไทยสั่งให้ทำ จีนไม่ได้ทำขายเอง โดยปกติเห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้ ปั้นสีขาว สีสวาดจึงมีน้อย เครื่องดินปั้นสำคัญอยู่ที่วิธีผสมดิน ของใหญ่ใช้ดินอย่างหนึ่ง ของเล็กเช่นปั้นชา ข้างในใช้ดินอย่างหนึ่ง ผิวข้างนอกใช้ดินอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจีนเองก็ปิดกันเป็นความลับ แต่วิธีปั้นนั้นว่าทำนองเดียวกับที่เราปั้นหม้อที่บางตะนาวศรี คือ ขึ้นหุ่นปั้นรูปตีแต่งจนเรียบแล้ว เอาเข้าเตาเผาไฟให้แข็ง โดยมากสำเร็จเอาออกขายเพียงนั้น แต่ของบางอย่างก็แกะเนื้อดินเป็นลวดลายเสียก่อน บางอย่างเผาแล้วเคลือบข้างใน บางอย่างข้างนอกเขียนสีเป็นลายด้วยยาเคลือบ แต่พื้นข้างนอกคงเป็นดินปั้น

วิธีทำเครื่องดินปั้นที่เมืองงี่เฮ็งนั้น พวกช่างที่ทำก็ทำแยกกันเป็นครัวเรือน แต่ไม่แยกประเภทการกันอย่างทำเครื่องถ้วยบ้านไหนถนัดทำของหยาบของใหญ่ เช่น โอ่งอ่าง กระถางต้นไม้ ก็ทำแต่ของพวกนั้น บ้านไหนถนัดทำของเล็กของละเอียด เช่น ปั้นชา ถ้วย ชาม ก็ทำของชนิดนั้นสืบต่อพ่อลูกหลานลงมา ต่างบ้านต่างมีเตาเผาของตนเอง ถ้าจะไปว่าให้ทำสิ่งของอย่างใดต้องไปสืบหาว่าจ้างที่บ้านที่ถนัดทำสิ่งของอย่างนั้น การที่ทำเครื่องดินปั้นส่งไปขายตามท้องตลาดและในนานาประเทศ ก็มีเถ้าแก่จัดการว่าให้ทำ เหมือนอย่างเครื่องถ้วยฉะนั้น

ปั้นชา เป็นของทำส่งไปขายแต่ที่เมืองแต้จิ๋วกับฮกเกี้ยน เพราะในเมืองจีนที่อื่นไม่ได้ใช้ปั้น นัยว่า บางแห่งที่ใช้ก็ใช้ใส่น้ำมัน สำหรับใส่ผมผู้หญิง ไม่ได้ใช้ชงน้ำชาเหมือนที่เมืองแต้จิ๋วฮกเกี้ยน ด้วยที่เมืองแต้จิ๋วฮกเกี้ยนเป็นทำเลตลาดขายใบชา มีชาหลายอย่างหลายชนิด คนชอบชิมรสชาต่างๆ จึงใช้ปั้นสำหรับชงชา เพราะชงได้ทีละน้อยๆ ชงแล้วรินใส่ถ้วยเล็กๆ เอาออกชิม เราจึงเรียกกันว่า "ปั้นชิมชา" พวกจีนที่เมืองแต้จิ๋วฮกเกี้ยนชอบใช้ปั้นชา มีกันทุกบ้านทุกเรือน ใช้กันจนถือเป็นคติว่า รสชาจะดีเพราะชงด้วยปั้นดี ยิ่งเป็นปั้นเก่ารสชาจับแล้ว น้ำชาที่ชงกินเข้าไปก็เย็นหัวอก ทำนองเป็นยาอายุวัฒนะด้วย ส่วนปั้นนั้นถือกันว่า ถ้าเป็นปั้นดีชงชาใช้ไปสีงามขึ้นทุกทีด้วย คติอันนี้เป็นมูลเหตุของการที่เล่นปั้น ไทยเราได้คตินี้มาจากจีนแต้จิ๋วฮกเกี้ยน เพราะจีนพวกนี้ไปมาค้าขายถึงเมืองไทย มากกว่าจีนพวกอื่น มาแต่ครั้งกรุงเก่า

ปั้นที่ไทยเราเล่นกัน เรียกเป็น ๒ ชนิด คือ ปั้นที่มีหูดินติดอยู่ข้างๆ สำหรับสอดนิ้วเข้าไปหยิบยก เราเรียกว่า "ปั้นหู" ปั้นชนิดที่ต้องมีเครื่องจับหิ้วติดข้างบน เราเรียกว่า "ปั้นสาย" แต่เราแต่งปั้นผิดกับจีน ๒ อย่าง คือจีนเขาชอบปั้นผิวด้าน ไทยเราชอบขัดชักเงา แต่ขัดเฉพาะปั้นสีดำและสีขาว ปั้นแดงขัดกันแต่ก่อนคราวหนึ่ง เมื่อในรัชกาลที่ ๓ แล้วเห็นไม่งามก็เลิกเสียปั้นสีแดงจึงเล่นผิวด้านอย่างจีน อีกอย่างหนึ่งนั้น จีนเขาไม่เลี่ยมปั้น เราเห็นเลี่ยมงามจึงเลี่ยมด้วยทองบ้าง ด้วยเงินบ้าง อย่างเลวลงมาก็เลี่ยมด้วยทองเหลือง ว่าโดยรูปปั้นที่ไทยเราเล่น กำหนดกันเป็น ๒ ประเภท คือ ปั้นที่จีนคิดอย่าง เราเรียกว่า "ปั้นจีน" ประเภทหนึ่ง ปั้นที่ไทยคิดรูปสั่งออกไปทำมาจากเมืองจีน เราเรียกว่า "ปั้นไทย" หรือ "ปั้นอย่าง" ประเภทหนึ่ง ยังมีปั้นอีกจำพวกหนึ่งจะเป็นปั้นไทยให้อย่างก็ตาม ปั้นจีนคิดอย่างขึ้นก็ตาม ถ้าเป็นรูปพลิกแพลงคิดทำขึ้นเป็นของดูเล่น ผิดกับรูปปั้นที่ใช้กันอยู่โดยมาก ปั้นชนิดนั้นเรียกว่า "ปั้นตลก"

ที่ในหอสมุดวชิรญาณมีหนังสือตำราปั้นอยู่ฉบับหนึ่ง จะเป็นผู้ใดเรียบเรียงหาทราบไม่ แต่เรียบเรียงถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นจะเมื่อคราวเล่นปั้นกันยุคแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๔๑๕ ข้าพเจ้าได้ตรวจดูตำรานั้น และสืบถามผู้ชำนาญลักษณะปั้นอยู่ในเวลานี้ ได้ความประกอบกันดังนี้

ปั้นที่เล่นกันในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีปั้นไทยครั้งกรุงเก่าอย่างหนึ่งเป็นปั้นหูเท้าปุ่มสีดำ มียี่ห้อหนังสือ "เตียวอ๋อง" ที่ตัวปั้น

ปั้นไทยสั่งครั้งกรุงธนบุรีมีอย่างหนึ่งเป็นปั้นหู เรียกว่า "ปั้นปุ่มรวมคอหม้อ" คือตรงคอริมปากปั้นทรงคล้ายหม้อข้าว ข้างก้นปั้นทำปุ่มไว้ ๓ ปุ่ม แต่ปุ่มนั้นรวมเข้าไปอยู่ข้างใต้ก้นปั้นมาก จึงเรียกว่า "ปุ่มรวม" ปั้นปูนนี้สีดำก็มีสีแดงก็มี

ปั้นไทยชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งรัชกาลที่ ๑ ว่ามี ๒ รูป เป็นปั้นหู เรียกว่า "ปั้นลูกแก้ว" คือทั้งที่ปากและข้างก้นปั้นเป็นลวดไม่ทำปุ่มข้างก้นอย่างหนึ่ง มีทั้งสีดำสีแดง อีกอย่างหนึ่งเป็นปั้นเท้าปุ่มคอหม้อ ว่ามีทั้งสีดำและสีแดงเหมือนกัน

ในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงคิดหุ่นปั้นสั่งไปทำ ๓ รูป คือ ลูกแก้วรูปหนึ่ง คอหม้อเท้าปุ่มรูปหนึ่ง ก้นช้อยคอช้อยรูปหนึ่งทรงแก้ไขรูปงดงามได้ที่ ปั้นพวกนี้ที่เรียกว่า "ปั้นอย่าง" มีทั้งสีขาว สีแดง สีดำ สีหนึ่งทำเป็น ๓ ขนาด และยังทำปั้นสายด้วยทั้ง ๓ สี แต่ปั้นสายนั้นเรียกว่า "รูปแมงดา" ยี่ห้อมีตราเมล็ดขนุนตัวหนังสือว่า "เจงกัน" อยู่ที่ฝา ปั้นอย่างสั่งในรัชกาลที่ ๒ เข้าใจว่าสั่งหลายคราว คือถ้ามีทูตออกไปเมืองจีนคราวหนึ่งก็ให้คนออกไปทำคราวหนึ่ง รู้ว่าผิดคราวกันได้ด้วยทำยี่ห้อไม่เหมือนกัน ปั้นคราวหนึ่งมียี่ห้อตัวหนังสือกงเก็กแต่ที่ลิ้นอีกคราวหนึ่งมียี่ห้อกงเก็กแต่ที่ก้นปั้น อีกคราวหนึ่งมียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ลิ้นและที่ก้นปั้น ปั้นอย่างสั่งครั้งรัชกาลที่ ๒ ดีทั้งดินทั้งรูปที่ทำวิเศษกว่าครั้งไหนๆ ที่สั่งมาแล้ว หรือสั่งต่อมาภายหลัง และเป็นของสั่งหลายคราว ทั้งของหลวงและผู้อื่นสั่งตาม มีปั้นมากด้วยกัน จึงเป็นของที่ผู้เล่นปั้นนับถือว่าเป็นเอก และเสาะแสวงหายิ่งกว่าปั้นพวกอื่น จนตราบเท่าทุกวันนี้จะหาซื้อได้ก็ราคาแพงมาก ได้ทราบว่าเมื่อครั้งเล่นปั้นกันยุคแรกในรัชกาลที่ ๕ บุคคลพลเรือนคนหนึ่งอยู่ที่บ้านปูน มีปั้นขาวเป็นปั้นอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ อยู่ใบหนึ่งมีผู้ไปขอซื้อจะให้ถึง ๑,๖๐๐ บาท เจ้าของยังไม่ขาย ปั้นอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ จึงเป็นของหายากยิ่งนัก แต่ปั้นที่ผู้อื่นเอาอย่างปั้นหลวงสั่งตามเข้ามาก็มีมาก มีมาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๒ และสั่งต่อมาในรัชกาลที่ ๓ รูปเป็นปั้นอย่างเหมือนกัน ผิดกันแต่ด้วยเนื้อดินและทรงแปลกไปบ้าง ปั้นอย่างที่มีอยู่ทุกวันนี้จึงดีเลวผิดกัน ผู้เล่น

ต้องเสาะแสวงหาให้ถูกที่ดียิ่งหรือดีรองลงมา อย่าให้ถูกปั้นเลวที่ทำปลอม ด้วยเหตุนี้จึงมีตำราของนักเลงเล่นปั้น สำหรับสังเกตลักษณะปั้นให้รู้ว่าดีเลว

ในตำราปั้นที่ข้าพเจ้าได้พบ กล่าวลักษณะปั้นไว้ดังนี้

ว่าด้วยปั้นอย่าง ชนิดปั้นขาว

๑. ลักษณะปั้นปุ่มขาวมีรูปต่างๆ กัน รัศมีสีขาวเจือเหลืองอ่อนก็มี สีขาวเจือเหลืองมากก็มี ที่เป็นสีสวาดแก่ก็มี สีกุหร่าก็มี ยี่ห้อแปรผันหลายทำนอง หนังสือที่ลิ้น ๒ ตัวว่า "กงเก็ก"[๑] ไม่มียี่ห้อที่ตัวปั้น อย่างนี้เป็นของเก่า ที่มีหนังสือกงเก็กทั้งที่ลิ้นและที่ตัวชนิดนี้เป็นของมาทีหลัง เนื้อคลายไม่ขาวดีเหมือนเมื่อแรกสั่งมา เนื้อหยาบขัดยาก ปั้นปุ่มขาวอีกอย่างหนึ่งมียี่ห้อ (กงเก็ก) แต่ที่ตัวปั้น ที่ลิ้นไม่มียี่ห้อ ขาวเจือสำลัก[๒] ถ้าสีสวาดใช้ได้ ปั้นปุ่มขาว (เข้าใจว่าของผู้อื่นสั่ง) ยี่ห้อหนังสือ ๗ ตัวที่ตัวปั้น อย่างนี้ของเก่าก็มีใหม่ก็มี ถ้าขาวจัดสำลัก ถ้าสีสวาดพอใช้ได้

๒. ปั้นคอช้อยขาว ที่ใหญ่มีมาน้อยปั้น แต่เป็นอันตรายเสียสิ้น ทุกวันนี้มีแต่เพียงขนาดกลาง แต่ที่บริสุทธิ์ก็น้อยปั้นนัก ปั้นอย่างนี้มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ๒ ตัว ที่ตัวปั้นไม่มียี่ห้อ

๓. ปั้นลูกแก้วขาว มียี่ห้อหนังสือ (กงเก็ก) ๒ ตัวที่ลิ้นอย่างใหญ่เนื้อดินดี ขาวสนิท รูปงามนัก แต่ทุกวันนี้มีน้อยปั้นนัก ปั้นลูกแก้วขาวมีอยู่ตามผู้เล่นทุกวันนี้เป็นขนาดกลาง สีดินไม่สูงต่ำกว่ากันนัก รูปก็คล้ายๆ กัน มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น

ปั้นลูกแก้วขาว (ผู้อื่นสั่ง) อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๓ แถวมาก่อน หูพวยไม่งาม สีกระดำมาก แต่ไม่สำลัก

ปั้นลูกแก้วขาวอย่างย่อม ยี่ห้อหนังสือ (กงเก็ก) มีทั้งที่ลิ้นและที่ตัวปั้น ขาวสำลัก สีสวาดใช้ได้

ปั้นลูกแก้วขาว อีกอย่างหนึ่ง ขนาดเล็ก มียี่ห้อหนังสือกงเก็กแต่ที่ตัวปั้น รูปร่างงามดี แต่เจือสำลัก

ปั้นลูกแก้วขาว (ผู้อื่นสั่ง) ยี่ห้อหนังสือ ๗ ตัว ดินเสมอกับแกบ (แกลบ)

ว่าด้วยปั้นอย่าง ชนิดปั้นแดง

๑. ปั้นปุ่มแดงชนิดเก่า แรกมีมาไม่มีหนังสือยี่ห้อ ปั้นอย่างนี้ นายจ่ายไปกับทูต ไปได้เข้ามาน้อยปั้นนัก และเป็นอันตรายเสียหลายปั้น ทุกวันนี้ที่บริสุทธิ์ยังเหลือน้อย นายจ่าย (ไปทำ) เลียนรูปปั้นปุ่มรวม รูปคล้ายปั้นปุ่มรวมสีขาวไม่มี

ปั้นปุ่มแดง ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้นมาทีหลัง สีดินแดงแก่ไป หูเล็กไม่สมตัว ทุกวันนี้จะหาให้บริสุทธิ์มีน้อย

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ย่อมกว่าอย่างหูเล็ก มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น รูปงามดี ผู้ที่ให้อย่างมีความฉลาดขึ้นมาก

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ที่ตัวปั้นยี่ห้อกงเก็ก ที่ลิ้นหนังสือ ๓ ตัว รูปทรงสูง สีแดง

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๒ ตัว ที่เพดานมีตราใบมะขาม ปั้นแบนนัก ติดจะหนาสักหน่อย

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อกงเก็ก มีทั้งที่ลิ้นและที่ตัวปั้น อย่างนี้ไม่เก่านัก รูปไม่งาม

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๗ ตัว ๘ ตัว มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น มีจุ๊ยเผ็ง

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง ที่ตัวมียี่ห้อกงเก็กและมีจุ๊ยเผ็ง รูปงามดี แต่เป็นปั้นใหม่

---

[๑] คำว่ากงเก็กนี้ แปลตามศัพท์ว่า สถานทูต แปลตามความน่าจะแปลว่า ของทูต

[๒] คำว่า "สำลัก" ที่กล่าวในตำรานี้ เข้าใจว่าตรงกับคำที่ใช้กันในชั้นหลังว่า "ซึม" นั้นเอง

ปั้นปุ่มแดง อีกอย่างหนึ่ง เนื้อเป็นทราย มียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ตัวและที่ลิ้น

๒. ปั้น (แดง) อย่างคอช้อย อย่างใหญ่ มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ที่ตัวไม่มียี่ห้อ รูปงามนัก

ปั้นคอช้อยแดง มียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น ที่ลิ้นไม่มียี่ห้อ ปั้นชนิดนี้เก่าก็มี ใหม่ก็มี ให้ดูตัวหนังสือ ถ้าเก่าเป็นหนังสือคุด ตัวหนังสือยาวๆ ที่ใหม่เป็นหนังสือเขียน รูปสู้อย่างเก่าไม่ได้

ปั้นคอช้อยแดง อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น รูปงามเหมือนกับปั้นอย่างหนังสือคุด

ปั้นคอช้อยแดง อี กอย่างหนึ่ง มีตราเป็นสี่เหลี่ยม รูปข้างล่างใหญ่ ข้างบนรัด เป็นคลื่นตามตัวปั้น เป็นปั้นอย่างใหม่ ใหญ่ก็มี เล็กก็มี

๓. ปั้นลูกแก้วแดง อย่างมียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น มียี่ห้อลิวฮวงที่ตัวปั้น รูปงามดี แต่มีน้อยปั้น

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ที่ตัวปั้นไม่มียี่ห้อ เป็นปั้นขนาดกลาง หูใหญ่ พวยใหญ่

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง ที่ตัวมียี่ห้อกงเก็ก ที่ลิ้นมีหนังสือ ๓ ตัว ยี่ห้อฮัวเฮ็งจี่ เนื้อปั้นแดงดี สีเสมอหายาก เป็นของเก่า

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง ขนาดใหญ่ ยี่ห้อหนังสือ ๓ แถว (ถ้าหนังสือหวัดเป็นปั้นเก่า ถ้าหนังสือคุดเป็นปั้นใหม่)

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๔ ตัว ที่ตัวปั้น

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง ย่อมลงมาสักหน่อย มียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น รูปไม่ดี สีไม่งาม หูพวยก็ขัดตา

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง ที่ตัวปั้นมียี่ห้อตัวหนังสือ ๓ แถว สีแดงเจือเหลืองเป็นผิวส้มโอ ก้านหูแบน ติดจะหนา

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ตัวปั้นและที่ลิ้น รูปปั้นย่อม

ปั้นลูกแก้วแดง อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อตัวหนังสือ ๗ ตัว ที่ตัวปั้นชนิดนี้ เก่าก็มี ใหม่ก็มี

ว่าด้วยปั้นอย่าง ชนิดปั้นดำ

๑. ปั้นปุ่มดำ ปุ่มรวม ยี่ห้อลิวฮวงที่ลิ้น ที่ตัวไม่มี อย่างนี้เป็นปั้นจีนทำมา ที่หนึ่ง ๓ ปั้นเถา

ปั้นปุ่มดำ อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ไม่มียี่ห้อที่ตัวปั้น มีขนาดต่างๆ กัน ใหญ่บ้าง ย่อมบ้าง เล็กบ้าง

ปั้นปุ่มดำ มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ที่ตัวปั้นมียี่ห้อเห็บหมอง ที่ก้นมีหนังสือ ๒ ตัว เรียกว่า “ไถ่เชียง” ปั้นชนิดนี้ยี่ห้อดีนักเป็นของเก่า

ปั้นปุ่มดำครั้งกรุงเก่า ใหญ่กว่าทุกอย่าง มีหนังสือเตียวอ๋องที่ตั้วปั้น

ปั้นปุ่มดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ลิ้นและที่ตัวปั้น อย่างนี้ไม่เก่านัก

ปั้นปุ่มดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น ที่ลิ้นไม่มียี่ห้อ อย่างนี้ไม่เก่านัก

๒. ปั้นคอช้อยดำ ขนาดใหญ่อย่างเก่ามียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น รูปร่างล่ำไหล่งามนัก แต่มีน้อยปั้น

ปั้นคอช้อยดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ไม่สู้เก่านัก

ปั้นคอช้อยดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ลิ้นและที่ตัวปั้น อย่างนี้ไม่สู้เก่านัก

ปั้นคอช้อยดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น ชนิดนี้มีชุม

๓. ปั้นลูกแก้วดำขนาดใหญ่ อย่างเก่า ยี่ห้อหนังสือ ๓ แถวที่ตัวปั้นก็มี หนังสือ ๔ ตัว ที่ตัวปั้นก็มี เนื้อดินดี

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง รูปพวยเป็นปั้นจีน เป็นอย่างของจีนเป็นที่ ๑ มีน้อยปั้น ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ใหญ่ก็มี เล็กก็มี

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้นรูปต่างๆ กัน

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กทั้งที่ตัวและที่ลิ้น ไม่สู้เก่านัก

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ที่ตัวปั้นเป็นหนังสือ ๔ ตัว เรียก “ซำเซ็ง” เป็นยี่ห้อดีมีน้อยปั้น เนื้อดินดำสนิท

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น ปั้นอย่างนี้ เก่าก็มี ใหม่ก็มี ให้สังเกตตัวหนังสือ

ปั้นลูกแก้วดำ อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๗ ตัว ที่ตัวปั้นอย่างนี้เก่าก็มี ใหม่ก็มี

ว่าด้วยปั้นจีน

ปั้นจีนมีหลายรูป และมีชื่อไทยเราสมมติเรียกต่างกัน ปรากฏอยู่ในตำราดังนี้ คือ

๑. ปั้นก้นส้ม ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น พวย ๒ วง ปั้นอย่างนี้ขนาดใหญ่ มีสีแดง สีดำ ขนาดกลางมียี่ห้อเม่งฉินที่ตัวปั้น มีปั้นแดงมากปั้นดำน้อย ที่พวยกลับ ก้านแบนน้อย ปั้นก้นส้ม อย่างใหม่อีกอย่างหนึ่ง มียี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น มีหลายสี ฝาใหญ่ ไม่สมทรง รูปปั้นขนาดย่อม

๒. ปั้นฟักทอง ใหญ่มีสีดำเป็นพื้น สีแดงหายาก สีขาวมีน้อยปั้น สำลักก็มี ไม่สำลักก็มี อย่างเล็กก็มี

๓. ปั้นระฆัง มีสีดำเป็นพื้น แดงมีน้อย ขาวหายาก อย่างเก่ามียี่ห้อหนังสือ ๒ ตัวที่ตัวปั้น ที่มีฝามีตราสี่เหลี่ยมและตัวจุ๊ยเผ็ง อย่างใหม่มีหนังสือ ๒ ตัวที่ตัวปั้น ตราสี่เหลี่ยม (ที่ฝา) ไม่มีจุ๊ยเผ็ง อย่างนี้มีน้อยปั้น

๔. ปั้นผลมะพลับ ยี่ห้อหนังสือ ๓ แถวที่ตัวปั้น หนังสือกงเก็กที่ลิ้น สีแดงเป็นพื้น สีดำดินดี แต่มีน้อยปั้น สีขาวเจือเขียวมาก ดินดีนัก แต่สีขาวไม่มีหนังสือที่ลิ้น

๕. ปั้นชมพู่ทราย ๕ ปั้นเถา มียี่ห้อหนังสือ ๒ ตัว ที่ตัวปั้นผิวแดงผิวดำเป็นพื้น ขาวสำลักทุกปั้น

๖. ปั้นงวงครุ ข้างล่างเป็นลวด ปั้นชนิดนี้อย่างเก่าเป็นเดือยไก่ก็มี ฝาจุกก็มี เป็นกิ่งไผ่ก็มี ไม่มีกิ่งไผ่ก็มี เป็นปั้นแดงเป็นพื้น ปั้นขาวมีน้อย ปั้นดำหายาก มีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ปั้นงวงครุ อีกอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหนังสือ ๔ ตัวที่ตัวปั้น ข้างล่างเป็นลวด ที่ฝาครุปิด รูปนี้ถ้าสีขาวเก่านัก อีกอย่างหนึ่ง งวงครุมีจานรองในตัว ข้างล่างเป็นเดือยไก่ รูปนี้มีสีแดงเป็นพื้น สีดำหายากนัก ด้วยมีมาน้อยปั้น

(ปั้นงวงครุเดือยไก่รูปนี้ ตั้งเครื่องพระสุธารสอยู่ใบหนึ่งจนทุกวันนี้ มีตำนานมาว่า เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงผนวช เสด็จไปบิณฑบาต เจ้าคุณหญิงต่ายที่เรียกกันว่า เจ้าคุณปราสาท เป็นพี่สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ถวายปั้นใบนี้มากับของใส่บาตร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชงพระสุธารสเสวยเป็นนิตย์ มาจนเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ปั้นนั้นมาแตกที่ในพระบรมมหาราชวัง จึงโปรดให้เอาทองคำหุ้มนอกไว้ทรงใช้ต่อมาจนตลอดรัชกาล และได้ใช้ชงพระสุธารสตลอดรัชกาลที่ ๕ มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ปั้นพระสุธารสใบนี้มีอ่างลายมังกร ๔ เล็บรองมาแต่เดิม แต่หาทราบตำนานอ่างใบนั้นไม่ ทราบแต่ว่าเมื่ออ่างนั้นแตก โปรดให้ทำทองคำหุ้มยังรอบปั้นพระสุธารสนั้นอยู่จนทุกวันนี้เหมือนกัน)

๗. ปั้นรูปหม้อคอช้อย มียี่ห้อต่างๆ ปั้นชนิดนี้ ปั้นขาว ยี่ห้อหนังสือ ๗ ตัว สำลักทุกปั้น

๘. ปั้นรูปบาตร มีทั้งแดงทั้งดำ ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ทุกวันนี้หายาก มีน้อยปั้นนัก

๙. ปั้นบัวประสาน สีขาวสีแดงมีน้อย สีดำไม่มี ขาวสำลักบ้าง ไม่สำลักบ้าง ยี่ห้อตราสี่เหลี่ยมที่ฝา เป็นปั้นขนาดเดียวกัน ใหม่ไม่มี

๑๐. ปั้นเฟือง มีหลายอย่าง ทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก มีสีแดงสีดำ แต่สีขาวไม่มี ถ้าเฟืองตลอดฝาเป็นอย่างเก่านัก ถ้าเฟืองจีบปาก ไม่เก่านัก อีกอย่างหนึ่ง เฟืองประสานมีทั้งสีแดงและสีดำ ขนาดใหญ่หายาก มักมีแต่ขนาดเล็ก ปั้นเฟืองรูปค่อมก็มี

๑๑. ปั้นรูปหม้อกรัน ก้นเป็นเดือยไก่ก็มี เป็นลวดก็มี เป็นปั้นแดงและปั้นดำเป็นพื้น ปั้นขาวไม่มี

๑๒. ปั้นระฆังตัด มีน้อยปั้น สีดำเป็นพื้น

๑๓. ปั้นรูปหม้อตาล ฝาเป็นห่วง รูปนี้มีน้อยปั้น แดงไม่มี

๑๔. ปั้นลำพูมียี่ห้อหนังสือ ๓ แถวที่ตัวปั้น บางปั้นก็ไม่มียี่ห้อ ที่ไม่มียี่ห้อเป็นปั้นเก่ากว่าที่มี ปั้นลำพูนี้ ลางปั้นมีลวดลางปั้นก็ไม่มีลวด เป็นปั้นแดงปั้นดำเป็นพื้น ปั้นขาวไม่มี มีแต่สีสวาดก็น้อยปั้น ปั้นดำขนาดใหญ่หายาก ปั้นแดงขนาดใหญ่มีอยู่สักปั้นหนึ่งสองปั้นเท่านั้น ปั้นอย่างนี้จีนนับถือว่าเป็นปั้นยา ถ้าชงกินเสมอไม่ใคร่จะปวดหัว น้ำชาที่ชงเป็นยาอายุวัฒนะ

๑๕. ปั้นตัดครึ่งข้างเต็มมีสี่ปั้น ที่ตัดครึ่งข้างล่าง เอาจุกเป็นลวงครุก็มี กลมก็มี นักเลงเล่นปั้นจีนเสาะแสวงหากันนัก เอาไว้เป็นปั้นตลกอย่างเอกในกระบวนปั้นจีน (ปั้นนี้สอบหาอย่างในทุกวันนี้ยังไม่พบ สงสัยว่า ชื่อที่เรียกบางทีจะเขียนหนังสือผิด)

ว่าด้วยปั้นตลก

บรรดาบั้นที่คิดทำรูปแปลกประหลาดต่างๆ นอกจากรูปที่ใช้กันอยู่เป็นแบบโดยมากแล้ว เรียกว่า “ปั้นตลก” ของจีนคิดทำก็มี ไทยให้อย่างไปทำก็มี ในตำราที่ข้าพเจ้าพบบอกว่า มีมากมายหลายอย่าง เหลือที่จะพรรณนา

ว่าด้วยปั้นสาย (คือปั้นหิ้ว)

๑. ปั้นสายรูปลูกแก้ว เป็นอย่างเก่า สีขาวมีน้อย สีแดงงามหายาก มีสีดำเป็นพื้น

๒. ปั้นสายรูปแมงดา (พวยชวาลาเป็นปั้นอย่าง) มีต่างๆ สีอย่างหนึ่ง ยี่ห้อตราเหลี่ยมที่ตัวปั้น ที่ฝาเป็นใบมะขามอย่างหนึ่ง หนังสือกงเก็กที่ลิ้น ปั้นแมงดาพวย ๒ วงทุกปั้น เก่าก็มี ใหม่ก็มี ถ้าเป็นปั้นเก่าลิ้นสั้น ปั้นแมงดาอีกอย่างหนึ่งเป็นปั้นญวน ยี่ห้อตราสี่เหลี่ยมที่ปั้นมีสีต่างๆ ขนาดใหญ่บ้าง เล็กบ้าง

๓. ปั้น (แมงดา) ค่อม เป็นปั้นอย่างมีสีต่างๆ ยี่ห้อเหมือนกับปั้นแมงดา แต่พวยตรง มีขนาดใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ปั้นดำเป็นพื้น สีขาวสีแดงมีน้อย ปั้น (ค่อม) อีกอย่างหนึ่ง รูปกลม สูง (น่อย) ถ้าเป็นปั้นขาวสีเจือเหลืองไม่สำลัก แต่เป็นปั้นแดงดำเป็นพื้น มีขนาดใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ปั้นค่อมญวน ฝาปิดในตัว มีเม็ดที่ปั้น ๔ ปุ่ม ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง (ปั้นนี้สอบหาอย่างในทุกวันนี้ยังไม่พบ สงสัยว่า เวลานี้จะเรียกชื่ออื่น)

๔. ปั้นอย่างบ่าลด เก่าก็มี ใหม่ก็มี รูปปั้นต่างๆ ไม่เท่ากัน ปั้นเล็กถ้าสีขาวสำลักทุกปั้น (ปั้นนี้สอบหาอย่างในทุกวันนี้ยังไม่พบ สงสัยว่า เวลานี้จะเรียกชื่ออื่น)

๕. ปั้นรูปผลมะตูม มีน้อยปั้น ถ้าสีแดงงามนัก

๖. ปั้นรูปผลมะขวิด ยี่ห้อหนังสือจีนมีที่ตัวปั้น มีหลายสีหลายขนาด เก่าก็มี ใหม่ก็มี

๗. ปั้นเฟือง เป็นปั้นดำปั้นแดงเป็นพื้น ขาวไม่มี

ว่าด้วยยี่ห้อปั้นจีน

ปั้นจีนนั้น นับถือว่าดีเลวต่างกันด้วยยี่ห้อ ยี่ห้อหยงเจี่ยเป็นดีที่ ๑ ยี่ห้อกุนเต็กเป็นที่ ๒ ยี่ห้อโซก๊วนเป็นที่ ๓ ยี่ห้อเม่งฉินเป็นที่ ๔ ปั้น (ยี่ห้อ) ซัวคาในตำราไม่ใช้ (ด้วยเป็นปั้นทำที่ตำบลปังเคยในเมืองแต้จิ๋ว เนื้อดินอ่อน ผิวและสีก็ไม่งาม) ทั้งไทยและจีนไม่มีผู้ใดนับถือ

ว่าด้วยลักษณะปั้น

ลักษณะปั้น ส่วนรูปสำคัญอยู่ที่ต้องให้หูพวยสมกัน จุกฝา ให้ต้องกัน ๓ อย่างนี้เป็นเครื่องประดับของปั้น อีกประการหนึ่ง เนื้อปั้นก็สำคัญมาก ดินละเอียดก็มี ดินหยาบก็มี เผาอ่อนไฟก็มี แก่ไฟก็มี ลางปั้นผิวหนา ลางปั้นผิวบาง ลักษณะขัดปั้น นายช่างผู้ทำต้องระวังจงมาก เมื่อลงกากเพชรให้สิ้นผิวแล้ว อย่าทำเพลินไปจนถึงดินหยาบ ถ้าถึงดินหยาบก็เสียผิวปั้น กากเพชรนั้นต้องกรองด้วยแพรที่เนื้อสนิท และอย่าทำให้แรงนัก เนื้อปั้นจะเป็นรอยลึกไป ชักมันไม่งาม ปั้นที่จะขัดเป็นมันงามและไม่งามเป็นด้วยทำพื้นดินสนิทและไม่สนิทดี ปั้นที่ขัดไว้แต่ก่อนแล้ว จะขัดใหม่ยากนัก อาจจะเป็นรอยลึก จะทำให้สิ้นรอยก็ถึงดินอ่อน การที่ขัดปั้นจะดีและมิดีได้ สำคัญอยู่ที่ผู้เป็นเจ้าของปั้นกับช่างขัด ถ้าวานกันขัดก็ทำอย่างหนึ่ง ถ้าจ้างกันขัดก็ทำอย่างหนึ่ง ถ้าใช้กันขัดก็ทำอย่างหนึ่ง

ว่าด้วยเล่นปั้น

การที่เล่นปั้นตามตำรับเก่า ที่ถือว่าเป็นอย่างเอก ต้องรวมปั้นอย่างให้มีครบชุดทั้ง ๓ สี และให้ได้ยี่ห้ออย่างเดียวกันด้วย ปั้นนั้นก็ต้องให้เป็นปั้นที่ดีบริสุทธิ์ ถ้าหาบริสุทธิ์ไม่ได้จริง ถึงจะร้าวรานบ้าง ถ้าแลไม่เห็นชัดก็พอใช้ได้ แต่ถ้าร้าวรานถึงแลเห็นเป็นใช้ไม่ได้ ชุดปั้นที่กำหนดนั้นกำหนดเป็น ๓ อย่าง อย่างที่ ๑ เรียกว่า ชุดนพตรี ถ้ารวมได้ชุดนพตรีเป็นอย่างวิเศษที่สุด ถ้าไม่สามารถจะรวมชุดนพตรีได้ ก็รวมเพียงนพโท ถ้าไม่สามารถจะรวมได้ถึงนพโท รวมได้เพียงชุดนพเก้า ก็นับว่าเป็นดี กำหนดปั้นที่ต้องรวมเข้าชุดนั้นดังนี้

ชุดนพตรี

ปั้นขาวปุ่ม ๓	คอช้อย ๓	ลูกแก้ว ๓	รวม ๙ ปั้น
ปั้นแดงปุ่ม ๓	คอช้อย ๓	ลูกแก้ว ๓	รวม ๙ ปั้น
ปั้นดำปุ่ม ๓	คอช้อย ๓	ลูกแก้ว ๓	รวม ๙ ปั้น

รวมทั้งสิ้น ๒๗ ปั้น เป็นชุด

ชุดนพโท

ปั้นขาวปุ่ม ๒	คอช้อย ๒	ลูกแก้ว ๒	รวม ๖ ปั้น
ปั้นแดงปุ่ม ๒	คอช้อย ๒	ลูกแก้ว ๒	รวม ๖ ปั้น
ปั้นดำปุ่ม ๒	คอช้อย ๒	ลูกแก้ว ๒	รวม ๖ ปั้น

รวมทั้งสิ้น ๑๘ ปั้น เป็นชุด

ชุดนพเก้า

ปั้นปุ่มขาว ๑	คอช้อย ๑	ลูกแก้ว ๑	รวม ๓ ปั้น
ปั้นแดงปุ่ม ๑	คอช้อย ๑	ลูกแก้ว ๑	รวม ๓ ปั้น
ปั้นดำปุ่ม ๑	คอช้อย ๑	ลูกแก้ว ๑	รวม ๓ ปั้น

รวมทั้งสิ้น ๙ ปั้น เป็นชุด

เมื่อรวมปั้นอย่างเข้าชุดดังกล่าวมา ต้องมีปั้นตลกอย่างที่หายากประกอบด้วย ชุดนพตรีต้องมีปั้นตลกอย่างดีๆ ๙ ปั้น ให้รูปต่างกันหมด ชุดนพโทต้องมีปั้นตลก ๖ ปั้น ชุดนพเก้าต้องมีปั้นตลก ๓ ปั้น จึงจะนับว่าครบชุด

ตำราที่ข้าพเจ้าพบ เรียงความอยู่ข้างไขว้เขว ข้าพเจ้าต้องถอดเนื้อความมาเรียงเข้าหมวดหมู่ใหม่ แต่ได้ระวังรักษาคำเดิมไว้โดยมาก นอกจากได้ความตามตำราที่กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าถามพระยาศิริสัตย์สถิตย์ (จัน พราหมณะ-นันทน์) ได้ความเรื่องตำนานปั้นต่อรัชกาลที่ ๒ มาว่า

ในรัชกาลที่ ๓ มีปั้นสายอย่างหนึ่ง รูปทรงมัน สีแดงก็มี สีดำก็มี จะเป็นของหลวงสั่งหรือผู้อื่นสั่งเข้ามาถวายไม่แน่ แต่ปั้นอย่างนี้เป็นของหลวงถวายพระเมื่องานฉลองวัดพระเชตุพน ปั้นที่ปรากฏว่าสั่งครั้งรัชกาลที่ ๓ นั้น กรม-พระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพและสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ แต่ยังเป็นพระยาศรีพิพัฒน์ ได้เอาปั้นอย่างหลวงครั้งรัชกาลที่ ๒ สั่งออกไปทำอีก ทั้งรูปเท้าปุ่มคอหม้อ รูปลูกแก้ว และรูปก้นช้อยคอช้อย ปั้นสายรูปแมงดาพวยชวาลา ของวังหน้าใช้ยี่ห้อกงเก็กที่ตัวปั้น ของพระยาศรีพิพัฒน์ใช้ยี่ห้อกงเก็กที่ลิ้น ทำได้แต่พอคล้ายคลึงกับปั้นอย่างของหลวง แต่ทุกวันนี้ก็เป็นของหายาก ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ยังมีผู้อื่นพยายามทำเลียนอีก แต่ก็ไม่เหมือน

ในรัชกาลที่ ๔ สั่งทำของเมืองจีนยากขึ้น ด้วยเลิกการทูตไปเมืองจีน ปั้นที่สั่งในรัชกาลที่ ๔ ปรากฏว่า ท่านผู้หญิงพัน ภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้พระยาโชฎึก (พุก) สั่งปั้นเท้าปุ่มคอหม้อ ๓ ใบเถา ปั้นลูกแก้วรูปร่างแบนๆ เรียกว่า “ลูกจัน” ปั้นเท้าปุ่มคอหม้ออีกรูปหนึ่ง เรียกว่า “กระโล่” และปั้นก้นช้อย ปั้นที่ท่านผู้หญิงพันสั่งมีทั้งปั้นขาว ปั้นแดง ปั้นดำ มียี่ห้อกงเก็กทั้งสิ้น ผิดกับปั้นแต่ก่อนที่พวยและหูเล็ก ตัวปั้นก็หนา สีสันเป็นปานกลาง จัดแต่ว่าพอใช้ได้

ในรัชกาลที่ ๕ จับเล่นปั้นกันยุคแรกเมื่อปีวอก จุลศักราช ๑๒๓๔ พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้โปรดให้อวดปั้นประกวดกันที่มิวเซียม เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ คราวหนึ่ง จับเล่นยุคที่ ๒ เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ คราวนี้เล่นทั้งปั้นและถ้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ทำหุ่นถ่ายปั้นอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ ให้พระยาโชฎึก (ฮวด) สั่งออกไปทำปั้นหู ทั้งรูปเท้าปุ่มคอหม้อ รูปลูกแก้ว และรูปก้นช้อยคอช้อย มีทั้งสีขาว สีแดง สีดำ ยี่ห้ออักษรพระนาม จ.ป.ร. บ้าง ยี่ห้ออักษรพระนาม จ.ป.ร. มีขอบรูปเมล็ดขนุนบ้าง ยี่ห้ออักษรพระนาม จ.ป.ร. ที่ตั้วปั้น ที่ลิ้นเป็นศักราชบ้าง นอกจากรูปปั้นอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ โปรดให้สั่งปั้นสายทรงกระบอก จุกทำเป็นรูปเงินบาท มียี่ห้ออักษรพระนาม จ.ป.ร. ที่ก้นในรูปเมล็ดขนุน ทำเป็น ๕ ใบเถา มีทั้งสีขาว สีแดง สีดำ ปั้นหลวงที่สั่งครั้งรัชกาลที่ ๕ เนื้อและรูปดีกว่าที่ผู้อื่นสั่ง แต่เนื้อดินไม่ถึงครั้งรัชกาลที่ ๒ ด้วยช่างจีนที่ทำปั้นชั้นหลัง ผสมดินไม่ได้เหมือนคนแต่ก่อน แต่ถึงกระนั้นสั่งเข้ามาเป็นของหลวง และเป็นของพระราชทาน ใครมีก็หวงแหนและสงวนด้วยกันทุกคน จึงเป็นของหายากแม้แต่ในเวลานี้

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ นอกจากของหลวงยังมีผู้อื่นสั่งปั้นอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ อีกหลายราย ที่ปรากฏคือ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช[๑] ทรงสั่งคราวหนึ่ง พระองค์เจ้าปรีดาสั่งคราวหนึ่ง พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (ฮวด) สั่งหลายคราว แต่ทำสู้ปั้นหลวงไม่ได้ ว่าโดยกระบวนปั้น ข้าพเจ้าสืบสวนได้ความดังกล่าวมานี้

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช ต้นสกุลสุขสวัสดิ์

ว่าด้วยที่ชา

เครื่องชาที่จีนใช้กันในเมืองจีนนั้น ว่าเป็น ๒ อย่าง นอกจากที่เมืองแต้จิ๋วฮกเกี้ยนแล้ว เขาใช้ถ้วยฝาขนาดใหญ่อย่างเราเรียกกันว่า “ถ้วยชง” นั้นแทนปั้น คือ เอาใบชาใส่ในถ้วยแล้วรินน้ำร้อนลงชงในถ้วยนั้น กินน้ำชาจากถ้วยนั้นทีเดียว ถ้าจะแบ่งน้ำร้อนกินทีละน้อย นัยว่า เอารินแบ่งลงในฝาถ้วยนั้นเอง หรือมิฉะนั้น มีถ้วยเล็กที่ไม่มีฝา อย่างเราเรียกว่า “ถ้วยตวง” ใบหนึ่งสองใบไม่มีกำหนดสำหรับรินแบ่ง วิธีคุมก็เป็นแต่เอาถ้วยชงนั้นตั้งบนจุ่นทำด้วยเงินบ้างถ้วยบ้าง อย่างเลวก็ทำด้วยตะกั่ว จุ่นหนึ่งรองถ้วยใบหนึ่ง ถ้ามีถ้วยตวง ก็เอาถ้วยตวงตั้งบนหลังฝาถ้วยชง ส่วนพวกแต้จิ๋วฮกเกี้ยนนั้นชงชาด้วยปั้น จึงไม่ใช้ถ้วยชง มีแต่ถ้วยขนาดเล็กอย่างไม่มีฝา ที่เราเรียกว่า “ถ้วยตวง” เป็นชุด ๔ ใบ วิธีคุมเครื่องชุดน้ำชาของพวกแต้จิ๋วฮกเกี้ยน มีอ่างรองปั้นใบหนึ่ง จานรองถ้วยตวงทั้ง ๔ อีกใบหนึ่ง กับชามแต้เซ้ยสำหรับเทกากชาใบหนึ่ง นัยว่า จานที่รองถ้วยก็ดี ชามแต้เซ้ยก็ดี ไม่จำจะต้องเป็นลายเดียวกับถ้วย วิธีจีนไม่ใช้ถาดชา และไม่มีที่จะเอาปั้นขึ้นร่วมภาชนะเดียวกับถ้วย

เครื่องชาที่ไทยเราใช้กัน วิธีคุมอย่างเก่าก็มี ๒ อย่าง คือ เอาถ้วยชงมีฝาใบหนึ่ง กับปั้นมีจานรองใบหนึ่ง ตั้งในถาดชารูปรี ถาดทำด้วยทองหรือเงินหรือทองเหลืองตามรัก ถ้วยและจานรองปั้นนั้น เลือกเอาแต่ที่ชอบว่างาม ไม่จำจะต้องเป็นลายเดียวกัน คุมอย่างนี้เรียกว่า “ปั้นหน่วยถ้วยใบ” วิธีคุมอย่างนี้ทีหลังจึงกวดขันขึ้น ถ้วยใช้ทรงถ้วยน้ำพริกและใช้อ่างทรงมะนาวตัดรองปั้น ถ้วยกับอ่างต้องได้ลายเดียวกัน ต่อมาถาดที่รองทำพะนังสูงขึ้น แก้รูปคล้ายกับอานม้าเครื่องแผง จึงเรียกที่ชาอย่างนี้ว่า “เครื่องอานม้า” ถ้าหาถ้วยตวงลายเดียวกับถ้วยชงได้ ก็เอาถ้วยตวงตั้งหลังฝาถ้วยชงอีกใบหนึ่ง เครื่องชาไทยอีกอย่างหนึ่งนั้นก็ใช้ถาดรี ในถาดจัดตั้งถ้วยตวง ๔ ใบ รูปและลายอย่างเดียวกัน เป็นถ้วยมีฝาก็ได้หรือไม่มีฝาก็ได้ กับปั้นมีจานรองใบหนึ่ง จานไม่จำจะต้องเป็นลายเดียวกับถ้วย ที่ชาไทยแบบที่จัดคุมเป็น ๒ อย่างดังกล่าวมานี้ พิเคราะห์ดู ก็เห็นได้ว่าเอาอย่างที่จีนใช้ทั้ง ๒ อย่าง เป็นแต่มาเพิ่มเติมตามความนิยมของไทยเรา ให้ปั้นอยู่ในภาชนะอันเดียวกับถ้วย จึงต้องใช้ถาดรองชั้นล่าง ที่ใช้จานรองปั้นไม่เข้าชุด ก็เพราะจีนไม่ได้ทำจานมาเป็นชุดกับถ้วย ส่วนถ้วยตวงอย่างมีฝานั้นเป็นของไทยให้อย่าง ถ้วยตวงของจีนเขาไม่ใช้ฝา น่าจะมาแต่สั่งทำถ้วยยาก่อน เอาถ้วยยาขนาดเล็กมาคุมในที่ชาเห็นงามด้วย และเห็นลวดลายถนัด จึงเลยสั่งเป็นถ้วยชุดเครื่องชา

ต่อมา (สันนิษฐานว่า เห็นจะเป็นราวในรัชกาลที่ ๓ หรือถึงรัชกาลที่ ๔) มีเครื่องชาขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ชุดจีน” คือ ใช้ถาดรีเขื่องออกไปหน่อย ในนั้นตั้งถ้วยชงมีฝาใบหนึ่ง ถ้วยตวงไม่มีฝาตั้งซ้อนกันเป็น ๒ แถว รวม ๔ ใบ และมีอ่างรองปั้น ของเหล่านี้ทำรูปและลายเป็นชุดเดียวกัน ที่เรียกว่า “ชุดจีน” ทำให้เข้าใจว่า คุมอย่างนี้เป็นอย่างจีน แต่ข้างจีนเขายืนยันว่า ที่เมืองจีนไม่ได้ใช้อย่างนี้ เป็นของคิดขึ้นในเมืองไทย พิเคราะห์ดูลักษณะที่คุมเครื่องชุดจีน ก็คือเอาเครื่องชุดไทยทั้ง ๒ อย่างที่กล่าวมาแล้ว มารวมลงในภาชนะอันเดียวกันนั้นเอง บางทีจะเป็นความคิดจีนพ่อค้า คิดทำเครื่องชุดให้แยกใช้ได้ทั้งอย่างปั้นหน่วยถ้วยใบ และอย่างถ้วย ๔ ให้ถูกความนิยมของผู้เล่นทั้ง ๒ พวก คำว่า “จีน” เห็นจะหมายความว่า เป็นของจีนทำเข้ามาขาย ลักษณะคุมเครื่องชายังมีอีกอย่างหนึ่ง คุมอย่างญวน จึงเรียกว่า “เครื่องญวน” ใช้กี๋ไม้สลักหรือประดับมุกแทนถาด ในนั้นมีจาน ๒ ใบ ใบหนึ่งรองปั้น มักใช้ปั้นตลกขนาดเขื่อง จานอีกใบหนึ่ง รองถ้วยไม่มีฝา ๔ ใบ ใบหนึ่งโตกว่า ๓ ใบ เรียกว่า “ถ้วยข่ม” ว่าสำหรับใส่น้ำเย็น ถ้วยจานเป็นลายเดียวกันหมด ที่ชาที่ใช้กันในเมืองไทยแต่ก่อนใช้วิธีคุมแต่ ๔ อย่าง คือ อย่างปั้นหน่วยถ้วยใบอย่างหนึ่ง อย่างถ้วย ๔ อย่างหนึ่ง อย่างชุดจีนอย่างหนึ่ง และอย่างชุดญวนอย่างหนึ่ง มาจนในรัชกาลที่ ๕ จึงมีวิธีคุมที่ชา แปลกขึ้นอีก ๓ อย่าง คือ

๑. อย่างปั้นคู่ถ้วย ๔ อย่างนี้ ใช้ถาดกลม ใช้ถ้วยตวง มีฝาขนาดเขื่องตั้ง ๔ ใบ ตั้งปั้นคู่มีจานรองคู่หนึ่ง

๒. เครื่องโถคู่ ใช้ถาดกลมตั้งถ้วยชงมีฝาคู่หนึ่ง ถ้วยตวง ๔ ใบ ปั้น ๒ ใบ รองด้วยจานคู่หนึ่ง เครื่องชาที่คุมอย่างนี้ มีหลายรูปหลายทรง ถ้วยชงทำเป็นรูปโถโสม ถ้วยตวงเป็นรูปทรงโอบ้าง ถ้วยชงเป็นทรงจีโบบ้าง

๓. ชุดดาวล้อมเดือน ใช้ถาดกลม ตั้งปั้นสายจานรองไว้กลาง ตั้งถ้วยตวงมีฝา ๘ ใบล้อมรอบ

ว่าโดยกระบวนลักษณะคุมที่ชาที่ไทยเราใช้กันมี ๗ อย่างดังแสดงมานี้ ชามแต้เซ้ยที่สำหรับเทกากชา ไทยเราไม่เอาเข้าชุดจุ่นรองถ้วยชง จะใช้ก็ได้ ไม่ใช้ก็ได้

ว่าด้วยถ้วยชา

ถ้วยชาที่นักเลงเล่นนับถือว่าเป็นของดีมีหลายอย่าง เพื่อจะให้สะดวกแก่การพรรณนา จะต้องแยกเป็นของ ๓ ยุค คือ ยุคที่ ๑ ของที่มีเข้ามาในระหว่างรัชกาลที่ ๑ จนสิ้นรัชกาลที่ ๓ ยุคที่ ๒ ของที่มีเข้ามาในรัชกาลที่ ๔ ยุคที่ ๓ ของที่มีเข้ามาในรัชกาลที่ ๕

ของยุคหนึ่ง เป็นเครื่องลายสีและลายน้ำทองแทบทั้งนั้น ลายครามมีน้อย หรือไม่มีทีเดียว ถ้วยชงที่เล่นกันเป็นถ้วยจีน มักเป็นรูปถ้วยน้ำพริก ถ้วยตวงเป็นรูปทรงบัวเป็นพื้น ที่เป็นถ้วยไทยสั่งมีฝาแทบทั้งนั้น

ถ้วยยุคนี้ที่นับถือกันว่าวิเศษที่สุด คือ ถ้วยชุด ๔ อย่างจีนสำรับหนึ่ง เป็นของราชบรรณาการพระเจ้าปักกิ่งถวายมาเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ถ้วยชุดนี้เป็นถ้วยบาง อย่างที่เรียกว่า “เปลือกไข่” บางแทบจะเท่าเปลือกไข่จริงๆ รูปทรงโอพื้นขาว เขียนลายหนังสือเล็กเส้นหมึกขอบแดง ถ้วยชุดนี้มีเรื่องตำนานว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ไปทรงรักษาไว้จนตลอดพระชนมายุ แล้วตกไปเป็นของผู้อื่น แล้วจึงนำมาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้วยแตกเนื้อขาดเสียใบหนึ่ง โปรดให้สั่งไปทำ ช่างเมืองจีนไม่รับจะทำให้เหมือนได้ จึงเอาทองคำทำแทนเนื้อที่ขาดอยู่จนทุกวันนี้ ถ้วยชุดนี้ยอมกันว่าวิเศษกว่าถ้วยชาชุดไหนๆ บรรดามีในเมืองไทยทั้งสิ้น ถ้วยยุคที่ ๑ มีน้อย ไม่ว่าลายอย่างไรนับถือกันว่า เป็นของดีทั้งนั้น แต่ที่ถือกันว่าดีวิเศษนั้นมีอยู่ ๔ - ๕ ลาย คือ ลายดอกกุหลาบขาวพื้นทอง ของครั้งรัชกาลที่ ๒ ลายหนึ่ง ถ้วยแกะลายผักกาดเขียว ของครั้งรัชกาลที่ ๒ เหมือนกันลายหนึ่ง ลายนกหย่อมลายหนึ่ง ลายพวงทับทิมลายหนึ่ง ลายสิงโตพื้นทองลายหนึ่ง ลายสิงโตแดงลายหนึ่ง ลายตาลโปนมีทั้งสีแดง สีน้ำเงิน อีกลายหนึ่ง ถ้วยยุคที่ ๑ ไม่ใคร่จะขึ้นชื่อลือนาม เพราะใครมีเจ้าของก็รักและหวงไม่ใคร่จะเป็นของซื้อขายกัน จานรองปั้นยุคที่ ๑ นั้นเป็นของสั่งเข้ามาต่างหาก เรียกว่า “ลายเข้มขาบ” ต่างรูปต่างลายไม่เข้าชุดกับถ้วย

ถ้วยยุคที่ ๒ เป็นถ้วยลายครามโดยมาก เป็นของพวกนายห้างเสาะหาและให้อย่างสั่งเข้ามาขายพวกผู้ดี ไม่ใช่ของขายตามร้านในตลาด เครื่องชายุคนี้เขียนลายจีนมีแทบทุกลาย จึงมีมากกว่าถ้วยยุคที่ ๑ กำหนดด้วยยี่ห้อเป็นสำคัญที่นับถือกันอยู่ ๔ ยี่ห้อ คือ

๑. ยี่ห้อเยียกชิมเตียนฉัง แปลว่า ของวิเศษควรเอาไว้ในที่เก็บ ยี่ห้อนี้เป็นยี่ห้อเมืองจีน เก่ากว่าอีก ๓ ยี่ห้อที่จะกล่าวต่อไป ถ้วยเยียกชิมนับถือกันด้วยบาง และเนื้อดี ถ้าใช้นานไปผิวรานเป็นทำนองสังกโลก แต่ถ้วยเยียกชิมไม่ได้เขียนยี่ห้อเยียกชิมทั้งนั้น เขียนปลอมยี่ห้อไต้เหม็งก็มี ถ้วยผู้อื่นสั่งให้เขียนยี่ห้อเยียกชิมเข้ามาก็มี แต่ของเยียกชิมแท้คงรู้ได้ด้วยเนื้อและเคลือบผิดกับยี่ห้ออื่น

ถ้วยชายี่ห้อเยียกชิมเตียนฉังทำ ๔ อย่าง คือ ๑. ชุดไทย ถ้วย ๔ รูปก้นลุ่น ฝาทรงฝาชี จานต้องเตรองปั้น ๒. ชุดไทย ถ้วยน้ำพริกกับอ่าง ๓. ชุดจีน รูปทรงกระทาย ๔. ชุดจีน ทรงจีโบ เขียนลายจีนมีแทบทุกลาย

๒. ยี่ห้อโปจูลี่กี่ แปลว่า เครื่องหมายราวกับแก้วอันวิเศษ ยี่ห้อนี้เป็นของห้างพระยาพิศาลผลพานิช (ชื่น) สั่งเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ต่อมาของพระยาพิศาลฯ (สือ) ผู้บุตรสั่ง ก็ใช้ยี่ห้อโปจูลี่กี่เหมือนกัน แต่มีที่สังเกต ของที่สั่งครั้งพระยาพิศาลฯ (ชื่น) เขียนลวดขอบ ของสั่งครั้งพระยาพิศาลฯ (สือ) ไม่มีลวด เครื่องชายี่ห้อโปจูลี่กี่ครั้งพระยาพิศาลฯ (ชื่น) ทำชุดจีนทรงกระทายอย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงบัวอย่างหนึ่ง ของสั่งครั้งพระยาพิศาลฯ (สือ) ทำชุดจีนทรงกระทายอย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงบัวอย่างหนึ่ง ชุดไทยถ้วย ๔ ทรงบัวมีฝาอย่างหนึ่ง เขียนลายจีนมีแทบทุกลาย

๓. ยี่ห้อกิมตึ๋งฮกกี้ แปลว่า เครื่องหมายของอันวิเศษอย่างเต็มที่ เป็นยี่ห้อของพระยาโชฎึก (พุก)[๑] สั่งเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ต่อมาถึงพระยาโชฎึก (ฮวด) ผู้บุตร เปลี่ยนเป็นกิมตึ๋งฮวดกี่ แปลว่า เครื่องหมายว่าเป็นของอันวิจิตรเครื่องถ้วยที่เป็นของผู้ดีเล่น ห้างกิมตึ๋งสั่งมากกว่าห้างอื่นๆ ส่วนถ้วยชานั้น ยี่ห้อกิมตึ๋งฮกกี่ ทำชุดจีนทรงกระทาย

---

[๑] คำว่า “พุก” คือ คำเดียวกับ “ฮก” นั้นเอง

อย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงกระจาดอย่างหนึ่ง ชุดจีนจีโบอย่างหนึ่ง กิมตึ๋งฮวดกี่ ทำชุดจีนจีโบตั้งคู่อย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงกระทายอย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงกระจาดอย่างหนึ่ง ชุดไทยถ้วย ๔ ทรงบัวอย่างหนึ่ง ชุดถ้วยน้ำพริกมีถ้วยตวง ๔ ใบ กับอ่างมะนาวตัดอย่างหนึ่ง เขียนลายจีนมีแทบทุกลาย

๔. ของจีนสุ่นให้เขียนยี่ห้อเยียกชิม จึงเรียกกันแต่ว่า "ชุดจีนสุ่น" เป็นของสั่งในรัชกาลที่ ๔ มีไม่สู้มาก ทำเครื่องชุดจีนทรงบัวอย่างหนึ่ง กับทำชุดจีน ๓ ยี่ห้ออีกอย่างหนึ่ง คือ อ่างเขียนยี่ห้อกิมตึ๋งฮกกี่ ถ้วยชงเขียนยี่ห้ออุนฉัง-มุ่ยกี่ ถ้วยตวงเขียนยี่ห้อเยียกชิม ชุด ๓ ยี่ห้อนี้เดี๋ยวนี้เป็นของหายาก มีลายจีนแทบทุกลาย

เครื่องชาญวนที่นับถือกัน ยี่ห้อเตียนเง็กอย่างหนึ่ง ยี่ห้อหงวนเง็กอย่างหนึ่ง

ของยุค ๒ นี้ที่เป็นของมักขึ้นชื่อลือเสียงในจำพวกผู้เล่น เพราะของเดิมสั่งเข้ามาขายกันในพวกผู้ดี ถึงราคาแพงกว่าของท้องตลาดก็ยังไม่แพงเท่าใดนัก ชั้นแรกหาซื้อได้เพียงชุดละสิบบาทสามตำลึง แต่ก็เป็นของสั่งคราวเดียว ครั้นนานมาของนั้นกระจัดกระจายหายแตกสูญไป เหลืออยู่น้อยเข้า หาครบชุดยากเข้า ราคาก็แพงขึ้นทุกที จนถึงชุดละตั้งสองร้อยบาทหรือสามร้อยบาทหรือกว่านั้น

ของยุค ๓ จะกล่าวแต่เฉพาะของหลวงสั่ง ที่จริงของพวกยุค ๒ มาสั่งในรัชกาลที่ ๕ ก็มีมาก เช่นของยี่ห้อกิมตึ๋ง-ฮวดกี่ก็ดี ยี่ห้อโปจูลี่กี่ของพระยาพิศาลฯ (สือ) ก็ดี เป็นของสั่งในรัชกาลที่ ๕ ทั้งนั้น แต่เพราะทำอย่างเดียวกัน ไม่แปลกกับของยุคที่ ๒ จึงไม่จำจะต้องอธิบายซ้ำอีก เครื่องชาของหลวงสั่งเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เรียกกันว่า "ถ้วยจักรี" พวกหนึ่ง "ถ้วยอักษรพระนาม" พวกหนึ่ง

ถ้วยจักรี เป็นเครื่องพื้นสีเขียนลายสอดทองทั้งนั้น ทรงคิดอย่างสั่งไปทำในยุโรปเมื่อปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทำลายเดียวมี ๙ สี คือ พื้นทองข้างในเคลือบทองหนึ่ง พื้นเงินหนึ่ง สีแดงหนึ่ง สีขาวหนึ่ง สีชมพูหนึ่ง สีเขียวหนึ่ง สีน้ำเงินหนึ่ง สีเหลืองหนึ่ง สีดำหนึ่ง บนฝาเขียนรูปจักรี จึงเรียกกันว่า "ถ้วยจักรี" เครื่องชาชุดจักรีทำชุดไทยสำหรับตั้งถาดกลม มีถ้วยตวงทรงบัวมีฝา ๔ ใบ กับจานรองปั้นคู่หนึ่ง นี้อย่างหนึ่ง ชุดจีโบ ปั้นคู่มีถ้วยชงฝาจีโบคู่หนึ่ง ถ้วยตวงมีฝาจีโบ ๔ ใบ จานรองปั้นคู่หนึ่ง สำหรับตั้งถาดกลมนี้ อย่างหนึ่ง ชุดจีนมีถ้วยชงฝาจีโบ ถ้วยตวงปากคลื่น ๔ ใบ อ่างรองปั้นทรงบัวนี้อย่างหนึ่ง แต่ชุดจีนนี้มีน้อยรูปงามกว่าอย่างอื่น เครื่องถ้วยจักรี ยังมีขนาดเล็กเป็นเครื่องชาสำหรับผู้หญิงอีกอย่างหนึ่ง มีทั้งชุดเครื่องไทยปั้นคู่ และเครื่องจีโบ และมีทุกสีดังกล่าวมาแล้ว

ชุดอักษรพระนาม ทรงคิดอย่างสั่งไปทำเมืองจีน เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นเครื่องลายครามทั้งนั้น มี ๑๐ ลาย ผูกอักษรพระนามเลียนลายจีนอย่างหนังสือใหญ่ ยี่ยาวอย่างหนึ่ง ยี่ซ้อนอย่างหนึ่ง ยี่คดอย่างหนึ่ง ยี่ขัดอย่างหนึ่ง ยี่คอดขัดอย่างหนึ่ง ยี่สยามอย่างหนึ่ง ลายกระแปะอย่างหนึ่ง ลายกระแปะฮ่ออย่างหนึ่ง ลายฮ่อเครื่องมงคลอย่างหนึ่ง ลายลูกไม้ค้างคาวอย่างหนึ่ง ลายลูกไม้มีอักษรพระนามอย่างหนึ่ง เครื่องชาอักษรพระนามเข้าใจว่าสั่ง ๒ คราว คราวหนึ่งยี่ห้อเป็นตัวเลขศักราช อีกคราวหนึ่งยี่ห้อกิมตึ๋งฮวดกี่ ทำเป็นเครื่องชุดใหญ่ มีของหลายสิ่ง คือ เครื่องชาชุดจีโบตั้งปั้นคู่อย่างหนึ่ง ชุดจีนทรงกระจาดอย่างหนึ่ง ชุดไทยรูปโถตั้งปั้นคู่อย่างหนึ่ง ชุดไทยถ้วยสี่ปั้นคู่อย่างหนึ่ง ชุดญวนถ้วยทรงโออย่างหนึ่ง คนโทน้ำเย็นมีจานรองหนึ่ง ถ้วยน้ำเย็นมีจานรองหนึ่ง ชามแต้เซ้ยใหญ่หนึ่ง เล็กหนึ่ง ถ้าชาหนึ่ง กาน้ำร้อนหนึ่ง กาน้ำเย็นหนึ่ง กระโถนใหญ่หนึ่ง กระโถนเล็กหนึ่ง ของยุค ๓ ที่กล่าวมานี้ เป็นของหลวงสั่งเข้ามาใช้ราชการและพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการไม่มีที่ซื้อขาย ใครมีต่างคนก็หวงแหน บางทีตกไปถึงชั้นลูกหลานอัตคัดเอาออกขาย ก็ซื้อขายกันอย่างงุบงิบ ไม่เป็นของสำหรับขึ้นชื่อคุยกันเหมือนของยุคที่ ๒

ของในยุคที่ ๓ ยังมีเป็นของผู้อื่นสั่งเข้ามาเล่นกันในพวกผู้ดีมีอีกหลายราย แต่ไม่สู้เก่าถึงขึ้นชื่อลือนามนับถือกันเหมือนจำพวกที่กล่าวมาแล้ว ถ้าพรรณนาถึงด้วยจะยืดยาวนัก จึงมิได้พรรณนา

กระบวนเล่นเครื่องชาต้องลงทุนไม่ใช่แต่ที่จะซื้อหาปั้นและถ้วยเท่านั้น ยังต้องทำถาดรองอีกด้วย ต้องเป็นถาดเงินจึงจะพอใช้รองของดี ถ้าเป็นถาดทองเหลืองก็เลวไป ที่เป็นของเจ้านายผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ก็ทำถึงถาดทอง ถาดลงยา ใช้เวลาออกการงาน ลักษณะที่จัดเก็บตามบ้านของผู้เล่นโดยปรกตินั้น ถ้วยชาที่ดีมักคุมเป็นชุด มีทั้งปั้นและถ้วยตั้งประจำ

ถาดเรียงไว้ในตู้มากบ้าง น้อยบ้าง ส่วนปั้นที่ดีมักทำตู้ตั้งไว้ดูต่างหากแต่เฉพาะปั้น ตู้ปั้นที่เป็นวิเศษที่สุดเรียกกันว่า "ตู้ปั้นช้างเผือก" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระองค์เจ้าชิดเชื้อพงศ์ ทำด้วยไม้ลายประดับงา วางปั้นอย่างขาวครั้งรัชกาลที่ ๒ คัดแต่อย่างวิเศษที่สุด รวมไว้ในตู้นั้นราว ๒๐ ใบ ตั้งไว้ในพระที่นั่งสำหรับชมกันมาจนตลอดรัชกาล เมื่อเห็นปั้นขาวชุดนั้น ถึงผู้ที่ไม่สู้เข้าใจ เช่นตัวข้าพเจ้า ก็รู้ว่าของดี ดูแล้วไปเห็นปั้นอื่นก็ไม่อยากชม ส่วนการเก็บถ้วยนั้น งามดีอยู่เพียงจัดลงถาดถ้าไม่เอาลงถาดก็ต้องตั้งซ้อนๆ กันไว้ ไม่ใคร่เห็นว่าเป็นของดี เพราะฉะนั้นถ้วยดีใครมีจึงต้องหาถาดจัดตั้งเรียงไว้เป็นชุดๆ

เล่นเครื่องชา ความสนุกอยู่ในกระบวนเสาะแสวงหา เพราะของที่นับถือกันว่าดี เป็นของเก่า ใครมีครบชุดก็ไม่อยากขาย หรือขายก็แพงนัก ความสนุกจึงอยู่ในกระบวนที่เที่ยวหาของปลีกซึ่งพลัดอยู่ที่นั่นใบที่นี่ใบ ถ้าเป็นของที่หายากจริง จะหาให้เป็นรูปเดียวลายเดียวยี่ห้อเดียวกันเข้าให้ครบชุดไม่ได้ บางทีก็จำเป็นต้องเอาของยี่ห้ออื่นที่รูปเดียวลายเดียวกันเข้าประสมให้ได้ชุด เรียกว่า "เครื่องประสม" ถ้าเป็นของดีด้วยกัน นักเลงเล่นก็นับถือ ถือกันว่าเพียรหาของต่างยี่ห้อมาประสมให้ได้ลายเดียวรูปเดียวขนาดเดียวกันนั้น เป็นการยากกว่าซื้อหาของที่เขาทำเข้ามาขายเป็นชุดๆ เครื่องประสมจะเป็นเครื่องชาก็ตาม เครื่องโต๊ะก็ตาม จึงเป็นของชอบประกวดอวดกัน แม้ของที่ยี่ห้อเดียวกัน ถ้าเป็นของเก่าที่มีน้อย การที่จะหาให้ครบชุด ก็ต้องเที่ยวสืบสวนเสาะแสวงด้วยความลำบาก บางทีมีหลายคนต้องการของอย่างเดียวกัน แต่ของนั้นอยู่แยกเจ้าของ ก็อาจจะแกล้งไม่ให้รวมเข้าชุดได้ เช่นเรื่องเล่ากันมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๔ ว่าครั้งนั้นนักเลงเสาะแสวงหาถ้วยชากัน จนถึงมีฉายาเรียกว่า

"นายจุ้ยเครื่องขัน เจ้าบันต้วนยี่ เจ๊สัวพุกแผนที่ โตผักชีอาญาคดีรถหัก"

ข้าพเจ้าสืบถามอธิบาย ได้ความว่า นายจุ้ยเครื่องขันนั้น คือ นายจุ้ยคนนั้น ไม่เล่นตามแบบแผนของผู้อื่น ชอบหาแต่ของขันๆ ทำนองจะเป็นของที่หยาบ เจ้าบันต้วนยี่ อธิบายว่า เล่นถ้วยต้วนยี่ ไม่มีใครดีเท่าของเจ้าบัน เจ้าบันอยู่มาจนในรัชกาลที่ ๕ เมื่อชราได้ถวายถ้วยต้วนยี่นั้นแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ๊สัวพุกนั้นคือ พระยาโชฎึก (พุก) นั้นเองรักเครื่องชาลายแผนที่ คุมเครื่องญวนชุดหนึ่ง ขาดถ้วยอยู่ใบหนึ่ง ให้คนออกไปหาถึงเมืองจีนก็ไม่ได้ ภายหลังนานมา ได้ถ้วยมาจากเมืองญวนจึงครบชุด โตผักชีคนนั้น เป็นข้าราชการวังหน้ามาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคนโปรดของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ได้เป็นที่พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ คนทั้งหลายเรียกกันว่า "โตผักชี" มาแต่หนุ่ม เพราะชอบเล่นเครื่องลายผักชี เป็นเจ้าบทเจ้ากลอนด้วย ได้แต่งกลอนเรื่องตั้งเครื่องโต๊ะเมื่องานพระเมรุ ปีฉลู ๒๔๓๒ ได้พิมพ์ไว้ในหนังสือนี้ตอนว่าด้วยเครื่องโต๊ะ อาญาคดีรถหักนั้น อธิบายว่าขุนอาญาคดีคนนั้นจะรวมเครื่องชาญวนลายภาพชักรถ รวมได้หมดแล้ว ขาดถ้วยอยู่ใบเดียว ถ้วยใบนั้นไปตกอยู่ในมือผู้ซึ่งอยากจะแกล้งขุนอาญาคดี จะขอซื้อหาแลกเปลี่ยนอย่างไรก็ไม่ยอมให้ ความอันนี้รู้แพร่หลาย จึงเรียกว่า "อาญาคดีรถหัก" หักมาตลอดรัชกาลที่ ๔ จนถึงรัชกาลที่ ๕ ทั้ง ๒ ฝ่ายนำถ้วยชุดนั้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รถจึงหายหักเมื่อเป็นของหลวง

การเล่นถ้วยปั้นเป็นการที่ไทยเราเล่นกันติดต่อมากว่า ๑๐๐ ปี ไม่มีเวลาเลิก เป็นแต่ถ้าเล่นกันมาก ก็ฮือกันคราวหนึ่ง ถ้าซาก็เงียบไป แต่คงมีผู้ที่สะสมรวบรวมเล่นกันอยู่เสมอไม่ขาด ถึงในเวลานี้ก็ยังมีเล่นกันอยู่หลายราย ข้าพเจ้าสืบสวนในเรื่องถ้วยปั้นได้ความดังแสดงมานี้

เรื่องโต๊ะเครื่องบูชา

โต๊ะเครื่องบูชาของจีน เป็นของมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ และคงมีเข้ามาในเมืองไทยตั้งแต่มีจีนเข้ามาอยู่ เมื่อในครั้งสมเด็จพระร่วง หรือแต่ก่อนนั้น แต่ลักษณะจัดโต๊ะเครื่องบูชา โต๊ะอย่างที่ไทยเราจัดตั้งกันและเรียกว่า "โต๊ะจีน" ทุกวันนี้ ไม่เหมือนเครื่องบูชาของจีน เป็นแต่เอาเค้าเครื่องบูชาอย่างจีนมาคิดประดิษฐ์จัดตามความนิยมของไทย ถ้าจะเรียกว่า "โต๊ะไทย" ก็ได้ เท่ากับเรียกว่าโต๊ะจีน

ข้าพเจ้าได้สืบถามผู้เข้าใจวิธีตั้งเครื่องบูชาของจีน ได้ความว่า หลักเครื่องบูชาของจีนนั้น ก็คือ ถวายดอกไม้อย่างหนึ่ง เผาของหอมอย่างหนึ่ง และจุดเทียนอย่างหนึ่ง ตรงกับดอกไม้ธูปเทียนของไทย สิ่งของที่จีนตั้งโต๊ะบูชาประจำที่ เช่นตั้งหน้าพระในบ้านจึงต้องมีขวดสำหรับปักดอกไม้คู่หนึ่ง กระถางสำหรับเผาเครื่องหอมใบหนึ่ง เชิงสำหรับปักเทียนคู่หนึ่ง รวมเป็น ๕ ชิ้น จีนเรียกว่า "โงวส่าย" ไทยเราเรียกเพี้ยนว่าเหงาไช้ แปลว่า บูชาด้วยเครื่อง ๕ โต๊ะเครื่องบูชาจำต้องมีเครื่อง ๕ นี้จะขาดมิได้ แต่วิธีบูชาด้วยเผาเครื่องหอมนั้น ทำได้โดยอาการ ๒ อย่าง แต่เดิมคงจะใช้เอาไม้หอมมาเผา จึงต้องใช้กระถางเผา ต่อมามีผู้คิดเอาไม้หอมนั้นมาประสมทำเป็นธูปให้จุดง่ายเข้า และการใช้จุดธูปบูชานั้นอาจจะบูชาแยกได้หลายวัตถุ โดยกำหนดจำนวนธูป จุดบูชาวัตถุละดอก จึงใช้ธูปเป็นเครื่องบูชาขึ้นอีกอย่างหนึ่ง โดยนัยอันเดียวกันกับที่เผาไม้หอม ที่บูชาจึงใช้กระถางสำหรับปักธูป มีนอกออกไปจากกระถางเผาไม้หอมอีกอย่างหนึ่ง

วิธีตั้งเครื่องบูชาอย่างจีน ตั้งโต๊ะสี่เหลี่ยมโต๊ะหนึ่ง บนโต๊ะนั้นด้านในตั้งกระถางธูป (ที่เราเรียกว่า "กระถางใน") สำหรับปักธูปที่จุดบูชาเวลาไหว้พระใบหนึ่ง สองข้างกระถางธูปตั้งแจกันปักดอกไม้ (เราเรียกว่า "ขวดคอโต๊ะ") ข้างละใบหนึ่ง ไทยเราเรียกว่า "แจกัน" แต่เครื่องปักดอกไม้ที่เป็นรูปกระบอกปากผาย แต่จีนเขาเรียกว่า "เจกัน" ทั้งกระบอกอย่างนั้นและขวดก็เรียกว่าเจกันเหมือนกัน ข้างด้านหน้าตรงมุมโต๊ะตั้งเชิงเทียนคู่หนึ่ง ระหว่างกลางตั้งกระถางเผาไม้หอม (เราเรียกว่า "กระถางหน้า") ใบหนึ่ง ข้างกระถางเผาไม้หอมมีเครื่องประกอบกระถางเผา คือตลับหรือจานสำหรับใส่เนื้อไม้ใบหนึ่ง ขวดสำหรับปักตะเกียบเขี่ยถ่านไม้หอมขวดหนึ่ง สิ่งของเหล่านี้สิ่งไรประสงค์จะให้สูงขึ้นเป็นส่วนทรงให้เห็นงามก็ตั้งกี๋เล็กๆ รองที่บนโต๊ะอีกชั้นหนึ่ง ที่ตรงกลางโต๊ะนั้นโดยปรกติเขาว่างไว้ไม่ตั้งอะไร ต่อจะเซ่นจึงตั้งเครื่องเซ่นแบบเครื่องบูชาอย่างจีน ของที่จำเป็นว่าเท่านี้

แต่บางแห่งมีเครื่องตั้งโต๊ะบูชาเป็นอติเรก เช่นมีวัตถุที่บูชาแยกกันเป็นหลายวัตถุ จึงตั้งกระถางธูป (ที่เราเรียกว่า "กระถางเจ้า") หลายใบก็ดี หรือบางแห่งเป็นที่คนไปมาบูชาเนืองนิจ จึงต้องตั้งโคมไฟไว้ให้สำหรับจุดธูปเทียนบูชาก็ดี เพราะเหตุต้องการที่ตั้งเครื่องบูชามากขึ้น จึงคิดทำโต๊ะอีกตัวหนึ่งตั้งซ้อนเข้าข้างหลัง (เราเรียกว่า "โต๊ะขวางหลัง") สำหรับตั้งของอติเรกต่างๆ เป็นโต๊ะสูงกว่ายาวกว่า แต่แคบกว่าโต๊ะหน้า โต๊ะขวางหลังนี้โดยปรกติมักตั้งเหงาไช้ อย่างที่ทำเป็นเครื่องประดับ คือ เชิงเทียนสำหรับปักเทียนมังกรซึ่งไม่จุดคู่หนึ่ง แจกันสำหรับปักกิมฮวย สมมติว่าเป็นดอกไม้ทองคู่หนึ่ง และกระถางเผาทำขึ้นไว้ดูงามๆ ประกอบกันใบหนึ่ง เหงาไช้เครื่องประดับอย่างนี้ เป็นของตั้งแต่งประจำที่จึงมักทำเป็นขนาดใหญ่ให้งดงาม ของบางอย่างเช่นลับแล ซึ่งเราถือว่าเป็นของจำต้องมีประจำโต๊ะนั้น ผู้ที่บอกเล่าแก่ข้าพเจ้า เขาว่าที่เมืองจีนโดยปรกติเขาตั้งโต๊ะอื่นต่างหาก ถือว่าเป็นของสิริมงคลสำหรับบ้าน ต่อเวลามีการงานจึงเอาขึ้นตั้งบนโต๊ะเครื่องบูชา อนึ่ง เขาว่าเครื่องเซียนนั้น จีนเขาปักขวดไม่ปักกระบอก ว่ากระบอกใหญ่ที่เราใช้ปักเครื่องเซียนนั้นเป็นของสำหรับใช้ปักร่มและไม้เท้าตั้งกับพื้น ไม่ได้เป็นของสำหรับเอาขึ้นโต๊ะ อนึ่ง สิ่งของที่เอาขึ้นตั้งโต๊ะเครื่องบูชานั้นเขาว่าตามนิยมของจีนไม่ถือว่าจำเป็นจะต้องเป็นของลวดลายเดียวกันทั้งโต๊ะ ที่สุดจะเป็นโลหะบ้าง เป็นถ้วยบ้าง ก็ตั้งบนโต๊ะเดียวกันได้ไม่ขัด ของควรเป็นลายเดียวกันแต่ของชุด เช่นเหงาไช้เครื่องประดับ ถ้าไม่เป็นลายเดียวกันก็ไม่งาม อีกประการหนึ่งโต๊ะเครื่องบูชานั้น เวลามีการงานเขาจึงผูกผ้าหน้าโต๊ะ ซึ่งประดิษฐ์คิดปักให้งดงามเช่นเดียวกับม่านของแต่งเรือนฉะนั้น โต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน เช่นที่ไทยเราจัดตั้งกันในเมืองนี้ เขาว่าถ้าจะไปหาในเมืองจีนให้เป็นชุดครบโต๊ะจะไม่พบเลยทีเดียว เพราะจีนไม่จัดตั้งกันอย่างนี้ พวกพ่อค้าที่สั่งเครื่องโต๊ะเข้ามาขายในเมืองไทยเป็นชุดๆ ต้องคิดตัวอย่างส่งออกไป ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ตามที่คิดปรุงออกไปจากเมืองไทย มีหลายอย่างที่ช่างจีนผู้ทำไม่รู้ว่าเป็นเครื่องสำหรับตั้งโต๊ะบูชา ข้าพเจ้าไต่ถามได้เนื้อความดังนี้ และได้สังเกตดูโต๊ะเครื่องบูชาที่พวกจีนจัดไปตั้งการงาน เช่นตั้งรับเสด็จหน้าบ้าน

แม้ในปัจจุบันทุกวันนี้ วิธีเขาจัดก็เป็นทำนองอย่างว่า คือ ตั้งโต๊ะสี่เหลี่ยมตัวหนึ่งผูกผ้าหน้าโต๊ะ บนโต๊ะนั้นข้างในตั้งลับแลอันหนึ่ง ขวดปักดอกไม้ ๒ ข้างลับแล ข้างหน้าลับแลตั้งกระถางธูปใบหนึ่ง ข้างหน้าโต๊ะตั้งเชิงเทียนคู่หนึ่ง กับกระถางเผาเนื้อไม้ใบหนึ่ง บางทีมีขวดปักตะเกียบกับตลับเนื้อไม้ตั้งด้วย แต่กลางโต๊ะตรงที่สำหรับตั้งเครื่องเซ่นนั้น ถ้าเจ้าของบ้านมีหมากพลูบุหรี่หรือน้ำชาสำหรับจะเลี้ยง ก็ตั้ง (เซ่น) ไว้ตรงนั้น ถ้าไม่มีของบริโภค ก็ตั้งสิ่งของต่างๆ แล้วแต่เห็นว่าอะไรดีงาม ที่สุดจนตุ๊กตาและนาฬิกา ซุ้มก็เอามาตั้งแต่งตรงที่ว่างนั้น สังเกตโต๊ะเครื่องบูชาที่จีนตั้งรับเสด็จ เห็นเป็นเช่นนี้มาแต่ไรๆ ไม่ว่าที่ไหน น่าเข้าใจว่าที่เมืองจีน ถ้ามีกิจจะต้องจัดโต๊ะเครื่องบูชาในการงาน ก็เห็นจะจัดทำนองนี้

การที่ไทยเราเล่นโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน ตามเรื่องราวและเหตุการณ์ที่ได้ทราบมา เข้าใจว่า เริ่มเล่นแต่ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๓๖๑ มูลเหตุเกิดแต่แต่งพระที่นั่งและตำหนักซึ่งสร้างขึ้นในสวนขวา ที่ในพระบรมมหาราชวัง ด้วยเมื่อแต่งสวนขวานั้น ราชทูตไทยไปเมืองจีนพึ่งกลับเข้ามาถึง ได้ไปเห็นแบบแผนแต่งรั้ววังและบ้านเรือนผู้มีบรรดาศักดิ์ในเมืองจีน มาช่วยอำนวยการแต่งพระที่นั่งและตำหนักให้งดงามแปลกประหลาด จึงใช้ของจีนที่หามาจากเมืองจีนในคราวนั้นบ้าง เอาของที่มีอยู่ในเมืองไทยแล้วบ้าง ตกแต่งพระตำหนักตามกระบวนจีน วิธีตกแต่งตั้งของจีนครั้งนั้น สันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นทำนองลายฮ่อจีน เช่นเดียวกับรูปที่เขียนไว้ในพระอุโบสถวัดราชโอรสและวัดกัลยาณมิตร และเขียนไว้ตามหลังบานประตูหน้าต่างโบสถ์วิหารเมื่อในครั้งรัชกาลที่ ๓ และต่อมามีหลายแห่ง คือเอาสิ่งของต่างๆ จัดตั้งบนโต๊ะบ้าง บนกี๋ม้วนบ้าง บนม้าหมู่บ้าง ที่เป็นของเล็กก็มีกี๋เล็กและหย่งรองอีกชั้นหนึ่ง สิ่งของที่ตั้งเอาแต่ของดีของงามเป็นประมาณ เช่น ขวดปักดอกไม้ ชามใส่ลูกไม้ เครื่องเขียนหนังสือ ตลอดลงไปจนฉาก ตลอดจนเครื่องบูชาเครื่องห้าที่กล่าวมาแล้วก็ใช้จัดตั้งด้วย ดูกระบวนจัดเอาแต่งามเป็นประมาณ ไม่กำหนดว่าสิ่งของอย่างใด หรือจัดตั้งอย่างไร สันนิษฐานว่า ตั้งแต่นั้นมา ตามวังเจ้าบ้านขุนนาง ก็คงจะเล่นตกแต่งด้วยของจีนโดยทำนองเดียวกัน ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ประจวบเวลาทรงพระราชปรารภถึงพระอารามต่างๆ ซึ่งสร้างเมื่อในรัชกาลที่ ๑ ชำรุดทรุดโทรมลง และพระอารามที่ยังสร้างค้างอยู่ก็มีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชศรัทธาในการสถาปนาพระอาราม เอาเป็นพระราชธุระสร้างพระ-อารามหลวงที่ยังค้าง เช่น วัดอรุณฯ และวัดสุทัศน์ฯ และทรงปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงที่สำคัญ มีวัดพระเชตุพนฯ เป็นต้นทุกพระอาราม การที่เล่นฝีมือช่างก็ดี การตกแต่งเครื่องประดับประดาก็ดี ไปประกวดประชันกันในการสร้างวัด เครื่องแต่งเรือนที่เป็นของงดงาม ถวายไปตั้งเป็นเครื่องบูชาหน้าพระครั้งนั้นก็มาก แม้ขวดและโอ่งอ่างกระถางเครื่องถ้วยของจีนที่ชำรุด ก็มักเอาไปติดต่อ ก่อตั้งเป็นเครื่องประดับพระอารามยังจะเห็นได้จนเวลานี้ เมื่อรัชกาลที่ ๓ นั้นมีการฉลองพระอารามซึ่งเป็นการใหญ่หลายคราว ข้าพเจ้าเข้าใจว่า การประชุมตั้งโต๊ะเครื่องบูชาประกวดกัน คงจะเริ่มมีขึ้นด้วยจัดไปตั้งถวายในการพระราชกุศลฉลองพระอาราม โต๊ะที่จัดครั้งนั้นเห็นจะจัดตามเค้าโต๊ะเครื่องบูชาที่จีนจัดตั้งเวลามีการงานเช่นกล่าวมาแล้ว นอกจากเชิงเทียน ขวดปักดอกไม้ กับกระถางธูป และลับแล ตรงที่ว่างกลางโต๊ะงานวัดจะตั้งเครื่องเซ่นไม่ได้ จึงเอาเครื่องของจีนที่ใช้แต่งเรือน มีของอะไรดีงาม สมควรจะเอาขึ้นตั้งโต๊ะได้ก็เอาขึ้นจัดตั้งบนโต๊ะเครื่องบูชา แล้วตั้งกี๋ตั้งหย่งรองเครื่องตั้งบนโต๊ะให้สูงต่ำเป็นชวดทรงตามแต่จะเห็นงาม จึงเกิดมีวิธีคุมโต๊ะอย่างไทยขึ้นแต่ครั้งนั้น ความที่กล่าวมานี้ เป็นความสันนิษฐานจริงอยู่ แต่มีหลักฐาน ด้วยมีจดหมายเหตุปรากฏเป็นสำคัญว่า เมื่องานพระราช-พิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ เจ้าภาษีนายอากร พ่อค้า นายสำเภา จัดโต๊ะเครื่องบูชาเข้ามาตั้งในบริเวณพระราชมนเทียร และที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีจำนวนถึง ๑๐๐ โต๊ะ เห็นได้ว่าโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีนที่ไทยเราจัดตั้งกัน มีมาแล้วแต่ในรัชกาลที่ ๓ และคงจะได้เคยมีการตั้งโต๊ะเครื่องบูชามากๆ มาแล้วด้วย เจ้านายและขุนนางจึงมีโต๊ะเครื่องบูชากันแพร่หลาย อีกประการหนึ่งกระบวนจัดโต๊ะเครื่องบูชาที่ตั้งในงานหลังต่อมาเมื่อในรัชกาลที่ ๔ นั้น ยังมีตัวผู้ที่ได้เคยเห็น ตามคำที่เล่า ลักษณะจัดก็เป็นทำนองที่กล่าวมาแล้ว

ในรัชกาลที่ ๔ มีจดหมายเหตุว่า ได้ประชุมตั้งโต๊ะเครื่องบูชาในงานหลวงเป็นการใหญ่ ๓ คราว คือตั้งในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อกลางเดือน ๖ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔ คราวหนึ่ง (เข้าใจว่างานบวรราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คงจะตั้งเหมือนกัน ด้วยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเครื่องถ้วยปั้นของจีนมาก แต่หากไม่ได้ลงจดหมายเหตุไว้) คราวที่ ๒ ประชุมตั้งโต๊ะเครื่องบูชาในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในงานพุทธาภิเษก

สมโภชพระพุทธบุษยรัตน์ เมื่อพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสมอด้วยสมเด็จพระบรม-ชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อเดือน ๗ ปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ โต๊ะตั้งคราวนี้ มีจดหมายเหตุของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่า "โปรดให้ขอแรงเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ ตั้งโต๊ะที่หน้าพระอุโบสถ (วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) ด้วย เครื่องโต๊ะนั้นเปลี่ยนทุกวัน ประกวดประขันกันยิ่งนัก" ยังมีตัวผู้เห็นเล่าว่า เวลานั้นกรมหมื่นวิศณุนาถนิภาธร ทรงบัญชาการพระคลังมหาสมบัติ แรกทำเงินพดด้วงบาทใหญ่หนักชั่งหนึ่ง เอาเงินบาทใหญ่ตั้งโต๊ะเครื่องบูชา คนดูกันมาก คราวที่ ๓ ประชุมตั้งโต๊ะในงานเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระชันษา ๖๑ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗ ในคราวนี้ ว่ามีโต๊ะหลวงตั้งเครื่องหยกทั้งโต๊ะโต๊ะหนึ่ง และมีเครื่องบูชาทำด้วยเงิน เป็นของทูลเกล้าฯ ถวายในงานนั้นด้วยอีกโต๊ะหนึ่ง และเมื่อในรัชกาลที่ ๔ นั้น โปรดให้ทำโต๊ะจีนตั้งเครื่องบูชาถวายสำหรับตั้งหน้าพระอุโบสถพระอารามหลวงหลายแห่ง ตั้งแต่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นต้นไป โต๊ะเครื่องบูชานั้นมีแต่โต๊ะหน้าและทำไม้เป็นผ้าหน้าโต๊ะ สลักปิดทองบ้าง เขียนลายทองบ้าง ติดอยู่ในตัว แต่เครื่องตั้งบนโต๊ะจะมีอะไรบ้างไม่ทราบแน่ ข้าพเจ้าได้เห็นในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จำได้แต่ที่กระถางในมีกรวยสวมธูปที่จุด ปลายกรวยเป็นทำนองรูปดอกบัวมีช่องให้ควันขึ้นเป็นสายทางยอด นอกจากนั้นดูเหมือนจะมีลูกไม้ถมปัด และเชิงเทียน กระถางหน้าตามแบบเครื่องบูชาหน้าพระในพระอารามหลวงแต่ก่อนมา เช่นที่วัดพระเชตุพน ตั้งม้าหมู่ ดูเหมือนจะพึ่งตั้งโต๊ะจีนในคราวที่กล่าวมานี้แต่เดี๋ยวนี้เลิกไปเสียหมด นานๆ ไปเห็นโต๊ะที่สลักเป็นผ้าหน้าโต๊ะในตัวมีอยู่วัดไหน จึงเข้าใจได้ว่าเป็นของพระราชทานครั้งรัชกาลที่ ๔ อีกอย่างหนึ่งนั้น เครื่องสังเวยเทวดาในงานพระราชพิธี ที่จัดตั้งโต๊ะจีน และเวลาสังเวยทรงจุดธูปเทียนแล้วทรงปักธูปจีนที่เครื่องสังเวยทุกสิ่ง ที่ยังมีเป็นประเพณีอยู่จนทุกวันนี้นั้น ก็เข้าใจว่าเริ่มมีมาแต่ในรัชกาลที่ ๔

การเล่นโต๊ะเครื่องบูชา ที่จับมีวิธีเล่น ต้องนับว่ามามีขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ตั้งแต่เกิดประเพณีจัดโต๊ะเครื่องบูชาไปตั้งช่วยกันในเวลามีงานการที่วังเจ้าและบ้านขุนนางผู้ใหญ่ ประเพณีนี้เห็นจะเริ่มมีแต่ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๐ ด้วยในปีนั้น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหลวงวงศาธิราชสนิท พระชันษาครบ ๕๐ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรี-สุริยวงศ์ และเจ้าพระยาภูธราภัยก็อายุครบ ๕๐ มีงานแซยิดทุกแห่ง แต่นั้นก็มีงานตั้งโต๊ะ ต่อมาปีละหลายๆ แห่งทุกปี งานที่มีประชุมโต๊ะเช่นนั้นย่อมจะครึกครื้น ด้วยบรรดาผู้เป็นเจ้าของโต๊ะและนักเลงเล่นเครื่องโต๊ะ หรือเล่นเครื่องถ้วยคงจะไปประชุมเป็นอย่างการสโมสร ผิดกับที่ไปนั่งช่วยงานกันครู่หนึ่งยามเดียว ผู้เจ้างานที่ประสงค์จะให้งานครึกครื้นจึงยินดีที่จะเชิญประชุมตั้งโต๊ะด้วย เครื่องโต๊ะที่จัดตั้งกันครั้งนั้น ถึงใช้เครื่องถ้วยกันเป็นพื้น แต่ก็ยังเป็นของต่างสีต่างลายตั้งปะปนกัน มีความคิดเกิดขึ้นในบางเจ้าของ ที่จะเสาะหาเครื่องโต๊ะให้วิเศษกว่าของผู้อื่น โดยให้เป็นของสีเดียวลายเดียวกันทั้งโต๊ะ ที่สามารถจะรวมเช่นนั้นได้ ในชั้นแรกมีแต่เจ้านายและข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์สูง หรือมีทรัพย์มากไม่กี่พระองค์กี่ท่าน จนมีผู้ผูกเป็นกลอนไว้ในครั้งนั้นว่า

"๑. โต๊ะกรมพาชี ต้วนยี่พร้อมพรั่ง ๒. โต๊ะกรมวัง พุดตานตั้งเต็มเปา ๓. โต๊ะชำระความหม่อมเจ้า พระครูเถ้าเขียวไข่กา ๔. โต๊ะกรมคลังสินค้า ศิลาหยกดี ๕. โต๊ะนายวัฒกี มั่งมีเครื่องทุกข์ ๖. โต๊ะเจ๊สัวพุก เซียนรุกข์บรรพตา ๗. โต๊ะหลวงราชวงศา ภูผาชลธาร ๘. โต๊ะนายธราบาล สิงโตจินดา ๙. โต๊ะนายขันบ้า นาคาปลอมแปลง"

ในกลอนที่ผูกไว้นี้ เอานามกรมบ้าง นามผู้ตั้งบ้าง บอกเป็นเจ้าของโต๊ะ เห็นทำนองผู้แต่งกลอนจะเกรงพระบารมีจึงไม่ออกนามเจ้าของโต๊ะตามตรง แต่นามผู้ที่เป็นเจ้าของโต๊ะนั้น สืบได้ความดังนี้ คือ

๑. โต๊ะลายต้วนยี่กรมม้า คือ ของกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ได้ทรงบัญชาการกรมม้า ได้หลักในที่นี้ว่า จำนวนโต๊ะตามบัญชีที่แต่งกลอนนี้ ก่อนปีกุน พ.ศ. ๒๔๐๖ ด้วยกรมพระพิทักษ์เทเวศร์สิ้นพระชนม์ในปีกุนนั้น

๒. โต๊ะลายพุดตานกรมวัง คือ โต๊ะของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๓. โต๊ะเขียวไข่กากรมชำระความหม่อมเจ้า คือ โต๊ะของกรมพระเทเวศร์วัชรินทร์

๔. โต๊ะหยกพระคลังสินค้า คือ โต๊ะของกรมหลวงวงศาธิราชสนิท เล่ากันมาว่า ท่านทรงโต๊ะหยกด้วยถือว่าเป็นของหายากยิ่งกว่าเครื่องลายคราม มีแต่โต๊ะของหลวงกับโต๊ะของท่าน

๕. โต๊ะเครื่องทุกข์ของนายวัฒกี คือ โต๊ะของกรมขุนราชสีหวิกรม ได้ทรงบัญชาการช่าง โปรดตั้งของแปลกๆ ไม่ให้ซ้ำกันอย่างที่เรียกในชั้นหลังว่า "โต๊ะจับฉ่าย" แต่ของแปลกที่หาไปตั้งมักต้องหยิบยืมของหลวงและของผู้อื่นมาตั้ง จึงเรียกว่า "เครื่องทุกข์" เพราะถ้าไปแตกหักจะต้องหาใช้

๖. โต๊ะเซียนเขาไม้ของเจ๊สัวพุก คือ โต๊ะของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้พระยาโชฎึก (พุก) เป็นผู้ตั้ง

๗. โต๊ะเขาไม้ของหลวงราชวงศา คือ โต๊ะของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ให้พระยาศรีสรราช (วัน บุนนาค) แต่ยังเป็นหลวงราชวงศา เป็นผู้ตั้ง

๘. โต๊ะลายสิงโตของธราบาล คือ โต๊ะของเจ้าพระยาภูธราภัย เวลานั้นยังเป็นเจ้าพระยายมราช ให้ขุนธราบาลตั้ง

๙. โต๊ะลายมังกรของนายขัน โต๊ะนี้ของพระยาสมบัตยาธิบาล (นาก) ให้จมื่นราชนาคา (เลี้ยง) บุตรเขยตั้ง เวลานั้นจมื่นราชนาคา (เลี้ยง) ยังเป็นนายขันหุ้มแพร ที่เรียกว่า นาคาปลอมแปลงนั้น เพราะเจ้าของแสดงว่าตั้งลายมังกร ๕ เล็บ หาของอย่างอื่นได้ครบหมด ยังขาดแต่กระถาง น่าหากระถางลายมังกร ๕ เล็บไม่ได้ จึงเอากระถางรูปกะโล่ลายมังกร ๔ เล็บ มาเขียนเล็บเป็นลายทองเติม จึงเยาะกันว่า ปลอมแปลง โต๊ะมังกร ๕ เล็บโต๊ะนี้ ต่อมาถวายเป็นโต๊ะข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นเชื้อที่มาทรงคุมโต๊ะมังกร ๕ เล็บ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ แต่กระถางธูปใบนาคาปลอมแปลง ตกไปเป็นของผู้อื่น ทราบว่า เมื่อเล่นโต๊ะกันในรัชกาลที่ ๕ เจ้าของโต๊ะมังกร ๔ เล็บโต๊ะหนึ่ง ซื้อมาราคา ๔๐๐ บาท

จะเห็นได้ในบัญชีที่แสดงมานี้ว่า โต๊ะสีเดียวลายเดียวที่ผสมได้ทั้งโต๊ะ แต่แรกมีน้อย และมีแต่ของผู้มีบรรดาศักดิ์สูง แม้ในผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ยังไม่มีได้ทั่วไป ด้วยเป็นของสะสมยากมาก เมื่อมีขึ้นเช่นนั้นแล้ว ก็มีผู้พยายามที่จะรวบรวมเครื่องโต๊ะลายเดียวบ้าง จึงเป็นวิธีการเล่นโต๊ะต่อมา และเป็นเหตุให้พวกพ่อค้าสั่งสิ่งของสำหรับตั้งโต๊ะเข้ามาขาย มีทั้งเครื่องลายคราม ลายสี และเครื่องสีเดียว สั่งเข้ามาเป็นสิ่งๆ ให้ต่างลาย แล้วแต่ผู้เล่นโต๊ะจะเลือกซื้อ สิ่งของที่สั่งเข้ามาขายในชั้นนั้น มีของจีนสุ่น ที่ชื่อเสียงปรากฏอยู่รายหนึ่ง มีขวด กระบอกปักธูป และชาม กระถางเผา จานใส่เนื้อไม้เป็นเครื่องตั้งโต๊ะหน้าทั้งนั้น

เล่ากันมาว่า การประชุมตั้งโต๊ะเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ตั้งที่ไหนไม่สนุกเท่าที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ตั้งแต่อายุท่านได้ ๕๐ ท่านทำบุญวันเกิดทุกปี เวลามีงานทำบุญวันเกิดเป็นเชิญประชุมเครื่องโต๊ะไปตั้งที่หอนั่งปีละครั้ง ใครหาเครื่องโต๊ะสิ่งไรได้แปลก ได้ใหม่ ก็เอาไปออกอวดกันในงานนั้น สมเด็จเจ้าพระยาฯ ให้พระยาโชฎึก (พุก) เป็นผู้ตรวจ ถ้าเห็นชิ้นใดที่ได้มาใหม่เป็นของแปลกของดี ก็เอาแพรแดงผูกทำขวัญของชิ้นนั้น อันนี้เป็นต้นของวิธีผูกผ้าแดงที่มาเล่นกันในรัชกาลที่ ๕

การตั้งโต๊ะบ้านสมเด็จเจ้าพระยาฯ มีผู้แต่งแหล่เทศน์มหาพน ว่าด้วยลายเครื่องโต๊ะ ดังคัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้

เทศน์มหาพนแหล่ว่าด้วยลายเครื่องโต๊ะ

⊙ พรัห์เม ดูกรมหาพราหมณ์สยามประเทศเพศผนวชชี เราจะแนะแนวนาลีศีขเรศ ที่พระชฎิลปิ่นเกศสำราญกาย ท่านจงมีมโนหมายมุ่งเขม้น ไปเถิดก็จะได้เห็นทางทุเรศระยะไพร จนกระทั่งถึงพระอาศรมศิวาลัยไทธิเบศร์ อันองค์อินทร์อมรเทเวศร์แสร้งเสกสรร ประสาทให้พระวิศณุกรรม์นฤมิต มีหลายอย่างช่างประดิษฐ์ประดับไว้ ทั้งแท่นที่บรรทมในประทับเล่น อีกทั้งที่นั่งเย็นประทับร้อน มีห้องหับซับซ้อนแลสะอาด ละออเอี่ยมโอภาสพรรณราย บัญชรเฉิดฉายลายจำหลัก พื้นกระจกแสงประจักษ์กระจ่างตา มีเพดานตระการฝ้าระย้าย้อย อัจกลับระยับห้อยโคมหวดแขวน พื้นชาลาหนาแน่นไปด้วยโต๊ะตั้ง ล้วนเครื่องครามงามสะพรั่งพะพรายตา มีหลายอย่างต่างภาษามาแต่นอก เหลือแล้วที่เราจะเล่าบอกบรรยาย เป็นชุดๆ สุดที่จะอธิบายให้ถี่ถ้วน เซี่ยงไฮ้ฮ่อจีนญวนกระบวนลาย พร้อมสะพรั่งตั้งถวายพระชินวงศ์ บรรเจิดจริงยิ่งยงล้วนอย่างดี พราหมณ์เอ่ย, พรรณโต๊ะล้วนลายผักชีตั้งโรยหน้า ยังเล่าเหล่าคณามังกรเมฆ

แลเป็นหมู่ดูวิเวกว่ายเวหน ราวกับเป็นเล่นลมบนโพยมเมศ บ้างโค้งสกนธเพศผงกหัว ลางเหล่าเล่าก็เล่นตัวผงกหงาย พรรณโต๊ะลายมังกรหย่อม งามสะอาดประหลาดค้อมขดอินทรีย์ เออเหตุผลจะพึงมีมาไฉน หรือซ่อนตัวกลัวภัยพระยาครุฑ ใครได้เห็นเป็นที่วิมุติประหม่าใจ ยังโต๊ะลายมังกรไฟน่าใจหาย ดูเลื้อยเล่นเผ่นตะกายตะเกียกเกิง ช่างกระไรไฉนเพลิงไม่เผาผลาญ จึงแผลงฤทธิ์เริงรานทะยานเผ่น บ้างก็โต๊ะลายสิงโตเต้นตามคะนอง ดังว่าจะอ้าโอษฐ์พิโรธร้องคำรามรน แลดูหน้ายู่ยี่ย่นแสยะเยื้อง อมวิเชียรชูชำเลืองเคืองเขม้น บ้างก็ผาดผันโผนเผ่นตะครุบแก้ว กอดกระหวัดรัดแล้วทะลึ่งโลด เพื่อนลำพองคะนองโดดเข้าช่วงชิง ดูดุจเป็นเห็นจริงด้วยวาจา ยังเล่าเหล่าคณาโต๊ะต้วนยี่มีหนังสือ เขียนยี่ห้อออออ อ่านไม่ออก ส่งภาษามาแต่นอกอย่างไรหนอ เป็นจนใจไม่รู้ข้อที่ความขัน บ้างก็แกล้งแสร้งเสกสรรแลงามเลี่ยน โต๊ะลายเซียนครบโป๊ยแซ่ เหมือนงิ้วเล่นเล่าเยี่ยแซแห่เทวดา บ้างเหยียบเมฆลอยมาก็มีมั่ง บ้างยืนเป็นคู่ดูขึงขังเขม้นท่า บ้างเงยหงายบ่ายหน้าขึ้นดูดาว บ้างยุดมือถือไม้เท้าทำท่วงที ชะเฮียฮุดจุดอัคคีมีแส้พัด สุดแล้วที่เราจะแจงแจ้งจัดขนัดนาม อีกเขาไม้ลายครามก็ครึกครื้น แลดูดั่งพ่างพื้นพนัศสถาน บ้างเป็นที่ถ้ำธารตระหง่านง้ำชะโงกเงื้อม บ้างแรระบายลายเลื่อมพิลึกแล ประสานซ้อนครามอ่อนแก่เข้าแกมกัน ยังโต๊ะเขียวไข่กานั้นก็ชอบกล ดูเขียวขำอำพนดังพื้นเมฆ ตั้งรายเรียงอดิเรกอร่ามงาม อีกสังกโลกลายครามก็ครบถ้วน งามสะอาดประหลาดล้วนด้วยลายเหลือ อ้อของนี้มีมาแต่เมืองเหนือไฉนเล่า หรือจีนลักลงสำเภาไปเขียนคราม แล้วกลับส่งวงข้ามมาเสี้ยมโหล ถวายองค์พระอิศโรให้แต่งตั้งประกวดกัน ยังโต๊ะลายพุดตานนั้นน่าพิศวง ดูดังดอกพุดตานดงระดาดาษ เป็นพุ่มๆ กลุ่มกลาดสะอาดตา ล้วนเป็นของบพิตรมหิศราเฉลิมยศ พร้อมเสร็จสิบเอ็ดหมดด้วยกันหนอ ผ้าหน้าโต๊ะอ่อนละอออวิไลลักษณ์ แต่ละผืนประจงปักราวกับเป็นประดับด้วยขนนกกระเต็นเต้นเป็นตัวลาย บ้างเป็นช่อเชิงชายระบายห้อย ผ้าผืนหนึ่งอย่างน้อยก็ร้อยเหรียญ พราหมณ์เอ่ย, ท่านไปแล้วอย่าแวะเวียนหลงเลี้ยวลด ก็จะได้เห็นเช่นเรากำหนดแอบบาลี เหมือนมีในสถานที่นี้แล้วแล ฯ

แหล่เทศน์มหาพนเหล่านี้ แต่งทีหลังกลอนชื่อเจ้าของโต๊ะที่กล่าวมาแล้ว มีจำนวนเครื่องโต๊ะลายเดียวเพิ่มขึ้นอีก ๔ โต๊ะ เป็น ๑๑ โต๊ะ

เมื่อการเล่นเครื่องโต๊ะลายครามแพร่หลาย มีผู้เสาะแสวงหาเครื่องโต๊ะให้ได้ลายเดียวทั้งชุดมากขึ้น พระยาโชฎึก (พุก) จึงทูลขอให้กรมขุนราชสีหวิกรม ทรงทำแบบอย่างสิ่งของเครื่องโต๊ะ พระยาโชฎึก (พุก) สั่งออกไปทำเข้ามาขาย เรียกว่า "โต๊ะกิมติ๋ง" เป็นของลายเดียวกันทั้งโต๊ะ โต๊ะหนึ่งมีจำนวนสิ่งของดังนี้ คือ

แผ่นลับแล	๑
ตุ๊กตาเซียน	๑
รูปสัตว์	๒
กระบอกปักเครื่องเซียน	๑
กระบอกปักธูป	๑
กระบอกปักตะเกียบ	๑
ขวดซัด	๑
ขวดใหญ่ปักดอกไม้	๑
ขวดดอกไม้คอโต๊ะ	๒
ขวดปักขนไก่	๑
ชามใหญ่	๑
ชามเชิงหรือชามไม่มีเชิง	๒
กระถางธูปใน	๑
กระถางเผาเนื้อไม้	๑
ตลับเนื้อไม้	๑
ชามหน้ามีฝา	๑
ขวดหน้า	๑

กระถางต้นไม้	๒
กระถางปลูกว่าน	๒
โคม	๒
เชิงเทียน	๒

รวมโต๊ะหนึ่งเป็นสิ่งของ ๒๖ ชิ้น เหมือนกันทุกโต๊ะ ต่อมาสั่งของปลีกมาเติมอีกหลายอย่าง มีกี่เข้าพอง เป็นต้น แต่ไม่นับในชุด โต๊ะกิมตึ๋งสั่งเข้ามาครั้งนั้น ทำเป็น ๕ รูป คือ รูปกลมชนิดหนึ่ง รูปสี่เหลี่ยมชนิดหนึ่ง รูปหกเหลี่ยมชนิดหนึ่ง รูปแปดเหลี่ยมชนิดหนึ่ง รูปแฝดชนิดหนึ่ง โต๊ะเครื่องกลมก็กลมทั้งโต๊ะ สี่เหลี่ยมก็สี่เหลี่ยมทั้งโต๊ะ รูปอื่นก็เช่นนั้น เครื่องโต๊ะกิมตึ๋งทำทั้งเครื่องขาว แดง แสด เขียวไข่กา สังกโลก สังกโลกครามทับ เขียวไข่กาครามทับ และเขียนสี แต่เป็นเครื่องลายครามนั้นมากมีแทบทุกลาย โต๊ะกิมตึ๋งแรกสั่งเข้ามากี่โต๊ะสืบไม่ได้จำนวนแน่ ได้สำรวจเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ครั้งหนึ่ง ที่ยังเป็นโต๊ะมาตั้งงานได้มีจำนวน ๕๕ โต๊ะ จึงประมาณว่า แรกสั่งเห็นจะมีเข้ามาราว ๘๐ ชุด ราคาขายชั้นแรกว่าชุดละ ๒๔๐ บาท ใครซื้อไปชุดหนึ่ง ไปทำตัวโต๊ะและกรอบกี๋หย่งพร้อมแล้ว ก็ตั้งออกงานได้

มีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามาคราวนั้น เกิดผลในการเล่นโต๊ะเป็นข้อสำคัญ ๓ ประการคือ ประการที่ ๑ เป็นเหตุให้เครื่องโต๊ะมีแพร่หลายออกไปจนถึงหัวเมือง ด้วยเมื่อก่อนมีโต๊ะกิมตึ๋งนั้น โต๊ะที่เล่นกันในกรุงเทพฯ พวกโต๊ะตั้งสำส่อนไม่ได้ลายเดียวกันทั้งโต๊ะ คนก็ไม่ใคร่นับถือเหมือนโต๊ะที่ได้ลายเดียวกัน จะหาเครื่องโต๊ะที่ได้ลายเดียวกันหมดก็ลำบาก ครั้นมีโต๊ะกิมตึ๋งที่ได้ลายเดียวกันหมด และซื้อหาได้ในคราวเดียวไม่ลำบาก ผู้ที่เล่นโต๊ะกันขึ้นใหม่ และพวกหัวเมืองที่จะเล่นโต๊ะเอาอย่างเจ้านาย และข้าราชการผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ จึงพากันซื้อโต๊ะกิมตึ๋ง และจึงเล่นเครื่องโต๊ะกันแพร่หลายออกไปถึงหัวเมือง ข้าพเจ้าได้เคยไปพบโต๊ะกิมตึ๋งที่เมืองนครเชียงใหม่ ว่าเป็นของพระเจ้ากาวิโลรสซื้อขึ้นไป และได้ไปพบโต๊ะกิมตึ๋งที่เมืองสงขลาก็หลายโต๊ะ ว่าเป็นของเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ซื้อออกไป

ประการที่ ๒ ทำให้ยุติแบบอย่างตั้งโต๊ะเครื่องบูชา จริงอยู่ก่อนหน้านั้นมา วิธีจัดตั้งโต๊ะที่เล่นกัน คงจะได้มีความเข้าใจเป็นยุติกันอยู่แล้วว่า ควรจะมีสิ่งใดบ้าง และควรจะตั้งของสิ่งใดที่ตรงไหน แต่ข้อยุตินี้จะเข้าใจกันอยู่แต่เพียงผู้เป็นเจ้าของโต๊ะที่สำคัญ ไม่รู้กันแพร่หลาย พระยาโชฎึก (พุก) คิดทำเครื่องโต๊ะกิมตึ๋งขึ้นตามยุติอันนั้น โต๊ะกิมตึ๋งมีสิ่งของจำกัด ต้องตั้งตามแบบของพระยาโชฎึก (พุก) เหมือนกันหมดทุกโต๊ะ เพราะฉะนั้นจึงนับว่า โต๊ะกิมตึ๋งโฆษณาแบบวิธีตั้งโต๊ะให้แพร่หลายเป็นยุติ

วิธีจัดเครื่องโต๊ะตามแบบโต๊ะกิมตึ๋งเป็น ๒ อย่างคือ แบบตั้งปรกติอย่างหนึ่ง แบบตั้งซัดอย่างหนึ่ง

ลักษณะจัดตั้งโต๊ะกิมตึ๋งอย่างปรกติ

โต๊ะขวางหลัง

แถวหลัง ลับแลตั้งกลาง ขวดใหญ่ปักดอกไม้ กระบอกเครื่องเซียนตั้ง ๒ ข้างลับแล ต่อออกไปโคมตั้งปลายโต๊ะข้างละใบ

แถวหน้า ตุ๊กตาเซียนตั้งกลางตรงลับแล ต่อออกมาชามเชิงจัดลูกไม้ข้างละใบ แล้วถึงหม้อน้ำข้างหนึ่ง หม้อไฟข้างหนึ่ง แล้วกระถางต้นไม้อยู่มุม ๒ ข้าง

โต๊ะหน้า

แถวที่ ๔ (แถวหลัง) กระถางธูปในตั้งกลาง ขวดปักขนไก่ กระบอกปักธูป แล้วถึงขวดปักดอกไม้คอโต๊ะอยู่ริมโต๊ะข้างละใบ

แถวที่ ๓ ชามใหญ่ใส่น้ำลอยรูปเป็ดถ้วย หรือใส่เครื่องเซ่นอยู่กลางรูปสัตว์ข้างละตัว

แถวที่ ๒ ชามหน้าหนึ่ง ขวดหน้าหนึ่ง กระถางว่านข้างละใบ

แถวที่ ๑ (แถวหน้า) กระถางเผาเนื้อไม้ตั้งกลาง ตลับเนื้อไม้กับกระบอกปักตะเกียบตั้ง ๒ ข้างกระถาง แล้วถึงเชิงเทียนอยู่มุมโต๊ะคู่หนึ่ง

ลักษณะตั้งโต๊ะกิมตึ๋งอย่างชัด แก้แต่แถวหลังโต๊ะขวางหลังแถวเดียว คือเอากระบอกเครื่องเซียนตั้งกลางแทนลับแลเอาลับแลตั้งต่อออกมา อีกข้างหนึ่งตรงกับลับแลเอาขวดซัดขึ้นตั้งกับขวดปักดอกไม้ ให้ได้ช่องไฟเท่าลับแลที่อยู่อีกฝ่ายหนึ่ง

ประการที่ ๓ การเล่นตั้งโต๊ะประกวดกันซาไป เพราะมีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามา ความข้อนี้ผู้ที่เคยเล่นโต๊ะครั้งรัชกาลที่ ๔ มีพระองค์เจ้าปรีดาเป็นต้น ยังบ่นกันมาว่า ตั้งแต่มีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามา การเล่นโต๊ะก็เสื่อมสนุกไป ด้วยแต่ก่อนนั้นการเล่นโต๊ะสนุกอยู่ที่เสาะหาสิ่งของให้ได้ของดี และให้ได้ของลายเดียวกันมาประสมจัดตั้งให้ได้ทั้งโต๊ะ ต้องใช้ความพากเพียรพยายามและบางทีต้องลงทุนซื้อหาด้วยราคามากๆ ครั้นมีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามา ใครมีทุนเพียงสามชั่งสี่ชั่ง ก็ตั้งโต๊ะเครื่องลายเดียวได้เหมือนกับผู้ที่พยายามสะสมมาแต่ก่อน จึงเกิดท้อใจและเกิดความรังเกียจเครื่องโต๊ะกิมตึ๋งขึ้นในหมู่ผู้ที่เล่น เครื่องโต๊ะประสม ท่านเหล่านั้นที่มีตัวอยู่มาได้เล่นโต๊ะครั้งรัชกาลที่ ๕ เห็นโต๊ะกิมตึ๋งตั้งที่แห่งไรเกือบว่าจะไม่เหลียวแลดูทีเดียว เป็นกรรมการก็ไม่ยอมผูกผ้าแดงให้ชิ้นโต๊ะกิมตึ๋งอยู่ช้านาน จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องมีรับสั่งขอโทษเครื่องโต๊ะกิมตึ๋ง ว่าฝีมือทำก็ไม่เลว จะว่าเป็นของใหม่ก็ไม่ใหม่ทีเดียว และเป็นของทำชิ้นและลายไม่มีซ้ำกันเลย พึ่งหายโกรธเคืองและกลับนับถือโต๊ะกิมตึ๋งกันขึ้นในชั้นหลัง

ตั้งแต่มีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามา การเล่นโต๊ะประกวดกันในรัชกาลที่ ๔ ก็ซาลง คงตั้งโต๊ะแต่เป็นพิธี แต่ก็ยังคงมีโต๊ะจีนตั้งเครื่องบูชาในงานต่างๆ เช่นในพระราชพิธีของหลวง ก็มีเครื่องโต๊ะตั้งข้างพระแท่นมณฑล ๒ โต๊ะ ตั้งพระพุทธรูปนิรันตรายโต๊ะหนึ่ง รูปพระสยามเทวราชโต๊ะหนึ่ง เวลาพระราชพิธีวิสาขบูชา ก็เกณฑ์โต๊ะเครื่องบูชาเข้าไปตั้งที่วัดพระ-ศรีรัตนศาสดารามทุกปี แต่ไม่ตั้งกี่โต๊ะนัก ส่วนตามวังเจ้านายที่ทำงานวันประสูติ ก็ยังมีผู้จัดโต๊ะไปตั้งช่วยที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาก็ยังตั้งอยู่ทุกปี จนตลอดอายุของท่าน แต่การตั้งโต๊ะในชั้นนี้ เป็นสักแต่ว่าตั้งพอเป็นการเป็นงาน ไม่ประกวดประขันกันครึกครื้นเหมือนอย่างแต่ก่อน ถึงกระนั้นการที่แสวงหาเครื่องโต๊ะกันนั้น ก็ยังมีเรื่อยมาไม่เลิกไปทีเดียว ด้วยการตั้งเครื่องบูชาด้วยโต๊ะจีนใช้กันแพร่หลาย แม้พระสงฆ์ก็ซื้อหาไปไว้สำหรับตั้งที่วัดเวลามีการงาน เช่นรับเสด็จกฐินเป็นต้น ตามบ้านที่มีการทำบุญ ก็ยังตั้งเครื่องโต๊ะจีนบ้าง บางแห่งก็ตั้งม้าหมู่ ใช้เครื่องแก้วอย่างดีๆ มีแก้วหนามขนุนเป็นต้น เป็นของเล่นกันมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๒ เหมือนกัน เพราะฉะนั้นพวกพ่อค้าจึงยังหาสิ่งของสำหรับตั้งเครื่องโต๊ะเข้ามาขายในท้องตลาด มีอยู่เสมอไม่ขาด เป็นแต่ไม่ปรากฏว่า ตั้งแต่มีโต๊ะกิมตึ๋งเข้ามาแล้ว มีใครสั่งเครื่องโต๊ะครบชุดเข้ามาขายอีกจนมาเล่นโต๊ะกันขึ้นอีกเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ดังจะปรากฏในความที่จะกล่าวต่อไป

การเล่นเครื่องโต๊ะ กลับมาเริ่มเล่นกันขึ้นอีกในรัชกาลที่ ๕ ราวเมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ มูลเหตุที่จะกลับเล่นเครื่องโต๊ะกันขึ้นครั้งนั้น เดิมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวมเครื่องถ้วยชามลายผักกาดแกะของครั้งรัชกาลที่ ๒ ได้สิ่งของเป็นชิ้นเครื่องโต๊ะของเก่าหลายสิ่ง จึงทรงคุมเข้าเป็นโต๊ะ แล้วโปรดให้ค้นคว้าเครื่องลายครามมังกร ๕ เล็บ โต๊ะข้าหลวง เดิมมาคุมขึ้นอีกโต๊ะหนึ่ง ได้ตั้งโต๊ะหลวงลายมังกร ๕ เล็บ ออกงานเป็นครั้งแรกเมื่อฉลองหอพระ-สมุดวชิรญาณเมื่อเดือน ๖ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ ตั้งแต่นั้นเจ้านายและข้าราชการก็เริ่มกลับเล่นเครื่องโต๊ะกันขึ้นอีก เที่ยวหาเครื่องโต๊ะที่ตั้งครั้งรัชกาลที่ ๔ ตามที่ตกอยู่ในที่ต่างๆ มาควบคุมกันขึ้น ได้มีงานประชุมโต๊ะเครื่องบูชาเป็นงานใหญ่ครั้งแรกในยุคนี้มีเมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ ในการพระเมรุพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ที่ท้องสนามหลวง มีความในประกาศรับสั่งขอแรงตั้งโต๊ะครั้งนั้นว่า “ด้วยทรงพระราชดำริว่างานพระเมรุแต่ก่อนๆ มา งานพระเมรุท้องสนามครั้งใด ก็มีเครื่องประดับให้เป็นการครึกครื้นสนุกสนานต่างๆ เป็นต้นว่าฉัตรตะเกียง, เก๋งพระ, เครื่องกลต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ เครื่องประดับทั้งปวงเหล่านั้นก็เป็นการจืดไป เพราะซ้ำซากมาหลายคราวแล้ว ในงานพระเมรุครั้งนี้ไม่มีเครื่องอันใดซึ่งจะประดับให้ครึกครื้น จะเป็นที่เงียบเหงา ครั้นจะกะเกณฑ์ให้ทำเครื่องเล่นอย่างอื่นๆ มาตั้ง ก็จะเป็นความลำบากที่ต้องคิดใหม่ทำใหม่ ทรงพระราชดำริเห็นว่า เจ้านายและข้าราชการในเวลานี้เล่นเครื่องโต๊ะเครื่องชาลายครามอยู่โดยมาก จะขอแรงมาตั้งเป็นเครื่องประดับ ก็คงจะเป็นที่ชอบใจ เพราะได้ตั้งอวดกันเป็นการสนุกสนาน จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ขอแรงเจ้านายและข้าราชการตามแต่ใจผู้ใดที่จะสมัครมาตั้ง ไม่เป็นการกะเกณฑ์”

การตั้งโต๊ะที่พระเมรุคราวนั้น สมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณผู้หนึ่ง ได้จดรายการโดยพิสดาร มีทั้งนามเจ้าของโต๊ะ ชนิดโต๊ะและที่ตั้ง ส่งลงพิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณน่าอ่านอยู่ จึงได้คัดมาลงไว้ในหนังสือเรื่องนี้ ด้วยเป็นคราวแรกที่เล่นกันขึ้นในยุคหลัง จะเห็นได้ในรายการนั้นว่า ใครๆ เล่นบ้าง และโต๊ะที่จับเล่นกันขึ้นคราวแรก เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เป็นโต๊ะอย่างไรบ้าง

บัญชีเครื่องโต๊ะตั้งงานพระเมรุ ร.ศ. ๑๐๘

ตั้งศาลาจัตุรมุขด้านตะวันตกเฉียงใต้

๑. โต๊ะลายผักกาดสี เครื่องประสม
ของหลวง

ตั้งศาลาจัตุรมุขด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะลายครามม้าแปด กิมติ๋ม
ของกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ (๑)

ตั้งศาลาจัตุรมุขด้านตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะเครื่องแก้วหนามขนุน
ของเจ้าพระยาภาณุวงศ์

ตั้งศาลาจัตุรมุขด้านตะวันออกเฉียงใต้

๑. โต๊ะลายครามหงส์พุดตาน เครื่องประสม
ของกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช(๒)
๒. โต๊ะลายครามหงส์ เครื่องประสม
ของหม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ์

ตั้งคดด้านตะวันตกเฉียงใต้

๑. ม้าหมู่ เครื่องตุ๊กตาถ้วย
ของหลวง
๒. โต๊ะเครื่องโมรา
ของหลวง
๓. ม้าหมู่ เครื่องปอสเลนฝรั่ง
ของหลวง

ตั้งคดด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะลายครามเขาไม้ เครื่องประสม
ของพระนรนารถภักดี (เอม)
๒. โต๊ะลายครามเขาไม้ เครื่องประสม
ของหลวงสวัสดิ์นคเรศ (สุก) กับขุนนครเขตเกษมศรี [หลวงนฤบาลบุรีรัฐ (พลอย)]

---

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ ต้นสกุล กฤดากร

(๒) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช ต้นสกุล สุขสวัสดิ์

๓. โต๊ะลายครามเขาไม้
ของพระมหาพุด (พระประสิทธิศีลคุณ)
๔. โต๊ะลายครามเขาไม้ รูปกลม เครื่องประสม
ของพระยาภาสกรวงศ์
๕. โต๊ะลายครามเขาไม้ เครื่องประสม เป็นโต๊ะใหญ่
ของพระยาภาสกรวงศ์
๖. โต๊ะลายครามเขาไม้ รูปเหลี่ยม เครื่องประสม
ของพระยาภาสกรวงศ์

ตั้งคดด้านตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะเครื่องแก้วหนามขนุน
ของพระองค์เจ้านันทวัน[๑]
๒. โต๊ะเครื่องแก้วฝรั่ง
ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน
๓. ม้าหมู่ เครื่องแก้วหนามขนุน
ของกรมหมื่นสิริธัชสังกาศ[๒]
๔. โต๊ะเครื่องแก้วหนามขนุน
ของหลวงบำรุงราชากร [พระประเสริฐวานิช (เขียว)]
๕. โต๊ะเครื่องแก้วเกสร
ของพระประเสริฐวานิช (เส็ง)

ตั้งคดด้านตะวันออกเฉียงใต้

๑. โต๊ะลายครามกะแปะ กิมตึ๋ง
ของสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช[๓]
๒. โต๊ะลายครามกะแปะ เครื่องประสม
ของสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช[๓]
๓. โต๊ะลายครามผักชี เครื่องประสม
ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ [๔]

ตั้งศาลาโรงปีนริมประตูด้านตะวันตกข้างซ้าย

๑. โต๊ะลายครามมังกร ๕ เล็บ
ของหลวง

ตั้งศาลาโรงปีนริมประตูด้านตะวันตกข้างขวา

๑. โต๊ะลายครามกิเลน กิมตึ๋ง
ของประแดงจันท์อักษร เสมียนตรา [พระยานครานุรักษ์ (ตรี)]

---

[๑] ต้นสกุล นันทวัน
[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนสิริธัชสังกาศ ต้นสกุล ศรีธวัช
[๓] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ต้นสกุล ภาณุพันธุ์ ในรัชกาลที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชบิตุลา บรมพงศาภิมุข
[๔] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ต้นสกุล จักรพันธุ์

ตั้งศาลาโรงปืนตรงประตูด้านเหนือข้างซ้าย

๑. โต๊ะลายครามแผนที่ เครื่องประสม
ของพระยาภาสกรวงศ์

๒. โต๊ะลายเขาไม้ เครื่องประสม
ของพระครูสังฆวิสุทธิคุณ (พระสาสนานุรักษ์)

ตั้งศาลาโรงปืนตรงประตูด้านเหนือข้างขวา

๑. โต๊ะลายครามชะนีตามกวาง กิมตึ๋ง
ของหม่อมเจ้าอลังการ (พระองค์เจ้า)

ตั้งศาลาโรงปืนตรงประตูด้านตะวันออกข้างซ้าย

๑. โต๊ะเครื่องปรุ เครื่องประสม
ของพระวิสุทธิสมาจาร [ขุนวิสุทธภัณฑาจาร (ฉัตร)]

ตั้งศาลาโรงปืนตรงประตูด้านตะวันออกข้างขวา

๑. โต๊ะเครื่องเขียวไข่กา เครื่องประสม
ของพระครูอุภัยสังฆกิจจานุกร [พระโบราณวัตถาจารย์ (สอง)]

ตั้งศาลาที่ประชุมกรรมการข้างพระที่นั่งทรงธรรมด้านตะวันออก

๑. โต๊ะสังกโลก เครื่องประสม
ของพระองค์เจ้าปรีดา

๒. โต๊ะลายครามสี่ฤดู เครื่องประสม
ของขุนศรีสมบัติ [พระยาสุนทรพิมล (เผล่)]

๓. โต๊ะสังกโลก เครื่องประสม
ของกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์

ตั้งปะรำหน้าห้องเลี้ยงน้ำร้อนพระที่นั่งทรงธรรม

๑. โต๊ะลายมังกรพื้นคราม เครื่องประสม
ของเจ้าหมื่นไวยวรนาถ [พระยาศิริสัตย์สถิตย์ (จัน)]

ตั้งปะรำมุมพระเมรุด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะลายคราม เครื่องจับฉ้าย
ของนายฤกษ์ (ช่างไม้)

๒. โต๊ะลายครามมังกร ๔ เล็บ เครื่องประสม
ของหม่อมราชวงศ์ พระครูวิเศษศีลคุณ [พระสังวรวรประสาธน์ (พยอม)]

๓. โต๊ะลายสิงโต เครื่องประสม
ของหม่อมเจ้าจันทร์ (พระองค์เจ้าจันทรสุเทพ)

๔. โต๊ะลายครามกิมตึ๋ง
ของหลวงอุดรภัณฑ์พานิช (หยู)

๕. โต๊ะสังกโลกครามทับ เครื่องจับฉ้าย
ของหลวงธรรมสาตร [พระยาอนุยุตรสาตราคม (ต้ม)]

๖. โต๊ะเครื่องสังกโลกครามทับ เครื่องจับฉ้าย
ของพระสมุห์บุญ วัดอมรินทราราม (พระราชพลีรักษ์)

๗. โต๊ะสังกโลก เครื่องประสม
ของหม่อมราชวงศ์ พระราชานุพัทธมุนี (พระพิมลธรรม)

ตั้งปะรำด้านตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะเครื่องตุ๊กตาศิลา
ของพระยาสุดารัตนราชประยูร (อุ่น)

๒. โต๊ะเครื่องลายคราม จับฉ้าย
ของพระยาโยธาเขื่อนขันธ์ (โตผักชี)

๓. โต๊ะพื้นเขียวอ่อนลายดอกไม้ กิมตึ๋ง
ของพระภิรมย์ภักดี (ชม)

๔. โต๊ะลายครามมังกร ๔ เล็บ เครื่องประสม
ของพระครูบริหารอนัมพรต (ตรีลิ้น)

๕. โต๊ะพื้นแดง กิมตึ๋ง
ของหลวงราชดรุณรักษ์ [พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น)]

ตั้งปะรำริมกำแพงตั้งแต่ประตูตะวันตกถึงมุมตะวันตกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะเครื่องไม้
ของหลวงราชกิจเกณิกร (แพ)

๒. ม้าหมู่ตุ๊กตาศิลาขาว
ของหม่อมเจ้าเพิ่ม (ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี)[๑]

๓. โต๊ะดินปั้น เครื่องประสม
ของกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม[๒]

๔. โต๊ะลายครามฮ่อ เครื่องประสม
ของหม่อมเจ้าปาน (ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี) กับพระสถลรัฐยาธิบาล (นุ้ย บุณยรัตพันธุ์)

๕. โต๊ะพื้นแดงลายทอง เครื่องประสม
ของพระดรุณรักษา (กัน)

๖. โต๊ะลายครามบัว เครื่องประสม
ของพระดรุณรักษา

๗. โต๊ะไม้ฝังลายคราม เครื่องประสม
ของพระดรุณรักษา

๘. โต๊ะบัวลายคราม เครื่องประสม
ของหลวงอรรคนารีรัตนามาตย์ (คล้ำ)

๙. โต๊ะลายครามเครื่องชา
ของหม่อมเจ้าภาณุมาศ (ในกรมพระพิทักษ์เทเวศร์)[๓]

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ต้นสกุล ลดาวัลย์

[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ต้นสกุล ทองใหญ่

[๓] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ต้นสกุล กุญชร

ตั้งปะรำริมกำแพงตั้งแต่มุมตะวันตกเฉียงเหนือถึงประตูเหนือ

๑. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ [๑]

๒. โต๊ะบัวลายคราม กิมตึ๋ง
ของหลวงกำจัดโสณทุจริต (พร)

๓. โต๊ะตัวหนังสือเล็กลายคราม กิมตึ๋ง
ของพระบริบูรณ์โกษากร [พระยาโชฎึก (ฮวด)]

๔. โต๊ะตัวหนังสือดำลายคราม กิมตึ๋ง
ของกรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ [๒]

๕. โต๊ะตัวหนังสือเล็ก เครื่องประสม
ของพระองค์เจ้าจรูญโรจน์เรืองศรี (กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ)[๓]

๖. โต๊ะมังกร ๔ เล็บ เครื่องประสม
ของพระยาศรีสิงหเทพ [พระยาราชวรานุกูล (อ่วม)]

๗. โต๊ะมังกร ๔ เล็บ เครื่องประสม
ของพระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียน)

๘. โต๊ะลายครามต้วนยี่ เครื่องประสม
ของหม่อมเจ้านิลวรรณ (พระองค์เจ้า)

๙. โต๊ะลายครามต้วนยี่ เครื่องประสม
ของพระอาจารย์จีนวงศ์สมาธิวัตร (แมว)

๑๐. โต๊ะลายครามต้วนยี่ เครื่องประสม
ของพระยาสวัสดิวามดิฐ [พระยาโชฎึก (ฟัก)]

๑๑. โต๊ะเครื่องยาต่างๆ
ของกรมหลวงพิชิตปรีชากร[๔]

ตั้งปะรำข้างกำแพงตั้งแต่ประตูเหนือถึงมุมตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. โต๊ะบัวลายคราม กิมตึ๋ง
ของพระพรหมบริรักษ์ [พระยามหาเทพ (ถวิล)]

๒. โต๊ะสิงโตลายคราม เครื่องประสม
ของจีนเผือก (นายห้างอยู่ถนนบำรุงเมือง)

๓. โต๊ะสิงโตลายคราม กิมตึ๋ง
ของนายเจิม ศรีสรรักษ์ [พระยาเพชรพิชัย (เจิม อมาตยกุล)]

๔. โต๊ะสิงโตลายคราม กิมตึ๋ง
ของหลวงกำจัดโสณทุจริต (พร)

๕. โต๊ะสิงโตลายคราม เครื่องประสม เหลี่ยม
ของหม่อมสุภาพ ในกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์

---

[๑] ต้นสกุล นวรัตน์

[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ต้นสกุล ทวีวงศ์

[๓] ต้นสกุล จรูญโรจน์

[๔] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ต้นสกุล คัคณางค์

๖. โต๊ะสิงโตลายคราม เครื่องประสม กลม
ของหม่อมสุภาพ ในกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์

๗. โต๊ะพื้นเขียวไข่กา กิมตึ๋ง
ของจีนเหลียง (ผู้สั่งของเครื่องโต๊ะขาย)

๘. โต๊ะสังกโลก เครื่องประสม
ของพระเจริญราชธน (เท่ง)

๙. โต๊ะสังกโลก กิมตึ๋ง
ของเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ [พระยามหานิเวศน์ (กระจ่าง)]

๑๐. โต๊ะสังกโลก เครื่องประสม
ของหลวงภัทรผลภักดี [พระพิศาลผลพานิช (ฉาย)]

ตั้งปะรำกำแพงตั้งแต่มุมตะวันออกเฉียงเหนือถึงประตูตะวันออก

๑. โต๊ะพื้นแดง เครื่องประสม
ของกรมหลวงเทวะวงศ์วโรประการ [๑]

๒. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของหลวงพิพิธภัณฑวิจารณ์ (ฮี้)

๓. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของพระมหาอุ่น (วัดมหาธาตุ)

๔. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของนายจ่ารง [พระยาพิพิธโภไคสวรรย์ (ชม)]

๕. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของหลวงโยธาบริษาล (อยู่)

๖. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของพระวุฒิการบดี (เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร)

๗. โต๊ะเซียนลายคราม กิมตึ๋ง
ของหม่อมเจ้าขาว (พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์)

๘. โต๊ะเซียนลายคราม เครื่องประสม
ของหม่อมเจ้าขาว

๙. โต๊ะเซียนสีประสม
ของกรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ [๒]

๑๐. โต๊ะเซียนสีประสม
ของพระสิทธิไชยบดี (ดิศ)

ตั้งปะรำตั้งแต่ประตูด้านตะวันออกถึงมุมด้านตะวันออกเฉียงใต้

๑. โต๊ะเซียนสีตัวหนังสือ เครื่องประสม
ของหม่อมราชวงศ์ไฉน (หลวงพรรฦกสรศักดิ์)

๒. โต๊ะเซียนสีประสม
ของพระองค์เจ้าปรีดา

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรประการ ต้นสกุล เทวกุล

[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ ต้นสกุล ชมพูนุท

๓. โต๊ะเซียนสีประสม
ของหลวงบริบาลบุรีรมย์ (รอด)
๔. โต๊ะพื้นสีขาว กิมตึ๋ง
ของพระนานาพิธภาษี (ชื่น)
๕. โต๊ะพื้นขาว เครื่องประสม
ของพระยาพิศาลผลพานิช (ลือ)
๖. โต๊ะพื้นขาว เครื่องประสม
ของกรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์ [๑]
๗. โต๊ะพื้นขาว เครื่องประสม
ของกรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ [๒]

ในสวนด้านตะวันตกเฉียงใต้ มีโต๊ะเล็ก ๆ สี่โต๊ะ

๑. ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช[๓]
๒. ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ[๔]
๓. ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ[๕]
๔. ของพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร[๖]

รวมโต๊ะที่มาตั้งคราวนั้น จัดเป็นเครื่องโต๊ะอย่างจีน ๙๒ โต๊ะ เป็นม้าหมู่ ๔ ม้า รวมเบ็ดเสร็จ ๙๖ โต๊ะ

การตั้งโต๊ะงานพระเมรุคราวที่กล่าวมานี้ พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ (โตผักชี) แต่งเพลงยาวว่าด้วยเครื่องโต๊ะทูลเกล้าฯ ถวาย ว่าด้วยโต๊ะที่ตั้งข้างหน้า ๘๐ โต๊ะ เว้นโต๊ะหลวง ซึ่งกล่าวไว้ในท้ายเพลงยาว ทำนองว่าจะแต่งต่อไป แต่ไม่ปรากฏว่าได้แต่งเพลงยาวบทนี้พิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณ เห็นแต่งเป็นสำนวนเก่าน่าอ่านอยู่บ้าง จึงได้คัดเอามาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้

เพลงยาวเครื่องโต๊ะ
พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ (โตผักชี) แต่งถวาย

⊙ ประนมหัตถ์จัดวางขึ้นกลางเศียร ตามพระราชประสงค์จำนงเนียน แทนธูปเทียนเขาไม้เครื่องลายคราม ล้วนดีดีมีปัญญาหามาได้ หนังสือใหญ่ต้วนยี่มิเข็ดขาม สู้พากเพียรอุตส่าห์พยายาม ให้ต้องตามพระประสงค์ทรงเมตตา หงส์ร่อนมังกรช้ามาไม่ถึง เป็นที่หนึ่งตั้งได้พระทัยกล้า โต๊ะที่สองรองกันนั้นลงมา ล้วนจินดาเครื่องแก้วเจียระไน มีนามหนามขนุนขนุนผล มาปะปนบนแก้วแล้วดูได้ ครั้นเลิกงานการหมดปลดทิ้งไป จะเก็บไว้ล้วนแล้วแก้วมณี โต๊ะที่สามนามชื่อว่าโป๊ยเบ๊ ผอมโซเซอดหญ้าน่าบัดสี ภาษาไทยใช้เรียกว่าพาชี เครื่องไม่มีม้าพลัดเที่ยวจัดมา โต๊ะที่สี่มีนามชื่อกิเลน พึ่งได้เห็นครั้งนี้ดีนักหนา ควรจะตั้งอย่างดูเครื่องบูชา โต๊ะที่ห้าหน้าโผล่สิงโตเซียน วางท่าน่าลับแลดูแออัด สารพัดพื้นความก็งามเลี่ยน ล้วนแต่เขาไม้ลายเชิงเทียน สู้พากเพียรหาได้ใหม่ใหม่ดี โต๊ะที่หกยกสำคัญแปะลั่นซา ใครมีมาชนได้

---

[๑] ต้นสกุล วรรัตน์
[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ ต้นสกุล ชมพูนุท
[๓] สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร
[๔] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
[๕] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
[๖] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศร์

มิให้หนี เหลี่ยมกลมผสมลายสบายดี กระบือสีต่างต่างวางเรียงไป โต๊ะที่เจ็ดเสร็จอยู่ในหมู่นั้น ก็เจือกันโยมญาติภาชน์วิสัย ล้วนดีดีชะนีลิงโหนกิ่งไม้ ก็นับได้แปดทีดูดีจริง โต๊ะที่เก้าเพรางามหนามขนุน แต่ปนวุ่นกันเป็นกองของทุกสิ่งตัวหนังสืออื้อตู้ดูประวิง ก็เลยนิ่งชมลายครามอร่ามตา ที่สิบหยิบดีทีละชิ้น ล้วนของกินเดียรดีมีนักหนา หม้อขันสันทัดจัดเอามา ที่ตรงหน้าฝรั่งแขกแปลกแปลกกัน ที่สิบเอ็ดเสร็จแก้วเจียระไน แสนวิไลแลเลิศดูเฉิดฉัน สะอาดตาน่าเจริญเพลินทุกอัน ช่างเลือกสรรหาได้ที่ไหนมา ที่สิบสองต้องยกกระจกสาม หนีเครื่องครามเข็ดขยาดไม่อาจหา ที่เท้าโต๊ะกางมุ้งกลัวยุงมา เกินตำราท่านที่ตั้งแล้วครั้งนี้ ที่สิบสามยามยกกระจกข้าง ชามอ่างเจียระไนใส่ถ้วนถี่ งามขบวนล้วนแล้วแก้วมณีเอาไม้กี่เข้ามารองของต่ำไป ที่สิบสี่มีโปร่งขาดโอ่งอ่าง แต่เชียนกลางลืมตามาแต่ไหน ประสกนี้โยมสีกามาทำไม จะขอใบ้หรือตัวเต็งเก่งสำคัญ ที่สิบห้าปลาคู่ดูประหลาด มีบาตรตั้งไว้ใส่จันหัน สีตองฟองกาหาตะบัน ขวดแจกันก็ได้สีหลวงพี่ครู ที่สิบหกยกแคะลายแปะกรับ เชียนประดับของดีก็มีอู หาใหม่ได้เป็นกองของพอดู เทพปรูสรวลกระซิบสิบแปดองค์หนึ่งวิฬาร์ตาเพชรมีเสร็จสรรพ เพชรประดับผ้าอร่ามงามระหง งามตั้งอย่างประกวดงามทรวดทรง แต่ความสงสัยมีญี่ปุ่นกัน แต่ยอมลงไม่ให้กังไสแท้ จักษุแก่เหลือพิเคราะห์ให้เหมาะมั่น จะขอเชิญกอมมิตี้ที่สำคัญ ญี่ปุ่นนั้นหรือกังไสได้เห็จจริงที่สิบเจ็ดนั้นมีผักชีพร้อม เครื่องนี้ย่อมของดีมีทุกสิ่ง ด้วยว่าของชอบใจมิได้ทิ้ง งามเพริศพริ้งผ้าหน้าหาไม่มี ช่างลอดเลาะเสาะหามาแต่ไหน จะถามใครอ้นอั้นสั่นเกศี ต่อนานนานรับประทานยืมสักที ปกเกศีข้าพเจ้าเถ้าโยธา สิบแปดที่มีฆ้องกลองระฆัง เสียงไม่ดังกลองไม่ตีดีนักหนา แป๊ะเต่งเก่งทั่วทั้งวัวปลา สะพานมาเชียนข้ามแม่น้ำไป เรื่องนี้มีแจ้งแห่งองค์ท่านนอกกว่านั้นเต็มแสดงหาแจ้งไม่ กงเต็กเจ็กหามาแต่ไร เมื่อเผาไฟส่งสู่สวรรยา สิบเก้าที่มีของสิบสองสัตว์ นามชัดมุสิโกโตนักหนา หนึ่งกระต่ายร่ายล่อพยัคฆา งูปลาปีมะเส็งเก่งไม่บัน ที่ยี่สิบหยิบแคะที่แป๊ะเต่ง ล้วนของเก่งผูกผ้าแดงงามแสงฉันกบคางคกยกกวางข้างละอัน ถัดนั้นยี่สิบเอ็ดเสร็จโป๊ยเซียน พวกจับโป๊ยเล่าฮั่นฉันไปด้วย เครื่องเชียนกวยอยู่กลางริมหว่างเศียร เดินร่ายกันเป็นกงแล้ววงเวียน ถือธูปเทียนคนละคู่มาบูชา ยี่สิบสองของสีมีกลองคู่ สุนักข์จูหมอบชมแล้วก้มหน้า แดงขาวร้าวลิปริออกมา เกินตำราเสียแน่ฉันแพ้คุณ ยี่สิบสามงามโฉมที่โคมห้อย ต้องค่อยค่อยเจาะสลายอย่าวายวุ่น แจกันโปร่งโยงกันมาช่วยการุญ ได้ทำบุญถวายวัดภคินี ยี่สิบสี่มีข่าวว่าร้าวมาก ทำให้ยากกับท่านกอมมิตี้ลุแก่โทษโปรดหม่อมฉันนั้นสักที ช้าช้าปีจะได้หามาแก้ตัว ยี่สิบห้าท่าทางก็วางงาม ดูอร่ามร้อนใจมิใช่ชั่ว กรรชิงปักเป็นหลักกั้นของกันกลัว จะบังทั่วกันแสงพระสุริยน ยี่สิบหกยกหมอนมานอนเฝ้า เชียนใหม่เก่าไล่จับออกสับสน กระถางอบเนื้อไม้ลายชอบกล ขึ้นผจญหน้าลับแลฉันแพ้คุณ ยี่สิบเจ็ดเสร็จตั้งฉากหลังด้วย ลับแลสวยตั้งอีกชั้นกั้นออกวุ่นพึ่งสอนหัดจัดตั้งอย่างดรุณ ขอพึ่งบุญครั้งนี้หลวงพี่ครู เธอไปหาท่าทางที่วางตั้ง แนะให้มั่งสอนแขกให้กินหมู ยอมเป็นศิษย์วัดบางจากเพราะอยากรู้ เราไว้กู้ยืมได้ไปพลางพลาง ยี่สิบแปดแรดปลาศิลาหยก ควรจะยกที่กระบอกซอกกระถางค่อยเรียนรู้ดูไปที่ไว้วาง ครามจืดจางแล้วอย่าใช้ของไม่ดี ยี่สิบเก้าเข้าระคนปนใหม่เก่า หยิบยืมเขาตั้งได้ใจไม่หนี พึ่งสอนหัดจัดตั้งในครั้งนี้ นานแล้วดียืมได้ไม่ระอา ที่สามสิบหยิบเทียนเชียนเล่นน้ำ เที่ยวว่ายดำผุดพ่นแล้วค้นหา เพราะต้องประสงค์ตรงปูปลา จึงลงมาอาบน้ำฤทธิ์สำแดง สามสิบเอ็ดเสร็จถ้วนทับทิมจ้า ทิมพม่าจันทบูรเข้าหนุนแสง เพราะชมพู่อยู่บนจานพานเคลือบแคลง ก็ดูแดงไปทั้งนั้นเหลือปัญญา สามสิบสองของตั้งสังกโลก เสียแต่โรคผักชีกั้นหั่นแทนผ้าขวดแฝดแรดอยู่ตรงหูปลา นกกระสาหรือว่าห่านการประวิง สามสิบสามครามนั้นท่านโป้โหละ ชั้นแต่ผ้าหน้าโต๊ะหมดทุกสิ่ง กระเบื้องแตกแยกยักช่างปักจริง หาสักสิ่งครามดีไม่มีเลย สามสิบสี่มีทั้งสังกโลก ที่มีโรคบิ่นร้าวพ่อจ้าวเอ๋ยเลี่ยมทับหลับตาไม่เห็นเลย ยังไม่เคยยืมกู้ผู้ใดมา สามสิบห้ากาฟองกองเข้าไว้ แทนกังไสอยู่วุ่นเจียวคุณจ๋า ของอย่างนี้กอมมิตี้มิหลับตา ตั้งเบื้องหน้าแล้วพ่อขอเสียที สามสิบหกก๊กสิงโตโผล่เป็นกอง ผ้าแดงต้องผูกไว้มิให้หนี พนักงานหามาห้ากุลี พอถึงที่สามสิบเจ็ดเบ็ดเสร็จวาง ซาจั๊บโป๊ยโรยมีที่น้ำร้อน กระบือจรพลัดหมู่อยู่ข้างข้าง สามสิบเก้าเหล่าสิงโตโผล่โต๊ะกลาง ฉากหลังกางลายสิงห์วิ่งออกพรู สี่สิบหยิบเรียนกอมมิตี สิงโตหมีเท้าโต๊ะอยู่ทั้งคู่ ช่างจัดของกองมาน่าเอ็นดูถ้าปะหมู่เต็มที่หนีไม่พ้น สี่สิบเอ็ดเสร็จสบายลายตัวยี่ ดูงามดีตั้งสลับอยู่สับสน ผ้าหน้าหาใหม่ให้ชอบกล นี่ผ้าก้นตู้ใครที่ได้มา สี่สิบสองของดีตัวยี่หวัด ระฆังวัดห้อยคู่อยู่ซ้ายขวา สำหรับตีที่มั่นของสัญญา งามผ้างามดีตัวยี่ทอง สี่สิบสามหลามล้นปนเก่าใหม่ ตัวยี่ไพร่ขุนนางวางทั้งสอง ตามตลาดกวาดตั้งยังเป็นกอง ท่านเจ้าของชอบมากยากไพร่พล สี่สิบสี่มังกรซ่อนป่วยเจ็บ มังกรเล็บครบสี่มีสับสน กระบือเหล่าเขาตู้ดูชอบกล ก็เลยจนสี่สิบห้าสถาวร มีเชียนหน้าลับแลยืนแบหัตถ์ จงโปรดจัดตั้งบ้างช่วยสั่งสอน ขอให้ฟุ้งเฟื่องเรื่องขจร รับเอาพรพูนพิพัฒน์สวัสดี สี่สิบหกยกทั่วตัวหนังสือ

นักเลงลือพูดถึงอยู่อึงมี่ บิ่นร้าวเก่าใหม่มาหลายปี เป็นศรีสวัสดิ์สุขทุกเวลา สี่สิบเจ็ดเสร็จสบายลายน้ำหมึก ของก้นตึกแตกร้าวออกฉาวฉ่า แจกันชิ้นบิ่นปั้นเอาชันยา แต่ผ้าหน้าปักใหม่ไหมน้ำทอง สี่จั๊บโป๊ยโวยวายลายหนังสือ กิเลนลือที่วางอยู่ทั้งสอง นกกาสักปักอยู่ดูทำนอง แต่ชามรองลวดลายเขาไม้ดี สี่สิบเก้าเขาควายสลายหัก แต่น่ารักทั้งเครื่องฤดูสี่ร้าวบิ่นชิ้นละน้อยเกือบร้อยปี กอมมิตีคนพระครูดูเต็มใจ ที่ห้าสิบหยิบหาที่ชามาก ดูลำบากกระจี๋กระจู๋แก่หมู่ไพร่เต็มเบื่อเหลือทนขนมาไป ตำราไว้เชียงอานบุตรหลานจำ ห้าสิบเอ็ดเสร็จทั่วบัวดำแดง สลับแสงเก่าใหม่ได้ยังค่ำเหมือนร้านแพขายของที่ท้องน้ำ ดูเกินตำราตั้งแล้วครั้งนี้ ห้าสิบสองของทั่วบัวทั้งนั้น จานปั้นชักรอกออกอึงมี่ ห้าสิบสามครามฮ่อก็พอดี กาเหลี่ยมมีเอาแต่ในใช้สำคัญ ห้าสิบสี่มีปัญญาก็น่ารัก ปรีชานักต่อติดคิดขันขัน นับหนึ่งได้ไม่มีสองของสู้กัน เพราะพระปัญญาคิดประดิษฐ์เพียร ห้าสิบห้าหาได้เครื่องไขหมด ปัญญาสดของสำคัญคิดหันเหียน มีรูปภาพอาบไว้ด้วยไขเทียน ใครมีเชียนเยซมาส้กัน ประทานโทษโปรดอภัยใช่แกล้งว่า นาฬิกาเรือนนี้ดีขยัน มีเฮาเจ่างามงามถึงสามอัน ก็เลยท่านห้าสิบหกยกรำพัน กระบือพลัดจัดเป็นคู่เข้าตู้หมด ชามก็สดลายเขาไม้ใส่จันหัน จุ๊ยเชียนซ้อนสองกระถางวางคู่กัน ลูกศิษย์ท่านผู้ใดยังไม่รู้ สอนสั่งยังว่าตำราไหน เชิงเทียนใช้ต่อติดคิดอดสู ต้องเหมาเอาเข้าเป็นศิษย์ท่านพระครูเพราะได้อยู่อาวาสธาตุเดียวกัน ห้าสิบเจ็ดมีลายเขาไม้เก่า เชิงเทียนเล่าติดต่อข้อขันขัน มีฝาหอยลอยเป็ดเป็นคู่กันกระถางนั้นลายไม่เหมือนแล้วเพื่อนเกลอ ห้าสิบแปดแรดเนื้อเหลือที่ว่า ลับแลหน้าเขาไม้ลายเปอเหลอ ชามใหม่เก่าออกเป็นกองล้วนของเธอ ญี่ปุ่นเซ่อเป็นเหรียญเพียรสำคัญ ห้าสิบเก้าเหล่ามังกรมักซ่อนเล็บ กระบือเจ็บขาหักจักเลือกสรรหลวงพี่หาได้เป็นกองของทั้งนั้น ก็เลยหันหกสิบหยิบลับแล ช่างพากเพียรเขียนกระจกยกมาตั้ง ปัญญาชั่งคิดงามตามกระแส สิงโตโผล่ยัดดูอัดแอ สิงโตแท้ภาพปั้นนั้นสำคัญ หกสิบเอ็ดเสร็จงามลายครามใหม่ ก็เลยไปหกสิบสองของขยันสุนักข์จูดูประวิงนั่งยิงฟัน มังกรนั้นลานลับแลเชียนแบมือ หกสิบสามครามบังสังกโลก ที่เป็นโรคติดต่อก็นับถือ หกสิบสี่มีมาต้องหารือ หกสิบห้าว่าชื่อหยกศิลา ฉากหลังอ่อนซ้อนกระจกยกมาตั้ง งามรุงรังสารพัดเที่ยวจัดหา คุณก็เก่าเล่าจะสู้หลวงโยธา เชิญปรึกษากันเสียก่อนอย่านอนใจ หกสิบหกยกที่ผักชีเก่า จวนจะเน่าแล้วเจ้าขาอย่าสงสัย อายุถึงเจ็ดสิบสองของสิ่งใด ร้าวรานไปผิดสำรับบังคับเติม เพราะความจนข้นแค้นแสนตรองตรึก ความชราอย่านึกให้ฮึกเหิม เพราะผักชีมีหามาแต่เดิม ขอเฉลิมพระเดชพระคุณไป หกสิบเจ็ดเสร็จสีสี่ฤดู จะเชิดชูหนึ่งหนอก็ไม่ไหว เพราะร้าวบิ่นชิ้นสองของชอบใจ ก็เลยไปหกสิบแปดแรดมังกร มีฮกลกยกวางกลางกระถาง เก่าใหม่วางแลดูชูสลอน เชียนกระบอกซอกกันสรรพาภรณ์ หนึ่งมังกรนอนเดียวเขียวไข่กา หกสิบเก้าเหล่าแดงแสงชมพู ก็น่าดูเสือกสนเที่ยวค้นหา แดงงามชามใหญ่ใช้เลี้ยงปลา เป็นโต๊ะสามัญยอมพร้อมพร้อมกัน เจ็ดสิบหยิบสีงามดีชัด เชียนสิบหัตถ์หน้าลับแลแลเฉิดฉัน มีผ้าเหลืองผูกงามถึงสามอัน เชิงเทียนนั้นต่อติดคิดชอบกล เจ็ดสิบเอ็ดเสร็จกระถางปลูกทับทิม แจกันริมข้างลับแลแลสับสนน่าหัวร่อหม้อไหใส่น้ำมนต์ ช่างยืมค้นเขาได้ที่ไหนมา เจ็ดสิบสองของดีสี่ฤดู มีบัวคู่เรียงรายทั้งซ้ายขวา กระถางกลางวางห่านแลลานตา ยืมใครมาหรือของเก่าของเจ้าคุณ เจ็ดสิบสามงามสบายนารายณ์ระงับ เป็นยาดับโรคาถึงห้าหุนเป็นเนืองเนืองเพื้องไพได้ทำบุญ จิตการุญแผ่เผื่อได้เจือจาน นี่แบ่งภาคจากมานภาหน รักษาจนกว่าจะถูกถึงลูกหลานเพราะลงทุนทำยามาช้านาน นารายณ์กาลที่มาถึงได้พึ่งไป เจ็ดสิบสี่มีลายต้นไม้ปุ่ม เป็นของซุ่มติดต่อพอดูได้ นี่เสาะค้นค้นหามาเมื่อไร พบที่ไหนหาฝากรากตะบูน เจ็ดสิบห้าหน้าเชียนขึ้นขี่สัตว์ ดูแออัดตั้งไว้ไม่ให้สูญ เพราะอยากจะเฉลิมให้เพิ่มพูน เกือบจะสูญเชียนขวาหน้าร้าวราน เจ็ดสิบหกยกตั้งสังกโลก เหมือนมีโรคลือมาได้ว่าขาน ขอเชิญท่านกอมมิตีมาพิจารณ์ จะเป็นการเท็จจริงสิ่งอันใด เจ็ดสิบเจ็ดเสร็จมีสี่ฤดู ที่ได้รู้อัธยาอัชฌาสัย เป็นของเก่าร้าวมั่งที่ตั้งไว้ ถ้ากะไรผ่อนพักไว้สักที เจ็ดสิบแปดแอ็ดเดียวเหลียวชโงก สังกโลกของใครแล้วไม่หนี ประสมหวังตั้งดูของผู้ดี เป็นศรีสวัสดิ์สุขทุกเวลา เจ็ดสิบเก้าวาววามพื้นครามใน มังกรใหญ่ดั้นเมฆเอกนักหนา นักเลงพร้อมย่อมยับอัปรา ลับแลหน้าหนังสือฮกยกถึงดี ใครได้เห็นเป็นของอัศจรรย์ ก็ลือลั่นเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี นักเลงครามคร้ามขย่อนผ่อนราวี โถผมมีฝาร้าวเก่าจริงจริง แปดสิบหยิบโต๊ะโป๊ะโหละเลิก ก็เอิกเกริกคนหามาทุกสิ่ง โต๊ะฝ่ายนอกบอกก่อนอย่าค้อนติง ที่งามพริ้งอยู่ข้างในยังไม่แล้ว ฯ

โต๊ะที่ตั้งงานพระเมรุครั้งนั้น กำหนดรางวัลพระราชทานเป็น ๒ อย่าง เรียกว่า “รางวัลพิเศษ” อย่างหนึ่ง มี ๕ รางวัล “รางวัลสามัญ” อย่างหนึ่ง มี ๕ รางวัล การตัดสินรางวัลโปรดให้มีกรรมการ ๓ กรรมการ เวลานั้นเรียกว่า “กอมมิตี้” ให้บรรดาผู้ตั้งโต๊ะเลือก กรรมการมีจำนวน ๒๖ คือ

๑. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ [๑]
๒. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช[๒]
๓. กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์
๔. กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์
๕. กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช
๖. กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ [๓]
๗. กรมหมื่นสิริธัชสังกาศ
๘. กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ[๔]
๙. กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ [๕]
๑๐. กรมหลวงเทวะวงศ์วโรประการ
๑๑. พระองค์เจ้าไชยานุชิต (กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป)
๑๒. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ [๖]
๑๓. กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ[๗]
๑๔. เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ [๘]
๑๕. พระองค์เจ้าปรีดา
๑๖. พระองค์เจ้าปฤษฎางค์
๑๗. หม่อมเจ้าขาว (พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์)
๑๘. หม่อมเจ้าภานุมาศ (ในกรมพระพิทักษ์เทเวศร์)
๑๙. เจ้าพระยาภาณุวงศ์
๒๐. พระยาภาสกรวงศ์
๒๑. พระวุฒิการบดี (เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร)
๒๒. พระยาสวัสดิวามดิฐ [พระยาโชฎึก (ฟัก)]
๒๓. เจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี (บุศมหินทร)
๒๔. พระบริบูรณ์โกษากร [พระยาโชฎึก (ฮวด)]
๒๕. พระวิสุทธิสมาจาร วัดภคินีนารถ (ขุนวิสุทธิภัณฑาจารฉัตร)
๒๖. พระครูอุภัยสังฆกิจจานุกร [พระโบราณวัตถาจารย์ (สอง)]

กรรมการ ๒๖ นี้ แบ่งเป็น ๓ กรรมการ (แต่ใครจะเป็นกรรมการไหน ในบัญชีที่พิมพ์ไม่ได้ความชัด ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้ สืบผู้อื่นก็ไม่ได้ความแน่) กรรมการที่ ๑ สำหรับตัดสินรางวัลพิเศษ กรรมการที่ ๒ สำหรับตัดสินรางวัลสามัญ กรรมการที่ ๓ สำหรับตรวจแตกร้าว (คือตรวจสิ่งของซึ่งกรรมการที่ ๑ ได้ตัดสินว่า ดีแล้ว ว่าจะเป็นของแตกร้าวหรือไม่)

วิธีตัดสินรางวัลพิเศษนั้น กรรมการไปดูตามโต๊ะทุกๆ โต๊ะ เลือกดูว่าโต๊ะไหนมีของดีวิเศษ ของที่ว่าดีวิเศษนั้น คือเป็นของงามทั้งรูป ทั้งเขียนลายและเนื้อดี เป็นของเก่า และของอย่างนั้นมีชิ้นเดียวไม่มีของใครอีก และต้องเป็นของ

---

[๑] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ต้นสกุล จักรพันธุ์
[๒] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ต้นสกุล ภาณุพันธุ์
[๓] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ต้นสกุล ทวีวงศ์
[๔] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ต้นสกลุ ทองแถม
[๕] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ต้นสกุล ชุมพล
[๖] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ต้นสกุล วรวรรณ
[๗] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ต้นสกุล ดิศกุล
[๘] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ต้นสกุล จิตรพงศ์

รักษาดีไม่แตก ไม่ร้าว จึงจัดว่าเป็นของวิเศษ เจ้าของโต๊ะใดมีชิ้นซึ่งเชื่อว่าดีวิเศษดังกล่าวมานี้ ก็ขอให้กรรมการพิเคราะห์เรียกกันว่า "ผ้าแดง" เพราะเมื่อกรรมการเห็นว่า ของตั้งโต๊ะชิ้นนั้นเป็นของดีวิเศษดังกล่าว ความเห็นร่วมกันหมดทั้งกรรมการก็ดี หรือโดยมากด้วยกันก็ดี ก็เป็นตกลงให้ผูกแพรแดงทำขวัญของชิ้นนั้น ของดีวิเศษเช่นนี้จะผูกแพรแดงโต๊ะละกี่ชิ้นก็ได้ โต๊ะใดมีชิ้นดีวิเศษได้ผ้าแพรมากกว่ากันก็ได้รับรางวัลพิเศษเป็นชั้นสูงโดยลำดับลงมา ส่วนรางวัลสามัญนั้นตรวจดูทั้งโต๊ะว่าโต๊ะใดมีของดีมาก และจัดตั้งงามดี ถึงจะไม่ได้ผูกผ้าแดง ถ้ามีของดีมากและจัดตั้งดี ก็ตัดสินรางวัลสูงต่ำตามที่เห็น ดีมากและน้อยผิดกัน นอกจากรางวัลทั้ง ๒ อย่างที่กล่าวมา เจ้าของโต๊ะยังได้รับพระราชทานรางวัลตอบแทนเสมอหน้ากันทั่วทุกโต๊ะอีกสถานหนึ่ง

ตั้งแต่งานพระเมรุครั้งนั้นแล้ว เวลามีการงาน ทั้งงานหลวงและงานตามวังเจ้านาย ซึ่งเป็นโอกาสควรจะตั้งโต๊ะได้ก็มีการประชุมตั้งโต๊ะต่อมาเนืองๆ ข้าพเจ้าได้ตรวจดูในสมุดจดหมายเหตุของนายกกรรมการตรวจโต๊ะ ได้บัญชีการงานต่างๆ ที่ได้ตั้งโต๊ะ ตั้งแต่ปีขาล รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ พ.ศ. ๒๔๓๓ จนปีจอ รัตนโกสินทรศก ๑๒๙ พ.ศ. ๒๔๕๓ ดังนี้

ปีขาล รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ พ.ศ. ๒๔๓๓

๑. งานเฉลิมพระชนมพรรษา ปลูกโรงตั้งโต๊ะในสนามข้างด้านตะวันตกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งโต๊ะใหญ่ [๑] คราวนั้น ๘๒ โต๊ะ กรรมการ ๑๕

๒. งานฉลองพระชันษา ตั้งโต๊ะใหญ่ เข้าใจว่าที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จำนวน ๓๖ โต๊ะ กรรมการ ๙

๓. งานฉลองพระป้ายตั้งโต๊ะใหญ่ ที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวังบางปะอิน ไม่ทราบจำนวนโต๊ะ และกรรมการ

๔. งานพระเมรุพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าโกมลเสาวมาล ที่วัดสระเกศ ตั้งโต๊ะใหญ่เป็นพระ ๘ โต๊ะ กรรมการพระ ๒ คฤหัสถ์ ๒ รวม ๔

๕. งานเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนารถ ตั้งโต๊ะกลาง ในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร จำนวนโต๊ะ ๑๑๙ เป็นโต๊ะเครื่องญี่ปุ่น ๓ โต๊ะ กรรมการสำหรับตรวจโต๊ะทั้งปวง ๑๗ สำหรับตรวจแต่เฉพาะโต๊ะเครื่องญี่ปุ่น ๗

๖. งานโสกันต์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ จำนวนโต๊ะใหญ่ ๕๑ โต๊ะ โดยมากเป็นโต๊ะเจ้าภาษี นายอากร เข้ามาตั้งช่วยงาน กรรมการ ๑๕

ปีเถาะ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ พ.ศ. ๒๔๓๔

๑. งานทรงผนวช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เป็นสามเณร ตั้งโต๊ะใหญ่ที่วัดพระ-ศรีรัตนศาสดาราม ๑๐๕ โต๊ะ กรรมการ ๑๕

๒. งานทำบุญพระอัฐิ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบัณฑรวรรณวโรภาศ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๒๙ โต๊ะ นัดตั้งเครื่องขาวครั้งแรก กรรมการ ๗

๓. งานเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และที่ตึกใหญ่หน้าประตูพิมานไชยศรี และปลูกปะรำ ๓ หลังในสนามหญ้า จำนวน ๑๒๖ โต๊ะ กรรมการ ๑๗

๔. งานเทศน์มหาชาติ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงเทศนากัณฑ์สักรบรรพ เครื่องกัณฑ์สำเภาใหญ่ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท จำนวน ๑๓๘ โต๊ะ กรรมการ ๑๕

---

[๑] ขนาดโต๊ะมีหลายอย่าง คือ โต๊ะยักษ์ โต๊ะใหญ่ โต๊ะโขก โต๊ะกลาง โต๊ะเล็ก ชั้ว โต๊ะปีก โต๊ะต่างๆ เหล่านี้ผิดกันอย่างไร จะอธิบายต่อไปในตอนว่าด้วยเล่นเครื่องโต๊ะ

๕. งานมหาสมณุตมาภิเษก สมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่วัดบวรนิเวศ จำนวน ๘๙ โต๊ะ กรรมการ ๑๕

๖. งานพระเมรุพระศพ พระองค์เจ้าบัณฑรวรรณวโรภาศ ที่วัดเทพศิรินทราวาส ตั้งโต๊ะใหญ่ ๓๙ โต๊ะ กรรมการ ๙

มีประกวดกระถางต้นไม้ด้วย

ปีมะโรง รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ พ.ศ. ๒๔๓๕

๑. งานเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งโต๊ะที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จำนวนโต๊ะ ๙๙ โต๊ะ กรรมการ ๑๗

ระยะนี้ในระหว่างเวลา ๕ ปี ไม่มีจดหมายเหตุของนายกจะสอบ แต่ข้าพเจ้าจำได้ว่า เมื่อปีวอก รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ งานสมโภชพระราชลัญจกรเมื่อรัชกาลครบหมื่นวัน ตั้งโต๊ะใหญ่ ๒๙ โต๊ะ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้บางทีจะได้ตั้งโต๊ะในงานอื่นอีก แต่ข้าพเจ้าจำไม่ได้

ปีจอ รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ พ.ศ. ๒๔๔๑

แรกพระราชทานไหมทอง เชี่ยงฮ้อ พัดยศกรรมการ และรางวัลผ้าหน้าโต๊ะในปีนี้

๑. งานฉลองพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม เกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งที่ทรงผนวชและเป็นฆราวาส และข้าราชการซึ่งเป็นราชนิกูลในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งโต๊ะใหญ่เครื่องบูชาที่วัดอรุณฯ มีจำนวน ๖๔ โต๊ะ กรรมการ ๑๕

๒. งานพระราชทานเหรียญราชสิริ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จำนวน ๖๒ โต๊ะ กรรมการ ๒๑

พระราชทานไหมทอง และรางวัลผ้าหน้าโต๊ะในงานนี้

๓. งานเฉลิมพระชนมพรรษา เข้าใจว่าตั้งโต๊ะโขกเป็นครั้งแรก ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทร-วินิจฉัย ๗๒ โต๊ะ กรรมการ ๒๑

๔. งานพระราชทานพัดยศกรรมการ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เฉพาะผู้ที่จะรับพัด ๓๒ โต๊ะ กรรมการชุดใหม่ที่ไม่ได้อยู่ในผู้รับพัด ๗

๕. งานเฉลิมพระสุพรรณบัฏและโสกันต์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสิมา[๑] และสมเด็จเจ้าฟ้านิภานภดล[๒] ออกชิ้นประกวดเชี่ยงฮ้อครั้งแรกที่พระมหาปราสาท กรรมการ ๒๑

มีชิ้นมาออก ๓๓๑ ชิ้น

ปีกุน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ พ.ศ. ๒๔๔๒

๑. งานรับพัดรองของรางวัล ในการพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัฏ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย นัดตั้งโต๊ะลายจับฉ่าย มีจำนวน ๔๗ โต๊ะ กรรมการ ๑๖ กรรมการนี้ทรงเลือกเจ้าของโต๊ะเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เป็นกรรมการมาแต่ก่อน เรียกกันว่า “กรรมการแค้น” เพราะสำหรับจะให้ตัดสินแก้แค้นกรรมการแต่ก่อน

---

[๑] สมเด็จเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสิมา

[๒] สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี

๒. งานออกชิ้นเซี่ยงฮ้อ เต๊กซ้วน เต๊กอี๋ เมื่อเสด็จเถลิงพลับพลาสวนดุสิต กรรมการ ๔๐ มีชิ้นไปออก ๑,๐๒๓ ชิ้น

๓. งานสมโภชพระพุทธนรสีห์ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่วัดเบญจมบพิตร นัดตั้งเครื่องขาว ตั้งโต๊ะ ๓๑ โต๊ะ กรรมการ ๔๐

ปีชวด รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ พ.ศ. ๒๔๔๓

๑. งานทำบุญ ๗ วัน พระอัฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอนุสรณ์ศิริประสาธน์ ที่ตึกใหญ่หน้าประตูพิมานไชยศรี ตั้งโต๊ะปีกครั้งแรก มีโต๊ะปีก ๕๐ โต๊ะ โต๊ะใหญ่ ๑ โต๊ะโขก ๒ กรรมการ ๓๖

๒. งานกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์[๑] ขึ้นวัง ตั้งชั้ว ๔๒ กรรมการ ๓๗

๓. งานกรมหลวงปราจิณกิติบดีขึ้นวัง ตั้งชั้ว ๔๒ กรรมการ ๓๖

๔. งานกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช[๒] ขึ้นวัง ตั้งโต๊ะโขก และโต๊ะปีก รวม ๔๐ โต๊ะ กรรมการ ๓๗

๕. งานสมโภชพระพุทธนรสีห์จำลอง นัดตั้งโต๊ะลายภาพ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จำนวนโต๊ะ ๔๒ โต๊ะ กรรมการ ๔๑

๖. งานเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งโต๊ะใหญ่ ๒๐ โต๊ะ โต๊ะปีก ๓๒ โต๊ะ รวม ๕๒ โต๊ะ กรรมการ ๕๑

๗. งานปิดทองพระสุรพีพุทธพิมพ์ ที่วัดปรินายก ตั้งโต๊ะโขก ๔๒ โต๊ะ กรรมการ ๓๗

๘. งานฉลองเสนาสนะวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะกิมตึ๋ง จำนวนโต๊ะกิมตึ๋ง ๕๕ โต๊ะ โต๊ะประสม ๙ โต๊ะ รวม ๖๔ กรรมการ ๕๔

๙. งานพระเมรุท้องสนามหลวง ตั้งโต๊ะใหญ่ ๕๗ โต๊ะ โต๊ะโขก ๙ โต๊ะ รวม ๖๖ โต๊ะ กรรมการ ๕๕

ปีฉลู รัตนโกสินทรศก ๑๒๐ พ.ศ. ๒๕๔๔

๑. งานกฐินวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะโขก ๕๒ โต๊ะ กรรมการ ๕๖

๒. งานศพเจ้าคุณจอมมารดาสำลี ตั้งโต๊ะใหญ่ที่เมรุท้องสนามหลวง โต๊ะ ๔๙ โต๊ะ กรรมการ ๕๔

๓. งานพระศพพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พระเมรุท้องสนามหลวง ๕๙ โต๊ะ กรรมการ ๔๔

ปีขาล รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ พ.ศ. ๒๔๔๕

๑. งานกฐินวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะโขก ๘ โต๊ะ เครื่องตั้งหน้าต่าง ๒๗ ช่อง รวม ๓๕ กรรมการ ๔๓

ปีเถาะ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ พ.ศ. ๒๔๔๖

๑. งานกฐินวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะโขก ๒๑ โต๊ะ เครื่องตั้งหน้าต่าง ๑๕ ช่อง รวม ๓๖ กรรมการ ๕๗

๒. งานแซยิดพระชันษาครบ ๕๐ ตั้งโต๊ะใหญ่ที่พลับพลาสวนดุสิต ๖๖ โต๊ะ กรรมการ ๕๘

ปีมะโรง รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ พ.ศ. ๒๔๔๗

๑. งานกฐินวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะโขก ๒๒ โต๊ะ เครื่องตั้งหน้าต่าง ๑๔ ช่อง รวม ๓๖ กรรมการ ๕๖

๒. งานพระศพกรมขุนสุพรรณภาควดี ตั้งโต๊ะใหญ่ที่บางปะอิน โต๊ะใหญ่ ๔๖ โต๊ะ กรรมการ ๕๗

ปีมะเส็ง รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ พ.ศ. ๒๔๔๘

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ต้นสกุล รพีพัฒน์

[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ต้นสกุล จิรประวัติ

๑. งานกฐินวัดเบญจมบพิตร ตั้งโต๊ะโขก ๒๔ โต๊ะ เครื่องตั้งหน้าต่าง ๑๖ รวม ๔๐ กรรมการ ๕๓

ปีมะเมีย รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ พ.ศ. ๒๔๔๙

๑. งานกรมขุนกำแพงเพชรอัครโยธินทร์ [๑] ขึ้นวัง ตรวจชิ้นประสม กรรมการ ๕๒

ปีมะแม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ พ.ศ. ๒๔๕๐

๑. ตรวจชิ้นทรงซื้อมาแต่ยุโรป ๗๙ ชิ้น กรรมการ ๔๓

ปีระกา รัตนโกสินทรศก ๑๒๘ พ.ศ. ๒๔๕๒

๑. งานฉลองพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตั้งโต๊ะที่วัดอรุณ โต๊ะยักษ์ ๘ โต๊ะใหญ่ ๖๒ รวม ๗๐ กรรมการ ๕๖

๒. งานพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงศ์รัชสมโภช ตั้งโต๊ะที่พระเมรุสวนมิสกวัน โต๊ะใหญ่จับฉ้าย ๓๖ โต๊ะ กรรมการ ๓๖

ปีจอ รัตนโกสินทรศก ๑๒๙ พ.ศ. ๒๔๕๓

๑. งานพระเมรุพระอัยยิกา ตั้งโต๊ะที่พระเมรุสวนมิสกวัน โต๊ะใหญ่ ๔๓ กรรมการ ๔๓

งานนี้ตั้งโต๊ะเป็นครั้งหลังที่สุดในรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่เป็นกรรมการครั้งหลัง คือ

ฮกที่ ๑ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ
ฮกที่ ๒ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
ฮกที่ ๓ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรประการ
ฮกที่ ๔ กรมหมื่นสวัสดิวัตนวิศิษฏ์ [๒]
ฮกที่ ๕ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
ฮกที่ ๖ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต [๓]
ฮกที่ ๗ กรมขุนสมมตอมรพันธ์ [๔]
ฮกที่ ๘ กรมหลวงนเรศร์วรฤทธิ์
ลกที่ ๑ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม
ฮกที่ ๙ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนลพบุรีราเมศวร์
ลกที่ ๒ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนนครราชสิมา
ซางฮี้ที่ ๑ พระยาบริบูรณ์ [พระยาโชฎึกฯ (ฮวด)]
ซางฮี้ที่ ๒ พระยารองเมือง [เจ้าพระยาอภัยราชา (ม.ร.ว. ลบ สุทัศน์)]
ลกที่ ๓ เจ้าพระยายมราช
ลกที่ ๔ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ [๕]
ลกที่ ๕ กรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธินทร์ [๖]
ซางฮี้ที่ ๓ กรมหมื่นจันทบุรีนฤนาถ [๗]

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ต้นสกุล บุรฉัตร
[๒] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตนวิศิษฏ์ ต้นสกุล สวัสดิวัตน์
[๓] สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ต้นสกุล บริพัตร
[๔] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์ ต้นสกุล สวัสดิกุล
[๕] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ต้นสกุล อาภากร
[๖] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินทร์ ต้นสกุล บุรฉัตร
[๗] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ต้นสกุล กิติยากร

ชางฮี้ที่ ๔ พระเจริญราชธน [พระยาโชฎึกฯ (มิ้น เลาหเศรษฐี)]
ชางฮี้ที่ ๕ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ (กรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร)[๑]
ลกที่ ๖ หม่อมเจ้าพร้อม (ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี [๒])
ลกที่ ๗ กรมหมื่นมรุพงศ์สิริพัฒน์ [๓]
ชางฮี้ที่ ๖ หลวงอภัยพิทักษ์
ชิ่วที่ ๑ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช[๔]
ชิ่วที่ ๒ พระยาบำเรอภักดิ์ [พระยาเพชรพิไชย (เจิม อมาตยกุล)]
ชิ่วที่ ๓ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ [๕]
ชิ่วที่ ๔ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช
ชิ่วที่ ๕ กรมขุนสรรพสาสตรศุภกิจ
กั่วที่ ๑ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์
กั่วที่ ๒ พระยานรานุกิจมนตรี
กั่วที่ ๓ พระสุรทัณฑ์พิทักษ์
กั่วที่ ๔ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์
พระยาเกษมศุขการี
กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ [๖]
พระยาอภัยรณฤทธิ (ถวิล อมาตยกุล)
เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คลี่ สุทัศน์)
พระยาพิพัฒน์โกษา
เจ้าพระยาภาสกรวงศ์
หลวงไมตรีวานิช (พระบริบูรณ์โกษากร)
พระยานรนารถภักดี
หลวงอภัยวานิช
พระสุนทรพิมล (พระยาสุนทรพิมล)

บาญชีนี้ขาดพระนามกรรมการสำคัญอยู่พระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ในงานนี้ประชวรจึงมิได้เป็นกรรมการ

---

[๑] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร ต้นสกุล วุฒิไชย
[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ต้นสกุล ลดาวัลย์
[๓] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงศ์สิริพัฒน์ ต้นสกุล วัฒนวงศ์
[๔] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ต้นสกุล จิรประวัติ
[๕] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ต้นสกุล เกษมสันต์
[๖] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ ต้นสกุล เกษมศรี

ลักษณะการเล่นโต๊ะ

การเล่นเครื่องโต๊ะเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เป็นการสนุกสนานมาก ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงหนังสือเรื่องนี้ แต่ชั้นเดิมก็ไม่ได้เล่นกับเขา ถึงเป็นกรรมการแต่คราวแรก ก็เป็นแต่ผู้สำหรับตรวจของแตกร้าว เวลานั้นยังไม่รู้จักว่าเครื่องโต๊ะของดีเลวผิดกันอย่างไร และไม่ได้เอาใจใส่นักว่าจะสนุกสนานอย่างไร แต่ครั้นดูๆ เขาเล่นกันไป ค่อยเข้าใจเข้า ก็ออกเห็นสนุกลงปลายจึงขวนขวายหาเครื่องโต๊ะตั้งกับเขาบ้าง จึงได้เป็นกรรมการเหมือนกับผู้อื่นต่อมา ท่านทั้งหลายผู้อ่านหนังสือนี้ที่ได้เคยเล่นเครื่องโต๊ะมาเช่นตัวข้าพเจ้าก็มีอยู่มาก แต่คงไม่มากเท่าผู้ที่ยังไม่เคยเล่นและยังไม่เข้าใจลักษณะการเล่นเครื่องโต๊ะ ข้าพเจ้าจะลองอธิบายถึงลักษณะการเล่นเครื่องโต๊ะเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ต่อไปในหนังสือนี้ ให้ผู้ที่ยังไม่เคยเล่นเครื่องโต๊ะเข้าใจ จะกล่าวตามลักษณะการแยกเป็นอย่างๆ ตั้งแต่ว่าด้วยชิ้นเครื่องโต๊ะเป็นต้นไป

ว่าด้วยชิ้นเครื่องโต๊ะ

เมื่อแรกจับเล่นโต๊ะกันขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่เล่นต่างก็เที่ยวหาเครื่องโต๊ะที่เล่นกันมาเมื่อในรัชกาลที่ ๔ เครื่องโต๊ะชั้นนั้นที่ยังมีผู้รวบรวมเก็บรักษาไว้มีอยู่บ้าง แต่กระจัดพลัดพรายไปเสียโดยมาก ผู้เล่นขึ้นใหม่ต้องเที่ยวสืบสวนเสาะหามารวบรวมตามแต่จะหาได้ ใครได้เครื่องโต๊ะลายใดมาทั้งโต๊ะ หรือว่าหาได้ชิ้นลายใดมากก็เล่นลายนั้น บางคนก็เล่นลายเดียว บางคนก็เล่นหลายลาย บางลายก็เล่นแต่คนเดียว ด้วยของลายนั้นมีน้อย บางลายของมีมาก ก็เล่นลายเดียวกันหลายคน บางลายมีของแยกย้ายอยู่หลายเจ้าของ รวมกันเข้าไม่ได้ ต่างถวายเป็นของหลวงก็มี การเล่นเครื่องโต๊ะจับสนุกไปตั้งแต่เที่ยวเสาะหาชิ้นเครื่องโต๊ะ เพราะเครื่องโต๊ะเก่าที่จะอยู่ครบชุดบริบูรณ์ในเจ้าของเดียวมีน้อยนัก เครื่องกิมติ๋มที่ครบชุด ก็ไม่นับถือกันในชั้นแรก ใช้ได้แต่พอเป็นเชื้อสำหรับตั้งต้น จึงต้องเที่ยวซอกแซกสืบเสาะหาชิ้นเครื่องโต๊ะประสม พบของดีนับว่าเป็นชิ้นเป็นอันบ้าง พบแต่ของเลวไม่เป็นชิ้นเป็นอันบ้าง คำที่เรียกว่า “ชิ้น” เข้าใจว่ามาแต่ในอันนี้ แปลว่าสิ่งซึ่งเป็นของดีในเครื่องโต๊ะ การเที่ยวเสาะหาเครื่องโต๊ะ จึงเรียกว่า “เที่ยวค้นชิ้น” สักแต่มีเวลาว่างแล้ว เป็นเที่ยวซอกแซกสืบหาไปจนถูกสงสัยว่าค้นอื่นก็มี ถ้าไปพบชิ้นเครื่องโต๊ะซุกซ่อนอยู่ตามวัดตามบ้าน โดยไม่มีผู้ใดรู้ว่าเป็นของดี ใครซื้อหามา ได้มากลายเป็นของดี ก็มีความอิ่มเอิบใจ ดังเจ้าของโต๊ะคนหนึ่ง เที่ยวเสาะหาดังกล่าวมานี้ ไปได้ขวดลายภาพดีใบหนึ่งถึงออกอุทานว่า “ได้เพชรเม็ดหนึ่งก็ไม่ยินดีเท่า” ขวดใบนั้นต่อมาได้เป็นชิ้นเชี่ยงฮ้อเลยมีชื่อเรียกกันว่า “ขวดเพชร” มาจนทุกวันนี้ การหาชิ้นเครื่องโต๊ะยังสนุกอีกอย่างหนึ่ง เกิดแต่หาประกวดกันในพวกที่เล่นของลายเดียวกันหลายคน ต่างสืบสวนชิงกันซื้อหา บางทีก็กล้าให้ราคาแพงๆ ถึงเกิดเป็นเรื่องเป็นราวกันก็มีบ้าง เมื่อมีผู้เสาะหาเครื่องโต๊ะกันมากขึ้น ก็เกิดมีผู้หาประโยชน์ในกระบวนเที่ยวเสาะหาเครื่องโต๊ะมาขาย พวกนั้นเที่ยวสืบเสาะพบปะสิ่งของเห็นว่าจะดี ก็ลงทุนของตนซื้อหามาก่อน บางทีมีผู้อยากขาย แต่ไม่อยากออกหน้าก็จ้างวานพวกนี้ขาย พวกคนกลางเหล่านี้สืบรู้ว่าใครเล่นลายไหนก็เอาไปขายแก่ผู้นั้น ไม่ให้ต้องเที่ยวลำบากกรากกรำเสาะหาด้วยตนเอง ผู้หากินเป็นคนกลางเช่นนี้มีหลายคน จนคุ้นเคยกับเจ้าของโต๊ะ บางคนถึงได้เป็น “กุนซือ” ที่ปรึกษาหารือของเจ้าของโต๊ะก็มี

อนึ่ง เมื่อเล่นโต๊ะกันในรัชกาลที่ ๔ ครั้งนั้นของหลวงทรงแต่เครื่องหยก ไม่ทรงโต๊ะเครื่องถ้วย ครั้งนี้มีของหลวงทรงเครื่องถ้วยด้วย จึงมีผู้ขวนขวายหาชิ้นเครื่องโต๊ะมาถวาย เป็นเหตุให้พบของซึ่งเจ้าของเก็บไว้กับบ้านเรือน มิได้เคยตั้งโต๊ะมาแต่ก่อนเป็นของดีๆ แปลกประหลาดที่มีอยู่ในเมืองไทยแล้ว พึ่งมาปรากฏมากมายหลายอย่าง เมื่อหาเครื่องโต๊ะที่มีอยู่ในเมืองไทยข้นเข้า คือหาจนไม่ใคร่ได้แล้ว พวกที่เล่นโต๊ะยังแต่งคนออกไปเที่ยวซื้อหาถึงเมืองจีน เมืองญวน ก็หลายราย ที่ซื้อได้ในยุโรปก็มี เครื่องโต๊ะที่ซื้อได้ในประเทศอื่นเวลานั้น ราคายังถูกๆ ด้วยฝรั่งและจีนกำลังชอบเล่นเครื่องสี พวกฝรั่งไปซื้อหาเครื่องถ้วยในเมืองจีนก็เสาะหาแต่เครื่องสี และกล้าให้ราคาแพงๆ แต่ไทยเราชอบเล่นลายคราม ไม่ต้องแย่งซื้อกับฝรั่งที่เมืองจีนและในยุโรปจึงได้เครื่องลายครามของจีน ที่เป็นของเก่าเข้ามาในคราวนั้นเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังมีของที่พวกพ่อค้าให้อย่างสั่งเข้ามาขายก็มาก แต่ของที่ไปเที่ยวเสาะหาพบปะก็ดี ของที่พวกพ่อค้าสั่งเข้ามาขายก็ดี ไม่ใช่จะเป็นของดีไปทั้งนั้น ที่จริงโดยมากมักเป็นแต่ของใหม่และของเลว พบมากก็มากเปล่าเหมือนสวะลอยน้ำ จึงเรียกกันว่า “สวะ” ผู้เสาะหาเครื่องโต๊ะจึงจำต้องรู้จักเลือกให้รู้ว่าของดีและเลวผิดกันอย่างไร

การที่จะเลือกดูเครื่องโต๊ะให้รู้ว่าของสิ่งไรเป็นของดี และของสิ่งไรเป็นของเลวนั้นยากอยู่บ้าง จะสังเกตยี่ห้ออย่างปั้นและถ้วยนั้นไม่ได้ เพราะเครื่องโต๊ะบางทีก็มียี่ห้อ บางทีก็ไม่มียี่ห้อ ในพวกที่มียี่ห้อกล่าวกันว่าเป็น ๓ อย่าง คือ ยี่ห้อเตาหลวงอย่างหนึ่ง ยี่ห้อห้างอย่างหนึ่ง ยี่ห้อเตาอย่างหนึ่ง ยี่ห้อเตาหลวงนั้นอย่างหนึ่ง เขียนเป็นตัวหนังสือจีน ๖ ตัวบ้าง ๔ ตัวบ้าง มักเขียนเส้นวงกลมไว้ข้างนอก พวกหนังสือ ๖ ตัว บอกว่า ทำในราชวงศ์นั้น แผ่นดินนั้น พวกหนังสือ ๔ ตัว ยกคำบอกราชวงศ์ออกเสีย บอกแต่ว่าทำในแผ่นดินนั้น อีกอย่างหนึ่งเอาหนังสือ ๖ ตัว หรือ ๔ ตัว นั้นรวมกันเป็นรูปสี่เหลี่ยม เราเรียกว่า "ตราโป" แม้ยี่ห้อหลวงที่กล่าวมานี้ ปลอมกันมาเสียมากกว่ามาก จนไว้ใจโดยลำพังยี่ห้อไม่ได้ ยี่ห้อห้างนั้นมักเป็นตัวหนังสือ ๔ ตัว เลือกคำดีๆ ผูกเป็นยี่ห้อ ดังเช่นยี่ห้อถ้วย "เยียกชิมเตียนฉัง" และ "กิมติ๋งฮกกี่" เป็นต้น มีมากมายหลายอย่าง แต่ก็ไม่เป็นประโยชน์ที่จะเชื่อได้โดยลำพังยี่ห้อว่าเป็นของดีเลว ยี่ห้อเตานั้นมักเขียนรูปต่างๆ เลือกในพวกเครื่องเซียนทั้ง ๘ บ้าง ยันต์ ๘ บ้าง เอาแต่อย่างหนึ่งเป็นยี่ห้อ ก็ไม่เป็นหลักเป็นพยานได้ว่าเป็นของทำครั้งไหน ที่จะรู้ว่าเป็นของทำครั้งไหนต้องพิจารณาตัวชิ้นประกอบกับยี่ห้อ เป็นต้นว่า ถ้าเนื้อและสีเขียนบ่งให้เห็นว่าเป็นของครั้งราชวงศ์ไต้เหม็ง และมียี่ห้อไต้เหม็ง จึงเชื่อได้ว่าเป็นของทำครั้งราชวงศ์ไต้เหม็ง ถ้ายี่ห้อไต้เหม็ง แต่ฝีมือทำชิ้นไม่ต้องลักษณะของครั้งไต้เหม็ง ไม่ควรเชื่อยี่ห้อ ถ้าของไม่มียี่ห้อก็ได้แต่เดาโดยสังเกตเนื้อและฝีมือเขียนว่าเป็นของเก่าหรือของใหม่ เพราะฉะนั้น โดยปรกติการเลือกเครื่องโต๊ะ จึงต้องพิจารณาตัวชิ้นเป็นสำคัญ เบื้องต้นจะต้องรู้จักสังเกตของเก่ากับของใหม่ก่อน ต่อนั้นจึงพิจารณารูปของนั้นว่า ทำหนาบาง ซวดทรงงามหรือไม่งาม แล้วดูเนื้อหินที่ปั้นและน้ำเคลือบ ว่าเป็นของเนื้อดีหรือไม่ดี ต่อมาก็ถึงลายที่เขียนว่าเขียนดีหรือไม่ดี นักเลงบางพวกถือว่าของเก่าแล้วเป็นดีถึงรูปร่างและฝีมือเขียนจะไม่สู้งามก็นับถือ พวกนี้มักเป็นนักเลงชั้นเก่า แต่นักเลงรุ่นใหม่ เอาวิชาช่างออกจับ กำหนดตรงตามวิชาช่าง ถึงของจะเก่าเท่าไร ถ้าทำไม่ดีก็ไม่นับถือ ถึงของใหม่ถ้าทำฝีมือดีก็ชอบ ส่วนของเก่ากับของใหม่นั้น สังเกตได้ที่ของใหม่ยังไม่หมดผิวอย่างหนึ่ง เรียกกันในพวกเล่นโต๊ะว่า "เขม่าไฟ" คือน้ำเคลือบเงายังกล้า สีดูยังสดเกินไป ผิวเนื้อจับก็ยังระคายมือไม่เรียบราบสนิทสนม ของใหม่ต่อขัดถูไปตั้งยี่สิบ สามสิบปีจึงจะหมดเขม่าไฟ มีนักเลงบางพวกพอใจพยายามทำของใหม่จะให้เก่าเร็วทันใจ เข้าใจกันว่ามีวิธี ๒ อย่างซึ่งอาจจะทำเขม่าไฟให้หมดเร็วได้ คือ เอาของนั้นกรอกน้ำตั้งตากแดดตากฝนอย่างหนึ่ง เอาลงฝังไว้ใต้ดินอย่างหนึ่ง แต่จะสำเร็จได้ดังปรารถนาหรืออย่างไรยังไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า ทราบแต่ว่า มีผู้เล่นโต๊ะครั้งรัชกาลที่ ๕ คนหนึ่ง ได้เอาเครื่องโต๊ะฝังดินไว้มาก ของเหล่านั้นยังจมดินอยู่ตลอดอายุเจ้าของ ผู้รับมรดกพึ่งไปพบขุมเครื่องโต๊ะที่ฝังไว้เมื่อเร็วๆ นี้ แต่จะเป็นของอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าก็หาได้เห็นแก่ตาไม่ ความยากของการดูเครื่องโต๊ะมีอยู่อีก ๒ อย่าง คือ เลือกอย่าให้ถูกชิ้นที่กรรมการถือว่าเป็นของญี่ปุ่นอย่างหนึ่ง กับของที่มีฝาอย่าให้ผิดฝาอย่างหนึ่ง

เครื่องลายครามของจีน ทำรุ่นแรก หรือในครั้งราชวงศ์ไต้เหม็งครามจาม และสีครามเจือแดงกว่าครามครั้งราชวงศ์ไต้เช็ง น้ำเคลือบก็อ่อนกว่าครั้งไต้เช็ง ทั้งฝรั่งและไทยเราที่เล่นเครื่องถ้วยมาแต่ก่อนมักกล่าวว่า ญี่ปุ่นชอบปลอมของเก่าครั้งไต้เหม็ง ทำคล้ายคลึงมาก ยี่ห้อก็เขียนยี่ห้อไต้เหม็ง มีที่สังเกตแต่ครามญี่ปุ่นยังจางไปกว่าครามจีนครั้งไต้เหม็ง น้ำเคลือบก็อ่อนกว่า อีกอย่างหนึ่ง ลายเขียนของญี่ปุ่นบางทีผิดของจีนพอให้เป็นที่สังเกต เช่น มังกรมักเขียนแต่สามเล็บหรือกำเล็บเสียหมด และรูปภาพบางทีแขนเสื้อโตกว่าแขนจีน การสังเกตไม่ง่ายนัก เมื่อแรกเล่นโต๊ะกัน กรรมการชั้นผู้ใหญ่ เช่นพระองค์เจ้าปรีดา เกือบจะไม่ยอมผูกผ้าแดงชิ้นไต้เหม็งทีเดียว ด้วยสงสัยว่าเป็นชิ้นญี่ปุ่น เวลานั้นกรรมการชั้นหนุ่มก็ยังไม่สู้ชำนาญทีเดียว เคยมีเหตุครั้งหนึ่ง มีข้าราชการคนหนึ่งตั้งโต๊ะเครื่องลายครามลายภาพ โต๊ะนั้นมีชิ้น "เกียเอ๊ียะ" พวกที่กล่าวนี้ คือที่สงสัยว่าจะเป็นของจีนหรือของญี่ปุ่น เฉพาะเป็นชิ้นที่เจ้าของรักหลายชิ้น ด้วยเชื่อยี่ห้อว่าเป็นชิ้นไต้เหม็งที่อุตส่าห์ไปเที่ยวเสาะหามาได้ ถึงเวลาเรียกผ้าแดง กรรมการชั้นเก่าหลายคน ว่าเป็นชิ้นญี่ปุ่นปลอม กรรมการชั้นใหม่ก็ไม่กล้าผูกผ้าแดงให้ ชิ้นเหล่านั้นไม่ได้ผูกผ้าแดง เจ้าของขัดใจ ถึงงานหลังไปเที่ยวยิบยืมชิ้นเกียเอ๊ียะชนิดเดียวกันมาตั้งทั้งโต๊ะ เขียนป้ายประชดกรรมการว่า "โต๊ะเครื่องญี่ปุ่น" ด้วยเข้าใจว่ากรรมการไม่มีทางพูดว่าตั้งของปลอมชิ้นกังไสก็จะต้องผูกผ้าแดงให้ คราวนี้กรรมการพวกใหม่มีความรู้มากขึ้น ว่าเป็นของจีนไม่ใช่ของญี่ปุ่นอย่างเจ้าของโฆษณา ฝ่ายกรรมการพวกเก่าว่า "เนื้อไม่งามครามไม่ดี" ตกลงไม่ผูกผ้าแดงให้อีก เจ้าของน้อยใจกรรมการ บ่นว่าของดีๆ ตั้งเป็นของจีน กรรมการก็ว่าของญี่ปุ่น ตั้งเป็นของญี่ปุ่น กรรมการก็ว่าของจีน ไม่รู้ว่ากรรมการเอาหลักฐานที่ไหนมาว่า อันที่จริงกรรมการก็ไม่มีหลักฐานอะไร นอกจากสงสัยก็ไม่ผูกผ้าแดงให้ เพราะชิ้นพวกนี้โดยมากเป็นแต่ล่อแหลมเพียง

น่าสงสัย ต่อบางชิ้นจึงได้รู้แน่ชัดว่าของญี่ปุ่น ความเห็นในกรรมการเองเมื่อเล่นโต๊ะกันช่ำชองเข้าก็แตกต่างกัน บางคนยังสงสัยว่าชิ้นเกียเอี๊ยะโดยมากเป็นของญี่ปุ่น แต่บางคนเชื่อว่าที่จริงเป็นของจีนรุ่นเก่า ความข้อนี้เคยมีราชทูตเยอรมันคนหนึ่ง ชื่อ วอนเดอร์คอลส์ เคยอยู่เมืองปักกิ่งช้านานจนพูดภาษาจีนและอ่านหนังสือจีนได้ ราชทูตคนนั้นเล่นเครื่องถ้วยของจีนแต่ยังอยู่เมืองปักกิ่ง เมื่อเข้ามาเป็นราชทูตอยู่เมืองไทย เอาเครื่องถ้วยเข้ามาตั้งประดับที่สถานทูตในกรุงเทพฯ นี้ครั้งหนึ่งเขามีการเลี้ยง ข้าพเจ้าอยู่ในผู้ที่ได้รับเชิญ และมีผู้ที่ได้เคยเป็นกรรมการตรวจโต๊ะ ได้รับเชิญด้วยกันในวันนั้นอีก ๒ - ๓ คน เมื่อนั่งโต๊ะอยู่สังเกตเห็นเครื่องถ้วยที่เขาประดับในห้องกินข้าว โดยมากเป็นชิ้นเกียเอี๊ยะ อย่างที่กรรมการตัดสินว่าเป็นชิ้นญี่ปุ่นไม่ผูกผ้าแดงให้ พวกกรรมการที่ไปนั่งโต๊ะ สังเกตด้วยกันทุกคน เป็นแต่แลดูตายิ้มกันอยู่ในที มีกรรมการคนหนึ่งอดรนทนไม่ได้ ถามราชทูตว่า ชิ้นที่ตั้งเหล่านั้นเป็นของจีนหรือของญี่ปุ่น ราชทูตตอบว่าของเหล่านั้นเป็นของจีนครั้งไต้เหม็งทั้งนั้น แล้วเลยอธิบายถึงฝีมือครั้งไต้เหม็งผิดกับไต้เช็งอย่างไรซึ่งเรารู้กันอยู่แล้ว แต่กรรมการที่ได้ไปเห็นชิ้นของราชทูตเยอรมันวันนั้น จะเชื่อราชทูตว่า ชิ้นเกียเอี๊ยะเป็นของจีนหรือจะยังสงสัยว่าเป็นของญี่ปุ่นอยู่ ก็หาได้สอบสวนกันไม่

เรื่องชิ้นผิดฝานั้น เป็นของที่กรรมการชั้นใหม่มาสังเกตพบขึ้น กรรมการชั้นเก่าไม่ได้สังเกตทีเดียว คือ ของมีฝา เช่นกาน้ำและปั้นเหล้า เหล่านี้ จีนมักเขียนแม่ลายไว้ที่ตัว ฝาเขียนแต่ลายประกอบ เช่นที่ตัวเขียนลายมังกร ฝามักเขียนแต่เปลว ถ้าตัวเขียนลายโป๊ยเซียน ฝามักเขียนเมฆ อีกอย่างหนึ่ง เช่น ตลับเนื้อไม้ มักเขียนแม่ลายไว้ที่ฝา ซึ่งเป็นที่เห็นง่าย ที่ตัวเขียนแต่ลายประกอบ บางทีของนั้นชิ้นลายประกอบของเดิมแตก มีผู้เอาชิ้นลายอื่นมาใช้แทนจึงเป็นของผิดฝาผิดตัว ถ้าดูเพียงรูปรู้ไม่ได้ ต่อสังเกตเนื้อและลายจึงรู้ได้ ของพวกนี้ถ้าจะซื้อหาจำต้องสังเกตฝา ถ้าผิดฝากรรมการไม่ผูกผ้าแดงให้

การหาเครื่องโต๊ะยังมีสนุกอีกอย่างหนึ่ง ด้วยเรื่องของอย่างเดียวกันที่มีหลายชิ้น เพราะของที่เอาออกตั้งประกวดจำกัดว่าต้องเป็นของดีซึ่งคนอื่นไม่มีเหมือน จึงจะได้รางวัล บางทีของดีแต่มีเหมือนกันหลายชิ้นหลายเจ้าของ ผู้จะตั้งต้องพยายามรวมของสิ่งนั้นไว้ในตัวคนเดียวให้หมด เป็นการลำบากอยู่บ้างด้วยบรรดาผู้มีเสาะหาเครื่องโต๊ะ จะเสาะหาในเมืองนี้ก็ตาม หรือให้ออกไปเสาะหาในเมืองอื่นก็ตาม โดยปรกติถ้าพบของดี จะเป็นลายโต๊ะของตนก็ตาม หรือลายโต๊ะของผู้อื่นก็ตาม ก็ซื้อหารวบรวมมา ชิ้นที่ไม่ถูกลายของตน ถ้าถูกลายโต๊ะหลวงก็ทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าถูกลายโต๊ะผู้อื่นที่เป็นมิตรสหาย ก็แลกเปลี่ยนให้ปันกันในพวกที่เล่น บางทีบางคนคิดจะเอาทุนกลับที่ไม่ใช่ลายของตนก็ผ่อนออกขาย บางทีเห็นเป็นของดีมีน้ำใจรักหรือไม่มีเหตุที่จะต้องให้ไปแก่ผู้อื่น ก็เก็บรวบรวมรักษาไว้เล่นเอง นักเลงเล่นเครื่องโต๊ะคงจะมีชิ้นที่มิใช่ลายโต๊ะของตนเก็บรักษาไว้เล่นมากบ้าง น้อยบ้างทุกๆ คน ฝ่ายผู้ที่จะรวมของดีอย่างใดให้มีแต่ของตนคนเดียว ต้องสืบสวนว่าของอย่างนั้นจะยังมีที่ไหนอีกบ้าง ถ้ารู้ว่ามีที่ไหน ก็ต้องคิดอ่านพยายามขอซื้อหาแลกเปลี่ยนเอาชิ้นนั้นมารวมไว้ ถ้าไม่ถูกผู้ที่ชอบพอกัน ก็ไม่ได้ชิ้นนั้นไป เวลาตั้งโต๊ะเจ้าของจะให้ผูกผ้าแดงจึงมักมีเสียงคัดค้านว่า ชิ้นอย่างนั้นผู้อื่นยังมี หรือบางทีเกรงใจไม่คัดค้าน เป็นแต่กล่าวกันขึ้น พอให้กรรมการรู้เลศนัยว่าเป็นของรวมไม่หมดก็ลำบากแก่เจ้าของโต๊ะที่จะเรียกผ้าแดง และลำบากแก่กรรมการในเวลาที่จะตัดสิน การที่มีชิ้นซุ่มซ่อนไว้ จึงเป็นเครื่องสำหรับเย้าทั้งกรรมการและเจ้าของโต๊ะ ดังเรื่องขวดใหญ่ลายมังกรสี่เล็บใบหนึ่ง เป็นของเจ้าของรักว่าเป็นยอดของชิ้นบรรดามีในเจ้าของนั้น จึงเรียกกันว่า “ขวดมงกุฎ” ของโต๊ะนั้น ขวดใบนี้มีใครกระซิบขึ้นว่าแต่เดิมเป็นขวดคู่ พระยาโชฎึกฯ (ฮวด) ยังเก็บซ่อนไว้ใบหนึ่งทั้งพระยาโชฎึกฯ ปฏิเสธว่าไม่มี เวลาเจ้าของเรียกผ้าแดงกรรมการก็ยังอึดอัดจะไม่ผูกให้ ถึงเจ้าของจวนๆ จะโกรธหลายคราว จนขวดนั้นได้เซี่ยงฮ้อแล้ว ถึงงานก็ยังเย้ากันด้วยเรื่องขวดมงกุฎตลอดมา แต่บางทีเสียงที่โจทย์ก็ได้จริง เมื่อเจ้าของเรียกผ้าแดง มีผู้อื่นยืนยันขึ้นมาว่าของนี้ยังมี ครั้นให้ไปเรียกได้มาก็เหมือนกันจริง กรรมการผู้ที่ยอมผูกผ้าแดงให้ ต้องถูกปรับแต้มเรียงตัว ผู้ที่คัดค้านได้แต้มรางวัล จึงเป็นการสนุกกันในกระบวนนี้ ด้วยอีกอย่างหนึ่ง

ชิ้นเครื่องโต๊ะที่นับถือกันว่าเป็นของดีนั้น อาศัยหลัก ๔ อย่าง คือ

๑. ของนั้นทำดี คือรูปงาม เนื้อดี สีงาม และเขียนดี
๒. ของนั้นรักษาไว้ดี ไม่มีบุบสลายแตกร้าว
๓. ของนั้นเป็นของเก่า

๔. ของนั้นผู้อื่นไม่มีเหมือน

ชิ้นเครื่องโต๊ะสิ่งใดประกอบพร้อมกัน ๔ อย่างนี้จึงนับว่าเป็นของดี กระบวนเลือกฟั้นในการประกวดกำหนดว่าเป็นของดีอย่างหนึ่ง เป็นของวิเศษอย่างหนึ่ง

ชิ้นเครื่องโต๊ะสิ่งใดกรรมการเห็นพร้อมกันว่า ประกอบพร้อมด้วยหลักทั้ง ๔ อย่างดังกล่าวมา ก็ยอมว่าของสิ่งนั้นเป็นของดี ชิ้นนั้นได้ผูกผ้าแดง หรือถ้าเป็นชิ้นชำรุดอยู่บ้าง ก็ได้ผูกผ้าสีชมพู ผูกในเวลาที่ตั้งโต๊ะอยู่ตลอดงานหนึ่ง แต่เมื่อถึงงานหลังต้องตรวจตัดสินใหม่อีกทุกงานไป ของอย่างนี้เรียกว่า "ชิ้นผ้าแดง" คือว่าเป็นของดี แต่กรรมการไม่สู้เลือกฟั้นเข้มงวดนัก ถึงของติดจะใหม่ ถ้าทำดีก็ยอมให้ผูกผ้าแดง และบางทีของที่กรรมการยอมให้ผูกผ้าแดงในคราวหนึ่งแล้ว ไปถึงงานหลังไม่ยอมให้ผูกก็มี เพราะฉะนั้นชิ้นที่ได้ผูกผ้าแดงไม่เป็นการที่ยกย่องว่าเป็นของดีแน่นัก

ของในสกุลเดียวกับชิ้นผูกผ้าแดงมีอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า "ชิ้นเต็กซ้วน" คือเมื่องานเสด็จเถลิงพลับพลาสวนดุสิตโปรดให้ขอแรงผู้เล่นเครื่องโต๊ะเลือกชิ้นที่ดีงามไปช่วยตั้งแต่งพลับพลาในเวลางาน แล้วประกวดชิ้นที่ไปตั้งนั้นที่เป็นชิ้นวิเศษก็ตัดสินเป็นเซี่ยงฮ้อ ชิ้นที่ไม่วิเศษถึงเซี่ยงฮ้อ เป็นแต่ดีควรผูกผ้าแดงได้กรรมการตัดสินว่าเป็นชิ้นเต็กซ้วน โปรดให้เจ้าพนักงานประทับพระราชลัญจกรประจำครั่งแดง (เล็กกว่าครั่งชิ้นไหมทอง) ประจำของนั้นไว้ พระราชทานแพรสีเขียวตัดเป็นรูปเมล็ดขนุน มีลายทองตัวหนังสือจีนว่า "เต็กซ้วน" ปิด ตรานี้ปิดออกงานได้ต่อไปเป็นนิจ ชิ้นที่มีตราเต็กซ้วนจึงผูกผ้าแดงประจำไม่ต้องตัดสินใหม่

มีชิ้นอีกชิ้นหนึ่ง ควรจะกล่าวไว้ตรงนี้ด้วย แต่ไม่ใช่นับว่าเป็นชิ้นดี เรียกว่าชิ้น "เต็กอี๋" คือชิ้นที่ตั้งประกวดในงานพลับพลาสวนดุสิตคราวตัดสินชิ้นเต็กซ้วนนั้น มีอีกจำพวกหนึ่ง กรรมการไม่เห็นว่าเป็นของดีถึงควรผูกผ้าแดง แต่เพราะเจ้าของได้มีแก่ใจจัดไปตั้งในงานนั้น จึงได้โปรดให้เจ้าพนักงานประทับตราครั่งไว้กับของเหมือนชิ้นเต็กซ้วน และพระราชทานแพรสีน้ำตาล ตัดเป็นรูปเมล็ดขนุนมีลายทองเป็นตัวหนังสือจีนว่า "เต็กอี๋" ให้ติดประจำชิ้นนั้นได้ต่อไป พวกชิ้นเต็กอี๋นี้เจ้าของอยู่ข้างจะลำบากใจด้วยติดตราไปตั้งที่ไหนก็เหมือนประจาน ว่าเป็นชิ้นที่กรรมการตัดสินว่าไม่ดีกรรมการคิดเห็นอกเจ้าของ ต่อมายอมผูกผ้าแดงให้เกือบหมดทุกชิ้น ชิ้นเต็กอี๋กับชิ้นเต็กซ้วนเพียงที่ต้องเรียกผ้าแดงทุกคราว

ชิ้นที่นับว่าเป็นของวิเศษนั้นเป็น ๒ อย่าง คือ เรียกว่า "ชิ้น (พระราชทาน) ไหมทอง" อย่างหนึ่ง "ชิ้นเซี่ยงฮ้อ" อย่างหนึ่ง

ชิ้นไหมทองนั้น คือ เป็นชิ้นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ด้วยทรงพระราชดำริว่า ของดีที่ไม่ได้ผูกผ้าแดงเพราะชำรุดก็มี ของที่ดีกว่าชิ้นผ้าแดงก็มี จึงทรงบัญญัติเรื่องพระราชทานไหมทองขึ้น เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ คือ ชิ้นใดที่โปรดแล้วก็พระราชทานไหมทอง ไหมทองที่พระราชทานนั้นเป็น ๒ อย่าง เรียกว่าไหมทองเล็กอย่างหนึ่ง ไหมทองใหญ่หรือไหมทองถักอย่างหนึ่ง ชิ้นใดที่โปรดก็พระราชทานไหมทองเล็กเหมือนกัน แต่ในพวกชิ้นไหมทองเล็กนั้นทรงคัดแต่ชิ้นที่วิเศษจริงๆ พระราชทานไหมทองใหญ่อีกชั้นหนึ่ง บรรดาชิ้นที่ได้พระราชทานไหมทอง เจ้าพนักงานจดบัญชีลงทะเบียนและประทับพระราชลัญจกรครั่งแดงติดไว้เป็นสำคัญ เวลาออกตั้งงาน ถ้าชิ้นไหมทองใหญ่เจ้าของเอาไหมทองใหญ่ผูกไว้เป็นสำคัญ ชิ้นไหมทองเล็กก็ผูกด้วยไหมทองเล็ก ไม่มีปัญหาที่จะต้องขอผ้าแดงที่กรรมการ ชิ้นที่ได้พระราชทานไหมทองเห็นจะมีราวสัก ๔๐๐ ชิ้นด้วยกัน จะพรรณนาทุกชิ้นจะยืดยาวนัก จะกล่าวถึงแต่ชิ้นที่ได้พระราชทานไหมทองใหญ่ คือ

๑. ขวดกลมขนาดใหญ่ รูปก้นช้อยคอโฉลงปากผายลายครามมังกร ๕ เล็บ ๒ ตัว ของหลวง ชิ้นนี้นับถือกันว่าเป็นยอดของชิ้นลายครามที่มีอยู่ในเมืองไทย

๒. ตุ๊กตารูปพระโพธิสัตว์ ปั้นด้วยหินแป๊ะเต๋ง ของหลวง ฝีมือปั้นละเอียดงามนัก กอปรกับที่หินแป๊ะเต๋งเป็นของหายาก

๓. ขวดกลมขนาดใหญ่ ลายมังกร ๕ เล็บดั้นเมฆ ๒ ตัว พื้นคราม ของหลวง

๔. ขวดกลมขนาดใหญ่มีหูมังกร ลายครามหงส์พุดตานเลื้อย ของหลวง

๕. แผ่นลับแลเหลี่ยม ลายคราม ลายบัวนก ของหลวง

๖. กระติกใหญ่ ลายมังกร ๕ เล็บช่อง พื้นพุดตาน กระติกใบนี้เรียกกันว่า “กระติกสมเด็จพระพุฒาจารย์” ด้วยเป็นของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (สี) วัดประทุมคงคา ถวาย

๗. คนโทลายครามสี่ฤดู ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

๘. ขวดกลมขนาดใหญ่ บ่าสูง ลายคราม ลายต้นเบญมาศเขาทะลุ ของหลวง

๙. ถ้วยชงน้ำชา รูปถ้วยน้ำพริก ลายหนังสือเล็ก ของหลวง

๑๐. แผ่นลับแลเหลี่ยม ลายครามเขาไม้ ของกรมหลวงสวัสดิวัตนวิศิษฏ์

๑๑. ขวดคล้ายรูปดื่นทรงสูงมีหูมังกร ลายครามหงส์พุดตานเลื้อย ของหลวง

๑๒. ชามทรงบัว ลายครามภาพล่องเรือ มีหนังสือเล็กกำกับยี่ห้อไต้เหม็งยงลก ของหลวง ชามใบนี้ขุดได้ใต้ดินในเมืองไทย เป็นชามที่เข้ามาแต่ครั้งกรุงเก่า ทำงามมาก เรียกกันว่า “พระยาชาม”

๑๓. ถ้วยจีโบ ลายครามยี่คด ของเจ้าบัน ยี่ห้อค้างคาวลูกโถ ของหลวง ถ้วยนี้ที่ขึ้นชื่อลือนามครั้งรัชกาลที่ ๔ ที่เรียกว่า “เจ้าบันต้วนยี่”

๑๔. จานแผล ลายครามหงส์พุดตานเลื้อย ของหลวง

๑๕. ขวดรูปดื่นทรงสูงหูมังกร ลายมังกร ๕ เล็บ ของหลวง

๑๖. ตลับชาดขนาดใหญ่ ลายมังกร ๕ เล็บ ของหลวง

๑๗. กระบะรูปถังเตี้ย ลายมังกร ๕ เล็บ ของหลวง

๑๘. ขวดกลมรูปคนโท ลายมังกร ๕ เล็บ ของหลวง

๑๙. กระถางสี่พู ลายสี่ฤดู ของหลวง

๒๐. ขวดกลมคล้ายรูปดื่นทรงสูง ลายโป๊ยอิม ของหลวง

๒๑. ชามสะดือ ลายภาพผู้หญิง ของหลวง

๒๒. โอ่งกลม ลายโป๊ยเซียนเขาไม้ ของพระองค์เจ้าวัชรีวงศ์

๒๓. ขวดกลม ลายครามเล่าฮั่น มังกร ๕ เล็บ ของกรมพระนเรศร์วรฤทธิ์

๒๔. ขวดกลมขนาดใหญ่ ลายครามสิงโต ของกรมพระนเรศร์วรฤทธิ์

๒๕. ชามหนังสือกลม ของกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๖. ขวดลายภาพนั่งในวิมาน เรียกว่าขวดเพชร ของกรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์

๒๗. กระบอกรูปตะโพน สังกโลกเขียวอ่อน ของพระองค์เจ้าปรีดา

๒๘. กระถางธูปใน ลายครามโป๊ยเซียนเมฆ ของเจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร

๒๙. ขวดลายกวางสน มีเขาไม้ เป็นชิ้นครามไฟโปน ของหลวง

๓๐. ขวดลายหงส์พุดตาน ครามไฟ ของหลวง

๓๑. กระโล่ลายใน ลายหงส์หย่อมครามไฟ ของหลวง

๓๒. กระโล่ลายใน ลายมังกร ๕ เล็บคราม ของหลวง

๓๓. ขวดยานัตถุ์เล็ก ลายโป๊ยเซียนน้ำครามไฟ ของหลวง

๓๔. ขวดกลมรูปดื่นทรงสูงมีหู ลายหงส์พุดตานครามไฟ ของหลวง

ชิ้นไหมทองใหญ่ บางทีจะยังมีนอกจากบัญชีที่กล่าวมานี้อีก แต่ข้าพเจ้าพบบัญชี และถามพระยาราไชสวรรย์ (ฟ้อน) สอบได้ความเพียงเท่านี้

ชิ้นเซี่ยงฮ้อนั้น เป็นชิ้นที่ได้ประกวดและไม่มีของอย่างเดียวกันในลายเดียวกัน จะดีเสมอด้วยชิ้นนั้น จัดเป็นชิ้นวิเศษในลายนั้น กรรมการจึงตัดสินว่าเป็นเซี่ยงฮ้อ การประชุมประกวดเซี่ยงฮ้อมีคราวแรกเมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ต่อมานานๆ มีครั้งหนึ่ง ลักษณะการประกวดนั้น คือ ประชุมกรรมการผู้ชำนาญเครื่องโต๊ะหน้าพระที่นั่ง และอนุญาตให้เจ้าของเครื่องโต๊ะนำชิ้นของตนซึ่งเห็นว่าวิเศษเข้ามาประกวดคนละชิ้นหนึ่งหรือกี่ชิ้นเท่าๆ กัน กรรมการพิเคราะห์ดู ถ้าเห็นว่า

ไม่วิเศษ ก็ไม่ยอมให้เป็นเซี่ยงฮ้อ ถ้าเห็นเป็นของวิเศษจริง จึงให้เซี่ยงฮ้อ แต่ถ้าของที่เอามาประกวดมีลายพ้องกัน เช่น ลายมังกร ๔ เล็บเมฆ มีมาประกวดหลายชิ้นหลายเจ้าของด้วยกัน ต้องเอามาเลือกฟั้นเอาแต่ที่ดีที่สุดชิ้นเดียวเป็นเซี่ยงฮ้อ แต่เพราะการออกชิ้นประกวดเซี่ยงฮ้อ แยกลายละเอียดออกไปประการหนึ่ง และนานๆ มีประการหนึ่ง ประการหนึ่งให้เซี่ยงฮ้อเฉพาะชิ้นที่มาออกประกวดในคราวนั้น ไม่ได้เอาชิ้นเซี่ยงฮ้อที่ได้ให้ไปในคราวก่อนๆ กลับมาประกวดด้วยประการหนึ่ง ของอย่างเดียวกันในลายเดียวกัน เช่นของลายครามลายมังกร ๔ เล็บเป็นต้น จึงมีเซี่ยงฮ้อหลายชิ้นถึงลายอื่นก็ทำนองเดียวกัน แต่ชิ้นเซี่ยงฮ้อ คงเป็นชิ้นที่วิเศษจริงทุกชิ้น ไม่ใช่ยอมให้กันง่ายๆ เหมือนชิ้นผ้าแดง บรรดาชิ้นเซี่ยงฮ้อโปรดให้เจ้าพนักงานกรมราชเลขานุการจดทะเบียนไว้ และโปรดให้ประทับพระราชลัญจกร ประจำครั่งสีดำติดไว้ที่ของนั้นเป็นสำคัญทุกชิ้น และพระราชทานแพรตัดเป็นรูปใบพรสีตามศักดิ์ของเซี่ยงฮ้อ มีลายทองตัวหนังสือจีนว่า “เซี่ยงฮ้อ” ติดบนแพรนั้น สำหรับติดประจำชิ้นเซี่ยงฮ้อเวลาออกตั้งงาน ชิ้นเซี่ยงฮ้อออกตั้งเจ้าพนักงานเห็นสำคัญ ก็ผูกแพรทำขวัญตามศักดิ์เซี่ยงฮ้อ ไม่ต้องตัดสินอีกต่อไป

เซี่ยงฮ้อมีศักดิ์เป็น ๗ ชั้น คือ ๑. เซี่ยงฮ้อทอง ๒. เซี่ยงฮ้อเงิน ๓. เซี่ยงฮ้อเหลือง ๔. เซี่ยงฮ้อแดง ๕. เซี่ยงฮ้อชมพู ๖. เซี่ยงฮ้อเขียว ๗. เซี่ยงฮ้อม่วง

ชิ้นที่ได้เซี่ยงฮ้อทองมีแต่ ๒ ชิ้น คือ

๑. ขวดกลมขนาดใหญ่ รูปก้นช้อยคอโฉลงปากผายลายครามมังกร ๕ เล็บ ๒ ตัว ของหลวง ชิ้นที่นับถือกันว่าเป็นยอดของชิ้นลายคราม

๒. ตุ๊กตารูปพระโพธิสัตว์ ปั้นด้วยหินแป๊ะเต๋ง ของหลวง ที่นับถือกันว่า ฝีมือปั้นงามนัก

เซี่ยงฮ้อเงินมีแต่ ๓ ชิ้น คือ

๑. ขวดกลมขนาดใหญ่ ลายมังกร ๕ เล็บดั้นเมฆ ๒ ตัว พื้นคราม ของหลวง

๒. ขวดกลมขนาดใหญ่ ลายครามหงส์พุดตานเลื้อย ของหลวง

๓. แผ่นลับแลเหลี่ยม ลายครามลายบัวนก ของหลวง

เซี่ยงฮ้อเหลืองมีแต่ ๕ ชิ้น คือ

๑. กระติกใหญ่ ลายมังกร ๕ เล็บช่อง พื้นพุดตาน ที่เรียกกันว่า “กระติกสมเด็จพระพุฒาจารย์”

๒. คนโทลายครามสี่ฤดู ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

๓. ขวดกลมขนาดใหญ่ บ่าสูงลายครามลายต้นเบญจมาศ เขาทะลุ ของหลวง

๔. ถ้วยชงน้ำชา รูปถ้วยน้ำพริก ลายหนังสือเล็ก ของหลวง

๕. แผ่นลับแลเหลี่ยม ลายครามเขาไม้ ของกรมหลวงสวัสดิวัตนวิศิษฏ์

ชิ้นเซี่ยงฮ้อแดงมีประมาณ ๒๐๐ เศษ เซี่ยงฮ้อชมพูมี ๙ ชิ้น เซี่ยงฮ้อเขียวมี ๑๑ ชิ้น เซี่ยงฮ้อม่วงมี ๑๗ ชิ้น จะพรรณนารายสิ่งจะยืดยาวนัก ผู้แสวงหาเครื่องโต๊ะ ถ้าจะใคร่รู้ว่าชิ้นไหนเป็นเซี่ยงฮ้อ พึงสังเกตดูพระราชลัญจกรประทับครั่งดำประจำไว้เป็นสำคัญ เทอญ

ชิ้นไหมทองก็ดี ชิ้นเซี่ยงฮ้อก็ดี ชิ้นเต็กซ้วนก็ดี อาจจะขาดได้ ชิ้นไหมทองนั้น ถ้าชำรุดยังตั้งงานได้ไม่ขาดไหมทอง แต่ถ้าปรากฏว่าผู้อื่นมีเหมือนก็เป็นขาดไหมทอง ส่วนชิ้นเซี่ยงฮ้อและเต็กซ้วน ถ้ารักษาไม่ดีปล่อยให้ชำรุด หรือปรากฏว่าผู้อื่นมีเหมือนก็เป็นขาดจากเซี่ยงฮ้อและเต็กซ้วน

ว่าด้วยลายเครื่องโต๊ะ

ลายที่จีนเขียนเครื่องถ้วย เป็นของมีแบบแผนซึ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตย์ และนายช่างผู้ชำนาญได้คิดขึ้นแต่โบราณ ดังพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พิมพ์ไว้ข้างต้นหนังสือนี้ ช่างทำเครื่องถ้วยที่เมืองจีนจะเขียนสิ่งไร ก็มักเขียนแต่ลายตามแบบที่มีอยู่แล้ว ไม่ใคร่จะประดิษฐ์คิดใหม่โดยอำเภอใจ ด้วยเหตุนี้ เครื่องถ้วยที่จีนเขียน จึงเขียนของต่างๆ ซ้ำลายเป็นอย่างเดียวกันมาก ถ้าหากจะพลิกแพลงก็มักพลิกแพลงในกระบวนประกอบลายนั้นๆ เข้าด้วยกัน เช่น เขียนรูปหงส์กับมังกรเข้าในลายเดียวกันเป็นต้น หรือพลิกแพลงกระบวนระบายสี เขียนเป็นลายช่องบ้าง ระบายสีอ่อนกับสีแก่บ้าง เป็นพื้นขาวบ้าง พื้นสีบ้าง เป็นดังนี้มานับด้วยร้อยปี ไม่ใคร่พบลายจีนที่คิดขึ้นใหม่ เว้นไว้แต่ของที่ให้อย่างสั่งไปทำ

เมื่อข้าพเจ้าแต่งหนังสือเรื่องนี้ ได้ให้เที่ยวสืบหาหนังสือตำราลายจีนยังหาไม่ได้ ให้ถามจีนช่างเขียน บอกชื่อลายจีนที่เขาจำได้มีกว่าร้อยลาย เทียบกับลายจีนที่ไทยเราเข้าใจกัน ตรงกันบ้าง ยังเทียบไม่ได้บ้าง ข้าพเจ้าจึงไม่สามารถจะบรรยายด้วยเรื่องลายตามตำราจีนได้ จะลงชื่อลายจีนไว้แต่ตรงกับที่ไทยเราเข้าใจ

ลายจีนที่เขียนเครื่องถ้วย พิเคราะห์ดู ถ้าจะจัดเป็นหมวด มี ๕ หมวด คือ:-

๑. หมวดภาพรูปคน
๒. หมวดรูปสัตว์
๓. หมวดพรรณไม้
๔. หมวดรูปสิ่งของ
๕. หมวดภูมิสถาน

ข้าพเจ้าจะลองอธิบายโดยลำดับไป ลายใดที่มีชื้นมากถึงคุมเป็นโต๊ะเล่นกันได้ จะบอกไว้เป็นสำคัญ จะว่าด้วยลายภาพรูปคนก่อน

เครื่องโต๊ะที่ตั้งลายภาพรูปคน โดยมากบอกชื่อโต๊ะว่า “ลายภาพ” ด้วยประสงค์จะกำหนดอย่างกว้าง คือ สิ่งใดที่เขียนรูปคนก็นับว่าเป็นลายภาพรวมเอาขึ้นโต๊ะได้ แต่ก่อนมาเรียกกันว่า “ลายเซียน” ครั้นเมื่อคราวเล่นโต๊ะกันในรัชกาลที่ ๕ กรรมการชั้นใหม่ว่า ลายเซียนจำต้องเป็นรูปเทวดา หรือผู้สำเร็จ ถ้าเป็นรูปมนุษย์ไม่ยอมผูกผ้าแดงให้ ว่าผิดคำโฆษณาของเจ้าของโต๊ะ เจ้าของโต๊ะจึงยักเรียกชื่อว่าลายภาพ ด้วยประสงค์จะให้รวมทั้งรูปเทวดาและมนุษย์ ชิ้นลายภาพมีมาก หาตั้งโต๊ะได้ง่ายกว่าลายอื่นๆ จึงมีผู้เล่นโต๊ะลายภาพด้วยกันมาก แต่ในจำพวกลายภาพนี้ ที่จริงเป็นลายภาพหลายชนิด และบางชนิดภาพอย่างเดียวกัน ยังเขียนต่างกระบวนกันเป็นหลายอย่าง จึงมีผู้ที่เล่นโต๊ะบางคนคิดคุมแต่ลายภาพเฉพาะชนิด และบางโต๊ะเลือกลายแต่เฉพาะกระบวนหนึ่งในภาพชนิดนั้น คุมสำเร็จได้หลายโต๊ะ ดังจะเห็นได้ในลำดับต่อไปนี้

ลายที่ ๑ ภาพวิมานเมฆ เขียนรูปเทวดาจีนอยู่ในวิมาน บางทีเขียนวิมานให้เห็นไกลๆ เขียนรูปเทวดาลอย เทวดาชายเรียกว่า “เซียนกง” มีบริวารถือทานตะวัน เทวดาหญิงเรียกว่า “เซียนม้า” มักเขียนขี่หงส์

ลายที่ ๒ ภาพฮก ลก ซิ่ว มีหลายโต๊ะ ลายนี้สมมติพร ๓ ประการเป็นตัวคน มีแจ้งอยู่ในพระบรมราชาธิบาย บางทีเขียนแต่ภาพ ซิ่ว ตัวเดียวก็มี และเขียนกระบวนเครื่องประกอบแยกกันหลายอย่าง แต่ไม่เคยแยกโต๊ะตามกระบวน

ลายที่ ๓ ภาพน้ำทิพย์ ลายนี้มีรูปผู้หญิง ๓ คน คนหนึ่งถือหม้อน้ำ มักเขียนภาพทั้ง ๓ นี้ไปในทะเล บางทีก็เขียนแยกกัน ชิ้นหนึ่งมีนางคนเดียวก็มี

ลายที่ ๔ ภาพโป๊ยเซียน มีหลายโต๊ะ ลายนี้เป็นรูปผู้สำเร็จ ชายหญิง ๘ คน จีนชอบเขียนมากกว่าลายอื่นในพวกภาพเขียนแยกเป็นหลายกระบวน บางทีเขียนแต่เฉพาะรูปเซียนบางตน เช่น หลีเต๊กก๊วย เป็นต้นก็มี ที่เขียนโป๊ยเซียนต่างกระบวนมีดังนี้

๑. โป๊ยเซียนเมฆ จีนเรียกว่า ฮุ่นโป๊ยเซียน	มีโต๊ะ
๒. โป๊ยเซียนรั้ว	มีโต๊ะ

๓. โป๊ยเซียนน้ำ จีนเรียก โป๊ยเซียนก๊วยไฮ้ มีโต๊ะ

๔. โป๊ยเซียนขี่สัตว์ จีนเรียก โป๊ยเซียนโป๊ยเขีย มีโต๊ะ

๕. โป๊ยเซียนเขาไม้

ลายที่ ๕ ภาพเล่าฮั่น มีโต๊ะ ลายนี้คือรูปพระอรหันต์เต็มจำนวนเขียน ๑๘ องค์ เรียกว่า "จับโป๊ยเล่าฮั่น" แต่บางชิ้นก็เขียนไม่เต็มจำนวน

ลายที่ ๖ ภาพระบำ มีโต๊ะ ลายนี้เป็นรูปเทวดาชายหญิง ๑๒ รูปถือกิ่งไม้ มีเขียนหลายกระบวน แต่ไม่เคยแยกเป็นโต๊ะได้ตามกระบวน

ลายที่ ๗ ภาพนางมโหรี ๘ คน จีนเรียกว่าโป๊ยอิม มีโต๊ะ

ลายที่ ๘ ภาพนักปราชญ์ จีนเรียกว่า ขิมจืออ้วย มีโต๊ะ ลายนี้เขียนรูปนักปราชญ์ ๓ คน จารึกเขาคนหนึ่ง คลี่ฉากคนหนึ่ง ดีดขิมคนหนึ่ง

ลายที่ ๙ ภาพล่องเรือ จีนเรียกว่า โซวตังปออิ้วทู เป็นรูปนักปราชญ์ในราชวงศ์ซ้องนั่งไปในเรือ มีโต๊ะ

ลายที่ ๑๐ ภาพเล่นหมากรุก จีนเรียกว่า น่อเซียนเอ็กกี่ ตั้งโต๊ะรวมกับภาพนักปราชญ์

ลายที่ ๑๑ ภาพชักรถ ยังหาชิ้นสอบไม่ได้

ลายที่ ๑๒ ภาพถืออาวุธ มีโต๊ะ ลายนี้ที่จริงรวมภาพหลายเรื่อง เลือกชิ้นที่มีรูปภาพถืออาวุธ

ลายที่ ๑๓ ภาพ (เกียงจูแหย) ตกเบ็ด จีนเรียกว่า อุยจุยหอ

ลายที่ ๑๔ ภาพเรื่อง ลายนี้เอาเรื่องต่างๆ ในพงศาวดารจีนมาเขียนมีมากมายหลายอย่าง จีนเรียกหลายชื่อ แต่เรายังไม่เคยแยกเป็นพวกตามแบบจีน

ลายที่ ๑๕ ภาพหนังสือ มีโต๊ะ ที่จริงลายนี้ควรจะเรียกว่าภาพประวัติ คือ มักเขียนรูปผู้มีคุณวิเศษในพงศาวดาร แล้วเขียนหนังสือบอกเรื่องราวของผู้นั้นกำกับไว้ ในลายพวกนี้มีอย่างหนึ่งเรียกว่า "ภาพกตัญญู" คือเอาเรื่องผู้มีความกตัญญูที่ยกย่องกันในตำนานจีน ๒๔ เรื่อง มาเขียนรวมกันในชิ้นอันเดียว และเขียนหนังสือกำกับไว้

ลายที่ ๑๖ ภาพฮ่อ มีโต๊ะ ลายนี้เขียนรูปภาพ กับเขียนเครื่องฮ่อประกอบกันทุกชิ้น

ลายที่ ๑๗ ภาพสี่แซ่ จีนเรียกว่า สือหลงกงเซียง ลายนี้เขียนคน ๔ ตระกูล คือ นักเรียนหนังสือ คนค้าขาย ช่าง คนทำนา ลายภาพสี่แซ่ บางทีเขียนแยกแต่ตระกูลเดียวก็มี

ลายที่ ๑๘ ภาพจูงควาย มีโต๊ะ ลายนี้เขียนภาพตัวหนึ่ง กับควายตัวหนึ่ง ขี่บ้าง จูงบ้าง ไม่ยุติ

ลายที่ ๑๙ ภาพเด็ก มีโต๊ะ ลายนี้เขียนกระบวนเด็กทั้งนั้น

ลายที่ ๒๐ ภาพแห่มังกร จีนเรียกว่า เอี้ยฮ่วยเต็ง ลายนี้เขียนเป็นกระบวนแห่รูปมังกร

ลายที่ ๒๑ ภาพตลก จีนเรียกว่า ซำก่ากิวหลิ่ว มีโต๊ะ ลายนี้เขียนภาพพลเมืองเป็นศิษย์เซียน ๓ ตน

ลายที่ ๒๒ ภาพห้อง มีโต๊ะ ลายนี้เขียนเป็นรูปคนนั่งอยู่ในเรือน นัยว่า เป็นลายผูกขึ้นใหม่ในครั้งราชวงศ์ไต้เช็งฝรั่งเรียกว่าลาย "มันเดอริน"

ลายที่ ๒๓ ภาพผู้หญิง มีโต๊ะ ลายนี้เลือกเฉพาะชิ้นที่มีแต่รูปผู้หญิงคุมเป็นโต๊ะ

ลายที่ ๒๔ ภาพรั้ว คือ ลายภาพ แต่เลือกเฉพาะที่มีลายประกอบเป็นรูปรั้ว

ลายที่ ๒๕ ภาพเขาไม้ เหมือนกับลายภาพรั้ว แต่ลายประกอบต้องเป็นเขาไม้

หมวดรูปสัตว์

ลายที่ ๑ ลายมังกร จีนเรียกว่า เหล็ง มีหลายโต๊ะ ลายมังกรมีหลายกระบวน คือ:-

๑. มังกร ๕ เล็บ จีนเรียกว่า เหงอวเหยียวเหล็ง มีโต๊ะหลวง

๒. มังกร ๔ เล็บ จีนเรียกว่า สี่เหยียวเหล็ง มีหลายโต๊ะ

๓. มังกร ๙ ท่า จีนเรียกว่า เก๊าเหล็ง

๔. มังกรหน้าอัด

๕. มังกรลอย

๖. มังกรดั้นเมฆ จีนเรียกว่า ฮุ่นเหล็ง มีโต๊ะหลวง

๗. มังกรดั้นหมอก มีโต๊ะหลวง

๘. มังกรพื้นคราม

๙. มังกรพื้นน้ำ

๑๐. มังกรลายเส้นเดียว มีโต๊ะหลวง

๑๑. มังกรหย่อม จีนเรียกว่า ท้วนเหล็ง มีโต๊ะหลวง ลายนี้เขียนตัวลายในวงกลม ผูกมังกรเป็นตัวลาย

ลายที่ ๒ มังกรประตู จีนเรียกว่า ลีหือเถียวเล่งหมึง มีโต๊ะหลวง

ลายที่ ๓ มังกรปีก จีนเรียกว่า ปวยเหล็ง มีโต๊ะหลวง

ลายที่ ๔ มังกรใบไม้ จีนเรียกว่า เฉาเหล็ง มีโต๊ะหลวง ลายนี้ผูกลายให้เป็นรูปมังกร ไม่ใช่เขียนรูปมังกรตรงๆ

ลายที่ ๕ มังกรประแจจีน จีนเรียกว่า กิมเหล็งปั่งต๋วน มีโต๊ะ ลายนี้ทำลายประแจจีน แต่มีหัวเงื่อนให้รู้ว่า รูปมังกร

ลายที่ ๖ ลายมังกรกับกิเลน

ลายที่ ๗ ลายมังกรกับปลา

ลายที่ ๘ ลายหงส์ จีนเรียกว่า หง เหมือนไทย มีโต๊ะหลวง ลายหงส์มีหลายกระบวน คือ:-

๑. หงส์เมฆ จีนเรียกว่า ฮุ่นหง

๒. หงส์ ๙ ท่า จีนเรียกว่า เก๊าหง

๓. หงส์หย่อม จีนเรียกว่า ท้วนหง ลายนี้เขียนตัวลายในวงกลม ผูกหงส์เป็นตัวลาย

ลายที่ ๙ ลายหงส์พุดตาน จีนเรียกว่า โป๋วตัวหง มีโต๊ะหลวง และมีหลายกระบวน คือ:-

๑. หงส์พุดตานเลื้อย

๒. หงส์พุดตานต้น

ลายที่ ๑๐ หงส์ใบไม้ ลายนี้เขียนให้รู้ว่ารูปหงส์ อย่างเดียวกับมังกรใบไม้ และมีกระบวนอื่น คือ หงส์ใบไม้หย่อม

ลายที่ ๑๑ หงส์มังกร จีนเรียกว่า เหล็งหง มีกระบวนอื่น คือ หงส์มังกรพุดตานเลื้อย

ลายที่ ๑๒ ลายสิงโต จีนเรียกว่า ไซ มีหลายโต๊ะและมีหลายกระบวน คือ:-

๑. สิงโตเปลว

๒. สิงโตเมฆ

๓. สิงโตน้ำ

๔. สิงโต ๙ ท่า

ลายที่ ๑๓ ลายกิเลน จีนเรียกว่า คีหลิน มีโต๊ะ และมีหลายกระบวน คือ:-

๑. กิเลนเมฆ

๒. กิเลนกับมังกร

ลายที่ ๑๔ กิหลินซังจือ มีโต๊ะ ลายนี้มีรูปนางเทพธิดาขี่กิเลนเอาลูกมาให้

ลายที่ ๑๕ สัตว์หิมพานต์ มีโต๊ะ ลายสัตว์พวกนี้เขียน ๕ ตัวบ้าง น้อยกว่านั้นบ้าง

ลายที่ ๑๖ ลายเสือ จีนเรียกว่า โฮ้ว มีกระบวนอื่น คือ เสือมังกร

ลายที่ ๑๗ ลายสิบสองนักษัตร จีนเรียกว่า จับยี่แซเสี่ย

ลายที่ ๑๘ ลายสัตว์แปดอย่าง จีนเรียกว่า โป๊ยสิ่ว

ลายที่ ๑๙ ลายม้าแปด จีนเรียกว่า โป๊ยเบ๊ มีโต๊ะ

ลายที่ ๒๐ ลายม้ามังกร จีนเรียกว่า เหล็งเบ๊

ลายที่ ๒๑ ลายม้าสน จีนเรียกว่า หลิวเบ๊ มีโต๊ะหลวง

ลายที่ ๒๒ ลายกวาง จีนเรียกว่า เต๊ก มีหลายกระบวน คือ:-

๑. ลายกวางสน จีนเรียกว่า หลิวเต๊ก มีโต๊ะ

๒. ลายกวางสนกับไผ่

ลายที่ ๒๓ ลายชะนีตามกวาง จีนเรียกว่า อ้วนเต๊ก มีโต๊ะ มีกระบวนอื่น คือ ชะนีกวางสน

ลายที่ ๒๔ ลายค้างคาว จีนเรียกว่า ฮก มีลายกระบวน คือ:-

๑. ค้างคาวเมฆ

๒. ค้างคาวน้ำ

๓. ค้างคาวกับลูกโถ

ลายที่ ๒๕ ลายนกร้อย จีนเรียกว่า แป๊ะเจี้ยวเชียวหอง มีโต๊ะ ลายนี้เป็นลายประชุมนกหมู่ใหญ่ มีนกยูงเป็นประธาน

ลายที่ ๒๖ ลายนกไม้ มีโต๊ะ ลายนี้เขียนนกและไม้ต่างๆ กัน ผสมให้ได้มงคล ฮกลกซิ่ว เป็นประมาณ แต่มีมาก ๒ กระบวน คือ:-

๑. นกหางยาวกับไม้

๒. นกหางสั้นกับไม้

ลายที่ ๒๗ ลายไก่ฟ้า

ลายที่ ๒๘ ลายเป็ดเหาะ จีนเรียกว่า จุยอะ

ลายที่ ๒๙ ลายเป็ดกับเถาแตง

ลายที่ ๓๐ ลายนกเฮาะ คือนกยางหย่อม จีนเรียก ท่วนเฮาะ

ลายที่ ๓๑ ลายนกยางเมฆ

ลายที่ ๓๒ ลายปลา มีหลายกระบวน คือ:-

๑. ปลากินสาหร่าย มีโต๊ะ

๒. ปลาเมฆ

ลายที่ ๓๓ ลายกุ้งปูปลา

ลายที่ ๓๔ ลายปู

ลายที่ ๓๕ ลายหอย มีกระบวนอื่น คือ หอยกินสาหร่าย

ลายที่ ๓๖ ลายผีเสื้อ จีนเรียกว่า ฮู่เตียบ มีหลายกระบวน คือ:-

๑. ผีเสื้อดอกไม้ร่วง

๒. ผีเสื้อตอมแตง มีโต๊ะหลวง

๓. ผีเสื้อตอมน้ำเต้า

๔. ผีเสื้อกับตั๊กแตน

หมวดพรรณไม้

ลายที่ ๑ ลายไม้สี่ฤดู จีนเรียกว่าสี่กุ่ย มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น ลายนี้เอาดอกไม้ออกตามฤดู ๔ ฤดูมาผูกเป็นลาย โดยมากมักเขียนดอกไม้ ๔ อย่างนี้ คือ ดอกบัวหนึ่ง ดอกบ๋วยหนึ่ง ดอกพุดตานหนึ่ง ดอกเบญจมาศหนึ่ง บางทีก็เขียนดอกไม้อย่างอื่นบ้าง

ลายที่ ๒ ลายไม้สามอย่างมีโต๊ะหลวง ลายนี้เอาไม้ซึ่งเทียบด้วยพร ฮกลกซิ่วผูกเป็นลาย ทำเป็นต่างกระบวน คือ

๑. ดอกไม้ ๓ อย่าง มักเขียนดอกพุดตานสมมติว่า ฮก ดอกเบญจมาศสมมติว่า ลก ดอกบัวสมมติว่า ซิ่ว แต่ดอกไม้อื่นก็ใช้

๒. ลูกไม้ ๓ อย่าง มักเขียนลูกส้มโอมือสมมติว่า ฮก ทับทิมสมมติว่า ลก ลูกโถสมมติว่า ซิ่ว แต่รูปไม้อื่นก็เขียนบ้าง

ลายที่ ๓ ลายไม้ ๒ อย่าง อนุโลมตามพร ฮกลกซิ่ว เหมือนกัน แต่ใช้เป็นดอกไม้หรือลูกไม้แต่ ๒ อย่าง เขียนของอื่นหรือบางทีสมมติของที่จะบรรจุภาชนะนั้น เป็นพรอีกอย่างหนึ่งให้ครบฮกลกซิ่ว พวกไม้ ๒ อย่าง บางทีเขียนไผ่กับเบญจมาศ พุดตานกับเบญจมาศ และอื่นๆ กำกับกันแต่ ๒ อย่าง ทั้งดอกไม้และลูกไม้

ลายที่ ๔ ดอกไม้ร่วง มีโต๊ะ ลายนี้เขียนเป็นช่อดอกไม้บ้าง เป็นแต่ดอกไม้บ้าง บางทีก็ประกอบกับผีเสื้อ

ลายที่ ๕ ลายดอกพุดตาน จีนเรียกว่า โบ๊วตัวโต๋ว ลายนี้เขียนเป็น ๒ กระบวน คือ

๑. พุดตานต้นเขาทะลุ จีนเรียกว่า ซัวโบ๊ว ตั้งโต๊ะรวมกับเบญจมาศ

๒. พุดตานเลื้อย มีโต๊ะหลวง

ลายที่ ๖ ดอกเบญจมาศ ลายนี้เขียน ๒ กระบวน คือ

๑. เบญจมาศต้นเขาทะลุ จีนเรียกว่าเก๊กกวยโบ๊ว ตั้งรวมกับพุดตานต้น

๒. เบญจมาศช่อ

ลายที่ ๗ ดอกบ๋วย ลายดอกบ๋วยเขียนหลายกระบวน คือ

๑. บ๋วยนก จีนเรียกว่า มั่วเจียะชวนบ๋วย มีโต๊ะ

๒. บ๋วยกระเบื้องแตก จีนเรียกว่า บ้วยเยี่ยน มีโต๊ะ ลายนี้มักเขียนเป็นพื้นครามมีช่องเขียนลายอื่น

๓. บ๋วยไพ่ มีโต๊ะ

ลายที่ ๘ ดอกบัว มีโต๊ะหลวง ลายดอกบัวเขียนหลายกระบวน คือ

๑. บัวมัด

๒. บัวกอ จีนเรียกว่า เหนย

๓. บัวปู

๔. บัวเป็ด

๕. บัวนกกระสา

๖. บัวกบ

๗. บัวเลื้อย

๘. บัวผีเสื้อ

๙. บัวเปลว มีโต๊ะหลวง

๑๐. บัวหนังสือยี่

ลายที่ ๙ ลายต้นสนครึ้ม จีนเรียกว่า เสง

ลายที่ ๑๐ ลายต้นไผ่ จีนเรียกว่า เต๊ก มีโต๊ะ

ลายที่ ๑๑ ลายลูกโถ จีนเรียกว่า ถอ

ลายที่ ๑๒ ลายลูกทับทิม จีนเรียกว่า เซี้ยหลิว

ลายที่ ๑๓ ลายดอกทับทิม จีนเรียกว่า เซี้ยหลิวฮวย

ลายที่ ๑๔ ลายดอกจุหลัน จีนเรียกว่า จือหลัง

ลายที่ ๑๕ ลายดอกกุหลาบ จีนเรียกว่า ง้วยกี่

ลายที่ ๑๖ ลายใบผักกาด จีนเรียกว่า ชุนฉั่ย

ลายที่ ๑๗ ลายผักชี จีนเรียกว่า ต้าเหมียว มีโต๊ะหลวง ลายนี้เป็นลายไม้เลื้อย เขียนหลายกระบวน คือ

๑. ผักชีซีด มีโต๊ะหลวง

๒. ผักชีเข้ม มีโต๊ะหลวง

๓. ผักชีหนังสือซังฮี้ มีโต๊ะหลวง

๔. ผักชีฮ่อ

ลายที่ ๑๘ ลายก้านขด
ลายที่ ๑๙ ลายเถาผักกูด
ลายที่ ๒๐ ลายเถาฟัก
ลายที่ ๒๑ ลายเถาน้ำเต้า
ลายที่ ๒๒ ลายเถาแตง
ลายที่ ๒๓ ลายเถาองุ่น
ลายที่ ๒๔ ลายเถาพริกไทย
ลายที่ ๒๕ ลายเถาสตรอเบอรี

หมวดสิ่งของ

ลายฮ่อ มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น ลายฮ่อ คือ เอารูปสิ่งของต่างๆ มาผูกเป็นลาย จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

ลายที่ ๑ ฮ่อของเครื่องเรือน จีนเรียกว่า ปักโก๊ มีโต๊ะหลวง

ลายที่ ๒ ฮ่อของมงคล ๘ อย่าง จีนเรียกว่า ปัดโป มีโต๊ะหลวง ลายมงคล ๘ อย่างนี้มีหลายกระบวน คือ

๑. มงคลตามไสยศาสตร์ ๘ อย่าง
๒. เครื่องเซียน ๘ อย่าง
๓. เครื่องดนตรี ๘ อย่าง
๔. เครื่องเขียนหนังสือ ๘ อย่าง
๕. เครื่องบรรณาการ ๘ ทิศ

ลายหนังสือมีหลายอย่าง จัดเป็น ๒ ประเภท คือ

ลายที่ ๓ ลายหนังสือใหญ่ จีนเรียกว่า ต้วนยี่ มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น มักเขียนตัวหนังสือซิ่วบ้าง ฮกซิ่วบ้าง ซังฮี้บ้าง มีหลายกระบวน คือ

๑. ยี่ยาว
๒. ยี่คด
๓. ยี่ครึ่งตัว
๔. ยี่ขัด
๕. ยี่ต่อ
๖. ยี่กลม
๗. ยี่กลมค้างคาว
๘. ยี่กลมฮ่อ
๙. หนังสือฮกซิ่ว
๑๐. หนังสือซังฮี้

ลายที่ ๔ ลายหนังสือเล็ก มีหลายกระบวน คือ

๑. หนังสือเล็กหนังสือจีน มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น
๒. หนังสือมงโกล
๓. หนังสือธิเบต
๔. หนังสือสันสกฤต
๕. หนังสือร้อยตัว จีนเรียกว่า แป๊ะซิ่ว หนังสือต่างๆ นี้มีโต๊ะหลวงเรียกว่า “ลายลิขิต”

ลายที่ ๕ ลายยันต์แปด จีนเรียกว่า โป๊ยกั่ว

ลายที่ ๖ ลายกระแปะ จีนเรียกว่า กิมจี่โต๋ว มีโต๊ะ ลายนี้มีหลายกระบวน คือ

๑. กระแปะดอกไม้

๒. กระแปะรูปีย์

๓. กระแปะฮ่อ มีโต๊ะ

๔. กระแปะไพ่

ลายที่ ๗ ลายตรา ทำเป็นลายตราประจำชาติต่างๆ

หมวดภูมิสถาน

ลายที่ ๑ ลายเขาไม้ จีนเรียกว่า ซัวจุ๊ย มีหลายโต๊ะและมีหลายกระบวน คือ

๑. เขาไม้เปล่า มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น

๒. เขาไม้ (มีภาพ) สี่แซ่ มีโต๊ะ

๓. เขาไม้หนังสือ มีโต๊ะ

ลายที่ ๒ ลายแผนที่ มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น

ลายที่ ๓ ลายฝรั่งกังไส มีโต๊ะหลวง ลายนี้นัยว่า เป็นของฝรั่งให้อย่างเขียนแต่โบราณ เขียนเป็นแผนที่ลายหนึ่ง เป็นช่อดอกไม้ลายหนึ่ง

ลายที่แสดงมานี้ ข้าพเจ้าสอบจากบัญชีออกชิ้นเซี่ยงฮ้อบ้าง บัญชีตั้งโต๊ะบ้าง สังเกตลายที่มักเห็นบ่อยๆ บ้างแต่เห็นจะยังมีลายเบ็ดเตล็ดนอกออกไปจากนี้อีก แต่ชื่อภาษาจีนนั้นเป็นชื่อที่ทราบกันในพวกเล่นโต๊ะบ้าง สืบได้ความจากจีนช่างเขียนบ้าง จากผู้ที่เคยสั่งเครื่องถ้วยเมืองจีนบ้าง ข้าพเจ้าเองไม่รู้ภาษาจีน รับรองว่าจะถูกหมดไม่ได้ ที่ยังไม่ทราบก็ไม่ได้ลงไว้

ว่าด้วยประเภทเครื่องโต๊ะ

เครื่องถ้วยของจีนที่รวบรวมจัดตั้งเป็นโต๊ะได้ เมื่อเล่นโต๊ะกันในรัชกาลที่ ๕ ถ้าว่าโดยชนิดเครื่องถ้วยที่ต่างกันมี ๒๐ อย่าง คือ:-

๑. เครื่องขาวเนื้อแป๊ะเต๋ง มีแต่โต๊ะหลวง[๑]

๒. เครื่องขาวกังไส มีทั้งโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น จัดคุมได้หลายโต๊ะ

๓. เครื่องขาวปรุ มีโต๊ะหลวง

๔. เครื่องสีเขียวไข่กา มีหลายโต๊ะ

๕. เครื่องสีแดง มีหลายโต๊ะ

๖. เครื่องสีขาบ

๗. เครื่องสีส้ม

๘. เครื่องสังกโลกขาว มีโต๊ะหลวง

๙. เครื่องสังกโลกเขียวอ่อน มีหลายโต๊ะ

๑๐. เครื่องสังกโลกเขียวแก่

๑๑. เครื่องสังกโลกแดง

---

[๑] คำจีนสำหรับเรียกเครื่องถ้วยขาวมี ๒ คำ คือ แป๊ะเต๋งหนึ่ง แง่เต๋งหนึ่ง พิเคราะห์ตามศัพท์และถามพวกจีนเข้าใจว่า แป๊ะเต๋งนั้น คือ เครื่องถ้วยขาวที่เคลือบน้ำยาใสอย่างที่เรียกว่าขาวกังไส แง่เต๋ง แปลว่าขาวอย่างงาช้าง ควรจะเป็นพวกสีเจือเหลือง ที่เราเรียกว่าแป๊ะเต๋ง

๑๒. เครื่องสังกโลกหูดำ

๑๓. เครื่องลายคราม เล่นกันเป็นพื้น ตั้งได้กว่าร้อยโต๊ะ

๑๔. เครื่องลายพื้นคราม มีหลายโต๊ะ

๑๕. เครื่องสี แยกลายไม่ได้กี่โต๊ะนัก ด้วยชิ้นสีมีน้อยกว่าชิ้นคราม โต๊ะสีที่ปรากฏว่าตั้งต่างลายได้ คือ:-

๑. ภาพสี ตั้งกันเป็นพื้นในเครื่องสี

๒. ภาพห้องสี มีโต๊ะหลวง

๓. ภาพถืออาวุธสี

๔. มังกรสี มีโต๊ะหลวง

๕. หงส์สี มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น

๖. สิงโตสี

๗. ผักกาดสี มีโต๊ะหลวงและโต๊ะผู้อื่น

๘. ดอกไม้สี

๙. กระแปะสี

๑๐. เขาไม้สี มีโต๊ะหลวง

๑๖. เครื่องครามไฟ คือ เขียนครามกับสีแดงลายต่างๆ มีโต๊ะหลวง

๑๗. เครื่องสังกโลกครามทับ ลายต่างๆ มีลายโต๊ะ

๑๘. เครื่องสังกโลกสีทับ ลายต่างๆ ที่รวมเฉพาะลายได้แต่โต๊ะภาพถืออาวุธ

๑๙. เครื่องเขียวไข่กาครามทับ

๒๐. เครื่องดินปั้น ไม่ใช่ถ้วย แต่เป็นของจีน ของที่ไม่ใช่ของจีน เอามาจัดตั้งเป็นโต๊ะจีนก็มี แต่ตั้งดูเล่นเป็นครั้งเป็นคราว คือ:-

๑. ป๊อสเลน ฝรั่ง

๒. เครื่องถ้วยวิลันดา

๓. เครื่องแก้ว ของฝรั่ง

๔. เครื่องมโยลิกา ของฝรั่ง

๕. เครื่องถมปัด ญี่ปุ่น

๖. เครื่องสังกโลก สัตสุม้า ญี่ปุ่น

๗. เครื่องโมรา

๘. เครื่องเงิน

๙. เครื่องทองเหลือง มีมากโต๊ะ

ลักษณะที่จะจัดเครื่องชนิดใดไปตั้งโต๊ะนั้น ต่างกันตามลักษณะงาน ถ้างานพระ เช่นฉลองวัดเป็นต้น ซึ่งมีที่ตั้งโต๊ะมาก เอาจำนวนโต๊ะเป็นใหญ่ บางทีตั้งถึงร้อยโต๊ะ ตั้งโต๊ะมากๆ อย่างนี้ ชนิดเครื่องตั้งโต๊ะไม่กำหนด ใครมีเครื่องอย่างไรก็ขอแรงไปตั้ง ทั้งพระและคฤหัสถ์ ตั้งปะปนกันทั้งโต๊ะเครื่องสีเดียว เครื่องลายคราม เครื่องลายสี ไม่เป็นการประกวดประขันแข็งแรงนัก ที่ตั้งประกวดกันเข้มงวดมักตั้งในงานหลวง เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นต้น โดยปรกติตั้งเครื่องลายครามเป็นพื้น ตั้งเครื่องสีมีบ้างแต่น้อยครั้ง ถ้าเป็นงานเนื่องด้วยการศพ มักตั้งเครื่องขาว บางทีก็ตั้งเครื่องลายสีผสมด้วย โต๊ะจำพวกเขียวไข่กา สังกโลก ครามไฟ สังกโลก ครามทับ เขียวไข่กาครามทับเหล่านี้ ตั้งงานสมทบกับเครื่องขาวก็ได้ ตั้งกับเครื่องลายสีก็ได้

ว่าด้วยขนาดโต๊ะ

โต๊ะที่จัดตั้งกัน ว่าโดยขนาดมี ๘ อย่าง เรียกว่า โต๊ะยักษ์อย่างหนึ่ง โต๊ะใหญ่อย่างหนึ่ง โต๊ะโขกอย่างหนึ่ง โต๊ะกลางอย่างหนึ่ง โต๊ะโขกโต๊ะกลางอย่างหนึ่ง โต๊ะเล็กอย่างหนึ่ง โต๊ะปีกอย่างหนึ่ง ชั้วอย่างหนึ่ง จะอธิบายลักษณะโดยลำดับต่อไปนี้

โต๊ะยักษ์นั้นมีแต่โต๊ะหลวง เคยตั้งลายมังกร ๕ เล็บ กับลายเขาไม้ ด้วยชิ้นเครื่องโต๊ะ ๒ ลายนี้มีของใหญ่ๆ มาก จึงทรงลองคุมเหมือนโต๊ะใหญ่ แต่ขยายส่วนขึ้นไป เอากระถางธูปในออกมาตั้งเป็นกระถางหน้า เอาชามใช้แทนถ้วย ของอื่นก็ขยายส่วนให้โตขึ้นไปตามกัน จึงเรียกว่า "โต๊ะยักษ์" ไม่มีผู้อื่นมีสิ่งของพอที่จะตั้งได้โดยลำพัง นอกจากของหลวง

โต๊ะใหญ่นั้น เป็นขนาดโต๊ะที่มักตั้งในการประกวดโดยปรกติ คือ ตั้งโต๊ะสี่เหลี่ยมข้างหน้าตัวหนึ่ง โต๊ะยาวขวางหลังตัวหนึ่ง บางทีผู้ที่มีของมากตั้งโต๊ะขวางหลังซ้อน ๒ ตัว มีม้าตั้งเป็นโต๊ะปีกข้างหน้าข้างละตัวหนึ่ง หรือ ๒ ตัว แต่โต๊ะปีกไม่นับในการประกวด จึงไม่ใคร่ตั้งกัน ขนาดและกระบวนจัดตั้งโต๊ะอย่างนี้ มีแจ้งอยู่ในกฎหมาย ไม่จำต้องอธิบายในที่นี้

โต๊ะโขกนั้น คือ ตั้งแต่โต๊ะสี่เหลี่ยมตัวหน้าโต๊ะเดียวเหมือนเครื่องบูชาจีนอย่างสามัญ ไม่มีโต๊ะขวางหลังย้ายเครื่องโต๊ะที่จำเป็นต้องมีมาคุมในโต๊ะหน้าตัวเดียว กระบวนจัด แจ้งอยู่ในกฎหมายเหมือนกัน ที่เรียกว่าโต๊ะโขก เพราะเอาอย่างมาแต่โต๊ะพระญวนตั้งทำกงเต๊ก วิธีพระญวนสวดมนต์ ผู้เป็นอธิการถือท่อนไม้โขกโต๊ะให้เสียงดังเป็นสัญญา จึงเรียกกันแต่แรกว่า "โต๊ะอย่างพระญวนโขก" แล้วตัดสั้นลงคงเรียกว่า "โต๊ะโขก" โต๊ะโขกตั้งในงานซึ่งมีที่จำกัด

โต๊ะกลางนั้น มีโต๊ะหน้าและโต๊ะขวางหลังเหมือนกับโต๊ะใหญ่ทุกอย่าง แต่ร่นขนาดให้เล็กลง ใช้กระถางหน้าของโต๊ะใหญ่เป็นกระถางธูป ในเครื่องตั้งอย่างอื่นก็ตั้งร่นส่วนลงตามกัน โต๊ะกลางนี้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระ-จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงคุมเล่นมาแต่ยังทรงพระเยาว์ ในคราวที่เล่นเครื่องโต๊ะกันเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ครั้นต่อมาเล่นโต๊ะกันเมื่อในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้คุมโต๊ะกลางขึ้นสำหรับฝ่ายใน ครั้นคุมเข้าแล้ว เห็นงดงามจึงใช้เป็นแบบขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ตั้งในงานซึ่งมีที่จำกัด มักเป็นงานในพระราชมนเทียรเป็นพื้น โต๊ะกลางคุมยากที่หาชิ้นเล็กๆ ตั้งโต๊ะหน้าไม่ใคร่ได้ แต่แรกคุมได้ไม่กี่โต๊ะ ทีหลังพระดรุณรักษา (กัน) ให้อย่างสั่งเครื่องโต๊ะกลางเข้ามาเป็นชุดๆ เป็นเครื่องลายครามหลายลายจึงตั้งกันได้มากขึ้น เพราะเอาชิ้นโต๊ะพระดรุณฯ เป็นหลัก เอาชิ้นดีที่มีอยู่เข้าแซม

โต๊ะโขกโต๊ะกลางนั้น ก็เหมือนอย่างเดียวกับโต๊ะโขกโต๊ะใหญ่ แต่ไม่ใคร่จะได้ตั้ง

โต๊ะเล็ก เกิดขึ้นด้วยมีผู้สั่งเครื่องโต๊ะขนาดน้อยเข้ามาเป็นชุดๆ ยังเล็กลงไปกว่าโต๊ะกลาง เป็นโต๊ะสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอที่ยังทรงพระเยาว์ทรงตั้ง และทรงเล่นเลียนพวกกรรมการผู้ใหญ่ หาได้ออกตั้งประกวดไม่

โต๊ะปีกนั้น คือใช้ม้า ๒ ตัว สูงตัวหนึ่ง ต่ำตัวหนึ่ง จัดตั้งเครื่องโต๊ะบนม้านั้น เป็นเครื่องบูชาเหมือนกับโต๊ะอย่างอื่นๆ แต่ใช้สิ่งของขนาดย่อมตั้งงานมีที่จำกัด เช่นช่วยกันในงานทำบุญตามวังเจ้านาย เจ้าของงานอยากจะเชิญผู้ที่เล่นโต๊ะด้วยกัน ไปตั้งโต๊ะให้หมด แต่ไม่มีที่พอจะให้ตั้งอย่างอื่นได้ จึงนัดตั้งโต๊ะปีก

ชั้วนั้น คือ ที่ตั้งทำเป็นตู้ชั้ว แต่งตู้นั้นด้วยเครื่องโต๊ะ ตั้งเครื่องบูชาบนหลังตู้ ในตู้ตั้งชิ้นที่ดีงาม จัดเหมือนกับเครื่องแต่งเรือน การจัดชั้วอย่างนี้เคยตั้งช่วยตามวังเจ้านายในงานขึ้นวังไม่กี่ครั้งนัก

นอกจากตั้งโต๊ะทำนองต่างๆ ดังกล่าวมา ยังมีวิธีประกวดกันด้วยจัดเครื่องบูชาตั้งช่องหน้าต่าง คือ จัดตั้งในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ในวันพระกฐินอย่างหนึ่ง นอกจากนี้บางทีสำรับเลี้ยงพระ เช่นเวลามีงานพิเศษ นัดกันจัดสำรับด้วยถ้วยชามที่เป็นของดีของงาม ใช้ทั้งชามจีนและชามที่ไทยให้อย่าง หาคุมให้ได้ชุดขึ้นสำรับมาประกวดกัน อย่างนี้ก็เคยเล่นกันบ้าง

ว่าด้วยคุมเครื่องโต๊ะ

ผู้ที่จะเล่นโต๊ะ ต้องหาชิ้นซึ่งกำหนดว่าเป็นหลักโต๊ะให้ได้ให้ครบก่อน จึงจะคุมโต๊ะไปตั้งออกงานได้ ชิ้นที่กำหนดว่าเป็นหลักโต๊ะนั้น ๘ ชิ้น คือ

๑. ลับแล
๒. ขวดใหญ่ปักดอกไม้
๓. กระถางใน
๔. กระบอกปักธูป
๕. กระถางหน้า
๖. ขวดปักดอกไม้หน้า
๗. ชามหน้า
๘. เชิงเทียนคู่หนึ่ง

แต่เชิงเทียนนั้นไม่บังคับว่าจำจะต้องเป็นเครื่องถ้วย ถ้าหาเชิงเทียนลายเดียวกับเครื่องโต๊ะไม่ได้ ใช้เชิงเทียนทองเหลืองแทนก็ได้

ผู้ที่เริ่มเล่นโต๊ะ มีน้อยคนที่ออกงานได้เร็ว มักจะต้องพยายามหาเครื่องโต๊ะอยู่นานๆ เพราะเหตุที่ขาดชิ้นหลักโต๊ะ ถึงผู้ที่มีโต๊ะแล้ว บางคนอยากจะคุมโต๊ะลายอื่นอีก ก็ต้องพยายามหาชิ้นหลักโต๊ะเช่นนั้น บางทีหาของอย่างอื่นได้เป็นกองขาดอยู่เพียงกระบอกธูปใบหนึ่ง หรือกระถางในใบหนึ่ง ชิ้นเหล่านั้นก็กองเกลื่อนเรือนเปล่า จะจัดตั้งเป็นโต๊ะไม่ได้ เพื่อจะแก้ไขความลำบากในข้อนี้ การคุมโต๊ะจึงต้องมีวิธี “เหยียด” คือเอาของอื่นมาใช้แทนพอไปที เช่นขาดลับแล เอาจานเข้ากรอบตั้งแทนกระเบื้องลับแล ขาดกระถางหน้า เอากระบอกปักพู่กันอย่างเขื่องตั้งฝังก้นลงไปให้แลเห็นที่เหลือเหมือนกระถางหน้า ดังนี้เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า “เม้ก” คือทำลายเติมเอาในเมืองนี้ เช่น โต๊ะลายผักชีซังฮี้ขาดหลักโต๊ะ เอาชิ้นลายผักชีมาเขียนตัวหนังสือซังฮี้เติมลง พอให้ตั้งเป็นโต๊ะได้ แต่ก็เม้กไม่ได้ทุกลาย กระบวนชิ้นหลักโต๊ะ ในพวกขวดกับชามมักหาได้ไม่ใคร่ขาด ชิ้นอื่นถึงขาด จะหาของอื่นมาเหยียดก็พอหา ที่สำคัญจริงนั้น คือ กระบอกธูปกับกระถางใน ซึ่งไม่มีสิ่งใดจะเหยียด บางทีหาของ ๒ สิ่งนี้ไม่ได้ โต๊ะที่จะคุมใหม่ เลยไม่ได้ตั้งก็มี ถึงโต๊ะหลวงก็เป็นเช่นนั้น มีวิธีแก้อีกอย่างหนึ่ง คือ เอาลายที่ใกล้กันรวมเป็นโต๊ะเดียวกัน เช่น โต๊ะลายพุดตานเบญจมาศ ซึ่งพระราชทานให้ข้าพเจ้าตั้งอยู่เป็นนิจนั้น ลำพังแต่ลายดอกพุดตานต้นอย่างเดียว หรือลายดอกเบญจมาศอย่างเดียว จะตั้งเป็นโต๊ะไม่ได้ ด้วยขาดชิ้นหลักโต๊ะด้วยกันทั้ง ๒ ลาย จึงต้องวิงวอนกรรมการขออนุญาตตั้งรวมกันเป็นโต๊ะเดียว ลายอื่นที่ต้องรวมเช่นนั้นก็ยังมีอีกหลายโต๊ะ ถึงกระนั้นยังมีลายที่รวมชิ้นหลักโต๊ะไม่ได้ครบ เลยไม่เป็นโต๊ะอยู่จนตลอดก็อีกหลายลาย เช่น ลายนกเฮาะลายเป็นเหาะ เป็นต้น ถ้าหาชิ้นหลักโต๊ะได้ครบแล้ว ถึงชิ้นอื่นยังขาดที่จะต้องหาต่อไปไม่สู้ยากนัก เพราะนอกจากชิ้นหลักโต๊ะ ของอื่นไม่จำกัด จะตั้งสิ่งใดบ้าง และจะตั้งมากสิ่งหรือน้อยสิ่งผ่อนผันได้ตามใจ แต่อยู่ในต้องมีของเหล่านี้ คือ ขวด ๓ ขนาด ชาม ๓ ขนาด กระถางต้นไม้ กระถางว่าน นอกจากนี้มีชิ้นอะไรปลีกก็ตั้งได้ ห้ามแต่กระโถน

อนึ่ง มีข้อบังคับอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นของไทยเราตั้งขึ้น จะตั้งขึ้นเมื่อไร และจะมีเหตุมาอย่างไร ข้าพเจ้ายังไม่ทราบ คือที่ต้องเลี่ยมปากขวด ถ้วย ชาม ตลอดจนกระถาง วิธีเลี่ยมนี้จีนก็ไม่ใช้ ฝรั่งก็ไม่ใช้ เฉพาะใช้กันแต่ในเมืองไทย

นอกจากชิ้นเครื่องโต๊ะ ผู้ที่จะเล่นโต๊ะต้องมีโต๊ะ ๒ ตัว คือ โต๊ะหน้าตัวหนึ่ง โต๊ะขวางหลังตัวหนึ่ง ถ้าจะให้วิเศษก็มีม้าสำหรับตั้งเป็นโต๊ะปีกอีกข้างละตัวหรือ ๒ ตัว แต่โต๊ะปีกนี้ไม่จำเป็น นอกจากโต๊ะยังต้องมี “เท้า” คือแผ่นไม้มีขอบทำตามรูปก้นชิ้นที่จะตั้งรองชิ้นไม่ให้เลื่อนตกหรือถูครู่กับกี๋ ต้องมี “หย่อง” ขาคู้เล็กๆ แทนเท้าสำหรับรองถ้วย รองชาม รองจาน และต้องมี “กี๋” คือม้ารองชิ้น ของเหล่านี้ต้องมีให้พอ เรื่องกี๋ออกจะลำบากสักหน่อย ด้วยต้องมีใหญ่ เล็ก สูง ต่ำหลายขนาด จะตั้งชิ้นใหญ่เล็กขนาดไหน และจะหนุนชิ้นเครื่องโต๊ะให้สูงต่ำได้ทรวดทรงอย่างใด ต้องอาศัยกี๋ เพราะฉะนั้นจำต้องมีกี๋มากทั้งใหญ่และเล็กให้พอที่จะตั้งเครื่องโต๊ะ และพอที่จะซ้อนต่อกันเอาทรวดทรงสูงต่ำได้ นอกจากนี้ยังต้องมี

ผ้าหน้าโต๊ะ แต่เดิมซื้อหาผ้าเมืองจีนมาใช้ ภายหลังโปรดให้ใช้แต่ผ้าปักในเมืองไทย และมีกำหนดรางวัลพระราชทานหลายชั้น ห้ามมิให้ใช้ผ้าหน้าโต๊ะปักเมืองจีน เจ้าของโต๊ะมักปักผ้าหน้าโต๊ะตามลายเครื่องโต๊ะของตนทุกคน ถ้างานศพตั้งโต๊ะเครื่องขาว ก็ใช้ผ้าหน้าโต๊ะไว้ทุกข์ เขียนผ้าไปใช้ชั่วคราว มีของเหล่านี้พร้อมแล้ว จึงลงมือคุมโต๊ะ

การจัดเทียบของขึ้นตั้งโต๊ะเครื่องบูชา เรียกกันว่า "คุมโต๊ะ" เมื่อแรกเล่นอยู่ข้างจะลำบาก ด้วยนักเลงเล่นโต๊ะชั้นใหม่ไม่เคยเห็นหรือที่เห็นก็ไม่เคยได้สนใจ ว่าท่านแต่ก่อนจัดตั้งเครื่องโต๊ะกันอย่างไร จำต้องอาศัยผู้ที่เคยเล่นแต่ก่อนเป็นครูบาอาจารย์ ท่านเหล่านั้นที่มีตัวอยู่จนเล่นโต๊ะกันเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ไม่กี่คนนักในเจ้านาย มีกรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์พระองค์หนึ่ง พระองค์เจ้าปรีดาพระองค์หนึ่ง พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์พระองค์หนึ่ง หม่อมเจ้าภาณุมาศในกรมพระพิทักษ์-เทเวศร์พระองค์หนึ่ง ในขุนนาง มีพระยาโชฎึกฯ (ฮวด) หนึ่ง พระยาพิศาลผลพานิช (สือ) หนึ่ง พระประเสริฐวานิช (เส็ง) หนึ่ง พระมี ๒ องค์ คือ ขุนวิสุทธิภัณฑาจารย์ (ฉัตร) แต่ยังบวชเป็นพระราชาคณะ เป็นที่พระวิสุทธิสมาจาร อยู่วัดภคินีนารถองค์หนึ่ง พระโบราณวัตถาจารย์ (สอง) แต่ยังเป็นพระครูอุภัยสังฆกิจจานุกร อยู่วัดมหาธาตุองค์หนึ่ง เมื่อแต่แรก ใครจะเลือกหาชิ้นเครื่องโต๊ะ หรือจะคุมเครื่องตั้งโต๊ะ มักจะต้องหารือท่านอาจารย์เหล่านี้ แต่ความจำเป็นเช่นนั้นไม่มีอยู่สักเท่าไร ไม่ช้ากรรมการรุ่นใหม่ก็มีความรู้เชี่ยวชาญในทางตรวจเลือกชิ้นเครื่องโต๊ะ ตลอดจนคิดพลิกแพลงกระบวนจัดตั้งเครื่องโต๊ะ ให้งดงามแปลกประหลาดยิ่งขึ้นกว่าแบบอย่างของท่านผู้ที่เล่นกันมาในครั้งก่อนๆ เพราะวิธีตั้งเครื่องโต๊ะ ถ้าจะว่าก็สำคัญอยู่ในความ ๓ ข้อ ข้อ ๑. ต้องตั้งของดี คือ เอาชิ้นดีที่มีขึ้นตั้งอวด ข้อ ๒. ต้องตั้งให้งาม คือ จัดตั้งให้คนดูเขาแลเห็นของดีที่มี แต่ต้องจัดไว้ช่องไฟ และต้องตั้งให้สูงต่ำได้ทรวดทรง อย่าให้ขัดตาคนดู ข้อ๓. ต้องตั้งให้เข้าที คือ ต้องบอกได้ว่าของสิ่งใดตั้งสำหรับอะไร วิธีตั้งโต๊ะแต่ก่อนหรือในชั้นหลัง ความมุ่งหมายก็อยู่ในข้อความ ๓ ข้อนี้เหมือนกัน แต่เมื่อเล่นโต๊ะกันในชั้นหลัง มีเหตุที่จำต้องคิดเปลี่ยนแปลงกระบวนจัดโต๊ะ ด้วยการประกวดโต๊ะกันในชั้นหลังกำหนดคะแนนเป็นเกณฑ์ โต๊ะใครมีชิ้นดีชิ้นวิเศษตั้งมากก็ได้คะแนนมาก ได้รางวัลชั้นสูงกว่าโต๊ะของผู้ที่มีของดีน้อย ผู้เป็นเจ้าของโต๊ะจำต้องตั้งชิ้นดีชิ้นวิเศษให้มากที่สุดที่จะตั้งได้ จึงจะได้รางวัลสูง แต่ของดีของวิเศษที่มีอยู่ในเจ้าของหนึ่งๆ บางโต๊ะมีมากแต่ในของเล็กๆ เช่น ถ้วยชามบางโต๊ะมีมากแต่ชิ้นใหญ่ๆ เช่น ขวดเป็นต้น จะตั้งของดีนั้นให้ได้ให้หมดจะต้องคิดพลิกแพลงกระบวนจัดตั้งเรียกกันว่า "ยัดชิ้น" ถ้าชิ้นดีของใครเป็นถ้วยเป็นชามมาก ก็ต้องพยายามจัดตั้งถ้วยชามให้ได้ตั้ง ๗ ใบ ๘ ใบ แต่จัดอย่าให้ดูขัดตา และต้องหาเรื่องไว้บอกให้เข้าที เช่น ตั้งถ้วยมากก็บอกว่า ถ้วยนั้นเซ่นน้ำชา ถ้วยนั้นเซ่นเหล้า ถ้วยนั้นเซ่นน้ำชงโสม ถ้ายังมีถ้วยมากกว่านั้น ก็ถึงเซ่นน้ำทุบาน และน้ำอะไรๆ บอกต่อไปจนให้ครบจำนวนถ้วย ถ้าตั้งขวดมาก ก็ยักเยื้องไปในกระบวนเครื่องปักขวด จนถึงบูชาด้วยดอกไม้ ๗ สี ก็คุ้มขวดได้ ๗ ใบ ด้วยเหตุเหล่านี้ พวกที่คุมโต๊ะชั้นใหม่จึงชำนาญการจัดตั้งโต๊ะพลิกแพลงได้หลายอย่างหลายกระบวน ยิ่งกว่าอาจารย์ที่ถนัดคุมโต๊ะอย่างเก่า ท่านกรรมการชั้นเก่า เช่นพระองค์เจ้าปรีดา เวลามาเห็นโต๊ะที่จัดตั้งกันอย่างใหม่ มักยิ้มแล้วออกพระโอษฐ์ว่า "โต๊ะแต่ก่อนเขาตั้งกันโหรงๆ ไม่บรรทุกชิ้นขึ้นไปอย่างเดี๋ยวนี้" แล้วเลยชมว่า "ดูงามราวกับร้านขายของในสำเพ็ง" ถ้าหากเป็นโต๊ะที่บรรทุกขวดขึ้นไปมาก ก็ชมว่า "งามราวกับลงเขื่อน" ถ้าตั้งสำส่อนไม่สู้จะเป็นทรวดทรง ก็ว่า "ดูอึดทึด" แต่ว่าที่จริงกระบวนตั้งโต๊ะอย่างแบบเก่าถึงที่เป็นอย่างงาม ก็ไม่ยักเยื้องไปได้กี่อย่างนัก ดูๆไปไม่กี่คราวก็ออกจะจืดนัยน์ตา วิธีตั้งอย่างใหม่ใช่แต่จะยัดชิ้นให้มากอย่างเดียว ยังคิดพลิกแพลงกระบวนจัดเป็นชั้นเป็นเชิง และหนุนกี๋ให้เป็นทรวดทรงงามได้จริงๆ แต่จัดได้เช่นนั้นไม่ทุกคนไป ผู้ที่เริ่มเล่นยังจำต้องเชิญครูบาอาจารย์ไปแนะนำ ครั้นเล่นเคยเข้าก็พอจำเขามาตั้งได้โดยลำพังบ้าง ต่อผู้ที่เล่นชำนาญจนช่ำชองแล้ว ถึงจะอาจออกบัณฑิตของตนเองได้ การที่จะคุมโต๊ะให้งาม จำต้องใช้ความคิดอ่านดังกล่าวมานี้ การจัดคุมเครื่องโต๊ะจึงเห็นเป็นการสนุก ทั้งผู้ที่เล่นมาเก่าก่อน หรือที่พึ่งจับเล่นขึ้นใหม่ ทั่วไปไม่เลือกหน้า

การคุมโต๊ะที่ยากกว่าสามัญมีอยู่อย่างหนึ่ง คือ คุมโต๊ะจับฉ้าย ที่เรียกว่าโต๊ะจับฉ้าย หมายว่าโต๊ะนั้นชิ้นโต๊ะเป็นลายต่างๆ ไม่เหมือนกัน แต่แรกมีคนชอบตั้ง ด้วยเข้าใจว่ามีลายอะไรๆ ก็ตั้งด้วยกันได้ ง่ายกว่าตั้งลายเดียวทั้งโต๊ะ แต่ครั้นเมื่อตั้งประกวดกันพวกเจ้าของโต๊ะลายเดียวร้องว่า โต๊ะจับฉ้ายได้เปรียบ ด้วยไม่ต้องหาชิ้นจำกัดลาย จึงทรงตั้งข้อบังคับว่า โต๊ะจับฉ้ายต้องเป็นลายต่างกันทั้งโต๊ะ จึงกลายเป็นโต๊ะคุมยาก ผู้ที่มีของน้อยคุมไม่ได้ แม้ผู้ที่มีชิ้นมาก คุมโต๊ะจับฉ้ายมาตั้งก็มักยังมีลายซ้ำกันบ้างสองชิ้นสามชิ้น ที่ตั้งได้จริงเกือบจะมีแต่โต๊ะหลวง เคยมีงานนัดโต๊ะจับฉ้ายทั้งนั้น

ครั้งหนึ่ง เจ้าของโต๊ะต้องวิ่งหยิบยืมกันและกันไม่น้อย จึงหาชิ้นพอตั้งเป็นโต๊ะได้ โต๊ะจับฉ้ายที่เป็นอย่างดีที่เคยเล่นกันมาของหลวงเคยทรงคุมโต๊ะหนึ่งเรียกว่า "โต๊ะตำราภาพ" เลือกแต่ชิ้นภาพทั้งนั้น แต่ให้เป็นภาพต่างเรื่องต่างกระบวนทั้งโต๊ะ บรรดาลายภาพที่มีแบบอย่าง คงมีอยู่ในโต๊ะนั้นทุกอย่าง จึงเรียกว่า "โต๊ะตำราภาพ"

การที่จะคุมโต๊ะไปตั้งงาน ถ้าจะคุมให้ดีต้องการเวลาหลายๆ วัน โดยปรกติ จำเดิมแต่เจ้าของโต๊ะได้รับหมายนัดก็ลงมือคุมโต๊ะ และคุมเอง ด้วยคุมโต๊ะเป็นการสนุกในกระบวนเล่นดังกล่าวมาแล้ว แรกก็เอาโต๊ะมาตั้ง แล้วขนชิ้นที่มีมาตรวจเลือกชิ้นดีที่หามาได้ใหม่ยังไม่เคยตั้งเอาไปผูกผ้าแดง เรียกกันว่า "เพาะชิ้น" ก่อนจัดรวมชิ้นที่จะเพาะไว้ส่วนหนึ่งแล้วเอาชิ้นหลักโต๊ะขึ้นตั้งเทียบ ถ้าสิ่งใดขาด ก็ต้องวิ่งเที่ยวหยิบยืมตามพวกพ้องให้ได้หลักโต๊ะจนครบ แล้วจึงเอาชิ้นอื่นขึ้นตั้งตามที่คิดเห็นว่าจะเข้าที เมื่อตั้งขึ้นเต็มโต๊ะแล้ว จึงหนุนกี่จัดทรวดทรงโต๊ะ ถ้าจะยัดชิ้นก็ยัดในเวลาที่หนุนกี่นี้ ลักษณะยัดชิ้นไม่สู้ง่ายนัก ไม่ใช่ว่ามีชิ้นดีมากเท่าใดตั้งประเคนขึ้นไปบนโต๊ะได้หมดแล้วจะได้แต้มมาก ถ้าจัดไม่ถูกแต้มก็ไม่ขึ้น จำต้องรู้วิธีจัดด้วย เพราะมีกฎหมายกระบวนผูกผ้าแดงอยู่หลายสถาน เป็นต้นว่า ชิ้นที่ตั้งคู่ เช่น ขวดคอโต๊ะก็ดี กระถางว่านก็ดี กระถางต้นไม้ก็ดี ถ้าเป็นของที่เขาทำเข้ามาเป็นคู่ ได้ผ้าแดงผืนเดียว เพราะเป็นของเหมือนกัน ต้องคิดยักย้ายให้เป็นของต่างกันทั้ง ๒ ข้างจึงจะได้ผ้าแดง ๒ ผืน แต่จะไปตั้งเชิงเทียนให้ต่างกันอย่างนั้นไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งของที่ตั้งเป็นชุด เช่นชามตั้งเครื่องเซ่นห้าใบ เรียกว่า "เหงาก๊วย" ถ้าตั้งชามอย่างเดียวกันหมดทั้งห้าใบ ก็ได้ผ้าแดงผืนเดียว ต้องยักให้ต่างรูปและต่างกระบวนกัน อีกอย่างหนึ่งของตั้งซ้อน เป็นต้นว่า ถ้วยเซ่นสุรา ๓ อยู่ในจานรองใบเดียวกัน ถึงของเหล่านั้นจะต่างกันควรผูกผ้าแดงได้ทั้ง ๔ ชิ้น ก็ได้ผ้าแดงผืนเดียวด้วยอยู่ในภาชนะอันเดียวกัน กระบวนยัดชิ้นจำต้องจัดไปให้ได้ผูกรายชิ้น จึงจะได้แต้มมาก เมื่อยัดชิ้นแล้วถึงเวลาที่จะประมาณราคาโต๊ะของตนว่าจะมีชิ้นดีได้แต้มสักเท่าใด เรียกกันว่า "นับกิโล" ถ้าเป็นผู้ที่เล่นโต๊ะใหม่ๆ หรือเป็นผู้ที่มีโต๊ะอย่างเลวๆ ไม่แน่ใจว่าชิ้นที่มีอยู่จะได้ผ้าแดง ก็มักไปเที่ยววิ่งหยิบยืมชิ้นผ้าแดงของมิตรสหายมาตั้งชิ้นหนึ่งหรือสองพอให้เป็นสิริของโต๊ะ เพราะความรู้สึกมีอยู่ในบรรดาผู้เล่นโต๊ะว่า ถ้าโต๊ะของใครไปตั้งออกงานไม่ได้ผ้าแดงเลย ออกจะเสียๆ ถ้าหากเป็นโต๊ะของผู้ที่มีชิ้นดีมาก เวลาตรวจยัดชิ้นก็มีที่เลือกได้หลายอย่าง ถ้าหากจัดโต๊ะไปตั้งงานพอดีพอร้าย เช่นงานฉลองวัด ซึ่งมีโต๊ะตั้งด้วยกันมากและไม่สู้กวดขันแต้มคูกันแข็งแรงก็มักจัดเอางามเป็นประมาณ ตั้งชิ้นน้อยๆ อย่างโหรงๆ เช่นท่านแต่ก่อนท่านจัดตั้งกัน ถึงชิ้นก็จัดดีบ้างเลวบ้างตั้งปนกันต่อเป็นงานมีรางวัลขันแข่ง เช่นงานเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งต้องประกวดกันเต็มฝีมือ จึงยัดชิ้นกันจนเต็มตำรา เมื่อตั้งหนุนกี่แล้ว จึงตรวจตราดูช่องไฟและพิจารณาทรวดทรงโต๊ะจนเห็นงาม การที่จะตรวจทรวดทรงโต๊ะแต่เพียงที่ตั้งชิ้นยังเห็นไม่ได้ถนัด ต้องหาดอกไม้แห้งและเครื่องแห้งต่างๆ มาปักขวดและจัดวางในภาชนะ แต่งประมาณสูงต่ำเท่ากับของสดที่จะตั้ง ตรวจดูอีกชั้นหนึ่งจนเห็นงามจึงจะเป็นอันใช้ได้

เจ้าของโต๊ะมักเลือกห้องอันเป็นที่สบาย ในบ้านเรือนของตนตั้งคุมโต๊ะ และในเวลาที่คุมโต๊ะนั้น เจ้าของคงไปนั่งอำนวยการอยู่ข้างหน้าโต๊ะ มีน้ำร้อนน้ำเย็นหมากบุหรี่เครื่องบริโภคไปตั้งอยู่พร้อมเสร็จ เป็นเวลาที่หาความสนุกสบายอย่างหนึ่ง บางทีมิตรสหายไปมาหาสู่ โดยเฉพาะที่เป็นนักเลงเล่นโต๊ะด้วยกัน ก็รับแขกที่ตรงนั้นชวนให้ดูเครื่องโต๊ะไปด้วย

การคุมโต๊ะจำต้องมีคนรับใช้มากบ้างน้อยบ้างทุกๆ เจ้าของ สำหรับขนชิ้นขนกี่และยกชิ้นขึ้นตั้งบนโต๊ะตลอดจนหนุนกี่ คนรับใช้เหล่านี้เป็นมหาดเล็กและทนายของเจ้าของโต๊ะบ้าง บางทีก็เป็นบุตรภรรยาเจ้าของโต๊ะ เมื่อนานเข้าคงมีคนฉลาดในพวกผู้รับใช้คนหนึ่งสองคน ซึ่งสามารถจะจำชิ้นและจำวิธีคุมโต๊ะจนถึงเป็นผู้ช่วยและเป็นที่ปรึกษาของเจ้าของโต๊ะได้ เมื่อเร็วๆ นี้ในงานทำบุญหน้าศพเจ้าของโต๊ะผู้หนึ่ง เครื่องบูชาพระจัดตั้งด้วยโต๊ะเครื่องขาวกังไส กรรมการที่ไปช่วยงานศพเห็นเข้าประหลาดใจ ว่าเจ้าของโต๊ะสิ้นชีพไปแล้ว ยังมีใครเอาโต๊ะมาคุมให้ได้ จึงสืบถาม ได้ความว่าภรรยาซึ่งเคยเป็นผู้ช่วยเจ้าของโต๊ะนั้น อุตส่าห์คุมโต๊ะตั้งสนองคุณสามี เมื่อได้ทราบก็จับใจ รู้สึกอนุโมทนาความจงรักภักดีของผู้ที่คุมโต๊ะด้วยกันทุกคน ที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนคุมโต๊ะตามวัง ตามบ้านข้างถนน วิธีคุมโต๊ะหลวงยังอีกอย่างหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโต๊ะหลวงให้พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งประจำหลายพระองค์ เวลาคุมโต๊ะหลวงจึงคุมพร้อมกันคราวละหลายๆ โต๊ะ เวลาเสร็จสิ้นราชการประจำวันแล้วเสด็จลงพระที่นั่งพิมานรัถยาทรงคุมโต๊ะหลวง ส่วนโต๊ะที่พระราชทานเจ้านายตั้งก็ตั้งเรียงกันต่อไปเป็นแถว พระองค์ใดเป็นเจ้าของโต๊ะใด ก็เข้าไปคุมโต๊ะนั้นเอง ถ้าเป็นโต๊ะฝ่ายใน ก็ทรงสมมติกรรมการเป็นผู้คุมโต๊ะแทนคนละโต๊ะ การที่คุมโต๊ะ

พร้อมกันหลายๆ โต๊ะอยู่ข้างจะสนุกมาก ต่างคนต่างเลือกชิ้นโต๊ะขึ้นตั้งจัดคุม และแก้ไขปรึกษาหารือติชมเย้าหยอกกันและกันไป มีเวลาที่เสด็จมาทอดพระเนตร ทรงทักท้วงแนะนำเนืองๆ พวกเจ้าของที่คุมโต๊ะหลวงเหล่านี้ได้พวกเด็กชาเป็นผู้ช่วย ในบรรดาเด็กชาที่ช่วยคุมโต๊ะหลวงทั้งหมด ไม่มีใครที่จะเสมอเหมือนพระยาราไชสวรรย์ (ฟ้อน) เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคุมโต๊ะ พระยาราไชฯ ยังเป็นขุนเจนจบภัณกิจ อยู่ในกรมเด็กชา เป็นผู้ยกขนเครื่องโต๊ะถวาย และรับสั่งให้ช่วยตั้งเครื่องโต๊ะทำการนั้นชำนาญจนจำชิ้นเครื่องโต๊ะได้หมด ชิ้นเครื่องโต๊ะของหลวงมีนับด้วยพันชิ้น รับสั่งเรียกชิ้นไหนเป็นหยิบถูก ไม่มีพลาด ต่อมายังมีความสามารถในกระบวนจัดตั้งโต๊ะ ด้วยจำวิธีที่ทรงคุมได้จนในชั้นหลังเวลาจะทรงคุมโต๊ะหลวง ถ้าติดพระราชธุระก็มักรับสั่งให้พระยาราไชฯ คุมถวาย แล้วทรงติเตียนแก้ไขพระยาราไชฯ คนเดียวที่กรรมการยอมว่า “นอกจากกรรมการแล้ว ใครที่จะรู้จักชิ้นเครื่องโต๊ะ และจะคุมโต๊ะดีเหมือนอย่างพระยาราไชฯ นั้นเป็นไม่มี” ผู้ชำนาญในเรื่องเครื่องโต๊ะนอกจากพระยาราไชฯ ยังมีประหลาดคนหนึ่ง คือหม่อมราชวงศ์(เชย) ใบ้ มหาดเล็ก บุตรหม่อมเจ้าภาณุมาศ มักเข้าไปช่วยคุมโต๊ะหลวง แต่ไปเที่ยวรับคุมโต๊ะข้างนอกเสียโดยมาก ประหลาดที่เป็นใบ้แต่รู้จักเครื่องโต๊ะชิ้นดีเลว และเข้าใจวิธีคุมโต๊ะดีพอใช้ ใช่แต่เท่านั้น เวลาไปอยู่ในที่ประชุมคุมโต๊ะกันหลายๆ คน ใครเล่าอะไรสู่กันฟัง คุณใบ้มักดอดไปเข้าใจแล้วเอาไปใช้ใบ้เล่าให้คนอื่นฟังได้อีก จะเข้าใจด้วยอย่างไรข้าพเจ้ายังคิดไม่เห็นจนทุกวันนี้

ว่าด้วยตั้งโต๊ะ

เมื่อคุมโต๊ะตั้งเทียบเสร็จแล้ว จะต้องเช็ดล้างเครื่องโต๊ะและขัดเลี่ยมให้สะอาด เพราะมีข้อบังคับกวดขัน ถึงชิ้นจะดีแต่ถ้าโสโครกอย่างหนึ่งอย่างใด กรรมการก็ไม่ผูกผ้าแดงให้ และต้องระวังโดยเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง คือชิ้นที่ผูกผ้าแดงมาในงานก่อน กรรมการปิดกระดาษแดงเครื่องหมายติดไว้ที่ชิ้น เลิกงานแล้วเจ้าของมักจะเผลอทิ้งกระดาษแดงให้ติดอยู่กับชิ้นเวลาชิ้นนั้นไปตั้งงานใหม่ ถ้าเจ้าของไม่ล้างกระดาษแดงออกเสียให้หมด กรรมการว่า “กันโชก” ไม่ผูกผ้าแดงให้เหมือนกัน ขัดสีเครื่องโต๊ะแล้ว คราวนี้จะต้องเตรียมเครื่องแต่งโต๊ะ ของเหล่านี้ถ้าจะจำแนกก็ต่างกันเป็น ๓ ประเภท ประเภทที่ ๑ คือ เครื่องยศสำหรับเจ้าของโต๊ะ คือ พัดยศพัดรอง และเหรียญต่างๆ มีเหรียญราชสิริเป็นต้น ตลอดจนรางวัลซึ่งได้มาเป็นครั้งคราว เช่น ตุ๊กตาปักชามเครื่องเซ่นเปลวน้ำเต้าไฟนั้น ของทั้งปวงนี้ไม่ควรขาด แต่บางอย่างแม้จะขาดก็ไม่เป็นไร บางอย่างนั้นจะขาดไม่ได้ เช่นพัดยศและเหรียญราชสิริ ๒ สิ่งนี้ ถ้าขาดเจ้าของโต๊ะอาจจะถูกปรับ สิ่งของเครื่องยศทั้งปวงนี้ โดยปรกติเจ้าของโต๊ะมักเก็บรวมกันไว้ในหีบใบหนึ่ง เวลาจะตั้งโต๊ะก็ยกหีบมาเลือกจัด ประเภทที่ ๒ เครื่องยศสำหรับชิ้น คือแพรสำหรับปิดหมายชิ้นเชี่ยงฮ้อ ชิ้นเต๊กซ้วนอย่างหนึ่ง ไหมทองสำหรับผูกที่ชิ้นได้พระราชทานไหมทองอย่างหนึ่ง เครื่องหมายจำนวนไหมทองคือทานตะวัน กระฉิ่ง ธงมังกร ธงตะขาบ ของทั้งปวงที่กล่าวมานี้ต้องจัดไปตามที่ต้องดูให้สะอาดหมดจด ประเภทที่ ๓ คือเครื่องแต่งโต๊ะ มีข้อที่ต้องระวังหลายอย่าง คือ มีของบางอย่างจะขาดไม่ได้ เช่นเครื่องเซียนๆ สิ่งอื่นจะขาดดูก็ไม่สู้กระไร แต่ขนนกยาวสำหรับปักหมวกเซียน ๒ อันนั้น ถ้าขาดดูเกือบจะไม่เป็นโต๊ะก็ว่าได้ ยังต้องรู้ประเภทงานว่า เป็นงานมงคลหรืองานเนื่องด้วยเปตพลีคืองานศพเป็นต้น แต่งโต๊ะสำหรับงานมงคลกับงานเปตพลีผิดกัน ของบางอย่างเช่นกระดาษเงินกระดาษทองเป็นต้น อันเป็นเครื่องหมายเปตพลี จะเอามาใช้ในการมงคลไม่ได้ อีกอย่างหนึ่ง ต้องระวังสิ่งของที่อาจจะโสโครกปฏิกูล เช่นลูกไม้บางอย่างที่กลิ่นกล้ามีลูกฝรั่ง มะม่วง และลูกจันทน์เป็นต้น ห้ามไม่ให้เอาขึ้นตั้งโต๊ะ อีกอย่างหนึ่ง ดอกไม้แห้งกับดอกไม้สดก็ต้องรู้จักที่ใช้ ดอกไม้ที่ปักขวดจำต้องใช้ดอกไม้สด เว้นแต่เมื่อเป็นงานหลายวันได้รับอนุญาตโดยเฉพาะ จึงใช้ดอกไม้แห้งแทนได้ ส่วนดอกไม้แห้งนั้น โดยปรกติใช้ได้แต่เป็นเครื่องประดับขนม ลูกไม้ก็ทำนองเดียวกัน ลูกไม้เคลือบและลูกไม้ถมปัด จัดตั้งได้แต่เป็นเครื่องหมายฮกลกซิ่วจะเอามาใช้ในที่สำหรับจัดผลไม้ไม่ได้ อีกอย่างหนึ่ง ชิ้นซึ่งเป็นภาชนะเปิดต้องมีสิ่งของในนั้น เช่นคนโทไม่มีฝา ถ้าไม่กรอกน้ำ หรือตะเกียงถ้าไม่เอาเทียนไขหรือถ้วยแก้วน้ำมันตั้งไปในนั้น กรรมการก็ไม่ผูกผ้าแดงให้ เว้นแต่ถ้วยเซ่นเหล้าเซ่นน้ำชาจึงไม่ต้องมีน้ำในนั้น แม้ที่เขียนหนังสือก็ต้องมีกระดาษหรือพู่กันวางไว้ อย่าให้เป็นภาชนะเปล่า อีกอย่างหนึ่งนั้นต้องระวังอย่าจัดของผิดประเภทภาชนะ เช่นเอาดอกไม้ปักในกระบอกเป็นต้น ถ้าทำผิดก็อาจจะขาดผลประโยชน์ได้เหมือนกัน กระบวนแต่งโต๊ะเช่นว่ามานี้ คนใช้มักจะหลงลืม เจ้าของต้องเอาเป็นธุระมาก ต้องตระเตรียมสั่งเสียไว้ให้เสร็จก่อนยกโต๊ะไปตั้งในที่มีงาน

โดยปรกติเจ้าของมักคุมโต๊ะให้แล้วก่อนกำหนดงานราว ๓ วัน เพราะจะต้องรื้อเอาไปคุมที่ตั้งงานอีก การที่จะรื้อโต๊ะไปคุมใหม่ก็ไม่สู้ง่าย เพราะรื้อแล้วจะต้องไปตั้งชิ้นให้ถูกที่ และตั้งกี่ให้ถูกทุกๆ ตัว ถ้ากี่ตั้งเคลื่อนที่หรือผิดกับชิ้นเครื่องโต๊ะ โต๊ะที่จะตั้งให้งามก็เสียทรง ต้องหมายเลขกี่และชิ้นไว้เป็นสำคัญ ถ้าผู้ช่วยของใครไม่ชำนาญก็ถึงต้องเขียนแผนที่ และเจ้าของโต๊ะยังต้องไปตรวจตราคุลีกุจออีกไม่น้อย เจ้าของโต๊ะเอาแต่ตัวโต๊ะไปตั้งที่ก่อนงาน ๒ วัน เอาเครื่องโต๊ะไปตั้งก่อนวันงานวันหนึ่ง และการที่เอาชิ้นเครื่องโต๊ะไปจัดตั้งที่มีงานนั้น เจ้าของยังต้องระวังเอาทรายถ่วงหรือเอาขี้ผึ้งติดชิ้นตั้งให้แน่น เพราะถ้าเป็นที่เปิดอาจจะถูกลมแรงเคยพัดชิ้นตกแตกก็มี บางทีก็เป็นที่ถูกแดดเผาบ้างถูกฝนสาดบ้างยังต้องระวังแดดและฝนอีก ถ้าเจ้าของงานทำเครื่องป้องกันไว้ให้ค่อยยังชั่ว หาไม่ก็ต้องมีคนไปคอยยกเครื่องโต๊ะลงแอบฝนและหนีแดดทุกๆ วันจนตลอดงาน แต่ส่วนการเฝ้ารักษานั้น ถ้างานหลวงมีเจ้าพนักงานสำหรับรักษา ถ้างานตามบ้านเจ้าของบ้านก็รักษาให้ เจ้าของโต๊ะไม่ต้องจัดคนไปเฝ้า ครั้นถึงวันงานเป็นเวลาแต่งโต๊ะไปแต่เช้า คือปักดอกไม้สดและจัดผลไม้เป็นต้น กระบวนแต่งโต๊ะมีเจ้าพนักงานอีกต่างหาก ทั้งโต๊ะหลวงและโต๊ะข้างนอก การแต่งโต๊ะหลวงทั้งที่ตั้งเป็นของหลวงและที่พระราชทานให้เจ้านายตั้ง พระองค์เจ้าจันทร์สุเทพเป็นพนักงานแต่ง ถ้าโต๊ะข้างนอก บางทีบุตรภรรยาเจ้าของโต๊ะมาแต่งเอง บางคนก็วานพวกพ้องและใช้บ่าวไพร่มาแต่ง ในวันแต่งโต๊ะคงมีคนเต็มสนามโต๊ะไปแต่เช้า ส่วนผู้เป็นเจ้าของโต๊ะ ถ้าสามารถจะไปได้ก็มักไปแต่เช้าหรือแต่วัน เป็นเริ่มเวลาสมาคมไปแต่นั้น การแต่งโต๊ะต้องให้แล้วเสร็จราวเวลาบ่าย ๕ โมง แต่ชั้นเดิมตั้งโต๊ะไม่ใคร่แล้วเสร็จพร้อมกันได้ จนถึงเวลากรรมการลงมือตรวจโต๊ะแล้วแล้วยังมีบางโต๊ะที่เจ้าของยังเอาชิ้นมาผลัดเปลี่ยนเพิ่มเติม เป็นเหตุให้เจ้าของโต๊ะซึ่งมาตั้งแล้วก่อนร้องทุกข์ว่า ผู้ที่มาตั้งทีหลังเช่นนั้นเอาเปรียบ เพราะมาดูรู้แล้วว่าโต๊ะอื่นมีชิ้นรางวัลเท่าใด จึงไปหาชิ้นมาเพิ่มเติมโต๊ะของตนให้มากยิ่งขึ้น โดยประสงค์จะแย่งรางวัล ด้วยเหตุนี้ในงานตั้งโต๊ะประชัน จึงโปรดให้จัดม้าหมู่ของหลวงตั้งเป็นโต๊ะเทียนไชยอีกโต๊ะหนึ่ง เมื่อลงมือตรวจโต๊ะให้จุดเทียนไชยเป็นสัญญา ตั้งแต่จุดเทียนไชยแล้ว ห้ามมิให้ใครแก้ไขเพิ่มเติมโต๊ะของตนเป็นอันขาด อนึ่งเมื่อเลิกงานแล้ว การขนโต๊ะกลับก็ต้องระวัง ถ้าขนกลับให้แล้วในวันเดียวได้เป็นดี มีเจ้าของโต๊ะบางคนไม่เอาใจใส่ทิ้งเครื่องโต๊ะไว้จนถึงของหายก็มี เพราะเมื่อเลิกงานแล้วเจ้าพนักงานก็ต่างคนต่างกลับ ผู้คนสำส่อนดูแลรักษายาก

ลักษณะการเกณฑ์ตั้งโต๊ะ ถ้าจะว่าโดยส่วนบุคคลมีเป็น ๓ อย่าง คือ

อย่างที่ ๑ ไม่ว่าใครได้รับอนุญาตของเจ้าพนักงานแล้วก็ตั้งได้ แต่แรกตั้งโต๊ะมักเป็นอย่างนี้ ต่อมาอย่างนี้มีเฉพาะงานวัด เช่นคราวฉลองพระปรางค์วัดอรุณฯ เป็นต้น

อย่างที่ ๒ เกณฑ์ตามบรรดาศักดิ์ ดังเช่นเกณฑ์พระราชาคณะตั้งโต๊ะในงานพระศพพระองค์เจ้าพระอรุณนิภา-คุณากร และเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ และราชนิกูลในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งโต๊ะเครื่องบูชาเมื่อคราวฉลองพระอุโบสถวัดอรุณฯ เป็นต้น ผู้ที่ต้องเกณฑ์ถึงไม่มีโต๊ะของตนเอง ก็วานเจ้าของโต๊ะที่คุ้นเคยกันตั้งให้ ที่โปรดให้จัดโต๊ะหลวงไปตั้งพระราชทานก็มีมาก การเกณฑ์ไม่เคยเป็นการเดือดร้อนแก่ผู้ที่ถูกเกณฑ์เลย

อย่างที่ ๓ เกณฑ์ตั้งเฉพาะกรรมการ เช่นเมื่องานรับพัดเซียนเป็นต้น

การเกณฑ์นั้นไม่มีบังคับ ใครจะขอตัวไม่เอาโต๊ะมาตั้งก็ได้ แต่ที่จะขอตัวมีน้อย มักมีแต่ผู้ที่เจ็บป่วยและที่ไม่อยู่ โดยปรกติเจ้าของโต๊ะสมัครเต็มใจไม่ต้องเตือน เพราะเหมือนได้รับเชิญไปสู่สมาคมในที่เฝ้า ก็ย่อมพอใจด้วยกันทุกคน

คณะผู้จัดทำ

พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุกโร ป.ธ. ๔)
พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท ป.ธ. ๖)
พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุรพล ชิตญาโณ ป.ธ. ๙, อ.ม.)
พระครูอาคมสุนทร (ชวลิต อุลิตฺโต)
พระมหาสำเริง อาภสฺสโร ป.ธ. ๙, พธ.บ.
พระมหาวิเชียร สิริวฑฺฒโน ป.ธ. ๔, พธ.บ.
พระมหาสมเกียรติ ปญฺญาสิริ ป.ธ. ๓, พธ.บ.
นางวิสันธนี โพธิสุนทร
นายปริวรรต ธรรมาปรีชากร

ผู้เขียน

นายปริวรรต ธรรมาปรีชากร

ถ่ายภาพ

นายสมชาย วรศาสตร์
นายขวัญชัย เหลืองสถิตย์
นายสายชล อรรถาเวช

ISBN 974-272-462-8

สร้างสรรค์/ศิลปกรรม
วิทยา - อัจฉราวดี สุดประเสริฐ
พิมพ์ที่
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
โทร. ๐ ๒๔๒๒-๙๐๐๐ โทรสาร ๐ ๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐ ๒๔๓๔-๑๓๘๕ **E-Mail** : info@amarin.co.th **Homepage** : http://www.amarin.co.th
พุทธศักราช ๒๕๔๕